

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Всеукраїнська науково-практична конференція
магістрантів і молодих дослідників**

«НАУКОВІ ПОШУКИ МОЛОДІ У ХХІ СТОЛІТТІ»

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ТА ЗЕМЕЛЬНОГО
ПРАВА: НАЦІОНАЛЬНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР**

29 жовтня 2025 року

**Біла Церква
2025**

РЕДКОЛЕГІЯ:

Шуст О.А., д-р екон. наук, ректор.

Варченко О.М., д-р екон. наук.

Недашківський В.М., д-р с.-г. наук.

Димань Т.М., д-р с.-г. наук.

Ковальчук І.В., канд. юрид. наук.

Тимощук О.Г., канд. юрид. наук.

Василенко О.І., д-р філософії.

Комарова Н.В., д-р філософії.

Мостипан О.В., д-р філософії, начальник редакційно-видавничого відділу.

Відповідальна за випуск – **Мостипан О.В.**, начальник редакційно-видавничого відділу

Наукові пошуки молоді у ХХІ столітті. Актуальні питання розвитку аграрного та земельного права: національний і міжнародний вимір: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції магістрантів і молодих дослідників. 29 жовтня 2025 р. Білоцерківський НАУ. 148 с.

Збірник підготовлено за авторською редакцією доповідей учасників конференції без літературного редагування. Відповідальність за зміст поданих матеріалів та точність наведених даних несуть автори.

ГОРОБІНСЬКА Є.С., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – АРГАТ Я.П., канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет,

УСИНОВЛЕННЯ ЯК ФОРМА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Досліджено правові аспекти усиновлення в Україні: поняття та мету усиновлення, умови та порядок його здійснення, права та обов'язки усиновлювачів і дітей, а також роль держави у забезпеченні найкращих інтересів дитини. Усиновлення аналізується як пріоритетна форма сімейного виховання, що гарантує дитині стабільне правове та емоційне середовище.

Ключові слова: усиновлення, права дитини, усиновлювач, інтереси дитини, сімейне виховання.

Усиновлення є важливим інструментом забезпечення права дитини на сім'ю, любов і турботу. В умовах війни та соціальної нестабільності проблема усиновлення набула особливої актуальності. За даними Міністерства соціальної політики, понад 15 тисяч дітей мають статус сиріт або позбавлених батьківського піклування, тоді як кількість кандидатів-усиновителів становить лише близько 1,6 тисячі осіб. Більшість кандидатів прагнуть усиновити дітей до 5 років, хоча найбільше потребують родини діти старшого віку та братсько-сестринські групи. Усиновлення в Україні ускладнене бюрократичними процедурами, нестачею постусиновлювальної підтримки та суспільними упередженнями щодо дітей з інтернатів або з особливими потребами [1].

Сім'я є природним середовищем для розвитку дитини, де вона отримує емоційну підтримку, соціалізацію та моральні орієнтири. Усиновлення дозволяє дитині стати повноправним членом родини, що сприяє її психологічному та соціальному становленню. Сімейне виховання формує у дитини почуття безпеки, довіри та любові — це єдина форма, яка гарантує стійку підтримку [2].

Згідно зі статтею 207 Сімейного кодексу України, усиновлення — це прийняття особою у свою сім'ю дитини на правах дочки чи сина, що здійснюється на підставі рішення суду. Усиновлена дитина набуває правового статусу, тотожного біологічним дітям, включаючи майнові, спадкові та особисті немайнові права [3, с. 412].

Метою усиновлення є забезпечення дитині стабільного сімейного середовища, яке сприяє її гармонійному розвитку. Усиновлення — це не лише юридичний акт, а й прояв соціальної відповідальності, що дозволяє дитині уникнути інституційного виховання та отримати шанс на щасливе життя. Усиновлення має безстроковий характер і встановлюється з моменту набрання законної сили рішенням суду. Це рішення змінює юридичний статус дитини, яка стає повноправним членом нової родини [2].

Усиновлювачем може бути дієздатна особа віком не менше 21 року, за винятком випадків, коли усиновлювач є родичем дитини. Особа повинна бути старшою за дитину щонайменше на 15 років. Усиновлювачами можуть бути подружжя, один із подружжя за згодою іншого, а також самотні особи. Особи однієї статі не можуть усиновити одну й ту саму дитину, якщо не перебувають у шлюбі. Іноземці можуть усиновити дитину лише за умови шлюбу або родинного зв'язку з нею.

Усиновленими можуть бути діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які мають відповідний статус. В Україні з понад 93 тисяч дітей, що перебувають у системі інституційного догляду, лише близько 15 тисяч мають статус, що дозволяє бути усиновленими. Найчастіше це діти старшого віку, діти з інвалідністю або ті, що перебувають у братсько-сестринських групах.

Процедуру усиновлення супроводжують такі органи:

- Служба у справах дітей (ССД).
- Центри соціальних служб (ЦСС).
- Суд.
- Органи РАЦС [4].

Обов'язки усиновлювачів включають:

- Особисто забрати дитину після усиновлення.
- Зареєструвати її за місцем проживання.
- Надати доступ ССД до перевірки умов проживання щороку протягом перших трьох років, а потім — раз на три роки до досягнення дитиною 18 років.
- Повідомляти ССД про зміну місця проживання [2]

Усиновлена дитина набуває статусу біологічної дитини усиновлювачів. Вона має право на:

- Спадкування майна усиновлювачів.
- Соціальні виплати, пенсію, компенсацію у разі втрати годувальника.
- таємницю усиновлення, включаючи право не знати про нього до 14 років.
- Отримання інформації про усиновлення після досягнення 14 років [4].

Принцип «найкращих інтересів дитини» закріплений у Конвенції ООН про права дитини, Конституції України та Сімейному кодексі. Він означає, що при прийнятті будь-яких рішень щодо дитини — зокрема в процесі усиновлення — першочергово враховуються її потреби, безпека, стабільність, емоційний комфорт і можливості для розвитку. Усиновлення має відповідати віковим, психологічним та соціальним особливостям дитини. Наприклад, згода дитини на усиновлення є обов'язковою, якщо вона досягла такого рівня розвитку, що може її висловити. Це гарантує повагу до її особистості та права.

Контроль включає щорічні перевірки умов проживання дитини протягом перших трьох років після усиновлення, а потім — раз на три роки до досягнення дитиною повноліття [5].

Усиновлення вважається найбільш оптимальним способом забезпечення дитині сімейного виховання, оскільки воно створює повноцінну родинну атмосферу, надає юридичний статус рідної дитини та гарантує стабільність. На відміну від опіки чи перебування в прийомній сім'ї, усиновлення встановлює постійні правові відносини між дитиною та усиновлювачами, включаючи спадкові, майнові й особисті немайнові права. Відповідно до положень Сімейного кодексу України, цей процес має безстроковий характер і не підлягає автоматичному переглядові. Усиновлення сприяє повній інтеграції дитини в нову родину, забезпечуючи реалізацію її найкращих інтересів. Держава визначає цей напрям як пріоритетний у системі сімейного виховання, підтримуючи його розвиток через прийняття законодавчих актів, впровадження соціальних програм та проведення інформаційних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освіта Нова. 17 вересня – День усиновлення в Україні: дата, значення та виклики. <https://osvitanova.com.ua/posts/7169-17-veresnia-den-usynovlennia-v-ukraini-data-znachennia-ta-vyklyky>
2. Державний портал усиновлення. Що таке усиновлення? <https://www.dity.gov.ua/uk/adoption/what-is-adoption>
3. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. І. В. Спасової. – К.: Юрінком Інтер, 2021. – 624 с.
4. Державна служба України у справах дітей. Усиновлення. <https://children.gov.ua/usynovlennya-0>
5. Державна служба України у справах дітей. Усиновлення та сімейні форми виховання. <https://children.gov.ua/usynovlennya-ta-simeyni-formy-vykhovannya>

УДК 349.6

ІГНАТЕНКО І.А., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ОБІЮХ Н.М.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВО НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

У даній публікації розглянуто проблеми реалізації права на екологічну безпеку в умовах війни. Проаналізовано національні та міжнародні правові акти, окреслено основні проблеми правового регулювання у сфері захисту довкілля під час збройного конфлікту.

Ключові слова: екологічна безпека, збройний конфлікт, право на безпечне довкілля, воєнний стан, міжнародне екологічне право, компенсація екологічної шкоди.

Війна – це не лише гуманітарна криза, руйнування інфраструктури, загибель людей. Це також величезні екологічні втрати: забруднення ґрунтів, вод, повітря, пошкодження екосистем, знищення флори й фауни. Право на екологічну безпеку – це складова більш широкого права на безпечне довкілля, гарантованого кожному відповідно до Конституції та законів. У воєнний час це право зазнає істотних ризиків, адже традиційні механізми захисту довкілля або слабкі, або не пристосовані до надзвичайної ситуації.

В умовах збройного конфлікту гарантоване Конституцією України право на безпечне довкілля переживає суттєві випробування. Згідно з ч. 1 ст. 50 Конституції України, «кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди», а також гарантовано вільний доступ до інформації про стан довкілля та право на її поширення [1]. Водночас ч. 1 ст. 66 Основного закону зобов'язує кожного «не заподіювати шкоди природі та відшкодовувати завдані збитки» [2, 3]. Ці конституційні норми закладають фундамент правового захисту екологічної безпеки як складової права людини, яке може бути реалізоване як в мирний час, так і в умовах воєнного стану.

Однак війна породжує специфічні перешкоди: обстріли та руйнування промислових та інфраструктурних об'єктів, вибухи, розливи, детонації боєприпасів, пошкодження гідротехнічних споруд – усе це може призвести до серйозного забруднення повітря, води, ґрунтів, а також до порушення та руйнування екосистем. Доступність територій для контролюючих органів або експертів часто обмежена через бойові дії, що значно ускладнює верифікацію фактичного стану довкілля та притягнення винних до відповідальності. Також інформаційні обмеження (наприклад, заборона на оприлюднення даних з питань безпеки) можуть порушувати конституційне право громадян на доступ до інформації.

Національне законодавство визначає механізми відповідальності за порушення екологічного законодавства. Зокрема, ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачає, що порушення норм даного закону тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність, при цьому застосування одного виду відповідальності не звільняє від обов'язку компенсації збитків [5]. Відповідно до ст. 69 того самого закону, «шкода, завдана внаслідок порушення екологічного законодавства, підлягає компенсації в повному обсязі», включно з неодержаними прибутками та витратами на відновлення навколишнього середовища до належного стану [5]. Ст. 70 передбачає, що адміністративні та кримінальні складові екологічних правопорушень визначаються Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України [5]. Є також спеціальні норми в різних галузях природоохоронного законодавства — земельному, водному, лісовому, тощо, — що деталізують права, обов'язки та санкції у відповідних сферах.

У супроводі війни закономірно посилюються такі проблеми: неможливість своєчасного контролю в зонах активних боїв, втрати доказової бази (зруйновані документація, складність доступу до місць подій), послаблення інститутів екологічного нагляду, перепони у судовому доступі, зниження пріоритетності екологічних справ в умовах кризового управління. Особливо гостро постає питання балансу між військовою необхідністю та зобов'язаннями держави не заподіяти надмірної шкоди довкіллю. Міжнародне гуманітарне право накладає обмеження на методи та засоби ведення бойових дій, якщо вони спричиняють надмірну шкоду навколишньому середовищу, але застосування цих норм у конкретних обставинах буває складним через труднощі доведення та підслідності.

Судова практика також підтверджує, що право на безпечне довкілля є захищеним: Верховний Суд визнає, що «екологічні інтереси населення підлягають судовому захисту», і що Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в екологічних рішеннях і доступ до правосуддя (Орхуська конвенція), ратифікована Україною, має прямий ефект у національному праві [4]. Водночас існує критика щодо того, що український екологічний контроль недієздатний через низьку ефективність, непрозорість, а також корупційні ризики

[2, 3]. З огляду на це, у воєнних умовах реалізація екологічного права ще більше зазнає перешкод.

Щоб зменшити ці виклики, доцільне внесення змін до законодавства з урахуванням адаптивних норм, здатних діяти під час збройного конфлікту — наприклад, щодо спеціального режиму доказування, можливості тимчасових судових процедур, забезпечення інституцій незалежного моніторингу з міжнародною участю. Необхідним є забезпечення безперешкодного доступу до інформації про екологічні загрози, впровадження систем моніторингу довкілля, навіть у зонах з обмеженим доступом, за допомогою дистанційних технологій.

У перспективі закономірна міжнародна співпраця щодо встановлення міжнародної відповідальності за екологічні злочини (питання екоциду) та використання міжнародних судових механізмів для притягнення до відповідальності за серйозні екологічні шкоди. Тож можна вважати, що право на екологічну безпеку в умовах війни залишається закономірним, але його ефективність значною мірою залежить від здатності правової системи адаптуватися до надзвичайних обставин та захищати інтереси постраждалих навіть у складних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (в редакції від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Комітет з питань екологічної політики та природокористування вбачає недоцільність спрямування та координацію Держлісагентства, Держводагентства та Держрибагентства через міністра аграрної політики та продовольства України // Інформаційне управління апарату Верховної Ради України (27 січня 2021 р). URL: <https://www.rada.gov.ua/print/202135.html>
3. Комітет з питань екологічної політики та природокористування провів круглий стіл щодо державного екологічного контролю // Інформаційне управління апарату Верховної Ради України (30 липня 2020 р). URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/196486.html
4. Прокопенко О. Конституційне право на безпечне довкілля належить кожному // Верховний Суд України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/news/660584/?utm_source=chatgpt.com
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України (в редакції від 10.10.2024). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

УДК 349.2

КАЧАНЕНКО Л.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЛОМАКІНА І.Ю.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЗМІНИ В РЕГУЛЮВАННІ КОЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ ТА ПРАКТИКА

Досліджено особливості внесення змін до колективного договору в умовах воєнного стану, визначено нововведення у трудовому законодавстві, що спрямовані на баланс інтересів працівників і роботодавців.

Ключові слова: колективний договір, воєнний стан, трудові відносини, трудове законодавство, права працівників, роботодавець.

У межах навчальної дисципліни «Трудове право» важливо дослідити сучасні трансформації правового регулювання колективних договорів, зумовлені воєнним станом в Україні. Колективний договір, відповідно до Закону України «Про колективні угоди та договори», є основним інструментом узгодження інтересів між роботодавцем і працівниками, тому будь-які зміни в його змісті мають безпосередній вплив на соціально-трудові відносини [3].

Станом на 2025 рік в українському законодавстві відбулися суттєві зміни, що стосуються колективного договору в умовах воєнного стану, зокрема у частині можливості зупинення дії окремих його положень роботодавцем та прав працівників [1].

Новий Закон України від 21 серпня 2025 року № 4582-IX вніс зміни до статті 11 Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», за якими дія окремих

положень колективного договору може бути зупинена лише за взаємною згодою сторін. Попередньо такі рішення роботодавці могли ухвалювати одноосібно [1].

Закон також передбачає, що сторони протягом трьох місяців з моменту набрання чинності цим Законом мають провести переговори щодо поновлення тих положень колективного договору, які були зупинені. Якщо вони домовляються про поновлення — роботодавець має повідомити орган, який здійснив повідомну реєстрацію колективного договору, у строк не більше одного тижня [2].

Практика показує, що багато підприємств вносили зміни в колективні договори ще з 2022 року, після ухвалення Закону № 2253-IX, який посилив захист прав працівників. Серед нововведень — зобов'язання ознайомлення працівників з текстом колективного договору до початку роботи, а також право працівників копіювати договір і отримувати до нього доступ [5].

У період воєнного стану колективні договори доповнювалися положеннями про компенсації, соціальні гарантії, зміни в умовах відпусток (наприклад, надання відпустки без збереження зарплати за проханням працівника без обмеження строку), а також можливість укладення строкових трудових договорів для заміщення тимчасово відсутніх працівників [4].

Таким чином, нові зміни у законодавстві спрямовані на підтримання рівноваги між правами працівників та інтересами роботодавців, створюючи правові рамки для захисту працівників навіть за надзвичайних умов. Це підтверджує тенденцію до зміцнення соціального діалогу та партнерства у трудовій сфері України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про внесення зміни до статті 11 Закону України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану”» від 21.08.2025 № 4582-IX. – <https://zakon.rada.gov.ua/go/4582-20>
 2. «З 13 вересня 2025 — зміни у процедурі зупинення положень колективного договору під час війни» — інформаційна стаття новин ДТКТ. – <https://surl.lt/uesgbu>
 3. Закон України «Про колективні угоди та договори» від 23.02.2023 № 2937-IX. – <https://zakon.rada.gov.ua/go/2937-20>
 4. «Колективний договір під час війни — закон прийнято» — блог М.Е.Дос. – <https://surl.li/spchqtq>
- Стаття «Колективний договір: вивчаємо зміни» (Податки & бухоблік, червень 2022) — про закон № 2253-IX. – <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2022/june/issue-41/article-120833.html>

УДК 347.6

КАЧАНЕНКО Л.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ЕЛЕКТРОННА РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Досліджено запровадження електронної реєстрації шлюбу в Україні, її нормативні підстави та практичні переваги. Визначено ключові технічні й правові виклики, що потребують подальшого вирішення в умовах цифровізації сімейного права.

Ключові слова: електронна реєстрація шлюбу, сімейне право, цифровізація, правове регулювання, кібербезпека, конституційне право.

Сімейне право завжди відображає стан суспільства, його потреби та виклики. Якщо раніше укладення шлюбу вимагало обов'язкової присутності обох наречених у ДРАЦС, сьогодні це вже не обов'язкова умова. Впровадження електронної реєстрації шлюбу через застосунок «Дія» стало можливим завдяки цифровізації та прагненню спростити бюрократичні процедури [1].

У 2024 році уряд запровадив пілотний проект онлайн-шлюбу, що дозволяє подати заяву електронно, вибрати дату реєстрації та провести відео церемонію із працівником ДРАЦС [3]. Перші пари офіційно скористалися послугою “Шлюб онлайн” через застосунок “Дія” вже в

червні 2024 року, про що повідомляє Міністерство цифрової трансформації України [5]. Це означає, що сьогодні пара може укласти шлюб, навіть якщо один із партнерів перебуває в іншому місті або навіть на військовій службі, що особливо актуально під час воєнного стану. Можна сказати, що така цифрова послуга не лише спрощує процес, а й захищає право громадян на створення сім'ї в екстремальних умовах [2].

Процедура проста і зрозуміла: заяву подають через «Дію» з електронним підписом, система автоматично перевіряє відсутність попереднього шлюбу та верифікує особу через державні реєстри. Після підтвердження обирається дата, і церемонія проводиться через відеозв'язок. Актівий запис про шлюб формується в електронній базі, а свідоцтво доступне в цифровому форматі або за потреби може бути отримане у паперовому вигляді [4].

Можна сказати, що нова процедура створює не лише технічну зручність, але й певну свободу для наречених. Адже тепер не треба витратити час на поїздки до ДРАЦС чи погоджувати графіки з працівниками установи. Водночас виникають питання про соціальний аспект: наскільки церемонія через екран відображає справжню урочистість моменту, і чи не зменшується значимість шлюбу для пари. Особисто я вважаю, що це швидше питання звички і часу: суспільство поступово адаптується до цифрових рішень у різних сферах життя.

Попри переваги, залишаються й виклики. Технічні — стабільне інтернет-з'єднання, надійність електронної ідентифікації, кібербезпека персональних даних. Юридичні — питання міжнародного визнання онлайн-шлюбів та подальше узгодження з сімейним законодавством. З мого погляду, саме поєднання технологічних та правових аспектів робить цю тему особливо цікавою для дослідження і для подальшого обговорення на наукових конференціях.

Сьогодні електронна реєстрація шлюбу в Україні показує, що правова система може бути гнучкою та реагувати на сучасні потреби. Вона демонструє готовність держави забезпечити реалізацію конституційного права на шлюб навіть у складних умовах, відкриває нові можливості для громадян і водночас ставить перед суспільством питання щодо сприйняття цифрових ритуалів. Таким чином, ця інновація не лише практична, а й соціально-правова — вона формує нову практику та змінює підходи до сімейного права [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Конституція України від 28.06.1996 р. (ст. 51). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%25D0%25BA/96-%D0%92%D0%A0>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2024 р. «Про реалізацію експериментального проекту щодо державної реєстрації шлюбу в електронній формі». <https://zakon.rada.gov.ua/go/345-2024-%D0%BF>
4. Офіційний портал «Дія». Послуга «Заява на шлюб онлайн». <https://diia.gov.ua/services/zayava-na-shlyub>
5. Міністерство цифрової трансформації України. Новина про запуск онлайн-реєстрації шлюбу через «Дію». <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-pershi-pary-uklaly-ofitsiyni-shlyub-onlain-u-dii>

УДК 347.633:342.7

КУШНІРЕНКО В.В., магістрантка

Науковий керівник – **МАКАРЧУК В.В.**, д-р юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ, ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАБРУДНЮВАЧА - АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

В тезах розглядаються особливості екологічного законодавства зарубіжних країн, зокрема основні принципи, міжнародні впливи та порівняльний аналіз підходів у різних правових системах.

Ключові слова: екологічне законодавство, сталий розвиток, міжнародні угоди, зарубіжний досвід.

Сучасний світ стикається з низкою глобальних екологічних проблем – зміною клімату, деградацією ґрунтів, зменшенням біорізноманіття, забрудненням водних і повітряних ресурсів. Ефективне вирішення цих викликів потребує не лише наукових і технологічних рішень, але й дієвого правового регулювання. Саме екологічне законодавство виступає ключовим інструментом у формуванні державної політики охорони довкілля та забезпеченні сталого розвитку. Досвід зарубіжних країн у цій сфері є важливим для вдосконалення національної системи екологічного права.

Мета роботи полягає у порівнянні особливостей екологічного законодавства різних країн світу для виявлення спільних рис та відмінностей у підходах до захисту навколишнього природного середовища.

Одним із базових принципів є принцип сталого розвитку, який передбачає поєднання економічного зростання, соціального добробуту та збереження навколишнього середовища. Він орієнтований на те, щоб задовольняти потреби сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх. Саме цей підхід лежить в основі багатьох міжнародних угод та стратегій екологічної політики.

Важливе місце у системі зарубіжного законодавства займає принцип «забруднювач платить». Він означає, що витрати на відновлення довкілля та компенсацію завданої шкоди покладаються на того суб'єкта, який здійснює забруднення [1, с. 7]. Це стимулює підприємства та організації впроваджувати більш екологічні технології та зменшувати негативний вплив на природу.

Ще одним ключовим підходом є принцип превентивних заходів та запобігання шкоді довкіллю. У більшості розвинених країн акцент робиться не на ліквідації наслідків екологічних проблем, а на їх попередженні. Для цього застосовуються екологічні експертизи, оцінка впливу на довкілля, впровадження систем екологічного менеджменту та обов'язкове дотримання міжнародних стандартів безпеки.

У країнах Європейського Союзу екологічне регулювання базується на загальноєвропейських актах – директивах та регламентах, які встановлюють мінімальні вимоги для всіх держав-членів. Директиви ЄС охоплюють широкий спектр питань: охорона повітря та вод, якість ґрунтів, управління відходами, охорона природи та оцінка впливу на довкілля. На їхній основі національні законодавства запроваджують стандарти якості атмосферного повітря та води, норми викидів для промисловості й механізми моніторингу, що забезпечують уніфікований підхід до захисту навколишнього середовища в регіоні [2, с. 143].

У Сполучених Штатах екологічна політика формується на основі ключових федеральних законів і роботи центрального регулятора – Агентства з охорони навколишнього середовища (EPA). Законодавчі акти, такі як Clean Air Act та Clean Water Act, встановлюють обов'язкові стандарти для якості повітря й води, надають EPA повноваження для встановлення норм викидів і контролю їх виконання, а також передбачають фінансові та адміністративні санкції за порушення. Американська модель поєднує жорстке регулювання на федеральному рівні з практиками штатів і ринковими інструментами (наприклад, торгівля викидами), що створює комплексну систему стимулів та механізмів контролю.

Азійські країни демонструють велику різноманітність підходів у сфері екологічного права. У Японії та деяких інших розвинених азійських державах відзначається високий рівень правового регулювання, комплексні стандарти охорони довкілля та добре розвинуті механізми екологічного моніторингу. В інших країнах регіонів, зокрема у великих економіках із швидким промисловим розвитком, правові рамки можуть відрізнятися: спостерігаються як активні спроби посилення екологічного контролю, так і проблеми з виконанням норм на місцях через економічні пріоритети та слабшу інституційну спроможність. Тому практики регулювання й їхня ефективність значно варіюють від країни до країни.

Порівнюючи розвинені країни й країни, що розвиваються, видно чіткі відмінності у підходах та результатах. Розвинені держави зазвичай мають більш повні нормативні бази,

стабільні інституції контролю й ресурси для впровадження екологічних стандартів, що підвищує ефективність застосування законів. Країни, що розвиваються, часто стикаються з дилемою між економічним зростанням і екологічними вимогами: закони можуть бути прийняті, але їхнє впровадження обмежують брак фінансів, технічних ресурсів і політична воля [3, с. 525]. Водночас у деяких таких країнах спостерігаються інноваційні підходи та міжнародна підтримка, які сприяють поступовому зміцненню екологічного регулювання.

Важливу роль у формуванні національних систем екологічного права відіграють міжнародні угоди та конвенції. Серед них особливе значення має Паризька кліматична угода, яка визначає глобальні зобов'язання зі скорочення викидів парникових газів і стимулює держави розробляти власні національно визначені внески для досягнення кліматичної нейтральності. Не менш важливою є Конвенція ООН про біорізноманіття, що зобов'язує країни зберігати екосистеми, види та генетичні ресурси, а також забезпечувати справедливий розподіл вигод від їх використання [4]. Такі міжнародні документи задають рамки, в яких формується екологічна політика держав і вибудовуються механізми контролю та регулювання.

Суттєвим чинником є й гармонізація стандартів та практик між різними країнами. Вона полягає у зближенні підходів до оцінки впливу на довкілля, систем моніторингу, процедур екологічної експертизи та контролю за дотриманням екологічних норм. Особливо це помітно у відносинах країн-кандидатів на вступ до ЄС, які адаптують своє законодавство до європейських директив. Завдяки цьому створюється більш уніфікований підхід до екологічної політики на міжнародному рівні, що підвищує ефективність боротьби з глобальними екологічними викликами.

Попри наявність розгалуженої системи екологічних норм, у багатьох країнах спостерігаються суттєві недоліки правового регулювання. До них належать фрагментарність законодавства, дублювання норм, недостатня узгодженість між різними органами влади та слабкий контроль за виконанням прийнятих положень. У країнах, що розвиваються, додатковою проблемою є обмежені фінансові та технічні ресурси, що ускладнюють впровадження екологічних стандартів.

Сучасні виклики глобалізації та зміни клімату висувають нові вимоги до системи екологічного права. Активний розвиток промисловості, глобальні ланцюги постачання та зростання населення планети створюють додаткове навантаження на довкілля. Негативні наслідки зміни клімату – підвищення середньої температури, екстремальні погодні явища, деградація природних екосистем – потребують не лише національних, а й міжнародно скоординованих заходів.

Перспективи розвитку екологічного законодавства полягають у його удосконаленні та адаптації до нових реалій. Серед ключових напрямів варто відзначити посилення превентивного підходу, інтеграцію екологічних вимог у всі сфери державної політики, розширення системи економічних стимулів для бізнесу, розвиток «зелених» технологій та енергетики. Також важливим є впровадження більш прозорих механізмів моніторингу, громадського контролю й активне використання міжнародного досвіду для створення ефективної правової бази.

Отже, аналіз зарубіжного екологічного законодавства показує, що воно ґрунтується на спільних принципах – сталого розвитку, превентивних заходів та відповідальності забруднювача. При цьому різні країни демонструють відмінності у рівні правового забезпечення та ефективності контролю, що зумовлено як економічними можливостями, так і політичними пріоритетами.

Порівняльний підхід дає можливість не лише узагальнити основні тенденції, а й визначити напрями вдосконалення національного екологічного законодавства. Використання міжнародного досвіду, адаптація найкращих практик та гармонізація стандартів сприятимуть підвищенню ефективності захисту довкілля та забезпеченню умов для сталого розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шомпол О. А. Міжнародно-правові аспекти забезпечення екологічної безпеки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. № 96(2). С. 10-14.
2. Краснова Ю. А. Особливості міжнародно-правового розвитку права екологічної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 45. С. 143.
3. Малишева Н. Р. Міжнародне право екологічної безпеки: поняття, стан та особливості розвитку. *Проблеми права екологічної безпеки : навч. посіб.* Дніпро: НГУ, 2016. 575 с.
4. Качурінер В. Л. Правове регулювання екологічної політики європейського Союзу у сфері виробництва: дис... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2016. 243 с.

УДК 340.6(477):340.142(477)

ЛИТВИН А.Л., магістрант

Науковий курівник – СОКИРИНСЬКА О.А., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА: ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті досліджується еволюція судової практики як джерела права в Україні. Автор аналізує правові позиції Верховного Суду, рішення ЄСПЛ, а також новітні тенденції, пов'язані зі скасуванням Господарського кодексу та формуванням практики щодо компенсації збитків, завданих агресією РФ. Особлива увага приділяється проблемі правової невизначеності щодо обов'язковості судових позицій та потребі нормативного закріплення їхнього статусу. Робиться висновок про поступову трансформацію судової практики з допоміжного інструменту правозастосування на фактичне джерело права.

Ключові слова: судова практика, джерело права, Верховний Суд, ЄСПЛ, правова позиція, правова невизначеність, господарське право, компенсація збитків.

У континентальній правовій традиції, до якої належить Україна, джерелами права вважаються насамперед нормативно-правові акти. Прецедент, тобто судові рішення, не має формального статусу джерела права, як це властиво англосаксонській системі. Проте в умовах реформування законодавства, євроінтеграції та зростання ролі судової влади, судова практика дедалі частіше виконує функцію регулятора правовідносин. Це зумовлює потребу в науковому осмисленні її ролі та перспектив нормативного закріплення, а саме:

1. Формальне невизнання, але фактичне застосування передбачає, що судова практика не включена до переліку офіційних джерел права, визначених у законодавстві. Водночас вона активно використовується судами як орієнтир у правозастосуванні, особливо в ситуаціях, коли закон містить прогалини або суперечності. У таких випадках суди звертаються до правових позицій Верховного Суду, які допомагають конкретизувати загальні положення закону та забезпечити єдність судової практики [1, с. 66].

2. Правові позиції Верховного Суду являють собою інструмент уніфікації Верховний Суд України формує міжгалузеві правові позиції, які не лише тлумачать норми права, а й створюють нові підходи до вирішення спорів. Наприклад, у справах про незаконне звільнення суд поєднує норми трудового, цивільного та адміністративного законодавства, демонструючи комплексний підхід до правозастосування [1, с. 67–68].

3. Рішення ЄСПЛ є визнаним джерелом права, а саме практика Європейського суду з прав людини має обов'язкову силу для українських судів відповідно до Конституції та процесуальних кодексів. Це підтверджує її статус джерела права на рівні з національними нормативними актами [1, с. 69].

4. Правова невизначеність щодо обов'язковості позицій ВС передбачає відсутність чіткого нормативного закріплення статусу правових позицій Верховного Суду ускладнює правозастосування та може призводити до неоднакових рішень у схожих справах. Така ситуація потребує доктринального осмислення та законодавчого врегулювання [1, с. 70–71].

5. Скасування Господарського кодексу розглядається як виклик для правозастосування, оскільки очікуване скасування Господарського кодексу України у 2025 році створює нові виклики для регулювання господарських правовідносин. У цьому

контексті саме судова практика може відіграти ключову роль у формуванні нових підходів до вирішення господарських спорів [2].

6. Судова практика у справах проти РФ є новим міжнародним виміром, а саме формується практика стягнення збитків з РФ за зруйноване майно, що відкриває перспективу звернення стягнення на російські активи за кордоном. Це не лише правовий, а й політичний прецедент, який може вплинути на міжнародне визнання рішень українських судів [2].

Роблячи висновок можна сказати, що судова практика в Україні еволюціонує від допоміжного інструменту правозастосування до фактичного джерела права. Її роль особливо зростає в умовах правової невизначеності, реформування законодавства та міжнародних викликів. Для повноцінного визнання судової практики як джерела права необхідне нормативне закріплення її статусу, а також розвиток правової доктрини, що враховує українську специфіку та європейські стандарти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юзько Т.М., Слугоцька В.М., Швець Л.В. Судова практика та правові позиції Верховного Суду України як джерела права в умовах правової невизначеності // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2025. – №89. – С. 65–72. (дата звернення 08.10.2025)
2. Шкляр С. Огляд юрринку 2025: судова практика // Юридична Газета. – 2025. – 01 травня. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [<https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/oglyad-yurinku-2025-sudova-praktika.html>] (дата звернення 08.10.2025)

УДК 349.42

МАЗУРЕНКО Я.О., магістрант

Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ У СФЕРІ АГРОБІЗНЕСУ

У статті розглянуто особливості правового регулювання міжнародної торгівлі та міжнародних розрахунків у сфері агробізнесу в умовах глобалізації. Визначено значення аграрної продукції як стратегічного елементу продовольчої безпеки та окреслено комплекс правових відносин, що охоплюють виробництво, експорт, імпорт, транспортування, сертифікацію та фінансові розрахунки. Проаналізовано роль багатосторонніх угод Світової організації торгівлі, регіональних інтеграційних об'єднань, зокрема Європейського Союзу, а також необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Окрему увагу приділено правовим аспектам міжнародних розрахунків, формам їх здійснення та уніфікації правил Міжнародною торговою палатою. Зроблено висновок, що подальша гармонізація норм права та розвиток ефективних механізмів валютного контролю є передумовою зміцнення позицій аграрного сектору у світовій економіці та забезпечення глобальної продовольчої безпеки.

Ключові слова: правове регулювання, міжнародна торгівля, агробізнес, міжнародні розрахунки, СОТ, акредитив, сертифікація, продовольча безпека, гармонізація законодавства.

Правове регулювання міжнародної торгівлі та міжнародних розрахунків у сфері агробізнесу набуває особливої ваги в умовах глобалізації та зростання ролі продовольчої безпеки у світі. Сільськогосподарська продукція посідає стратегічне місце в міжнародній торгівлі, адже формує основу харчової безпеки держав, визначає рівень їхньої економічної стабільності та соціального розвитку. Водночас агробізнес є однією з найбільш чутливих сфер до правового регулювання, оскільки охоплює комплекс взаємопов'язаних відносин: виробництво, експорт, імпорт, транспортування, митне оформлення, сертифікацію якості, дотримання санітарних і фітосанітарних норм, а також систему міжнародних розрахунків, що забезпечує виконання договірних зобов'язань.

Основу міжнародного регулювання становлять багатосторонні угоди в межах Світової організації торгівлі (СОТ), зокрема Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), Угода про сільське господарство, Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів, а також угоди, що стосуються технічних бар'єрів у торгівлі [1]. Вони визначають принципи

недискримінації, прозорості та справедливості в торгівлі аграрною продукцією. Значну роль відіграють також регіональні інтеграційні об'єднання, наприклад, Європейський Союз, де діє Спільна аграрна політика, яка суттєво впливає на доступ товарів з третіх країн до внутрішнього ринку. Україна, як член СОТ та країна-учасник численних угод про зону вільної торгівлі, зокрема з ЄС, перебуває в центрі міжнародних аграрних потоків і змушена адаптувати своє законодавство до міжнародних стандартів [4].

Правове регулювання міжнародних розрахунків у сфері агробізнесу має особливе значення, оскільки саме фінансові механізми забезпечують стабільність зовнішньоекономічних контрактів. Основними формами міжнародних розрахунків є акредитиви, інкасо, банківські перекази та розрахунки за допомогою електронних платіжних систем. Найбільш безпечною формою для експортерів сільськогосподарської продукції традиційно вважається документарний акредитив, що гарантує отримання платежу за умови виконання контрактних умов і надання відповідних товаросупровідних документів [2]. Водночас у практиці агробізнесу широко застосовуються й інші механізми, які дозволяють прискорити оборот капіталу, проте містять вищий рівень ризиків для однієї зі сторін.

Особливу увагу в правовому регулюванні міжнародних розрахунків приділяють валютному законодавству, правилам валютного контролю, нормам міжнародного банківського права та уніфікованим звичаям, розробленим Міжнародною торговою палатою (наприклад, Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів) [3]. Саме уніфікація правил дає змогу зменшити правові та фінансові ризики для учасників аграрної торгівлі, адже у сфері поставок продукції з коротким терміном зберігання будь-яка затримка чи невизначеність може мати критичні наслідки.

Важливо зазначити, що міжнародна аграрна торгівля неможлива без суворого дотримання стандартів якості та безпечності продукції. Це зумовлює необхідність гармонізації національних технічних регламентів і стандартів із міжнародними, а також запровадження ефективних процедур сертифікації. У цьому аспекті правове регулювання міжнародних розрахунків прямо залежить від належного виконання вимог до продукції, адже підтвердження її якості є невід'ємною частиною пакету документів, що подаються для оплати за акредитивом чи інкасо.

Таким чином, правове регулювання міжнародної торгівлі та міжнародних розрахунків у сфері агробізнесу виступає складним комплексом норм міжнародного, регіонального та національного рівнів. Воно спрямоване на забезпечення прозорості та справедливості зовнішньоекономічних операцій, захист прав учасників аграрного ринку та створення умов для стабільного розвитку світового агробізнесу. У сучасних умовах першочергового значення набуває питання гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, розбудова ефективної системи валютного контролю та розвиток правових механізмів захисту інтересів експортерів і імпортерів. Подальша еволюція правового регулювання у цій сфері має забезпечити баланс між економічними інтересами держав і потребами у глобальній продовольчій безпеці, що робить аграрний сектор одним із найважливіших напрямів міжнародного правопорядку.

Висновки. Правове регулювання міжнародної торгівлі та міжнародних розрахунків у сфері агробізнесу є необхідною умовою стабільного розвитку світового продовольчого ринку. Воно забезпечує захист інтересів учасників, сприяє гармонізації стандартів якості та створює передумови для інтеграції аграрного сектору у глобальну економіку. Подальший розвиток цієї системи має ґрунтуватися на балансі між національними інтересами держав і вимогами міжнародного правопорядку, а також на пріоритеті продовольчої безпеки та справедливих торговельних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1994). – Угода СОТ.
2. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (UCP 600). – Міжнародна торгова палата, 2007.
3. Міжнародна конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (CISG), 1980.

УДК 340.12.

МАСЛІЙ Н.О., магістрант

Науковий керівник – **БРОВКО Н.І.**, д-р юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

МЕХАНІЗМ ТА ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

У статті висвітлено особливості механізму реалізації екологічних прав громадян. Визначено його складові та наголошено на гарантіях реалізації екологічних прав громадян. Наголошено, що конституційні гарантії забезпечення екологічних прав повинні орієнтиром екологічного законодавства України у контексті практичних механізмів застосування і реалізації екологічних прав.

Ключові слова: права людини, екологічні права, гарантії екологічних прав, реалізація прав, конституційні гарантії.

Складовою системи прав і свобод людини є екологічні права, зокрема право на безпечне для життя і здоров'я довкілля для кожного [1]. Забезпечення і реалізація цього права вимагає його формального закріплення в нормативно-правових актах та дієвого механізму реалізації.

Під механізмом реалізації екологічних прав розуміють систему правових, інституційних, організаційних, соціальних та економічних засобів і процедур, які забезпечують реалізацію, охорону та захист екологічних прав людини. Метою механізму реалізації екологічних прав є забезпечення матеріалізації еколого-правової норми [2, с.25]. Правову основу механізму становлять національне законодавство та міжнародні нормативи. Механізм реалізації виконує правозабезпечувальну, контролюючу, превентивну, відновлювальну, інформаційну функції.

До еколого-правового механізму варто віднести:

1. Природоохоронні норми, які закріплюють базові екологічні імперативні норми та положення.

2. Екологізовані правові норми і нормативи, що конкретизують екологічні нормативи в певній діяльності.

3. Гарантії, необхідні для забезпечення виконання нормативів, на основі економічних, організаційних, санітарно-гігієнічних, контрольних, юридичних, культурно-просвітницьких, правових засобів впливу.

4. Реалізація еколого-правових відносин в процесі застосування певного нормативного акту під впливом факторів, що визначають ефективність еколого-правового припису [4].

Важливим напрямом реалізації екологічних прав на національному рівні є розробка та реалізація державних і регіональних програм охорони довкілля, що передбачено Конституцією України. На їх основі створюються правові норми щодо раціонального і комплексного використання та відтворення природних ресурсів, а також належної охорони довкілля.

Ведучи мову про гарантії реалізації екологічних прав громадян слід розуміти їх як сукупність державно-правових умов і засобів їх здійснення, які здатні забезпечити реалізацію прав і їх надійний захист у разі посягання.

Розрізняють загально-соціальні та спеціальні гарантії прав людини. До загально-соціальних гарантій відносяться економічні, політичні та духовно-моральні гарантії [3]. Система загально-соціальних гарантій незважаючи на її комплексність функціонує не у повних масштабах. Виділимо найважливіші з них.

Гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє середовище пов'язані з потребами людини. Стаття 50 Конституції України разом із правом на сприятливе навколишнє середовище визначає й інші права, що перебувають у взаємодії. Мова йде про право на

достовірні інформаційні відомості у сфері екології та право мати доступ до екологічної інформації [1].

На нашу думку, право на достовірну екологічну інформацію є невід'ємним правом кожної людини. Воно включає в себе право вимагати від державних органів, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів актуальну й достовірну інформацію про стан навколишнього середовища [3]. Воно тягне за собою й інше право - на відшкодування шкоди, яке завдане здоров'ю або майну людини внаслідок правопорушення у сфері екології, що є одночасно і правом і гарантією реалізації права на сприятливе навколишнє середовище.

Організаційні гарантії реалізації права на сприятливе навколишнє середовище, включає у себе можливість громадян звертатись в державні органи для захисту порушеного права, використовуючи таку можливість у різних формах.

Окрему увагу слід звернути на конституційні гарантії екологічних прав, які закріплені у ст. ст. 3, 13, 14, 16, 41, 50, 55, 56, 57, 66 Конституції України та які можна поділити на:

1. загальні конституційні гарантії екологічних прав, тобто гарантії, які стосуються забезпечення не лише екологічних, а й інших видів прав (економічних, соціальних, політичних тощо).

2. спеціальні конституційні гарантії екологічних прав, такі що пов'язані із забезпеченням суто екологічних прав

Як підсумок, зазначимо, що конституційні гарантії забезпечення екологічних прав повинні бути свого роду відправною точкою та орієнтиром для розроблення в екологічному законодавстві України відповідних дієвих практичних механізмів для їх реального застосування у практичній сфері. Лише за таких умов гарантії будуть не просто гарантіями на папері, а реальними дієвими і допоміжними важелями для здійснення екологічних прав громадянами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 2006 року №254к/96-ВР URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Бровко Н.І., Терешук М.М. Право на екологічну інформацію як складова конституційного права людини на інформацію. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. Одеса, 2022. № 55. С. 23-26
3. Екологічні права людини: їх реалізація та захист. Офіційний сайт Державної екологічної інспекції України URL: <http://oldversion.dei.gov.ua/>
4. Медведєв К.В. Екологічні права громадян України: гарантії їх судового захисту: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06/ Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2018. 214 с.

УДК: 340

ГРОЗА В.С., магістрант

Науковий керівник – **БРОВКО Н.І.**, д-р юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні методологічні підходи до дослідження інновацій у сільському господарстві України. Проаналізовано системний, структурно-функціональний, історичний та порівняльний підходи. Визначено значення інноваційних процесів для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору та сталого розвитку сільських територій. Особливу увагу приділено ролі державної підтримки, інтеграції наукових досягнень і цифровізації у формуванні сучасної аграрної інноваційної політики.

Ключові слова: інновації, сільське господарство, методологія, інноваційна діяльність, сталий розвиток.

Інновації є ключовим чинником розвитку сільського господарства України, адже забезпечують підвищення продуктивності, зниження витрат і формування конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках [1]. Методологія дослідження інновацій у

цій сфері повинна враховувати комплексний характер аграрного виробництва, що включає економічні, соціальні, правові та екологічні аспекти.

Системний підхід дозволяє розглядати інновації як частину цілісної аграрної системи, де поєднуються виробники, споживачі, наукові установи та держава [2]. Структурно-функціональний підхід допомагає визначити роль окремих елементів інноваційної діяльності: наукових досліджень, інвестицій, державної підтримки, освітніх програм.

Історичний підхід дає можливість проаналізувати етапи розвитку аграрних інновацій в Україні, а порівняльний – вивчити міжнародний досвід та адаптувати його до українських реалій. Особливого значення набувають сучасні цифрові технології, які формують нові методи управління агробізнесом, зокрема точне землеробство, аграрні IT-рішення та біотехнології. [3].

Основними проблемами у впровадженні інновацій у сільське господарство України є: [5] недостатній рівень фінансування наукових досліджень, обмеженість доступу до сучасних технологій для малих і середніх господарств, а також низький рівень інтеграції науки та виробництва.

Перспективи розвитку інновацій у сільському господарстві пов'язані з активізацією державно-приватного партнерства, залученням інвестицій, розширенням цифрової інфраструктури та гармонізацією аграрної політики України з європейськими стандартами. [4]

Висновок. Методологічні підходи до дослідження інновацій у сільському господарстві України дають змогу комплексно оцінити процеси трансформації аграрного сектору та розробити ефективні інструменти його модернізації. Системний, структурно-функціональний, історичний та порівняльний підходи дозволяють не лише виявити проблеми, а й визначити напрями подальшого розвитку інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV.
2. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2030 року. – К.: Мінагрополітики України, 2021.
3. OECD. Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability. – Paris: OECD Publishing, 2019.
4. FAO. Agricultural innovation systems: A framework for analyzing the role of the government. – Rome: FAO, 2018.
5. Ковальчук С. Інноваційний розвиток аграрного сектору України: теорія і практика. – К.: Наукова думка, 2020.

УДК 341.231:339.9

МУСІЄЦЬ А.А., магістрантка

Науковий керівник – **КОВАЛЬЧУК І.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

У тезах розглядаються особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності України в умовах інтеграції до Європейського Союзу, а також основні проблеми й перспективи гармонізації національного законодавства з правом ЄС.

Ключові слова зовнішньоекономічна діяльність, інтеграція, Європейський Союз, міжнародне право, гармонізація законодавства, євроінтеграція.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) відіграє ключову роль у розвитку держави, оскільки забезпечує її включення у світову економіку, створює умови для інвестиційного зростання та сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу. Для України цей аспект набуває особливої ваги, адже її стратегічним курсом визначено інтеграцію до Європейського Союзу, що потребує не лише економічних, але й суттєвих правових трансформацій.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році та створення Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) стало початком нового етапу

розвитку правових засад ЗЕД [1]. Основним завданням постало наближення національного законодавства до *acquis communautaire*, що охоплює сфери митного регулювання, технічних стандартів, конкурентного права, захисту інтелектуальної власності та інвестиційної політики.

Однією з головних проблем є необхідність гармонізації правових норм. Українські підприємства отримали можливість вільного доступу на ринок ЄС, проте одночасно зіткнулися з потребою відповідати європейським стандартам якості, безпеки продукції та екологічних вимог. У цьому контексті законодавство України поступово змінюється у сфері технічного регулювання, митного контролю, сертифікації та санітарних і фітосанітарних заходів [2].

Особливе значення мають правові механізми забезпечення прозорості та прогнозованості у сфері ЗЕД. Розбудова сучасної митної системи на засадах верховенства права, цифровізації процедур та зменшення рівня корупційних ризиків є передумовою ефективної інтеграції. Проте проблеми правозастосування, недостатня інституційна спроможність окремих органів влади та складність імплементації норм ЄС залишаються актуальними.

Важливим напрямом виступає розвиток правових основ інвестиційної діяльності. Угода про асоціацію закріплює зобов'язання України щодо створення сприятливого клімату для іноземних інвесторів, дотримання принципів захисту прав власності та забезпечення справедливих умов конкуренції [1]. Це вимагає вдосконалення правового регулювання корпоративного управління, фінансових ринків та судового захисту інвесторів.

Окремої уваги заслуговує питання цифрової економіки та електронної комерції. Європейський Союз активно впроваджує стандарти цифровізації, а Україні необхідно гармонізувати відповідне законодавство, зокрема у сфері захисту персональних даних, електронних платежів та кібербезпеки. Це відкриває нові перспективи для інтеграції українських компаній до внутрішнього ринку ЄС.

Таким чином, правові аспекти зовнішньоекономічної діяльності України в умовах інтеграції до ЄС охоплюють широкий спектр питань: від гармонізації нормативно-правової бази до формування сучасних інституційних механізмів. Для забезпечення успішної інтеграції необхідні:

- подальше вдосконалення законодавства у відповідності до *acquis* ЄС;
- модернізація митної та інвестиційної політики;
- створення ефективної системи захисту конкуренції та прав інтелектуальної власності;
- посилення інституційної спроможності органів влади у сфері ЗЕД;
- забезпечення прозорості та верховенства права в економічних відносинах.

Лише комплексний підхід, що враховує як внутрішні потреби України, так і вимоги європейського права, здатен забезпечити стійкий розвиток держави та її повноцінне включення до європейського економічного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

УДК 342.6

МУСІЄЦЬ А.А., магістрантка

Науковий керівник – **ЛИННИК Т.В.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

КОЛІЗІЇ В РЕГУЛЮВАННІ ПРАВА НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ СПРАВАМИ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ

У тезах розглядаються особливості правового регулювання права громадян на участь в управлінні державними справами в Україні, виявляються основні колізії у його нормативному забезпеченні, а також

аналізуються проблеми та шляхи вдосконалення механізмів реалізації цього права відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів.

Ключові слова: колізії, право на участь в управлінні державними справами, виборче право, Конституція України, міжнародні стандарти, публічне управління.

Право на участь в управлінні державними справами є одним із фундаментальних конституційних прав людини та громадянина, закріплених у статті 38 Конституції України [1]. Це право включає можливість брати участь у формуванні органів державної влади, впливати на прийняття рішень, здійснювати громадський контроль і реалізовувати виборчі права. Однак у процесі правового регулювання та практичної реалізації цього права виникають численні колізії між нормами національного та міжнародного законодавства, а також між окремими положеннями внутрішніх нормативних актів.

Одним із ключових аспектів є співвідношення між положеннями Конституції України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Відповідно до статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства [1]. Проте на практиці спостерігається колізія між положеннями Конституції та окремими міжнародно-правовими актами, зокрема щодо обмеження виборчих прав осіб із певним статусом або станом здоров'я, що гарантується статтею 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [2].

Також проблемним залишається питання реалізації виборчих прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та військовослужбовців. Закон України «Про вибори народних депутатів України» [3] та Закон «Про місцеві вибори» [4] містять обмеження щодо голосування за місцем фактичного проживання, що створює правову колізію з нормою Конституції про рівність виборчого права. Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 наголосив, що держава має забезпечити рівні можливості для реалізації виборчих прав усіх громадян незалежно від місця проживання [5].

Окрему увагу слід приділити колізіям між правом громадян на участь у публічному управлінні та обмеженнями, пов'язаними з проходженням державної служби. Закон України «Про державну службу» [6] передбачає певні заборони щодо участі державних службовців у політичній діяльності, що іноді розглядається як обмеження реалізації статті 38 Конституції. Проте такі обмеження є допустимими відповідно до статті 64 Конституції України як необхідні для захисту демократичного порядку.

Крім того, у законодавстві про місцеве самоврядування існують колізії щодо участі громадян у безпосередньому управлінні справами територіальної громади. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [7] передбачає такі форми участі, як місцеві ініціативи, громадські слухання, електронні петиції, однак механізм їх реалізації часто не узгоджується із Законом «Про звернення громадян» [8], що призводить до дублювання або суперечностей у процедурних питаннях.

Таким чином, основними колізіями у регулюванні права на участь в управлінні державними справами є:

- суперечності між Конституцією України та міжнародно-правовими актами;
- неузгодженість виборчого законодавства щодо забезпечення рівного доступу до участі у виборах;
- відсутність єдиних механізмів реалізації безпосередніх форм участі громадян у місцевому самоврядуванні.

Для їх усунення необхідно забезпечити гармонізацію виборчого, адміністративного та конституційного законодавства, а також виробити єдиний підхід до визначення меж реалізації цього права відповідно до принципів верховенства права та демократизму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 № 4061-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>
4. Закон України «Про місцеві вибори» від 14.07.2015 № 595-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text>
5. Рішення Конституційного Суду України від 26.02.2019 № 1-п/2019. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text>
6. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
7. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
8. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text>

УДК 349.6

ОВЧАРУК Т.С., магістрант

Науковий керівник – **ОБІХ Н.М.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У публікації досліджено етапи становлення та розвитку системи екологічного менеджменту в законодавстві Європейського Союзу. Проаналізовано роль екологічного менеджменту у формуванні політики «Зеленої угоди» та стратегії сталого розвитку.

Ключові слова: екологічний менеджмент, EMAS, екологічне законодавство, Європейський Союз.

Дослідження питань екологічного менеджменту набуває все більшої актуальності у зв'язку з глобальними екологічними викликами та потребою у сталому розвитку. Європейський Союз є одним із провідних регіонів, який розробив комплексну систему екологічного управління, спрямовану на зменшення негативного впливу промислової діяльності на довкілля.

Система екологічного менеджменту та аудиту (EMAS), запроваджена в ЄС у 1993 році, стала одним із ключових інструментів реалізації європейської екологічної політики. Вона передбачає добровільну участь підприємств у процесі вдосконалення екологічних показників, впровадження систем моніторингу, аудиту та звітування про стан навколишнього середовища. Її ключовими пріоритетами є: ефективне використання природних ресурсів; скорочення парникових викидів; запобігання утворенню відходів, повторна переробка та використання відходів; зелені державні закупівлі; стала мобільність [2].

Відповідно до регламенту № 1221/2009 Європейського Парламенту і Ради про добровільну участь організацій у схемі екоменеджменту «система екологічного менеджменту означає частину загальної системи менеджменту, яка включає організаційну структуру, діяльність із планування, відповідальність, практики, досягнення, перегляд та забезпечення екологічної політики та управління екологічними аспектами» [5].

Для впровадження системи екологічного менеджменту суб'єкти повинні визначати у своїй діяльності прямі та непрямі екологічні аспекти, що мають значний вплив на довкілля. Під час оцінки значущості екологічного аспекту організація повинна враховувати такі питання: потенційна здатність завдати шкоди довкіллю; розмір, кількість та частота впливу на довкілля; наявність та вимоги відповідного екологічного законодавства; цінність та значення для зацікавлених сторін.

Слід зазначити, що прямі екологічні аспекти пов'язані з діяльністю, продуктами та послугами самої організації, над якими вона має прямий управлінський вплив. Прямі екологічні аспекти стосуються таких напрямів, як: правові вимоги та дозволи; викиди в повітря; скидання у водні об'єкти; виробництво, переробка та повторне використання відходів; використання та забруднення земель; локальні екологічні проблеми (шум, вібрація,

запахи, пил тощо); ризики екологічних аварій та надзвичайних ситуацій; вплив на біорізноманіття.

Непрямі екологічні аспекти можуть виникати в результаті взаємодії організації з третіми сторонами, з якими організація прагне реєстрації в EMAS та має частковий вплив на управління. До непрямих екологічних аспектів належать: питання, пов'язані з життєвим циклом продукції (проектування, розробка, упаковка); капітальні інвестиції, кредитування й страхові послуги; адміністративні та планові рішення; вибір та склад послуг.

Важливим аспектом є узгодження EMAS із міжнародним стандартом ISO 14001, який визначає вимоги до системи управління довкіллям. У країнах-членах ЄС обидві системи діють взаємодоповнююче: ISO 14001 забезпечує загальні вимоги до управління, тоді як EMAS визначає більш суворі вимоги щодо прозорості та екологічної звітності [3].

Європейське законодавство у сфері екологічного менеджменту тісно пов'язане з виконанням Цілей сталого розвитку ООН та положень Європейської «Зеленої угоди», що передбачає досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. У цьому контексті екологічний менеджмент виступає як основа для інтеграції екологічних принципів у всі сфери економічної діяльності [1].

Крім того, у законодавстві ЄС значна увага приділяється екологічному аудиту, екологічному маркуванню продукції, впровадженню принципів циркулярної економіки та розвитку сталого бізнесу. Підприємства, що впроваджують систему EMAS, отримують переваги у сфері конкурентоспроможності, зниження енергоспоживання та підвищення довіри споживачів [4].

Важливим моментом для розвитку системи екологічного менеджменту у сфері регулювання запобігання промислового забруднення стало ухвалення Директиви 2024/1785/ЄС у сфері регулювання промислових викидів. Системи екологічного менеджменту є обов'язковими для організацій, які здійснюють промислові викиди в навколишнє середовище і належать до галузей промисловості, які регулюються Директивою 2010/75/ЄС.

На рівні національної політики держав-членів ЄС системи екологічного менеджменту повинні включати:

а) цілі екологічної політики для постійного покращення екологічної ефективності та здійснення заходів щодо запобігання утворенню відходів; оптимізації використання ресурсів, енергії та повторного використання води; запобігання та скорочення викидів небезпечних речовин;

б) цілі та показники ефективності стосовно значних екологічних аспектів, які повинні враховувати контроль показники, встановлені у відповідних висновках по НДТ;

с) інвентаризація хімічних речовин, які присутні в установках або потрапляють з викидами у повітря з особливою увагою до речовин, зазначених в додатку XVII Регламенту ЄС 1907/2006 та оцінка ризику впливу таких речовин на здоров'я людини та навколишнє середовище [6].

Система екологічного менеджменту у законодавстві Європейського Союзу сформувалася як невід'ємна складова політики сталого розвитку. Її метою є не лише зменшення негативного впливу на довкілля, а й інтеграція екологічних принципів у всі сфери економічної діяльності. Поштовхом до створення сучасної системи екологічного менеджменту стали екологічні кризи 70–80-х років XX століття, що спонукали ЄС до ухвалення низки нормативних актів, спрямованих на запровадження ефективних механізмів контролю за станом навколишнього середовища [3].

Важливу роль у розвитку системи екологічного менеджменту відіграє Регламент EMAS (Eco-Management and Audit Scheme), прийнятий ЄС у 1993 році, який став першою спробою створення загальноєвропейської системи добровільної екологічної сертифікації. EMAS передбачає постійне вдосконалення екологічної діяльності підприємств, прозорість екологічної інформації та активне залучення громадськості. Паралельно розвивались міжнародні стандарти ISO 14000, серед яких ключовим є ISO 14001, що визначає вимоги до

системи екологічного менеджменту та надає універсальну модель її впровадження у будь-якій галузі [5].

Як зазначено в деяких джерелах, міжнародні стандарти серії ISO 14000 охоплюють різні напрями — оцінку впливу на довкілля, екологічне маркування, аудит, екодизайн і комунікацію. Їхнє впровадження сприяє підвищенню довіри з боку партнерів і суспільства, а також полегшує міжнародну торгівлю. У законодавстві ЄС вони стали основою для створення єдиної системи моніторингу та звітності щодо екологічної ефективності підприємств [1; 3].

Україна у межах процесу євроінтеграції поступово гармонізує своє екологічне законодавство із європейськими нормами, зокрема впроваджуючи стандарти ISO 14001 у виробничі та управлінські практики. Це відображено у Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року [4].

Отже, можна сказати, що розвиток системи екологічного менеджменту в законодавстві ЄС є прикладом ефективного поєднання правових, економічних та управлінських механізмів для забезпечення сталого розвитку. Європейський досвід демонструє, що екологічна політика може бути успішною лише за умови активної участі всіх зацікавлених сторін — держави, бізнесу та громадянськості.

Для України адаптація положень системи екологічного менеджменту ЄС є важливим кроком на шляху до підвищення конкурентоспроможності економіки, збереження природних ресурсів і досягнення європейських екологічних стандартів. Подальший розвиток цієї системи має ґрунтуватися на принципах екологічної відповідальності, відкритості та безперервного вдосконалення, що сприятиме формуванню нової культури взаємодії людини з природою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Casadesús M., Karapetrovic S. The evolution of ISO 14001: improvements and potential future trends. *Journal of Cleaner Production*. London, 2019. – P. 112–134.
2. EMAS in the European Institutions // Green Forum: Energy, Climate change and Environment (04/10/2022). European Commission. URL: https://green-forum.ec.europa.eu/green-business/emas/emas-register/emas-european-institutions_en
3. ISO 14001:2015. Environmental Management Systems – Requirements with Guidance for Use. International Organization for Standardization. Geneva, 2015. – 46 p.
4. Про міжнародні стандарти та системи екологічного менеджменту // Офіс сталих рішень (14 лютого 2023). URL: <https://ukraine-oss.com/pro-mizhnarodni-standarty-ta-systemy-ekologichnogo-menedzhmentu/>
5. Regulation (EC) No 1221/2009 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS). *Official Journal of the European Union*. L432/1 of January 22, 2009. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/1221/oj/eng>
6. Directive EU 2024/1785 of the European Parliament and of the Council of 24 April 2024 amending Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council on industrial emissions. *Official Journal of the European Union*. July 15, 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1785/oj/eng>

УДК 347.6

ПУЗИР В.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ У СІМЕЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Досліджено актуальні питання захисту прав дитини у сімейному законодавстві України. Розглянуто значення Конституції України, Сімейного кодексу України та Конвенції ООН про права дитини як ключових джерел правового регулювання. Акцентовано увагу на проблемах розлучень, позбавлення батьківських прав і впливу воєнного стану. Наголошено на важливості комплексного підходу та орієнтації на міжнародні стандарти у сфері захисту дитинства.

Ключові слова: права дитини, сімейне законодавство, позбавлення батьківських прав, органи опіки та піклування, воєнний стан.

Захист прав дитини є одним із ключових пріоритетів сучасної правової системи України. Сімейне законодавство традиційно спрямоване на забезпечення гармонійного розвитку дитини, створення умов для виховання в сім'ї та гарантування її основних прав. Конституція України та Сімейний кодекс України визначають, що у всіх правовідносинах, які стосуються дітей, першочерговим є принцип забезпечення їхніх інтересів[1,2]. Це відповідає міжнародним стандартам, зокрема Конвенції ООН про права дитини 1989 року, до якої приєдналася Україна. Таким чином, національна правова система інтегрується у загальносвітові підходи до захисту дитинства[3].

Актуальність цієї проблематики посилюється соціальними реаліями сучасної України. Зростає кількість розлучень, що призводить до спорів між батьками щодо визначення місця проживання дитини, порядку участі у її вихованні, спілкуванні з тим із батьків, хто проживає окремо. Такі конфлікти нерідко супроводжуються психологічним тиском на дитину, що може негативно позначатися на її розвитку та емоційному стані. Тому важливо, аби судова практика завжди виходила з принципу пріоритету інтересів дитини, а не формальних прав чи матеріальних можливостей батьків [2].

Окремої уваги заслуговує інститут позбавлення та обмеження батьківських прав. З одного боку, він є необхідним для захисту дітей від недобросовісного виконання батьками своїх обов'язків, жорстокого поводження, нехтування основними потребами дитини. З іншого боку, застосування таких заходів має бути максимально зваженим і ґрунтуватися на об'єктивних доказах, адже йдеться про найбільш чутливу сферу життя дитини – її сімейне середовище. Водночас важливим орієнтиром у вирішенні таких питань виступає Закон України «Про охорону дитинства», який конкретизує права дитини на сімейне виховання, безпеку та належні умови життя[4].

Важливим аспектом є й право дитини на належний рівень життя, освіти, медичне забезпечення та всебічний розвиток. На жаль, у сучасних умовах воєнного стану значна кількість дітей стикається з порушенням цих прав: вимушене переселення, втрата батьківського піклування, проблеми з доступом до якісної освіти. Це ставить перед сімейним законодавством нові завдання, адже воно має враховувати ситуацію внутрішньо переміщених осіб, дітей-сиріт та дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Особливе значення в таких умовах має належне застосування положень Конституції України та Закону «Про охорону дитинства», які визначають обов'язок держави гарантувати дітям захист їхніх основоположних прав[1,4].

Отже, захист прав дитини у сімейному законодавстві України залишається одним із найважливіших напрямів розвитку національного законодавства. В умовах сучасних викликів – воєнного стану, соціальної нестабільності, зростання кількості сімейних конфліктів – держава повинна гарантувати, щоб у центрі кожного рішення, що стосується дитини, стояв принцип найкращих інтересів дитини. Вдосконалення механізмів діяльності органів опіки та піклування, активне застосування медіації, а також орієнтація на європейські стандарти прав людини є ключовими кроками до забезпечення належного захисту дітей. Тільки завдяки комплексному підходу – юридичному, соціальному й психологічному – можна створити умови для повноцінного розвитку дитини, адже саме діти становлять основу майбутнього українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Постановою ВР України від 27 лютого 1991 року № 789-XII). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

РЕШЕТНИК А.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет,

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН

Досліджено проблему домашнього насильства в Україні та її еволюцію в контексті сімейного права. Проаналізовано основні форми насильства — фізичне, психологічне, економічне та сексуальне, а також причини їх поширення. Особливу увагу приділено законодавчим змінам після прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 2017 року, які надали нові правові механізми захисту постраждалих та відповідальності кривдників.

Ключові слова: домашнє насильство, законодавство, кривдник, постраждалі, соціальна підтримка, психологічна допомога, повномасштабне вторгнення.

Домашнє насильство є однією з найгостріших соціально-правових проблем в Україні, яка безпосередньо пов'язана із сферою сімейного права та захистом прав людини. Воно проявляється у чотирьох основних формах: фізичній, психологічній, економічній та сексуальній, що зумовлює багатовимірний характер цього явища [8]. Причинами поширення насильства є низький рівень правової культури, стереотипи про підпорядковану роль жінки в сім'ї, економічні труднощі, алкоголізм та психологічна нестабільність окремих осіб. Тривалий час домашнє насильство вважалося «приватною справою родини», що призводило до замовчування проблеми та безкарності кривдників [8].

До 2017 року правове регулювання домашнього насильства було фрагментарним: у законодавстві існували норми про відповідальність за окремі дії, але не було комплексного підходу [2,3]. Прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» стало переломним моментом, адже він вперше закріпив поняття «домашнє насильство», визначив його види та запровадив як адміністративну, так і кримінальну відповідальність [1]. З'явилися нові механізми захисту, зокрема термінові та обмежувальні приписи, які дозволяють оперативно захищати постраждалих.

Поступово почали створюватися спеціалізовані служби підтримки: притулки, кризові центри, гарячі лінії. Громадські організації та міжнародні фонди відіграли значну роль у формуванні нової культури реагування на насильство [5,7]. Суспільство почало усвідомлювати, що мовчання про проблему лише сприяє її поширенню. Медіакомпанії та інформаційні проекти зробили тему домашнього насильства публічною, що сприяло зростанню кількості звернень постраждалих по допомогу [6,9].

Разом із тим залишаються труднощі у правозастосуванні. Деякі працівники поліції та судів і досі схильні недооцінювати серйозність психологічного чи економічного насильства [6]. Часто постраждалі не мають можливості залишити кривдника через фінансову залежність, страх або відсутність підтримки з боку родичів та суспільства.

Ситуація значно ускладнилася після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році. Масові переселення, втрата роботи, економічні труднощі та психологічні травми стали додатковими факторами зростання рівня насильства. Кількість офіційних звернень до поліції збільшилася, проте експерти зазначають, що реальна статистика значно вища, оскільки багато жертв залишаються без можливості повідомити про проблему [6]. Особливо зросли випадки психологічного та економічного насильства.

Сімейне законодавство України нині активно трансформується під впливом міжнародних стандартів, зокрема Стамбульської конвенції [7]. Поступово формується нова практика: суди застосовують обмежувальні приписи, поліція видає термінові заборони, а соціальні служби надають підтримку постраждалим. Водночас система все ще потребує розширення фінансування, покращення підготовки кадрів та міжвідомчої співпраці [9].

Подолання домашнього насильства можливе лише за умови комплексного підходу: правового, соціального, психологічного та освітнього. Необхідно зміцнювати систему

притулків та центрів підтримки, проводити інформаційні кампанії, розвивати просвітницькі програми для школярів і студентів, аби змінювати суспільні стереотипи [9]. Важливо, щоб протидія насильству була пріоритетом не лише на рівні законодавства, а й у повсякденній практиці правоохоронних органів, судів, соціальних служб.

Отже, домашнє насильство в Україні перестало бути прихованою темою, проте залишається гострою проблемою, що посилюється у кризові періоди, зокрема під час повномасштабного вторгнення. Законодавчі зміни 2017 року стали ключовим кроком у захисті прав постраждалих, але ефективність боротьби з насильством залежить від постійного вдосконалення механізмів захисту, підвищення рівня правової культури та активної участі суспільства. Подальший розвиток цієї сфери має включати удосконалення законодавства, посилення роботи судових і правоохоронних органів, розширення соціальних послуг і системи психологічної допомоги. Лише за умов комплексного підходу можна досягти зниження рівня домашнього насильства та забезпечити реальний захист прав людини у сфері сімейного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення, статті 173–173². https://protocol.ua/ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_praporushennya_stattya_173_2/
3. Кримінальний кодекс України, статті 121, 125, 126, 127. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Міністерство соціальної політики України. Офіційний сайт. Розділ «Протидія домашньому насильству». <https://www.msp.gov.ua>
5. UNICEF Ukraine. «Домашнє насильство під час війни: статистика та рекомендації». Київ, 2023. <https://www.unicef.org/ukraine/domestic-violence>
6. Національна поліція України. Статистичні дані про випадки домашнього насильства, 2022–2024. <https://mvs.gov.ua/news/kilkist-vipadkiv-domasnyogo-nasilstva-zrosla-na-20-mvs-ta-parlament-praciuiut-nad-posilenniam-vidpovidalnosti-1>
7. ООН Жінки. «Домашнє насильство в Україні: сучасні виклики». Київ, <https://www.unhcr.org/ua/news/stories/addressing-gender-based-violence-ukraine-challenges-and-response-frontline-and>
8. Кривошея, О. «Домашнє насильство та сімейне право в Україні». Право України, 2021, № 4. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315770>
9. Громадські організації та кризові центри України. Звіти 2022–2024 рр. https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/Nacionalniy-zvit-DOSEN.pdf?__cf_chl_tk=BpSZzMn0WcKh3mwOwuGu7Cce.2Vv_TS1TY4Q2zIKso0-1759500153-1.0.1.1-T3eWYjuVRdU7jBkCK8R9nJRmnn_cyIl6Lv.viMJZ_5U

УДК: 347.77

СЕРГЄЄВ О.В., магістратрант

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ПАТЕНТНОГО ПРАВА: ЧИ МОЖЕ ШІ БУТИ ВІНАХІДНИКОМ

У роботі розглянуто питання правосуб'єктності штучного інтелекту у сфері патентного права. Доведено, що винахідником може бути лише фізична особа

Ключові слова: патентне право, штучний інтелект, відповідальність, інтелектуальна власність, правосуб'єктність.

Винахідник — це людина, інтелектуальною та творчою діяльністю якої створено винахід або корисну модель, що визначено у статті 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [1].

У свою чергу патентне право є сукупністю правових норм, що регулюють відносини у сфері створення та використання винаходів, корисних моделей і промислових зразків. В Україні його засади визначені цим же Законом, який прямо закріплює, що винахідником може бути лише фізична особа [1].

Щобільше, Цивільний кодекс України, а саме: статті 418–432, конкретизує положення щодо об'єктів права інтелектуальної власності та підтверджує, що суб'єктами таких прав є фізичні та юридичні особи [2].

Аналізуючи вищезазначене, національне законодавство не передбачає можливості визнання штучного інтелекту самостійним суб'єктом патентного права.

У міжнародній практиці спостерігаються аналогічні підходи:

1. У рішенні UK Supreme Court у справі *Thaler v. Comptroller-General of Patents, Designs and Trade Marks* від 20 грудня 2023 року суд одноголосно підтвердив, що за чинним *Patents Act 1977* винахідником може бути лише натуральна особа. Судді наголосили, що навіть у разі, коли винахід згенеровано системою штучного інтелекту, юридичний статус винахідника не може бути наданий машині. Таким чином, питання авторства залишається прив'язаним виключно до людини, яка або розробляє алгоритм, або керує його застосуванням [5].

2. На додаток до цього, у статті «*Inventorship in the Age of AI: Examining the USPTO Guidance on AI-Assisted Inventions*» аналізуються нові підходи Патентного відомства США. Зокрема, у керівництві USPTO, що набуло чинності у 2024 році, прямо зазначено: навіть якщо штучний інтелект робить вагомий технічний внесок, статус винахідника має залишатися за людиною. AI розглядається лише як інструмент, тоді як ключовим критерієм є «істотний людський внесок» у створення концепції винаходу. Це підкреслює, що в міжнародній практиці закріплюється єдина тенденція — визнання ШІ лише допоміжним елементом, а не самостійним суб'єктом патентного права [3].

Так, ми можемо спостерігати, що практика послідовно демонструє: навіть якщо винахід створений за допомогою штучного інтелекту, юридичний статус винахідника залишається за людиною. Це водночас підкреслює головну проблему — існуюче законодавство не має механізмів, які б адекватно враховували результати, згенеровані повністю ШІ. Виникає правова колізія: з одного боку, технології здатні продукувати нові рішення без безпосереднього людського втручання, а з іншого — правова система й надалі виходить із презумпції, що винахідником може бути лише фізична особа, здатна усвідомлювати свої дії та нести юридичну відповідальність [4].

Таким чином, на наше переконання штучний інтелект не може визнаватися суб'єктом, оскільки він позбавлений свідомості, волі та здатності нести юридичну відповідальність. Саме ці характеристики є базовими ознаками правосуб'єктності, які притаманні лише людині. ШІ може генерувати ідеї та сприяти технічному прогресу, проте відповідальність за результати його роботи завжди повинна покладатися на людину — розробника, власника чи користувача системи. Тому навіть у майбутньому більш реалістичним видається не визнання AI самостійним винахідником, а створення спеціальних правових режимів, які б закріплювали права за особами, що контролюють і застосовують такі технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховна Рада України. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р. № 3687-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
2. Верховна Рада України. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Aboy M. *Inventorship in the Age of AI: Examining the USPTO Guidance on AI-Assisted Inventions*. 2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/390120064_Inventorship_in_the_age_of_AI_examining_the_USPTO_Guidance_on_AI-assisted_inventions
4. Liga.net. Штучний інтелект як винахідник: зміна парадигми в праві інтелектуальної власності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/ovorontsov/article/52268>
5. UK Supreme Court. *Thaler v. Comptroller-General of Patents, Designs and Trade Marks*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2021-0201?utm_source=chatgpt.com

СЕРДЮК В.В., магістрант

Науковий керівник – **ЛИННИК Т.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОЛІЗІЇ У СПІВВІДНОШЕННІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У тезах досліджуються теоретичні та практичні аспекти співвідношення міжнародних стандартів прав людини й національного законодавства України. Проаналізовано основні колізії, що виникають у процесі імплементації міжнародно-правових норм, а також визначено напрями їх гармонізації в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: права людини, міжнародні стандарти, Конституція України, колізія норм, Європейський суд з прав людини, імплементація, верховенство права, гармонізація.

Україна є стороною більшості основоположних міжнародних актів у сфері прав людини — Загальної декларації прав людини 1948 р., Міжнародних пактів 1966 р., Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Конвенції ООН проти катувань, Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [1,с.75]. Згідно зі ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою, є частиною національного законодавства [2,с.132]. Це означає, що держава бере на себе зобов'язання дотримуватись міжнародних стандартів у сфері прав людини на рівні із внутрішніми нормами [3].

Попри це, у правозастосовній практиці часто виникають колізії між положеннями міжнародних актів та нормами національного законодавства. Наприклад, законодавчі обмеження свободи мирних зібрань чи вираження поглядів, встановлені в окремих випадках під час воєнного стану, не завжди відповідають вимогам пропорційності та необхідності в демократичному суспільстві, визначеним ст. 10 та 11 Європейської конвенції [4]. Аналогічно, питання тривалості попереднього ув'язнення, умов утримання під вартою або гарантій справедливого судового розгляду неодноразово ставали предметом розгляду ЄСПЛ у справах проти України [7,с.59].

Складність полягає і в тому, що Конституція України не визначає чіткого механізму пріоритету міжнародних договорів у разі колізії з національним законом, що породжує неоднозначність у судовій практиці [6]. Одні суди визнають пріоритет міжнародного договору, інші — керуються внутрішніми нормами, посилаючись на принцип суверенітету держави [1,с.103].

Проблемою залишається відсутність системного підходу до імплементації рішень Європейського суду з прав людини. Хоча Україна формально виконує більшість рішень, фактично процес часто є затяжним або обмежується виплатою компенсації без внесення необхідних змін до законодавства [7,с.122]. Зокрема, невиконання рішень у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич та інші проти України» свідчить про системну проблему невиконання судових рішень на національному рівні [8].

Іншою сферою колізій є застосування положень Конвенції під час воєнного стану. З одного боку, Україна скористалася правом дерогації (обмеження окремих прав) відповідно до ст. 15 Конвенції, однак практика свідчить, що баланс між безпекою держави та гарантіями прав людини часто порушується [5,с.185]. Питання законності затримань, доступу до правової допомоги, а також свободи слова залишаються спірними [7,с.97].

Для подолання таких суперечностей необхідно забезпечити системну гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами, удосконалення конституційного механізму застосування міжнародних договорів, посилення ролі Конституційного Суду у вирішенні колізій між національним і міжнародним правом, створення постійного міжвідомчого органу з моніторингу виконання рішень ЄСПЛ, підвищення рівня правової культури суддів і посадових осіб у питаннях міжнародних стандартів [2,с.278].

У контексті євроінтеграційних прагнень України важливим завданням є забезпечення відповідності національної правової системи Копенгагенським критеріям ЄС, що включають повагу до прав людини, демократичні інститути та верховенство права [5,с.266].

Гармонізація міжнародних та внутрішніх норм є не лише юридичним, а й політичним пріоритетом, від якого залежить міжнародна репутація держави [1, с.198].

Таким чином, усунення колізій між міжнародними стандартами прав людини та національним законодавством України є складним, але необхідним процесом. Його успішність визначатиметься рівнем правової інтегрованості держави у європейський правовий простір, ефективністю конституційного контролю та здатністю судової системи забезпечувати реальне дотримання прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобалізація та міжнародні фінанси: підручник / за ред. А.І. Кредісова. – К.: КНЕУ, 2020. – 412 с.
2. Міжнародні фінанси: навч. посібник / О. Мозговий, І. Школьник. – К.: ЦУЛ, 2021. – 356 с.
3. Official site of the International Monetary Fund (IMF). URL:<https://www.imf.org>.
4. Official site of the World Bank. URL:<https://www.worldbank.org>.
5. Інтеграція України у світову економіку: сучасні тенденції / за ред. Л.І. Федулової. – К.: НІСД, 2022. – 298 с.
6. Національний банк України. Офіційний сайт. URL:<https://bank.gov.ua>.
7. Ukraine: Country Report. International Monetary Fund, 2023.
8. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Official publications. URL:<https://www.ebrd.com>.

УДК 339.9

СЕРДЮК В.В., магістрант

Науковий керівник – **КОВАЛЬЧУК І.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

УКРАЇНА У СВІТОВІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

У тезах розглядаються сучасні тенденції та виклики інтеграції України у світову фінансову систему, її взаємодія з міжнародними фінансовими організаціями, вплив глобалізації та цифровізації на економічний розвиток держави, а також проблеми боргової залежності та фінансової безпеки.

Ключові слова: Україна, світова фінансова система, міжнародні фінансові організації, інтеграція, боргова залежність, фінансова безпека, глобалізація, цифрові фінанси.

Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями (МВФ, Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ) забезпечує макрофінансову стабільність, проте формує боргові зобов'язання [3; 4; 7; 8]. Європейська інтеграція стимулює гармонізацію фінансового законодавства з нормами ЄС, відкриває доступ до європейських ринків капіталу [5, с. 73–76]. Фінансові ринки України поступово інтегруються у світову систему, зокрема через валютну лібералізацію та розвиток фондового ринку [6; 1, с. 115–118]. Водночас ІТ та цифрові фінанси (fintech, електронні платежі, криптовалюти) стають важливим елементом міжнародної взаємодії [2, с. 214–217].

Спостерігається зростання ролі міжнародних кредиторів у фінансовій політиці України [7]. Важливим напрямом стає перехід до “зеленої” економіки та інвестицій у відновлювану енергетику [5, с. 154–158].

Посилюється фінансовий контроль у сфері протидії відмиванню коштів [6; 3]. Активно розвивається цифрова економіка та інтеграція України у глобальні fintech-процеси [2, с. 230–233]. При цьому геополітичні виклики безпосередньо впливають на доступ держави до фінансових ресурсів [7].

Одним із ключових викликів є залежність від зовнішніх запозичень, що формує високе боргове навантаження та створює ризики боргової кризи [1, с. 192–194]. Україна залишається вразливою до глобальних фінансових криз і коливань світових валют [5, с. 203–206]. Серед інших проблем – несприятливий інвестиційний клімат, зумовлений корупцією та слабкістю судової системи [7; 6]. Окрему загрозу становлять кіберризики у фінансовій сфері, що посилюються в умовах цифровізації [2, с. 252–255].

Серед реальних прикладів інтеграції України у світову фінансову систему можна відзначити програми макрофінансової допомоги ЄС у 2022–2023 рр [7; 8]., участь у проєктах

Світового банку з відновлення інфраструктури [4]., активне використання цифрової платформи “Дія” для розвитку електронних фінансових послуг [6]. Також важливим є розвиток ринку військових облігацій як інструменту фінансування державних потреб у воєнний час [6].

Україна повинна використовувати міжнародну фінансову інтеграцію як інструмент розвитку, а не лише як засіб тимчасової стабілізації [1, с. 302–304; 5, с. 281–284]. Важливо зміцнювати фінансову незалежність через розвиток внутрішніх ринків капіталу, стимулювати інвестиції у виробництво та інновації, посилювати фінансову безпеку та продовжувати цифрову трансформацію фінансової сфери [2, с. 276–280].

Ключовим викликом залишається пошук балансу між інтеграцією та збереженням фінансового суверенітету [5, с. 290–292]. Від ефективності державної політики залежатиме, чи стане інтеграція фактором стабільного розвитку, чи джерелом нових ризиків [1, с. 400–402].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобалізація та міжнародні фінанси: підручник / за ред. А.І. Кредісова. – К.: КНЕУ, 2020. – 412 с.
2. Міжнародні фінанси: навч. посібник / О. Мозговий, І. Школьник. – К.: ЦУЛ, 2021. – 356 с.
3. Official site of the International Monetary Fund (IMF). URL:<https://www.imf.org>.
4. Official site of the World Bank. URL:<https://www.worldbank.org>.
5. Інтеграція України у світову економіку: сучасні тенденції / за ред. Л.І. Федулової. – К.: НІСД, 2022. – 298 с.
6. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua>.
7. Ukraine: Country Report. International Monetary Fund, 2023.
8. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Official publications. URL:<https://www.ebrd.com>.

УДК 347.921.1

СЛОБОДЯНЮК В.С., магістрант

Науковий керівник – **СОКИРИНСЬКА О.А.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ АПОСТИСЯ В СУДІ

З початку повномасштабної війни багато українців, що виїхали закордон, розпочали там нове життя. У зв'язу з цим виникла ситуація, коли потрібно, щоб офіційні документи України мали юридичну силу закордоном. Одним з найпоширеніших документів, за яким звертаються для проставлення апостилю, є рішення про розірвання шлюбу.

Ключові слова: апостиль, рішення суду, печатка суду, підпис судді, заява.

З 22 грудня 2003 року в Україні набула чинності Гаазька Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів 1961 року. Апостиль став єдиною формальною процедурою, яка вимагається для підтвердження автентичності підпису, якості, в якій виступала особа, що підписала документ, і, у відповідному випадку, автентичність відбитка печатки або штампа, яким скріплений документ. [1]

Для проставлення апостилю на рішенні суду перед його подачею до Міністерства юстиції, в першу чергу слід звернутися до суду, який видав це рішення. До суду подається заява, в якій обов'язково зазначається, що рішення потрібно для процедури апостилю. Якщо цього не зазначити в заяві, суд видасть рішення суду, яке не відповідає вимогам оформлення рішення для апостилю, згідно Наказу «Про затвердження Правил проставлення апостилів на офіційних документах, призначених для використання на території інших держав », тому на цій підставі Міністерство юстиції відмовить в апостилі.

Відповідно до правил проставлення апостилів установлюється розміром не менше ніж 10 × 10 см, у межах якого розміщено текст за зразком, наведеним нижче.

APOSTILLE (Convention de La Haye du 5 octobre 1961)	
1. Країна: Country	
Цей офіційний документ This public document	
2. підписаний has been signed by	
3. у якості acting in the capacity of	
4. містить проставлену печатку/штамп bears by seal/stamp of	
Підтверджено Certified	
5. у at	6. дата date
7. ким by	
8. № №	
9. Печатка/штамп seal/stamp	10. Підпис Signature

Після подачі та реєстрації заяви, вона передається канцелярії суду або архіву, залежно від того, якого року рішення суду. Працівники суду підготовлюють рішення та надають його на підпис судді, який виніс рішення, а в разі відсутності головуючого судді, рішення для апостилю підписує голова суду, а в разі його відсутності заступник або виконуючий обов'язки голови суду. Строки виготовлення рішення від декількох днів до місяця, залежно від того чи набрало рішення законно сили.

Документи, подані для проставлення апостиля, розглядаються відповідними компетентними органами, які з'ясовують: чи підлягають подані документи проставленню апостиля; справжність підпису та якості, в якій виступала особа, що підписала документ, а також справжність відбитків печатки та/або штампа, матричного двовимірного штрих-коду, проставлених на документах,— у випадку проставлення апостиля на документі у паперовій формі. [1]

Посадові особи компетентних органів повинні мати зразки підписів посадових осіб, від яких виходять чи можуть виходити офіційні документи, а також зразки відбитків печаток та/або штампів, які проставляються або можуть бути проставлені на відповідних документах, а у випадку проставлення апостиля на електронних документах — відомості про кваліфіковані сертифікати відкритих ключів. [1]

У проставленні апостиля на документі відмовляється, якщо:

- не підтверджено якості особи, в якій вона виступала, справжність підпису на документі якої перевіряється при проставленні апостиля;
- документ не відповідає зразку або формі, встановленому на дату його видачі та/або не відповідає вимогам щодо складу та порядку розміщення обов'язкових реквізитів, який повинен містити такий документ;
- текст документа неможливо прочитати внаслідок пошкодження;
- підпис, відбиток печатки та/або штампа на документах, поданих для проставлення апостиля, не відповідають наявним зразкам та/або мають нечітке зображення;
- документ не відповідає вимогам щодо його оформлення та/або видачі, встановлених нормативно-правовими актами на дату його видачі. [1]

Відповідно до вищевказаного, на етапі видачі рішення для апостилю в суді є три найважливіші складові — це правильне оформлення документу, підпис судді та печатка суду. Будь-яке помилка, будь-то нечіткий відбиток печатка чи трохи змінений підпис, та навіть проставлення штампу у не відповідному місці може призвести до відмови у проставленні апостиля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Правил проставлення апостиля на офіційних документах, призначених для використання на території інших держав: Наказ Міністерства закордонних справ, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти, Міністерства фінансів, Міністерства юстиції від 17 березня 2023 року №125/209/293/139/999/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0478-23#top> (дата звернення: 14.10.2025)
2. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 року № 998_197 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text (дата звернення: 14.10.2025)
3. Про надання повноважень на проставлення апостиля, передбаченого Конвенцією, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року №61 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.10.2025)

СМОРОДА П.О., магістрант

Науковий керівник – **ЛИННИК Т.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Визначено основні проблеми що виникають при реалізації конституційного права засуджених громадян на освіту. Досліджено позицію осіб, що відбувають покарання. Окреслено позитивні властивості, що дає навчання для вищезазначеного контингенту виправних установ. Описано основні перспективи покращення умов для саморозвитку.

Ключові слова: Пенітенціарна система, ресоціалізація засуджених, професійна підготовка..

Однією метою позбавлення волі особи, яка вчинила злочин є її виправлення та ресоціалізація. Виправленням вважається процес позитивних змін, які відбуваються в особистості злочинця та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки. В свою чергу ресоціалізація – це свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. Не останню роль у досягненні зазначеної мети відіграє отримання засудженим освіти. [1,с.223].

Загальноосвітнє навчання засуджених до позбавлення волі розвиває їх загальний кругозір, підвищує рівень інтелекту та цивілізованості, перешкоджаючи таким чином вчиненню повторних злочинів. Важливе значення у справі виправлення засуджених має також і професійна підготовка. Відсутність трудової спеціальності суспільно корисних трудових занять є криміногенним фактором, який досить часто призводить до вчинення злочину[2].

Будь-яке теоретичне дослідження передбачає узагальнення емпіричних даних. Наші попередні дослідження показали, що 56% засуджених у колоніях мають середню освіту. Зворотним є показник наявності середньої спеціальної освіти, що дає людині можливість працювати за отриманою спеціальністю: у колоніях таких осіб лише 17%, вищу освіту має лише 1% засуджених. Подібні результати показало і питання наявності певної професії або спеціальності: серед засуджених у колоніях таких лише 14%; посилаються ж на незатребуваність власної професії або спеціальності на ринку праці тільки 7%. Значна кількість засуджених, які перебувають у місцях позбавлення волі, бажають отримати професію або спеціальність (66%), тільки 13% респондентів не мають спеціальності чи професії та не бажають її отримувати[3,с.47].

Як зазначає О.В. Гальцова, стосовно отримання вищої освіти у процесі виконання кримінального покарання у вигляді позбавлення волі є певні складнощі. Зокрема, більшість засуджених осіб не можуть її здобути через те, що перебувають в умовах ізоляції від суспільства, а тому відвідування ними навчального закладу фактично унеможливується, оскільки, насамперед, засуджені зобов'язані дотримуватися режиму установи виконання покарань. На це порушення прав засуджених неодноразово звертали увагу правозахисники [3, с. 250], хоча учені вважають, що здобуття вищої освіти засудженими є одним із важливих чинників зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів та сприяє ресоціалізації і адаптації засуджених у суспільстві після їх звільнення. Тому у разі виникнення труднощів із забезпеченням засуджених роботою у виправних установах здобуття вищої освіти є альтернативою праці і має позитивний виправний вплив, а здобута під час позбавлення волі вища освіта може значно полегшити засудженому працевлаштування після звільнення [4, с.219].

Значно прийнятнішою ситуація виглядає із отриманням засудженими особами професійно-технічної та загальної середньої освіти. Державою створена низка умов та нормативно-правових актів, що урегульовують процес отримання спеціальності, та базових навиків при пенітенціарній установі.

Загальноосвітнє навчання організовується у спеціально створюваних при установах виконання покарань загальноосвітніх школах трьох ступенів та консультативних пунктах,

забезпечених відповідним обладнанням, штатом учителів, який очолюється директором (призначається за погодженням з органами виконання покарань). Засуджених, які навчаються в них, забезпечують безоплатно підручниками, зошитами та письмовим приладдям. Контроль за відвідуванням школи засудженими та їх успішністю здійснюється начальником відділення соціально-психологічної служби або відповідним вихователем [5,с.237].

У виправних установах сучасної України впроваджено обов'язкову початкову професійну освіту або професійну підготовку засуджених. Вони отримують можливість працювати у виправній установі під час відбування покарання, а також після звільнення з неї. Ставлення до здобуття початкової професійної освіти й професійної підготовки враховується під час визначення ступеня виправлення всіх категорій засуджених. Засуджені, які мають довічне позбавлення волі, професійну підготовку отримують безпосередньо на виробництві. Таку категорію засуджених до загальної освіти не залучають, однак для неї створюють умови, що сприяють самоосвіті, якщо це не суперечить порядку й умовам відбування покарання[6,с.182].

Проте в нашій державі на сьогодні існує ряд недоліків при реалізації відповідних заходів. Це, насамперед, відсутність належних матеріальних, технічних, телекомунікаційних, фінансових ресурсів, відсутність кваліфікованих працівників, які могли б сприяти засудженим у здобуванні нових знань, а також і відсутність бажання у деяких засуджених здобувати освіту. Можна сказати, що в Україні такий напрям ресоціалізації тільки розпочав свою роботу й потребує розробки як науково-методичного, так і законодавчого аспектів[7, с.339].

У підсумку, можна стверджувати, що загалом законодавство України передбачає можливість задоволення освітніх потреб серед засуджених. Основні проблеми виникають з реалізацією таких прав, особливо це стосується здобуття вищої освіти. Однак, у зв'язку з прийняттям нашою державою курсу на вступ до ЄС, є перспективи перейняття міжнародного досвіду, що стосується виправлення засуджених шляхом створення умов для саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. О. О. Прасов кандидат юридичних наук, доцент,суддя Запорізького окружного адміністративного суду. ISSN 1813-338X. Держава та регіони
2. https://protocol.ua/ua/kriminalno_vikonavchiy_kodeks_ukraini_stattya_125/
3. DOI:<https://doi.org/10.31359/9789669986801>.
4. Мойсієнко В.А., студент, Слідчо-криміналістичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Юридичний науковий електронний журнал.
5. Кутєпов М.Ю., к.ю.н.,викладач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального та кримінально-виконавчого права Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/57>.
6. Матвєєва Юлія Олегівна – молодший науковий співробітник науково-дослідного центру Інституту кримінально-виконавчої служби; Конопацька Ольга Миколаївна – старший науковий співробітник науково-дослідного центру Інституту кримінально-виконавчої служби, «LEGAL PSYCHOLOGY, № 1 (18)».
7. Пшеничка Я.В. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. DOI:<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-3-67-85>.

УДК 341.171

СМОРОДА П.О., магістрант

Науковий керівник – **КОВАЛЬЧУК І.В.,** канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ВИКОРИСТАННЯ САНКЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено використання методу економічного впливу на державу, що порушує норми міжнародного права. Окреслено позитивні властивості, що дає застосування даного інструменту. Описано основні проблеми,

що виникають при накладанні санкцій, та визначено перспективи підвищення ефективності, шляхом застосування новітніх технологій.

Ключові слова: міжнародні відносини, економічні санкції, держава-порушник, цифрові технології.

Стабільність світового порядку та міжнародної безпеки, насамперед, залежить від строгого дотримання світовими державами основоположних принципів міжнародного права – сумлінного виконання міжнародних зобов'язань. Проте, як у національному, так і в міжнародному праві значної уваги вимагають питання забезпечення виконання зобов'язань у вигляді примусу, тобто у ситуаціях, коли держава-порушник не погоджується на добровільне виконання зобов'язань. [1,с.36].

Санкції, як інструмент примусу, відіграють важливу роль у регулюванні міжнародних відносин. Особливо слід відзначити економічні важелі впливу на ту чи іншу державу. Адже тиск на економіку країни автоматично означає погіршення добробуту її громадян, що в свою чергу стимулює «верхівку» переглянути свою поведінку на міжнародній арені, задля уникнення заколоту.

Виділяють три види економічних санкцій, критерієм виокремлення яких є економічна шкода, що ними заподіяна: інструментальні, каральні, символічні. Економічні санкції можуть бути повномасштабними (стосуватися економіки всієї країни), секторальними (поширюватися на окремі галузі економіки), адресними (обмежують економічну діяльність окремих фізичних чи юридичних осіб). Варто наголосити, що сучасні міжнародні економічні відносини мають у своєму розпорядженні низку заходів, що спрямовані на протидію порушенням. Низка таких заходів застосовується після порушення, але є й такі, що впроваджуються як превентивні. За підрахунками науковців, економічні санкції призводять до значущих змін у поведінці порушників міжнародного порядку у 40% випадків. Однак варто підкреслити, що вимірювання ефективності санкцій досить складний процес, що вимагає врахування значної кількості факторів. Часто це здійснити проблематично, якщо можливо[2,с.73].

У цифрову епоху санкції набувають більш динамічного характеру, зокрема через можливості, які надають сучасні інформаційні технології. З розвитком цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн і криптовалюти, країни-ініціатори санкцій зможуть не лише оперативніше контролювати виконання санкційних режимів, але й ефективніше виявляти спроби їх обходу. Відстеження міжнародних фінансових потоків і торговельних операцій у режимі реального часу надає можливість створювати санкційні пакети, які швидко реагують на зміни поведінки суб'єктів, що перебувають під санкціями [3,с.147].

Можна вважати, що новітні технології створюють простір для більш ефективного застосування методу «батого», в перспективі зменшуючи при цьому негативні наслідки для звичайних громадян.

З огляду на велику значущість бізнес репутації в умовах глобалізації економіки велике значення для забезпечення ефективності санкційної політики набуває використання різнорівневих санкцій – проти держав, підприємств та фізичних осіб. Особливого значення цей підхід набуває в умовах, коли рівень тіньової економіки у підсанкційній державі надзвичайно високий, – за таких умов важливо не лише ізолювати країну, але і обмежити можливості для конкретних фізичних осіб, залучених до процесів, які обумовили накладення санкцій, продовжувати здійснювати свою діяльність, адаптувавшись до нових умов ведення бізнесу. За умови впровадження різнорівневих санкцій можливо досягти максимального ефекту, у тому числі через значні ризики для зарубіжних компаній за умови продовження співпраці[4,с.167].

Фінансові санкції, як міжнародні, так і національні, розглядаються українською владою та її міжнародними партнерами як ключовий механізм відновлення територіальної цілісності України. Теорія, що лежить в основі цього підходу, полягає в тому, що постійний економічний тиск на Росію врешті-решт змусить її змінити свою агресивну політику щодо України. Приклади вищезазначених демонструють, що хоча фінансові санкції можуть чинити значний тиск на цільові держави, їх ефективність у досягненні конкретних політичних цілей широко варіюється залежно від таких факторів, як економічна структура

цільової країни, її інтеграція у світову економіку та її політична система. Крім того, вони підкреслюють складну взаємодію між економічним тиском і прийняттям політичних рішень, а також потенціал для непередбачених наслідків і адаптивних відповідей з боку санкціонованих авторитарних держав з обмеженою інтеграцією у світову економіку[5,с.161].

У підсумку, варто заявити, що ефективне використання економічних санкцій слугує не абияким аргументом для держави, що порушує норми міжнародного права, утриматись від даних порушень. Останнім часом важливу роль відіграє вплив на економіку саме через цифрові технології. Все більше запроваджуються методи, що покликані мінімізувати негативні наслідки для звичайних громадян держави-порушника. Однак, органам світового правопорядку, ще є над чим працювати, задля забезпечення ефективнішого регулювання міжнародних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. М.П. Панковець, Т.В. Шевчук. Львівський національний університет ім. Івана Франка. Науковий вісник НЛТУ України.
2. Н. В. Матвійчук, Вісник Маріупольського державного університету, серія: історія. Політологія, 2022, Вип. 33-34 DOI:10.34079/2226-2830-2022-12-33-34-71-79.
3. Яровой Т.С. Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права, ЗВО «Міжнародний Науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая». DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.3/27>.
4. Саприкін Д.В., Бохан А.В. Державний торговельно-економічний університет. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-5-117-32>.
5. Шаренко М.С., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри фінансового права, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.25>.

УДК 342.7

МУСІЄЦЬ А.А., магістрантка

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В тезах розглядаються особливості забезпечення права на справедливий суд в Україні під час воєнного стану, його правові засади та виклики, що виникають у сучасних умовах.

Ключові слова: справедливий суд, воєнний стан, конституційні права, судова система, доступ до правосуддя, права людини.

Війна — це випробування не лише для територіальної цілісності країни, а й для її правової системи. В умовах воєнного стану, коли суспільство живе в постійній напрузі, а держава зосереджує зусилля на обороні, забезпечення фундаментальних прав та свобод людини стає особливо складним, але водночас і надзвичайно важливим завданням. Одним із таких ключових прав є право на справедливий суд.

Право на справедливий суд, закріплене в Конституції України та міжнародних документах, є наріжним каменем демократичного суспільства. Воно гарантує, що кожна людина, незалежно від обставин, має право на розгляд її справи незалежним, неупередженим і законним судом. У звичайних умовах це здається аксіомою, проте в умовах війни виникають нові виклики, які можуть загрожувати цій основі.

Право на справедливий суд є одним із фундаментальних прав людини, закріплених у Конституції України та міжнародних актах. Воно включає доступність судового захисту, незалежність і неупередженість суду, дотримання розумних строків розгляду справи та забезпечення рівності сторін. Навіть в умовах воєнного стану це право не може бути скасованим, адже становить основу верховенства права та демократії.

Правові гарантії забезпечення права на справедливий суд містяться у Конституції України (статті 55, 124, 129), Законі України «Про правовий режим воєнного стану», а також у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (стаття 6). Законодавство

допускає можливість тимчасових обмежень прав у воєнний час, проте право на судовий захист залишається непорушним.

В умовах збройної агресії особливими викликами для судової системи стали:

- тимчасова неможливість роботи судів на окупованих територіях;
- зміна територіальної підсудності справ;
- використання дистанційних форм судочинства (відеоконференції);
- проблеми з дотриманням розумних строків розгляду справ у зв'язку з переважністю судів;
- ускладнений доступ сторін до доказів та свідків.

Разом із тим, держава продовжує забезпечувати функціонування системи правосуддя навіть у надзвичайних умовах. Важливим елементом гарантій залишається система безоплатної правової допомоги, яка надає громадянам можливість реалізувати право на захист. Також активно розвивається практика застосування електронних сервісів судової влади, що сприяє збереженню доступу до правосуддя.

Міжнародний досвід та практика Європейського суду з прав людини свідчать про те, що навіть у період війни держава зобов'язана забезпечувати мінімальні стандарти справедливого суду, оскільки їх порушення підриває довіру суспільства та може мати довготривалі негативні наслідки.

Отже, забезпечення права на справедливий суд в умовах воєнного стану є надзвичайно складним завданням, що потребує поєднання правових, організаційних та технологічних рішень. Збереження доступності правосуддя, гарантій незалежності суду та дотримання міжнародних стандартів прав людини є запорукою довіри громадян до держави та основою її демократичного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950.
5. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції).

УДК 339.732:336.77

КАРМАЗІНА Л.С., магістрантка

Науковий керівник – **МАЛИШКО І.В.**, старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Досліджено ключову роль МФІ у післявоєнному відновленні України. Окреслено їхню діяльність із забезпечення макрофінансової стабільності та каталізації приватних інвестицій. Наголошено на важливості прозорого моніторингу для стійкої відбудови.

Ключові слова: міжнародні фінансові інституції, післявоєнне відновлення, фінансові донори, гарантійні платформи, координатори донорської допомоги, постачальники технічної експертизи.

Післявоєнна відбудова України – це комплексне завдання, що поєднує відновлення інфраструктури, житлового фонду, енергетики, соціальної сфери та запуск економічного зростання. Цю роботу неможливо здійснити виключно за рахунок внутрішніх ресурсів: дефіцит фінансування та високі ризики потребують участі міжнародних фінансових інституцій (МФІ), які виконують роль фінансових донорів, гарантійних платформ, координаторів донорської допомоги та постачальників технічної експертизи.

За оцінками, щорічні потреби у відновленні залишаються значними, а на 2025 рік уряд і донори визначили критичний дефіцит у фінансуванні пріоритетних проєктів [5].

Перш за все, МФІ мобілізують великі обсяги консолідованого фінансування – кредити, гранти та гарантії, які дають змогу реалізувати масштабні інфраструктурні проєкти. Світовий

банк та його групи (WBG) розгорнули спеціалізовані механізми підтримки, мультидонорські трасти та програми для секторів енергетики, транспорту, водопостачання й сільського господарства, поєднуючи інвестиції з інституційною підтримкою [3]. Зазначене дозволяє забезпечити прозоре управління проєктами, управління ризиками та контроль якості відновлення. Фондово-кредитні організації, такі як МВФ, грають ключову роль у забезпеченні макрофінансової стабільності. Програми фінансової підтримки МВФ допомагають утримувати бюджетну дисципліну, стабілізувати платіжний баланс, а також створюють умови для притоку інших зовнішніх інвестицій [1]. Без макроекономічної стабільності великі інфраструктурні вливання ризикують бути неефективними або посилити інфляційний тиск.

Регіональні банківські інституції – Європейський інвестиційний банк (EIB), Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD) – виконують роль катализаторів приватних інвестицій. Вони надають довгострокові кредити, гарантії та долучають капітал для створення фондів і приватних інвестиційних платформ (наприклад, ініціативи для фінансування реконструкції і фонд відновлення бізнесу), що дозволяє зменшити ризик для комерційних інвесторів, а також сприяти модернізації енергетики й промисловості [2; 4]. Додатково МФІ забезпечують технічну допомогу, стандарти відбудови та кращі практики у сфері управління державними фінансами, прозорості закупівель, екологічних стандартів і відновлення після демінування. Така експертна підтримка особливо важлива для проєктів, що потребують комплексних інституційних реформ – від управління державною землею до реформ енергетики й приватизації.

Разом з тим існує ряд викликів:

- взаємодія між численними донорами потребує координації;
- низька державна спроможність на місцях може уповільнювати реалізацію;
- питання гарантії щодо використання заморожених російських активів та механізми виплат репарацій створюють політичну складність тощо.

У відповідь МФІ можуть посилити роль фіскального та проєктного супроводу, розбудувати механізми прозорого моніторингу та стимулювати участь приватного сектору через публічно-приватні партнерства.

Таким чином, можемо узагальнити, що міжнародні фінансові інституції – це не лише джерело грошей, але й ключовий чинник формування нормативної, інституційної та технічної бази для стійкої відбудови України. Ефективність їх подальшої діяльності залежатиме від здатності української влади впроваджувати реформи, прозоро координувати проєкти та залучати приватний капітал у поєднанні з міжнародною експертною підтримкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IMF Executive Board Completes the Eighth Review of the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility for Ukraine. International Monetary Fund. June 30, 2025. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2025/06/30/pr-25227-ukraine-imf-completes-8th-rev-of-ext-arrang-under-eff> (дата звернення: 03.10.2025).
2. Mirbabaeva N. EBRD support for wartime Ukraine hits €7.6 billion as Bank commits new funding at Recovery Conference. The European Bank for Reconstruction and Development. July 11, 2025. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2025/ebrd-support-for-wartime-ukraine-hits-7-6-billion-as-bank-commits-new-funding-at-recovery-conference.html> (дата звернення: 03.10.2025).
3. Ukraine looks toward the future. World bank group support to Ukraine. July 2025. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/1f87835919e35a0cc76e9ae4ae300dc1-0080012025/original/WBG-Support-Ukraine-July-2025.pdf> (дата звернення: 03.10.2025).
4. Ukraine to rebuild infrastructure with support from Ukraine FIRST initiative. European Investment Bank. July, 2025. URL: <https://www.eib.org/en/press/all/2025-285-ukraine-to-rebuild-infrastructure-with-support-from-ukraine-first-initiative> (дата звернення: 04.10.2025).
5. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank Group. February 25, 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 04.10.2025).

БОЙКО І.О., магістрантка

Науковий керівник — **КОВАЛЬЧУК І.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

АРБІТРАЖНІ УГОДИ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі арбітражних угод у міжнародному бізнесі як ефективного механізму вирішення комерційних спорів. В умовах глобалізації сторони прагнуть до нейтрального, гнучкого та конфіденційного способу захисту своїх прав, який забезпечує арбітраж. Водночас арбітражні процедури мають проблеми, пов'язані з високою вартістю, складністю та тривалістю розгляду справ.

Ключові слова: міжнародний комерційний арбітраж, арбітражна угода, арбітражне рішення, визнання та виконання рішень, конфіденційність, автономія арбітражу, судова практика, проблеми та перспективи.

У сучасних умовах глобалізації міжнародний комерційний арбітраж став одним із найефективніших способів вирішення спорів між суб'єктами господарювання різних юрисдикцій. Основою для звернення до арбітражу є арбітражна угода, яка визначає юрисдикцію, правила, місце та порядок розгляду спору. Проте на практиці існує низка проблем, пов'язаних із дійсністю, тлумаченням та виконанням таких угод.

У міжнародній торгівлі та транспорті арбітраж став стандартом завдяки можливості вибору права, місця арбітражу та арбітрів, а також через міжнародні механізми визнання і виконання рішень (наприклад, Нью-Йоркська конвенція 1958 р.).

До найвідоміших міжнародних арбітражних інституцій належать Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (ICAC), Лондонський міжнародний арбітражний суд (LCIA), Міжнародний арбітражний центр у Відні (VIAC), Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольма (SCC), Міжнародний арбітражний суд при Міжнародній торговій палаті в Парижі (ICC), Американська арбітражна асоціація (ICDR/AAA), Китайська міжнародна комісія з економічного та торговельного арбітражу (CIETAC) та Міжнародний арбітражний центр Гонконгу (HKIAC) [1].

Стосовно міжнародного комерційного арбітражу можна виокремити кілька його переваг: конфіденційний характер розгляду справи, оперативність процедури, добровільне підпорядкування спору сторонами, можливість обрання застосовного права, а також зменшені витрати на арбітражний розгляд (зокрема, сторони можуть домовитися про відмову від дослідження окремих доказів).

І. Побірченко зазначає, що однією з характерних рис міжнародного комерційного арбітражу є його незалежність від будь-якої національної правової системи - він пов'язаний виключно з конкретним контрактом. Обговорення контракту зазвичай розпочинається саме з арбітражного застереження, у якому сторони визначають умови та місце арбітражу, мову провадження, а також застосовне право [4, с.16].

Як вказує Олексієнко А.В., серед недоліків міжнародного комерційного арбітражу традиційно називають насамперед його високу вартість. Витрати на ведення справи в міжнародному комерційному арбітражі є досить значними. Так, для подання позову до Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України необхідно сплатити реєстраційний збір у розмірі \$600, а також арбітражний збір, сума якого коливається від \$1800 до \$40,2 тис. залежно від ціни позову. У закордонних міжнародних арбітражних судах ці витрати можуть бути у три і більше разів вищими [1]. Крім того, незважаючи на загальну гнучкість процесу, міжнародний арбітраж може бути складним з точки зору процедурних правил, особливо у випадках багатосторонніх спорів або ініціювання арбітражів за кількома угодами [3, с.512].

Також, незважаючи на уявну швидкість, арбітраж може затягуватися через складність спору, необхідність перекладів документів та інші процедурні моменти.

Як зазначає Я. Здіорук, одним із недоліків міжнародного комерційного арбітражу є можливість того, що арбітражне рішення не набуде обов'язкової сили для сторін, буде скасоване або його виконання зупинене. У таких випадках заявник зобов'язаний надати докази чинності рішення та відсутності фактів його скасування чи призупинення виконання [2].

Так, у справі №824/253/21 суд відмовив у визнанні арбітражного рішення Арбітражної служби міста Портленд (штат Орегон, США), оскільки в документі не було визначено порядок і строки набрання ним законної сили. Крім того, заявник не подав арбітражних правил чи інших підтверджень того, що рішення набуло чинності. Така ситуація демонструє ризик втрати юридичної сили арбітражного рішення через формальні недоліки або відсутність належних доказів його обов'язковості [7].

Інколи арбітраж розглядає питання, які не входять до предмета арбітражної угоди. У такому випадку суд може відмовити у визнанні рішення, вважаючи його винесеним із перевищенням компетенції. Прикладом є справа №824/191/21, де сторона не давала згоди на арбітражне застереження, тому рішення London Court of International Arbitration не було визнано [8].

Якщо арбітражний розгляд проведено з відхиленнями від умов, визначених сторонами в арбітражній угоді, або з порушенням законодавства місця арбітражу, це стає підставою для відмови у визнанні рішення. Так, у справі №824/283/21 арбітраж МКАС при ТПП Польщі застосував польське право замість передбаченого договором українського, що призвело до відмови суду у визнанні рішення [6].

Арбітражне рішення може бути відхилене, якщо його виконання суперечить основоположним принципам права чи інтересам держави. У справі №824/183/19 суд відмовив у визнанні рішення Стокгольмського арбітражу, оскільки воно стосувалося державного підприємства стратегічного значення, що могло зашкодити економічній та національній безпеці України [5].

Додатково, арбітражні рішення мають обмежені можливості для перегляду та апеляції, що може бути недоліком, якщо одна зі сторін вважає рішення несправедливим.

Хоча арбітраж загалом вважається ефективною формою вирішення міжнародних спорів, наведені приклади свідчать, що формальні порушення, недотримання угоди сторін чи законодавчих вимог можуть істотно ускладнити процес визнання та виконання арбітражних рішень в Україні.

До основних переваг арбітражу належать його конфіденційність, оскільки слухання проводяться без участі ЗМІ та громадськості; можливість самостійного вибору суддів, при цьому основною вимогою до арбітрів є їхня незалежність і неупередженість; а також оперативність розгляду спорів, адже відсутність апеляційної та касаційної інстанцій забезпечує значно швидше ухвалення рішень порівняно зі звичайним судочинством.

Основні тенденції судової практики у 2024 році можна звести до кількох ключових напрямів. По-перше, суди демонструють прагнення до більш чіткого визначення правової природи арбітражних угод, що сприяє підвищенню стабільності арбітражної практики та зменшенню кількості випадків звернення до національних судів в обхід таких угод. По-друге, спостерігається зростання кількості справ щодо визнання, виконання та скасування арбітражних рішень у сфері оборонно-промислового комплексу, що є закономірним наслідком активізації правовідносин у цій галузі під час воєнного стану. По-третє, суди дедалі частіше застосовують більш вузьке тлумачення поняття “публічного порядку”, що дає змогу визнавати й виконувати арбітражні рішення навіть проти державних підприємств, підвищуючи рівень правової визначеності для іноземних контрагентів у сфері оборонних контрактів. Нарешті, спостерігається подальше скорочення судового втручання при перегляді арбітражних рішень, що зміцнює автономію арбітражу та мінімізує ризики безпідставного оскарження й затягування процесів [9].

Отже, міжнародний комерційний арбітраж є ефективним механізмом вирішення спорів між суб'єктами різних держав, що забезпечує конфіденційність, оперативність та можливість

вибору арбітрів і застосовного права. Попри окремі недоліки, пов'язані з витратами та складністю процедур, арбітраж залишається ключовим інструментом у міжнародній торгівлі, а сучасна судова практика сприяє зміцненню його автономії та правової визначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гродовська О.П. Про арбітражне застереження та міжнародний арбітраж 2025 | адвокат у києві. URL:<https://go-advocate.com/pro-arbitrazhne-zasterezheniya-ta-mizhnarodnyj-arbitrazh-arbytrazhnaya-ohovorka-y-mezhdunarodnyj-arbytrazh/#:~:text=%> (дата звернення: 09.10.2025).
2. Здіорук Я. Помилки у процесі визнання арбітражних рішень в Україні. Fortior Law – Law Firm | We solve disputes in shipping & international trade. URL: <https://fortiorlaw.com/ua/news/pomylyky-pry-vyznanni-arbitrazhnykh-rishen-v-ukraini/> (дата звернення: 08.10.2025).
3. Олексієнко А. Міжнародний комерційний арбітраж: сутність та переваги. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 8. С. 511–514. URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/127> (дата звернення: 07.10.2025).
4. Побірченко І. Діяльність міжнародного арбітражу в Україні та його міжнародні зв'язки. Право України. 2011. № 1. С. 8–21
5. Постанова Верховного Суду України від 25.11.2021 у справі № 824/183/19. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101473207> (дата звернення: 07.10.2025).
6. Ухвала Київського апеляційного суду від 05.09.2022 у справі № 824/283/21. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104577316> (дата звернення: 07.10.2025).
7. Ухвала Київського апеляційного суду від 24.01.2022 у справі № 824/253/21. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102837317> (дата звернення: 07.10.2025).
8. Ухвала Київського апеляційного суду від 26.05.2022 у справі № 824/191/21. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104577316> (дата звернення: 07.10.2025).
9. Сліпачук Т., Баган А. Міжнародний арбітраж в Україні у 2024 році: позитивні підсумки в надскладні часи - Sayenko Kharenko. Sayenko Kharenko. URL:<https://sk.ua/uk/mizhnarodnij-arbitrazh-v-ukraini-u-2024-roci-pozitivni-pidsumki-v-nadskladni-chasi/> (дата звернення: 09.10.2025).

УДК: 343.35

ГНАТЕНКО Д.Р., магістрант

Науковий керівник – **СИМАКОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ГРОМАДЯН У ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Досліджено доброчесність громадян як критичний ресурс запобігання корупції та активний інструмент громадського контролю. Наголошено на необхідності комплексного підходу, що поєднує закони та антикорупційну культуру для стійкого подолання корупції.

Ключові слова: доброчесність громадян, запобігання корупції, громадська позиція, антикорупційна культура, лідерство доброчесності.

Доброчесність громадян виступає не лише етичним і культурним феноменом, але й критичною складовою системи запобігання корупції. У законодавчому вимірі протидія корупції в Україні спирається на комплекс превентивних механізмів, встановлених Законом «Про запобігання корупції» [3], що визначає правову базу для формування прозорих стандартів поведінки суб'єктів публічних відносин. Загальнодержавні інституції створюють правила, проте їхня ефективність залежить від готовності громадян дотримуватися цих правил і від інституційної спроможності громадянського суспільства контролювати їх виконання. Саме тому роль громадянської доброчесності виходить за межі пасивного дотримання закону, перетворюючись на активну, фундаментальну умову для сталого розвитку держави та побудови довіри. Активна участь суспільства у формуванні антикорупційної культури, викритті порушень та вимозі підзвітності від влади є вирішальною для подолання корупційної інертності.

Доброчесність як риса поведінки громадянина проявляється через відмову від корупційних практик у повсякденному житті: небажання давати хабара, вимагати преференцій, брати участь у сумнівних схемах тощо. Це – фундамент, за відсутності якого

інституційні реформи втрачають сенс: закони та системи контролю працюють тільки у середовищі, де соціальні норми не заохочують збагачення за рахунок загального блага. НАЗК та інші державні ініціативи наголошують на вихованні, а також просуванні норм доброчесності як важливому напрямі превенції як у публічному секторі, так і серед приватних осіб [2].

Активна громадянська позиція – повідомлення про порушення, участь у моніторингу та суспільний контроль – посилює превентивний ефект антикорупційних інструментів. Сучасні технологічні рішення, зокрема електронні майданчики для державних закупівель, зробили процеси більш прозорими і доступними для громадського аналізу; це створює умови, за яких доброчесна поведінка громадян і бізнесу отримує практичні інституційні підкріплення. Ініціативи на кшталт ProZorro продемонстрували, що поєднання відкритих даних і активності громадськості може знизити корупційні ризики у великих сферах державних витрат [5]. Тож, технології та прозорість перетворюють етичну вимогу доброчесності на конкретний інструмент впливу, дозволяючи громадянам бути ефективними «аудиторами» влади. Це, своєю чергою, формує зворотний зв'язок, що стимулює державні органи до більшої підзвітності та добросовісності.

Ще один вимір проблеми – це захист осіб, котрі повідомляють про корупцію. Законодавство про захист викривачів і механізми заохочення (включно з винагородами за надану інформацію у певних випадках) змінюють співвідношення сил між тим, хто знає про правопорушення, і тим, хто може його приховати. Надійні гарантії безпеки та матеріальні стимули підвищують рівень готовності громадян діяти з позиції доброчесності, адже зменшують ризик репресій та соціального тиску. Практика останніх років фіксує перші кейси реалізації зазначених механізмів в Україні, що підсилює їхню превентивну роль [1].

Додатково варто підкреслити необхідність вимірюваних індикаторів доброчесності:

- регулярні соціологічні опитування;
- аналітика поведінкових змін;
- моніторинг довіри до інституцій.

Зазначені індикатори дають змогу коригувати політику.

Освітні програми, пілотні громадські ініціативи на місцях та партнерства бізнесу з неурядовими організаціями формують механізми соціалізації чесної практики. Крім того, застосування поведінкових методів мотивації, публічне визнання етичних практик і економічні стимули для доброчесності підсилюють сталість змін.

Важливим також є створення незалежних оцінювальних рамок з чіткими метриками результативності та зворотним зв'язком, що дозволяє відстежувати вплив заходів і масштабувати успішні практики. Такий підхід забезпечує не лише контроль, а й можливість швидкого коригування антикорупційної стратегії, фокусуючи ресурси на найбільш ефективних інструментах.

Ключову роль відіграє лідерство доброчесності в публічному управлінні – приклад керівників формує норми організаційної культури і задає тон поведінки підлеглих. Варто впроваджувати партисипативні бюджети та публічні контрольні механізми при розподілі ресурсів, що знижує корупційні можливості. Професійні асоціації, суддівські та прокурорські курси з етики зміцнюють інституційну стійкість.

Методологічно важливе використання довготривалих досліджень і рандомізованих експериментів для оцінки впливу антикорупційних інтервенцій. Ефективними також є механізми повернення незаконно нажитого майна та програми відшкодування громаді, що сприяють відновленню довіри та справедливості.

Втім, поширення доброчесності в суспільстві – процес тривалий і багатовимірний. Міжнародні огляди та рекомендації вказують на необхідність поєднання законодавчих змін, інституційного підсилення та цілеспрямованої культури доброчесності через освіту, медіа та громадські ініціативи. Саме поєднання «жорстких» правил і «м'яких» інтервенцій – виховання громадянської відповідальності, формування нетерпимості до корупції – є тим механізмом, який дозволяє інституціям отримати довіру та ефективно виконувати свої

функції. Огляд ОЕСР для України наголошує на важливості впровадження таких комплексних підходів [4]. Успіх у боротьбі з корупцією визначається не лише кількістю прийнятих законів, а й глибиною змін у суспільній свідомості та щоденній поведінці громадян. Тільки завдяки сталому вкоріненню культури чесності на всіх рівнях можливе формування держави, стійкої до будь-яких корупційних загроз

Таким чином, можемо узагальнити, що доброчесність громадян слід розглядати у вигляді фундаментального ресурсу національної безпеки й сталого розвитку. Вона множить ефект реформ, знижує транзакційні витрати та підвищує якість публічних послуг, скільки забезпечує соціальну нетерпимість до корупційних практик і стає активним чинником громадського контролю. Окреслена якість виходить за межі пасивного дотримання закону, слугуючи критичною складовою ефективності всіх превентивних механізмів. Інвестування в громадянську культуру, захист викривачів, прозорість державних процедур і активне залучення суспільства тощо – це не розкіш, а практичний набір заходів, які здатні змінити співвідношення сил у боротьбі з корупцією в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вперше в історії України викривач корупції отримав винагороду. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. 04.10.2024. URL:<https://nazk.gov.ua/uk/novyny/vpershe-v-istorii-ukrainy-vykrivach-koruptsii-otrymav-vynagorodu/> (дата звернення: 11.10.2025).
2. НАЗК презентувало напрацювання з розбудови доброчесності в бізнесі на засіданні профільної групи ОЕСР. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. 03.12.2024. URL:<https://nazk.gov.ua/uk/nazk-prezentovalo-napratsyuvannya-z-rozbudovy-dobrochesnosti-v-biznesi-na-zasidanni-profilnoi-grupy-oesr/> (дата звернення: 10.10.2025).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 12.09.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
4. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. Report. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. May 6, 2025. URL:https://www.oecd.org/en/publications/2025/05/oecd-integrity-and-anti-corruption-review-of-ukraine_4d9e5ab7.html (дата звернення: 11.10.2025).
5. Tarnay V., Dmytryshyn Y. How to make better public procurement decisions with business intelligence: Insights from Ukraine. *Open Contracting Partnership*. Dec 4, 2024. URL:<https://www.open-contracting.org/2024/12/04/how-to-make-better-public-procurement-decisions-with-business-intelligence-insights-from-ukraine/> (дата звернення: 10.10.2025).

УДК:339.732.4:338.28

ГНАТЕНКО Д.Р., магістрант

Науковий керівник – МАЛИШКО І.В., старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ МВФ ТА СВІТОВОГО БАНКУ У ПІДТРИМЦІ ЕКОНОМІКИ КРАЇН, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙНИ

Розкрито критичну роль МВФ і Світового банку у підтримці економік, що постраждали від війни. Визначено функціональний розподіл: МВФ забезпечує стабільність, СБ – відбудову. Наголошено, що ефективність підтримки залежить від реформ і узгодженості стратегій.

Ключові слова: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, підтримка економіки, країни, постраждали від війни, фінансова допомога, макроекономічна стабільність.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну з 24 лютого 2022 року спричинило значні людські та матеріальні збитки, виснажило державні фінанси і порушило макроекономічну стабільність. В таких умовах міжнародні фінансові інституції – передусім Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк (СБ) – відіграють надзвичайно важливу роль як джерела ресурсів, як каталізатора реформ, та як гаранта того, що державні витрати залишаться керованими і ефективними.

МВФ зосереджує увагу на тому, щоб забезпечити фінансову стабільність шляхом:
– підтримки платіжного балансу;

- контролю над бюджетним дефіцитом;
- стримування інфляції;
- стабілізації курсу валюти.

У випадку України ключовим стало чотирирічне розширене фінансування – Extended Fund Facility (EFF) – орієнтоване на підтримку державного бюджету й макроекономічної політики за умов воєнного стресу та невизначеності. Наприклад, за даними на кінець березня 2025 року, Україна отримала близько 10,1 млрд доларів із програми EFF загальним обсягом приблизно 15,5 млрд. доларів [2].

Перегляди програми, які включають виконання кількісних критеріїв і структурних зобов'язань, показують, що влада успішно справляється з певними рамками реформ та фінансової дисципліни, навіть враховуючи складність ситуації через війну [6].

Світовий банк, у свою чергу, надає підтримку з іншого боку:

- відбудова інфраструктури;
- підтримка соціальних послуг;
- допомога малому і середньому бізнесу;
- розвиток аграрного сектору;
- підсилення спроможностей державних інститутів.

Специфічним інструментом є Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund (URTF), який дозволяє швидко мобілізувати грантові кошти для критичних потреб – ремонт доріг, енергетики, медичних закладів тощо. До середини 2024 року через URTF було залучено понад 1,8 млрд доларів від багатьох донорів, з яких значна частина вже була спрямована на термінові проекти [5].

Проекти на підтримку сільського господарства також реалізуються: наприклад, ARISE (Agriculture Recovery Inclusive Support Emergency) забезпечує як позики, так і гранти, щоб фермери могли отримати дешевші кредити, незважаючи на війну [4].

Оцінки масштабів втрат і потреб визначають, з якою інтенсивністю необхідно діяти і в якому порядку: оновлена оцінка (RDNA4), підготовлена Урядом України, Світовим банком, Єврокомісією і ООН, показує, що після трьох років конфлікту прямі матеріальні збитки сягають 176 млрд доларів, а потреба у відновленні та реконструкції протягом наступного десятиліття – 524 млрд доларів. Це приблизно у 2,8 рази більше за номінальний ВВП України на 2024 рік [1]. У 2025 році для пріоритетних сфер (житло, енергетика, транспортного та критичного інфраструктурного характеру, соціального захисту) передбачено фінансування з державного бюджету та донорів на приблизно 7,37 млрд доларів, але існує дефіцит майже 10 млрд. [3].

Окреслена допомога має кілька ключових ефектів:

- по-перше, стабілізація бюджету завдяки грошам від МВФ і СБ дає змогу зберігати соціальні витрати, уникнути дефолтів чи гіперінфляції;
- по-друге, проекти СБ забезпечують безперервність базових функцій держави – водопостачання, медицина, освіта, енергопостачання, житло – навіть у зонах, які постраждали найбільше;
- по-третє, участь міжнародних фінансових партнерів сприяє підвищенню прозорості, підзвітності та антикорупційним практикам, оскільки доступ до ресурсів часто прив'язаний до виконання реформ і стандартів. Це допомагає уникати зловживань і підвищувати ефективність витрат, особливо коли ресурсів завжди бракує.

Втім на шляху підтримки економіки країн, що постраждали від війни, зокрема України, існують значні виклики:

- найістотніший – масштаб фінансових потреб: оцінка у 524 млрд доларів на відновлення створює гігантський простір, який міжнародні інституції і донори не можуть повністю закрити;
- брак безпеки та руйнування транспортної і енергетичної мережі перешкоджають реалізації багатьох проектів або сповільнюють їх;
- також війна забирає увагу і ресурси держави на оборону, що ставить під загрозу темпи реформ, особливо у фінансній сфері, управлінні державним сектором, судовій системі й антикорупційній політиці;

– нарешті, залежність від зовнішнього фінансування несе ризик змін у політиці донорів, які можуть бути обмежені власним бюджетним станом чи геополітичними змінами.

Щоб ефект допомоги був максимальним, необхідна координація: задля того, аби фінансові інституції, міжнародні донори та внутрішні органи влади працювали злагоджено, орієнтуючись не лише на термінові потреби, але й на довгострокові стратегії відновлення. Критично важливою є наявність готових до реалізації проєктів (ready-to-go), чітких стандартів управління й моніторингу, прозорості у використанні коштів, залучення приватного сектору. Без цих елементів навіть великі інвестиції ризикують бути використаними менше ефективно.

Таким чином, можемо узагальнити, що МВФ і Світовий банк утворюють основу міжнародної підтримки України і подібних країн, постраждалих від збройних конфліктів: перший забезпечує стабільність, другий – ресурси для відбудови і змін. Без таких інституцій держава навряд чи змогла б уникнути соціально-економічного колапсу, але й їхня роль успішна лише тоді, коли внутрішні реформи, управління й стратегічне бачення відповідають масштабам викликів і потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оновлена оцінка збитків свідчить про потребу у 524 мільярди доларів для відновлення України протягом наступного десятиліття. *ПРООН в Україні*. 25.02.2025. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/onovlena-otsinka-zbytkiv-svidchyt-pro-potrebu-u-524-milyardy-dolariv-dlya-vidnovlennya-ukrayiny-protayahom-nastupnoho> (дата звернення: 11.10.2025).
2. Рада МВФ схвалила сьомий перегляд програми розширеного фінансування та затвердила виділення траншу обсягом 0,4 млрд дол. США. *Національний банк України*. 29.03.2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-mvf-shvalila-somiy-pereglyad-programi-rozshirenogo-finansuvannya-ta-zatverdila-vidilennya-transhu-obsyagom-04-mlrd-dol-ssha> (дата звернення: 10.10.2025).
3. Сергій Марченко: Уряд України сприяє процесу відновлення через реформи та інноваційні механізми фінансування. *Міністерство фінансів України*. 23.04.2025. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_ukrainian_government_is_actively_facilitating_the_recovery_process_through_reforms_and_innovative_financing_mechanisms-5129 (дата звернення: 11.10.2025).
4. Україна отримає 550 млн доларів США у рамках проєкту Світового банку для відновлення сільського господарства. *Міністерство фінансів України*. 08.11.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-otrymaie-550-mln-dolariv-ssha-u-ramkakh-proektu-svitovoho-banku-dlia-vidnovlennia-silskoho-hospodarstva> (дата звернення: 10.10.2025).
5. Channeling global support to Ukraine. *World Bank Group*. June 30, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2025/03/14/channeling-global-support-to-ukraine> (дата звернення: 10.10.2025).
6. IMF and Ukrainian Authorities Reach Staff Level Agreement on the Seventh Review of the Extended Fund Facility (EFF) Arrangement. *International Monetary Fund*. Press Release No. 25/052. February 28, 2025. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2025/02/28/pr25052-ukraine-imf-and-ukrainian-authorities-reach-sla-on-the-7th-review-of-the-eff-arrangement> (дата звернення: 10.10.2025).

УДК 349.412.3

СЕРДЮК В.В., магістрант

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Досліджено удосконалення земельного процесуального законодавства України, виявлено його основні проблеми та визначено перспективи розвитку. Проаналізовано виклики, зумовлені воєнним станом і процесами цифровізації, що потребують оновлення правового регулювання у сфері земельних правовідносин.

Ключові слова: Земельні відносини, земельне процесуальне законодавство, цифровізація, державний земельний кадастр, земельні спори.

Функціонування Державного земельного кадастру відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості земельних відносин [2]. Взаємодія земельного процесу з іншими реєстраційними системами, такими як реєстр речових прав та судові реєстри, створює передумови для більш ефективного регулювання земельних відносин [1, с. 12]. Однак існують проблеми у реалізації права власності та користування землею, що ускладнюються в умовах реформування

земельної сфери [6, с. 36]. Важливою проблемою є неврегульованість деяких процедур у сфері розмежування повноважень органів влади [4, с. 185]. Додатковою складністю є тривалість та складність розгляду земельних спорів у судах [3, с. 42]. Корупційні ризики у сфері розпорядження землями залишаються значною загрозою для справедливості та ефективності процесу [5, с. 214]. Крім того, національне законодавство потребує подальшої гармонізації з європейськими стандартами [6, с. 45].

Подальший розвиток земельного процесуального законодавства пов'язаний із цифровізацією та інтеграцією кадастру з іншими державними реєстрами [7, с. 80]. Удосконалення процесуальних норм має відбуватися з урахуванням європейського досвіду [4, с. 328]. Спрощення процедур вирішення земельних спорів, зокрема через розвиток медіації, стане важливим кроком до підвищення ефективності [5, с. 276]. Водночас підвищення прозорості та відкритості даних про землю дозволить знизити корупційні ризики та сприятиме сталому розвитку [7, с. 84].

Земельний процес в Україні потребує подальшого реформування, спрямованого на забезпечення прозорості, ефективності та захисту прав громадян [6, с. 47]. Гармонізація законодавства з європейськими стандартами, цифровізація та мінімізація корупційних ризиків є ключовими умовами підвищення ефективності земельних відносин і сталого розвитку держави [4, с. 510].

Отже, ефективне реформування земельного процесуального законодавства є необхідною умовою для забезпечення належного функціонування земельних відносин в Україні. Реалізація комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні та технологічні зміни, сприятиме підвищенню рівня довіри до державних інституцій, забезпеченню прозорості управління земельними ресурсами та гармонізації національного законодавства з правовими стандартами Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III: станом на 12 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
2. Про державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI: станом на 12 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: станом на 12 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
4. Грищенко І. С. Земельне право України : підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2020. – 512 с.
5. Шульга М. В. Земельне право : навчальний посібник. – Харків: Право, 2019. – 368 с.
6. Кулинич П. Ф. Проблеми удосконалення земельного законодавства України // Право України. – 2021. – № 3. – С. 35–47.
7. Власенко Н. В. Цифровізація земельних відносин в Україні: виклики та перспективи // Юридична наука. – 2022. – № 2. – С. 78–85.

УДК: 339.72:061.1(477)

КОСТЮК Р.М., магістрант

Науковий керівник – **МАЛИШКО І.В.**, старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ ФОНДОМ: ДОСЯГНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Досліджено еволюцію співпраці України з Міжнародним валютним фондом (МВФ), визначено ключові досягнення та проблеми реалізації програм, а також сформульовано рекомендації для підвищення ефективності взаємодії у період зовнішніх шоків.

Ключові слова: МВФ, макрофінансова стабільність, програми кредитування, інституційна спроможність, соціальний супровід.

Співпраця України з МВФ розпочалася у 1992 році й відтоді стала одним із ключових чинників макрофінансової стабільності держави. Фонд виконує роль кредитора останньої інстанції, джерела технічної допомоги та каталізатора донорської координації [1]. Протягом

цього періоду було укладено понад десять програм фінансування, серед яких Stand-By Arrangement, Extended Fund Facility та інші інструменти [2].

Програми МВФ сприяли стабілізації макроекономічної ситуації, зокрема зниженню інфляційного тиску та підтриманню валютного курсу у кризові періоди [1]. Важливим результатом стало відновлення доступу України до міжнародних ринків капіталу, що було неможливим без довіри інвесторів до програм Фонду [2].

Умови програм та технічна допомога МВФ сприяли санації проблемних банків, впровадженню стрес-тестів і посиленню банківського нагляду, що підвищило стійкість фінансової системи [4]. Наявність діючої програми МВФ виступала сигналом для інших міжнародних партнерів – ЄС, Світового банку, ЄБРР – і дозволяла мобілізувати додаткові ресурси у кризові періоди [6], [7]. Угоди з Фондом також стимулювали податкові, бюджетні та енергетичні реформи [8].

Попри позитивні результати, співробітництво супроводжувалося низкою труднощів. Умови МВФ часто вимагали непопулярних заходів – підвищення тарифів, скорочення бюджетних видатків, реформування пенсійної системи, що викликало соціальне невдоволення та політичний опір [2], [9]. Жорсткі фінансові заходи без належного соціального супроводу підсилювали соціальну напругу та знижували підтримку реформ серед населення [3]. Інституційні слабкості, корупційні ризики та кадрові дефіцити обмежували якість імплементації програм [4], [9]. Невиконання зобов'язань неодноразово призводило до заморожування траншів і втрати довіри ринків [3]. Особливої актуальності проблема співпраці з МВФ набула у воєнний час, коли потреби оборони та відновлення суперечать вимогам фінансової жорсткості [7]. Програма EFF 2015–2019 сприяла макростабільності після анексії Криму та початку конфлікту на Донбасі, включаючи зобов'язання щодо посилення банківського нагляду й фінансової дисципліни [1]. У період пандемії COVID-19 та війни 2022 року МВФ оперативно надав фінансування, що допомогло стабілізувати бюджет і мобілізувати міжнародну допомогу [3]. Банківські реформи, передбачені програмами, призвели до санації проблемних установ та підвищення вимог до капіталізації [4].

Рекомендації та висновок. Співпраця з МВФ принесла Україні важливі макроекономічні вигоди та стала каталізатором реформ і міжнародної координації. Водночас для повної реалізації позитивного потенціалу необхідно:

1. розробити публічні поетапні плани імплементації з чітким розподілом відповідальності та строків.
2. забезпечити соціальний супровід реформ через адресні програми підтримки та перекваліфікації.
3. інвестувати в інституційну спроможність і антикорупційні механізми.
4. відстоювати у переговорах із МВФ гнучкість умов у кризових ситуаціях.
5. використовувати програми МВФ як платформу для координації донорської допомоги з ЄС, Світовим банком та іншими партнерами

Реалізація цих заходів дозволить підвищити передбачуваність економічної політики, зміцнити довіру до державних інституцій і забезпечити стійкий розвиток навіть у складних соціально-політичних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародний валютний фонд. Україна: звіт персоналу щодо Угоди за Розширеною фінансовою програмою (Extended Fund Facility) 2015 року. – Вашингтон: IMF, 2015. – 84 с. Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15218.pdf> (дата звернення: 06.10.2025).
2. Міжнародний валютний фонд. Україна: запит на Stand-By Arrangement; пресреліз і звіт персоналу. – Вашингтон : IMF, 2020. – 96 с. Режим доступу: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/09/pr20239-ukraine-imf-executive-board-approves-18-month-us-5-billion-stand-by-arrangement> (дата звернення: 06.10.2025).
3. Міжнародний валютний фонд. Надзвичайна допомога та політичні заходи у відповідь на війну в Україні: механізми та фінансування. – Вашингтон: IMF, 2022. – 34 с. Режим доступу: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/10/07/pr22343-imf-approves-emergency-financing-support-to-ukraine> (дата звернення: 06.10.2025).

4. Міжнародний валютний фонд. Ukraine. Country Report No. 23/400. Ukraine: Selected Issues and Statistical Appendix. – Washington: IMF, 2023. – 112 с. Режим доступу: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2023/English/1UKREA2023004.ashx> (дата звернення: 06.10.2025).

5. Міністерство фінансів України. Макроекономічний огляд і звіти про виконання бюджету. – Київ: Міністерство фінансів України, 2019–2024. Режим доступу: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 06.10.2025).

6. Світовий банк. Ukraine Economic Update (Економічний огляд України). – Вашингтон: World Bank, 2019–2024. Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication> (дата звернення: 06.10.2025).

7. Європейський банк реконструкції та розвитку. Стратегія діяльності ЄБРР щодо України на 2021–2024 роки. – Лондон: EBRD, 2021. – 28 с. Режим доступу: <https://www.ebrd.com/ukraine.html> (дата звернення: 06.10.2025).

8. Åslund, A. Україна: що пішло не так і як це виправити / Anders Åslund. – Вашингтон; Нью-Йорк: Peterson Institute for International Economics; Columbia University Press, 2015. – 274 с. – ISBN 9780881327014.

9. Гетьманчук Я., Козак О. Макроекономічна політика України: виклики і реформи. – Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2020. – 156 с.

10. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Роль МВФ у підтримці країн з низьким рівнем доходу та в світовій економіці. – Paris: OECD Publishing, 2022. – 64 с. Режим доступу: <https://www.oecd.org> (дата звернення: 06.10.2025)

УДК 342.95

БЛОЩЕНКО В.І., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ

Досліджено правовий режим земель сільськогосподарського призначення в Україні, його сутність, структуру та особливості правового регулювання. Проаналізовано законодавчі норми, що визначають порядок передачі земель у власність і користування громадянам, підприємствам, науковим та освітнім установам. Висвітлено обмеження щодо набуття права власності на такі землі іноземними суб'єктами. Розглянуто позиції вчених щодо належності земель, які одночасно використовуються у кількох цілях, до певних категорій. Акцентовано увагу на необхідності удосконалення правового механізму використання, охорони та раціонального землекористування як ключового чинника продовольчої безпеки держави.

Ключові слова: сільськогосподарські угіддя, сільське господарство, земельні ділянки, охорона земель, власність, правовідносини, виробництво, оренда, продукція, інфраструктура.

Науковці зазначають, що наразі відсутнє чітке законодавче визначення категорії та правового режиму сільськогосподарських угідь, які входять до складу інших категорій земель - лісогосподарського призначення, водного фонду, природоохоронного, оздоровчого чи рекреаційного призначення (зокрема тих, що тимчасово використовуються для сільськогосподарських потреб). На його думку, доцільніше було б вважати, що такі земельні ділянки одночасно належать до кількох категорій земель [1, с. 109].

Правовий режим земель сільськогосподарського призначення має свою специфіку, зокрема через особливий суб'єктний склад учасників правовідносин щодо їх використання [2, с. 84-85].

Відповідно до чинного законодавства, такі землі можуть передаватися у власність або надаватися у користування громадянам України для ведення особистого селянського господарства (статті 22, 33, 121 Земельного кодексу України [3], Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року [4]).

З цією метою можуть використовуватись земельні ділянки площею до двох гектарів, надані у власність або оренду. Цей розмір може бути збільшений у разі отримання земельної частки (паю) або її спадкування членами господарства. Землі також можуть надаватися для садівництва (статті 22, 35, 121 ЗК України) - до 0,12 гектара, для городництва (статті 22, 36 ЗК України), для сінокошення та випасання худоби (статті 22, 34 ЗК України), для товарного сільськогосподарського виробництва, а також для ведення фермерського господарства

(статті 22, 31, 32 ЗК України [3], Закон України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 року) [5].

Сільськогосподарські підприємства можуть отримувати такі землі для товарного виробництва. Згідно зі статтями 22, 24, 28, 82, 92 ЗК України, державні та комунальні підприємства отримують такі землі у постійне користування із земель державної або комунальної власності, тоді як інші підприємства можуть володіти ними на праві приватної власності або оренди.

Сільськогосподарські науково-дослідні установи та навчальні заклади, зокрема професійно-технічні училища і загальноосвітні школи, можуть користуватися такими землями для проведення дослідних і навчальних робіт, за аналогією до використання земель сільськогосподарськими підприємствами (статті 22, 24, 28 ЗК України).

Несільськогосподарські підприємства, установи, організації, релігійні об'єднання та громадські організації мають право отримувати землі для ведення підсобного сільського господарства (стаття 37 ЗК України). Приватні суб'єкти можуть набувати такі ділянки у власність або оренду, тоді як державні й комунальні – лише на умовах оренди.

Оптові ринки сільськогосподарської продукції можуть використовувати землі для розміщення об'єктів власної інфраструктури (стаття 22 ЗК України [3], Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» від 25 червня 2009 року) [6].

Специфікою правового режиму земель сільськогосподарського призначення виступає є обмеження прав іноземних суб'єктів. Згідно зі статтями 22, 81, 82 ЗК України, такі землі не можуть передаватися у власність іноземцям, особам без громадянства, іноземним юридичним особам чи державам. Виняток становлять лише випадки спадкування (статті 81, 82 ЗК України), однак у такій ситуації іноземні особи зобов'язані протягом року відчужити отриману ділянку на користь громадян або юридичних осіб України (стаття 145 ЗК України), інакше вона може бути примусово відчужена за рішенням суду [3].

Дискусійним залишається питання про співвідношення цього обов'язку з мораторієм на продаж сільськогосподарських земель. Як слушно зазначають деякі науковці, мораторій не поширюється на випадки спадкування, що впливає із системного тлумачення положень Земельного кодексу України та врахування пріоритетів його норм [2, с. 86].

Актуальним залишається питання ефективного використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, адже вони є основним засобом виробництва у сільському господарстві та гарантом продовольчої безпеки держави. Незважаючи на поступову лібералізацію ринку землі, важливим залишається дотримання правових норм щодо цільового використання, запобігання деградації ґрунтів та забезпечення раціонального землекористування.

Отже, удосконалення правового режиму земель сільськогосподарського призначення передбачає створення збалансованої системи правового регулювання, яка забезпечуватиме ефективне використання земель, їх охорону та збереження для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мірошніченко А. М. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України / А.М. Мірошніченко, Р.І. Марусенко. – 3-тє видання, змінене і доповнене – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 516 с.
2. Літошенко О. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення / О. Літошенко // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 8. С. 83-87.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
4. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 р. № 742-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – Ст. 232. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>
5. Закон України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 363. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>
6. Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» від 25 червня 2009 р. № 1561-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 51. – Ст. 757. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17#Text>

БОЙКО І.О., магістрантка

Науковий керівник – **СИМАНОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЧЛЕНСТВА В ЄС

У тезах конференції розглянуто питання, що стосуються протидії корупції, як однієї з головних перешкод на шляху розвитку правової держави в Україні. Констатовано, що євроінтеграційні прагнення вимагають гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами протидії корупції. Зауважили, що Конвенції ООН та Ради Європи визначають ключові принципи запобігання та протидії корупційним проявам. Дійшли висновку, що імплементація цих норм у кримінально-правову політику України є важливим кроком на шляху до членства в ЄС.

Ключові слова: міжнародні ініціативи, корупція, глобалізація, антикорупційна політика, міжнародні договори, прозорість, протидія корупції.

У сучасних умовах глобалізації проблема корупції набуває міжнародного значення, а ефективна протидія їй потребує не лише внутрішньої політичної волі, а й активної участі держав у міжнародних антикорупційних ініціативах. Для України, яка перебуває на етапі реформ і євроінтеграції, імплементація стандартів ООН, ЄС, GRECO та OECD стала ключовим чинником трансформації антикорупційної політики. Саме зовнішній тиск і міжнародні зобов'язання сприяли створенню нових інституцій – НАБУ, НАЗК, САП, ВАКС – та оновленню законодавчої бази, зокрема через запровадження електронного декларування й підвищення прозорості управління [6, с. 91].

Корупція є глобальною проблемою, яка засуджується в усіх культурах і державах, тому міжнародна спільнота ухвалила низку міжнародних договорів та конвенцій, спрямованих на боротьбу з цим явищем. До них належать Міжамериканська конвенція щодо протидії корупції (1996), Конвенція ЄС про боротьбу з корупцією (1997), Конвенція ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб (1997), Конвенції Ради Європи про кримінальну та цивільно-правову відповідальність за корупцію (1999) і, насамперед, Конвенція ООН проти корупції (2003), яка є універсальним міжнародним договором, що об'єднує 172 держави [2].

Наукові дослідження свідчать про значний вплив міжнародних ініціатив на формування антикорупційної політики України. Так, О. Маланчук [5] відзначає важливість імплементації принципів прозорості, підзвітності та доброчесності у систему публічного управління; Р. Бундз [1] підкреслює роль міжнародних зобов'язань як чинника стимулювання внутрішніх реформ; М. Терещук [10] аналізує вплив рекомендацій GRECO на зміну підходів до криміналізації корупційних правопорушень. Дослідники Цегельник Н. і Бедер Д. [11] акцентують на необхідності розвитку механізмів аудиту та прозорості, тоді як О. Сологуб [9] звертає увагу на обмежену ефективність реформ без політичної волі. Попри це, важливою рушійною силою антикорупційних перетворень залишається громадянське суспільство. Активність громадських організацій, розвиток журналістики розслідувань та міжнародна підтримка допомагають зберігати антикорупційний курс та здійснювати громадський контроль за владою. У цьому контексті корисним є досвід країн Центрально-Східної Європи – Грузії, Румунії, Польщі, де успішна реалізація реформ стала можливою завдяки політичній рішучості, незалежності судової системи та узгодженим діям держави і суспільства [6 с. 90].

О. Сінчук зазначає, що сьогодні Конвенція ООН проти корупції слугує своєрідною основою для узгодження національного законодавства держав-учасниць із загальновизнаними підходами та заходами щодо запобігання й протидії корупції [8]. Н. Задирака також підтримує цю позицію, наголошуючи, що зазначена Конвенція формує теоретичне підґрунтя для адаптації національного законодавства та визначення основних

принципів антикорупційної політики держав-учасниць [3, с. 27–29]. Дотримання стандартів, передбачених Конвенцією ООН проти корупції, сприяє ефективнішій співпраці держав у найбільш уразливих до корупції сферах та загалом зміцнює взаємну довіру між ними.

Серед основних європейських актів у сфері протидії корупції особливе значення має Резолюція (97) 24 «Двадцять принципів боротьби з корупцією», ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 року. У ній визначено ключові принципи для національних законодавств: запровадження ефективних заходів запобігання корупції, підвищення етичної культури, криміналізація корупції на національному та міжнародному рівнях, забезпечення конфіскації незаконно отриманих доходів, гарантування незалежності антикорупційних органів, прозорості діяльності публічної адміністрації та розвитку міжнародного співробітництва. Більшість цих положень були закріплені в Кримінальній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.) [7].

Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.) передбачає впровадження ефективних засобів правового захисту осіб, яким завдано шкоди внаслідок корупційних дій, та гарантує їм право на судовий захист і компенсацію як матеріальної, так і моральної шкоди. Обидві Конвенції Ради Європи стали орієнтиром для формування європейських стандартів антикорупційної політики. Україна, ратифікувавши ці документи, зобов'язана дотримуватись їхніх положень у протидії корупції як у публічному, так і приватному секторах [4].

Отже, ми дійшли висновку, що імплементація міжнародних стандартів у сфері протидії корупції є важливою умовою ефективної антикорупційної політики, проте в Україні вона має фрагментарний і вибіркового характеру. На наше переконання серед основних проблем, які існують в даному контексті це — відсутність відповідальності за невиконання зобов'язань, неповне відображення міжнародних норм у законодавстві, слабке їх практичне застосування та недостатнє залучення громадськості до контролю й реалізації реформ. Водночас міжнародні антикорупційні ініціативи стали каталізатором оновлення державної політики, сприяючи створенню нових інституцій, удосконаленню правової бази та підвищенню прозорості. Подальше зближення з європейськими стандартами потребує посилення інституційної спроможності, розвитку антикорупційної освіти, цифровізації державного управління та ширшої участі громадськості у прийнятті рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бундз Р. Міжнародне співробітництво України у сфері запобігання та протидії корупції. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2022. № 3(35). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2022/dec/29275/46.pdf> (дата звернення: 17.10.2025).
2. Головін Б.М. Кримінологічне поняття віктимізації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 15(2). С. 93-96. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_15\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_15(2)_27) (дата звернення: 17.10.2025).
3. Задирака Н., Кабанець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу. Віче. 2014. № 10. С. 27–29.
4. Конвенція Ради Європи про цивільно-правову відповідальність за корупцію від 4 листопада 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (дата звернення: 18.10.2025).
5. Маланчук О. Г. Вплив глобальних ініціатив на процеси запобігання корупції в системі публічного управління України: теоретико-прикладний аспект: дис. д-ра філос.: спец. 281 — Публічне управління та адміністрування. Одеса, 2022. 286 с
6. Новоскольцева Л.О. Вплив міжнародних антикорупційних ініціатив на трансформацію національної політики запобігання корупції. Політичні інститути та процеси. 2025. No. 2. Р. 87–94. URL: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-2.13> (date of access: 17.10.2025).
7. Резолюція (97) 24 щодо Двадцяти засадничих принципів боротьби з корупцією, які прийняті на 101 сесії Комітету Міністрів Ради Європи. URL: [http://www.acrc.org.ua/ua/reports/library/all/rezolyucziya-\(97\)-24-shhododvadczyati-zasadnichix-principiv-borotbiz-korupczyeyu,-yaki-prijnyati-na-101-sesiyi-komitetu-ministriv-radi-evropi.html](http://www.acrc.org.ua/ua/reports/library/all/rezolyucziya-(97)-24-shhododvadczyati-zasadnichix-principiv-borotbiz-korupczyeyu,-yaki-prijnyati-na-101-sesiyi-komitetu-ministriv-radi-evropi.html) (дата звернення: 18.10.2025).
8. Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції. Міністерство юстиції України. URL: <http://old.minjust.gov.ua/21048>.
9. Сологуб О. В. Ефективність міжнародних ініціатив у сфері боротьби з корупцією та шляхи їх вдосконалення. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Юридичні науки. 2025. № 2. URL: <https://www.inter-nauka.com/ru/issues/law2025/2/10710> (дата звернення: 17.10.2025).

10. Терещук М.М. Вплив міжнародних антикорупційних стандартів на кримінально-правову політику України. Окремі аспекти кримінально-правової політики у сфері запобігання корупції: матеріали Всеукр. круглого столу присвячені Міжнародному дню боротьби з корупцією (БНАУ, 05 листопада 2024 р.). Біла Церква, 2024. С. 29–31

11. Цегельник Н.І., Бедер Д.А. Роль внутрішнього аудиту у забезпеченні прозорості інформаційних ресурсів для управління бізнесом в умовах цифровізації. Актуальні питання економічних наук. 2025. № 8. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/278/295> (дата звернення: 17.10.2025).

УДК. 349.41

ГАМОЦЬКИЙ Я.В., магістратрант

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВО ВОЛОДІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ ДІЛЯНКАМИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Досліджено проблематику володіння землею іноземцями та особами без громадянства під час військового стану в Україні. Розглянуто проблеми прогнози та перспективи що їх подолання.

Ключові слова: Земля, іноземний громадянин, закон України, фізична особа, володіння, право.

Право власності на землю в Україні завжди мало особливе значення, оскільки земля є основним національним багатством [1]. В умовах воєнного стану питання володіння землею іноземцями набуває додаткової актуальності, адже воно пов'язане не лише з економічними, а й з безпековими та оборонними аспектами.

Подолання колізій щодо володіння землею іноземцями у воєнний час ґрунтується на принципах верховенства Конституції, спеціалізації норм, пріоритету новішого закону, міжнародних стандартів та національної безпеки. Дотримання цих принципів забезпечує правову визначеність і дозволяє захищати інтереси держави, водночас зберігаючи баланс із міжнародними зобов'язаннями України.

Основні положення володіння землею у воєнний час:

- У мирний час Земельний кодекс України [2] (ст. 81, 130) дозволяє іноземцям володіти лише земельними ділянками несільськогосподарського призначення, тоді як сільськогосподарські землі їм у власність не передаються.

- У військовий час Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [3] (ст. 14) передбачає можливість примусового відчуження земельних ділянок у власників, у тому числі й у іноземців, для потреб оборони з подальшою компенсацією.

- Земля, яка перебуває у власності іноземних осіб у прикордонних або стратегічних районах, може становити загрозу національній безпеці, тому держава має право обмежувати таке володіння.

- Успадковані іноземцями земельні ділянки відповідно до Земельного кодексу підлягають відчуженню, що у воєнний час може відбуватися у прискореному порядку.

- Міжнародне право (Протокол № 1 до ЄКПЛ [4]) визнає право кожного мирно володіти майном, але допускає його обмеження в інтересах суспільної безпеки. Це легітимізує дії України під час війни.

Володіння неаграрною землею

- Іноземні фізичні особи можуть вільно купувати неаграрну землю в межах населених пунктів (наприклад, для забудови) або ділянки, пов'язані з нерухомістю, якою вони вже володіють. Це включає зелені поля для розвитку (greenfield development).

- Іноземні юридичні особи можуть набувати неаграрну землю лише одночасно з будівлями на ній або для проектів у межах населених пунктів. Для уникнення обмежень часто використовують двошарову корпоративну структуру (українська компанія з іноземним контролем).

- Житлова та комерційна нерухомість: Іноземці можуть без обмежень купувати квартири, офіси чи комерційні об'єкти, включаючи пов'язану з ними землю.

Ці правила сприяють зростанню попиту на нерухомість серед іноземних інвесторів, особливо преміум- та бізнес-класу, з відновленням ринку після війни.

Володіння аграрною землею

- **Заборона для іноземців:** Пряме чи непряме (через українські компанії) володіння аграрною землею іноземцями заборонено. Це стосується як фізичних осіб, так і компаній з іноземним капіталом.

- **Обмеження:** Іноземці не можуть купувати землю поблизу державних кордонів. Дозволено лише оренда для бізнесу.

Перспективи після війни: референдум та реформи

- **Референдум про дозвіл іноземцям:** Згідно із законом, питання дозволу іноземцям купувати аграрну землю буде вирішено на всеукраїнському референдумі. Закон передбачає його проведення в майбутньому, але наразі дата не визначена, і деякі джерела зазначають, що він "не планується найближчим часом". Президент Зеленський [5] раніше ініціював обговорення, але без конкретики на 2025 рік. Результат референдуму може відкрити ринок для іноземних інвестицій, стимулюючи економіку, але громадська думка скептична.

- **Післявоєнні реформи:**

- Заборонено продаж державної та комунальної землі, фокус на приватних ділянках.

- Лібералізація для українців: з 2024 р. юридичні особи можуть купувати до 10 000 га.

- Інвестиційні стимули: Податкові пільги для промислових парків, проектів з інвестиціями понад 12 млн євро, зеленої енергетики та агроінновацій. Приватизація відновлена з 2024 р., з акцентом на енергію, інфраструктуру та житло.

- Виклики: Проблеми з реєстрацією прав (особливо в окупованих регіонах) гальмують відновлення, але це створює можливості для інвестицій у кадастр та іпотеку.

- **Прогноз на 2025–2026 рр.:** Ринок землі динамічний завдяки низьким цінам (порівняно з ЄС), покращенню інфраструктури та зростанню попиту на стаке землеробство. 77% девелоперів планують нові проекти, з фокусом на житло та логістику. Для іноземців ключ — партнерство з місцевими юристами для due diligence та уникнення ризиків, пов'язаних з агресором (заборона угод з РФ).

Висновки. Право володіння землею іноземцями у військовий час суттєво обмежується та підпорядковується потребам оборони й національної безпеки. Це цілком виправдано в умовах воєнного стану, однак у перспективі важливо поєднувати захист державних інтересів із гарантіями дотримання прав власності відповідно до міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. [Електронний ресурс] URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-BP>
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27. [Електронний ресурс] URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250. [Електронний ресурс] URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
4. Протокол № 1 до Європейської конвенції з прав людини від 20 березня 1952 р. [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535
5. Гриценко І. Земельна реформа в Україні: правові обмеження для іноземців та перспективи ринку землі // Юридичний вісник України. – 2023. – № 12. – С. 15–18.

УДК 347.96

ГУДЗІКЕВИЧ Л.І., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ ЯК СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Юридична клініка діє як структурний підрозділ закладу вищої освіти, і являється базою для практичного навчання студентів та безоплатної правової допомоги населенню. Історія, становлення, розвиток юридичних клінік.

Ключові слова: юридична клініка, безоплатна правнича допомога, правовий статус юридичної клініки.

Юридична клініка закладу вищої освіти (далі ЗВО) функціонує як структурний підрозділ університету або іншого вишу, в якому студенти-правники під керівництвом викладачів та практикуючих юристів надають безоплатну правову допомогу населенню, одночасно здобуваючи практичні навички. Основні цілі юридичної клініки, це, по-перше практична підготовка студентів та розвиток професійних компетенцій, навичок роботи з клієнтами, складання документів, аналізу справ. По-друге, правопросвітництво та інформування людей про їхні права та механізми їх захисту. По-третє, надання безоплатної первинної правової допомоги та консультації громадянам, особливо соціально вразливим категоріям.

Форми роботи юридичної клініки:

- усні та письмові консультації;
- підготовка правових документів (заяв, звернень тощо);
- проведення правопросвітницьких заходів (тренінги, лекції, кампанії);
- симуляційні процеси та інші навчальні вправи.

Юридичні клініки є важливим інструментом наближення правосуддя до людей та підвищення якості юридичної освіти. Вони діють на основі положень ЗВО, рекомендацій Мережі юридичних клінік України та норм законодавства про безоплатну правничу допомогу.

Юридична клініка створюється у відповідності до Закону України «Про вищу освіту» [1]. Юридична клініка не є юридичною особою, вона, як структурний підрозділ, може мати відповідні штампи і бланки з власним найменуванням, а також користуватися майном вищого навчального закладу.

Правовий статус юридичної клініки – це сукупність завдань самої клініки, прав і обов'язків її працівників, які визначені засновником для здійснення діяльності у сфері права [2, 37]. Сьогодні юридичні клініки працюють у багатьох країнах світу. Вони можуть мати різні завдання, структуру та особливості. Деякі клініки створені при університетах, інші діють окремо. Проте більшість таких клінік функціонують саме на базі закладів вищої освіти.

Термін «юридична клініка» (або «правнича клініка») з'явився ще в XIX столітті. Вчені не мають єдиної думки щодо того, де й коли саме його вперше використали. Найбільш імовірно, що цей термін вперше згадано у статті професора Фроммгольда в 1881 році в одному з німецьких журналів. Пізніше, у 1901 році, російський професор А. Люблінський у журналі Міністерства юстиції написав статтю, в якій пояснив важливість створення юридичних клінік [3, 12].

Студентів до юридичної клініки зараховують на конкурсній основі — умови відбору визначає сама клініка. Після вступу студенти можуть отримувати практичні знання й досвід, що допоможуть у майбутній професії. Вони знайомляться зі справами, які веде клініка, обговорюють їх, можуть бути присутні під час розгляду інших справ, користуються бібліотекою та базами даних, беруть участь у заходах і проєктах клініки, проходять практику, допомагають в організації роботи та можуть пропонувати ідеї для покращення [4, 135]. Разом із цим у студентів є обов'язки: відвідувати заняття, тренінги та інші заходи клініки, постійно вдосконалювати свої знання, дотримуватися етичних норм і конфіденційності, виконувати завдання керівника, чергувати та консультувати громадян, допомагати у веденні справ, дотримуватись внутрішніх правил і звітувати про свою роботу.

Висновки. Підготовка майбутніх правників неможлива без поєднання теоретичних знань із практикою. Студенти юридичних спеціальностей здобувають практичний досвід під час проходження практики в державних органах, юридичних фірмах чи на підприємствах. Водночас важливим інструментом практичного навчання є юридичні клініки, що діють при закладах вищої освіти.

Однак нині в українському законодавстві відсутнє чітке регулювання правового статусу та умов функціонування таких клінік. Між тим, вони виконують дві важливі функції: надають безоплатну правову допомогу населенню та допомагають студентам здобути

практичні навички. Саме тому вивчення діяльності юридичних клінік є актуальним і важливим напрямом для розвитку юридичної освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про вищу освіту”. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 18.04.2025);
2. Дубчак Н. С. Досвід організації та діяльності юридичних клінік в країнах правової системи англо-американського типу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. № 21. Ч. II. Том 1. С. 36 – 38.
3. Галай А. В. Спеціалізація юридичних клінік в Україні: quo vadis. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 1. С. 10–18.
4. Юркевич І. В. Роль юридичних клінік у підготовці професійних юристів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 131–135.

УДК 349.41

ГУДИК К.С., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВО ПОСТІЙНОГО КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ ДІЛЯНКАМИ: СУЧАСНА ПРАКТИКА

Досліджено сучасну практику права постійного користування земельними ділянками як публічно-правового титулу, що застосовується лише щодо земель державної та комунальної власності й належить вузькому колу суб’єктів. Проаналізовано еволюцію від радянського безстрокового землекористування, рішення Конституційного Суду щодо неприпустимості примусового переоформлення без належного забезпечення, збереження прав. Розкрито нові вимоги для державної реєстрації права постійного користування земельною ділянкою, а також підстави припинення відповідного права.

Ключові слова: земельне право, земельна ділянка, користування, право постійного користування, суб’єкт права користування, об’єкт права користування.

До набрання чинності Земельного кодексу (ЗК) України, право постійного користування землею могли одержувати різні категорії суб’єктів — як фізичні, так і юридичні особи. Пункт 6 розділу X «Перехідні положення» ЗК України визначив, що з 01.01.2002 р. окремі суб’єкти втрачають можливість набувати земельні ділянки у постійне користування. При цьому громадяни та юридичні особи, у яких на той час були ділянки на праві постійного користування, але які за новим законодавством не могли мати землю на такому титулі, були зобов’язані до 01.01.2005 р. переоформити свої права — на право власності або право оренди — у встановленому порядку [1]. Водночас Конституційний Суд України у Рішенні від 22.09.2005 № 5-рп/2005 визнав положення відповідного пункту ЗК України неконституційними в частині, яка покладала обов’язок переоформлювати право постійного користування земельною ділянкою на право власності чи оренди за відсутності належного нормативного, організаційного та фінансового забезпечення [2]. Відтак зазначені норми втратили чинність як такі, що суперечать Конституції.

Таким чином, речовий титул постійного користування земельною ділянкою, набутого в установленому законом порядку до 01.01.2002 р., не припиняється автоматично лише через те, що його власник (користувач) за чинним законодавством більше не належить до кола суб’єктів, які можуть набувати такий титул. Воно зберігається за відповідною особою до моменту приведення її прав та обов’язків щодо цієї ділянки у відповідність до актуального законодавства (зокрема, шляхом трансформації у право власності чи оренди), за умови належного нормативного, організаційного та фінансового забезпечення такої процедури. Аналогічний підхід поширюється і на випадки правонаступництва. Так, у разі реорганізації суб’єкта право постійного користування не втрачається, а переходить до правонаступника разом з іншим майновим комплексом. Зазначену правову позицію послідовно підтверджено судовою практикою і акцентовано, що відсутність «механічного» переоформлення не є

підставою для припинення права, вирішальним є правонабувальна підстава до 01.01.2002 р. та забезпечення можливості привести правовий режим ділянки у відповідність до чинних вимог.

Юридична особа може припинити своє існування шляхом реорганізації — через злиття, приєднання, поділ або перетворення — чи шляхом ліквідації. У випадку реорганізації не відбувається «обриву» правосуб'єктності щодо майнових прав та обов'язків. Новоутворені або приймаючі суб'єкти набувають майно, вимоги та борги, інші майнові й немайнові права, а також обов'язки припинюваної організації у повному обсязі. Таке правило закріплене у ч. 1 ст. 104 Цивільного кодексу України, яка прямо визначає, що наслідком реорганізації є перехід майна, прав і обов'язків до правонаступників [3]. Натомість за ліквідації юридичної особи правонаступництво не настає і її права та обов'язки припиняються після завершення розрахунків і закриття справ, якщо інше не встановлено законом або рішенням компетентного органу.

Постановою Кабінету Міністрів України від 02.05.2023 № 432, до Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень внесено доповнення — пункт 49-1. Ним встановлено спеціальний перелік документів, які необхідно подати для державної реєстрації похідних від права власності речових прав у зв'язку з реорганізацією юридичної особи або виділом з її складу нової юрособи. Зокрема, подається:

документ, що підтверджує відповідне похідне речове право на майно, яке належить юридичній особі, що реорганізується (за винятком випадків, коли таке право вже внесене до Державного реєстру речових прав);

передавальний акт, ухвалений засновниками (учасниками) юридичної особи або органом, що прийняв рішення про її злиття, приєднання чи перетворення (для відповідних форм реорганізації);

розподільний баланс, затверджений засновниками (учасниками) або уповноваженим органом, який постановив здійснити поділ юридичної особи чи виділ із її складу нової юридичної особи (у разі поділу або виділу) [4].

Підстави припинення права користування земельною ділянкою визначені ст. 141 ЗК України. Зокрема, підпункт «в» ч. 1 цієї статті відносить до таких підстав припинення діяльності релігійних організацій, а також державних і комунальних підприємств, установ та організацій [1]. Відтак втрата права користування у зв'язку з припиненням юрособи можлива лише тоді, коли припинення не супроводжується правонаступництвом (тобто при ліквідації, а не при реорганізації).

У разі ліквідації державного чи комунального підприємства, установи або організації земельні ділянки, що перебували в їхньому постійному користуванні, за рішенням компетентного органу виконавчої влади або місцевого самоврядування підлягають переведенню до земель запасу або можуть бути надані іншим фізичним чи юридичним особам для використання за визначеним цільовим призначенням.

Отже, інститут постійного користування земельними ділянками за період незалежності нашої держави зазнав істотного оновлення змісту та функцій. Його ключові ознаки — звужене коло суб'єктів і об'єктів права, а також особлива, «спеціальна» природа самого титулу користування. Чинний Земельний кодекс України суттєво обмежує сферу дії такого права: по-перше, воно може реалізовуватися виключно щодо земель державної чи комунальної власності; по-друге, набувати його уповноважена лише певна, прямо визначена законом категорія суб'єктів. Таким чином, постійне землекористування нині має цільовий, публічно-правовий характер і застосовується у вузько окреслених випадках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 92, п. 6 розділу Х «Перехідні

положення» Земельного кодексу України від 22.09.2005 № 5-пп/2005. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text> (дата звернення: 15.10.2025)

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356

4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України у сферах державної реєстрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.05.2023 № 432. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2023-%DO%BF#Text> (дата звернення: 16.10.2025)

УДК 349.42

КОНСТАНТИНОВИЧ Є.О., магістрант

Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

АНАЛІЗ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У роботі проаналізовано правові аспекти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агробізнесу в Україні. Визначено, що державне регулювання ЗЕД ґрунтується на Конституції України, Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інших нормативно-правових актах. Підкреслено важливість подальшого вдосконалення правової бази та гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Ключові слова: агробізнес, зовнішньоекономічна діяльність, нормативне регулювання, державне регулювання, правові аспекти.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) відіграє ключову роль у розвитку національної економіки, особливо в країнах з перехідною економікою, до яких належить Україна. Широка лібералізація ЗЕД, що відбулася в Україні, об'єктивно обумовлює необхідність її державного регулювання. Це регулювання спрямоване на захист національних інтересів, забезпечення рівних можливостей для суб'єктів ЗЕД, стимулювання конкуренції та протидію монополізму. В контексті агробізнесу, що є стратегічно важливою галуззю для України (за підсумками 2021 року частка агропродсектору в структурі валютної виручки становила майже 44%, то в 2022 році вона виросла до 57% і продовжує зростати, в той час як сукупний обсяг експорту скоротився [1]), правові засади державного регулювання ЗЕД набувають особливого значення.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агробізнесу в Україні ґрунтується на Конституції України, Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інших нормативно-правових актах. Основною метою такого регулювання є забезпечення захисту економічних інтересів держави та її суб'єктів ЗЕД, створення сприятливих умов для розвитку всіх видів підприємницької діяльності в аграрному секторі, а також сприяння інтеграції України у світову економічну систему [2]. Правові механізми регулювання спрямовані на забезпечення стабільності та передбачуваності правил гри на зовнішніх ринках для українських агровиробників, стимулювання експорту аграрної продукції і залучення іноземних інвестицій в АПК, захист вітчизняного товаровиробника від недобросовісної конкуренції та демпінгу, формування ефективної системи контролю за дотриманням митного та валютного законодавства.

Система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в Україні є багатогранною та ієрархічно структурованою, що закріплено у статтях 9 та 10 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2]. Ця система забезпечує правовий каркас та ефективну реалізацію зовнішньоекономічної політики держави.

Верховна Рада України є ключовим регулятором правового поля ЗЕД, відповідаючи за прийняття, зміну та скасування відповідних законів, затвердження стратегічних напрямків зовнішньоекономічної політики, а також ратифікацію міжнародних договорів. Парламент визначає такі важливі аспекти, як нормативи розподілу валютної виручки, ставки

оподаткування, митний тариф та процедури, а також затверджує переліки товарів, заборонених до експорту або імпорту.

Виконавчу гілку влади представляє Кабінет Міністрів України, який здійснює координацію та безпосередню реалізацію зовнішньоекономічної політики. Уряд відповідає за укладання міжурядових договорів, складання платіжного балансу та зведеного валютного плану, а також видає нормативні акти з питань ЗЕД у межах своєї компетенції.

Особлива роль у системі належить Національному банку України, який є центральним органом валютного регулювання. НБУ здійснює управління золотовалютними резервами, формує курс національної валюти, представляє інтереси України у міжнародних фінансових інституціях та може гарантувати кредити іноземних банків[3].

Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики відповідає за уніфіковану реалізацію зовнішньоекономічної політики, координуючи дії суб'єктів ЗЕД та контролюючи дотримання законодавства. Цей орган також проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування, захищаючи національних виробників.

Невід'ємними елементами системи є Державна митна служба України, що здійснює митний контроль, та Антимонопольний комітет України, який запобігає монополізму в зовнішньоекономічній діяльності, забезпечуючи чесну конкуренцію.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі відіграє оперативну роль у державному регулюванні ЗЕД, приймаючи рішення щодо розслідувань та застосування захисних заходів для інтересів країни.

Спеціалізованим органом є Міністерство аграрної політики України (через Департамент зовнішньоекономічного співробітництва), яке формує та реалізує політику в агропромисловому комплексі. Його діяльність охоплює забезпечення співробітництва, реалізацію завдань членства України в міжнародних організаціях (наприклад, СОТ), захист інтересів вітчизняних аграрних виробників, аналіз аграрного експорту/імпорту та участь у ліцензуванні сільськогосподарських товарів[4].

Нарешті, органи місцевого самоврядування можуть виступати суб'єктами ЗЕД лише опосередковано – через створені ними зовнішньоекономічні комерційні організації, що підкреслює централізований характер регулювання ЗЕД в Україні та принцип законності.

Ця розгалужена та скоординована система забезпечує комплексний підхід до управління зовнішньоекономічною діяльністю, спрямований на захист національних інтересів, стимулювання експорту та інтеграцію України у світову економіку.

Система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агробізнесу в Україні є складною, багатогранною та правовообумовленою. Вона передбачає чітке розмежування повноважень між законодавчими, виконавчими та спеціалізованими органами, спрямоване на забезпечення ефективного функціонування аграрного сектору в умовах глобальної економіки. Правове розуміння ролі та функцій кожного з цих органів є критично важливим, оскільки воно дозволяє усвідомити механізми захисту національних інтересів, підтримки конкурентоспроможності вітчизняного агробізнесу та забезпечення його сталого розвитку на міжнародній арені. Подальше вдосконалення правової бази та гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами є запорукою успішної інтеграції України у світову торговельну систему та зміцнення позицій українського агробізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вокс Україна: Український агробізнес: між викликами війни та можливостями ринку. URL:<https://voxukraine.org/ukrayinskyj-agrobiznes-mizh-vyklykamy-vijny-ta-mozhly-vostyamy-rynku>
2. Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/conv#n221> (дата звернення 19.10.2025)
3. Закон України «Про Національний банк України» (від 20 травня 1999 року № 679-XIV). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 19.10.25).
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України» (від 25 березня 2020 року № 260). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/260-2020-%D0%BF> (дата звернення: 19.10.25).

КАЛЮЖНА В.О., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ОСНОВНІ ЕТАПИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

Досліджено процес формування ринку земель в Україні від початку земельної реформи до сучасного етапу її реалізації. Проаналізовано основні правові акти, що регулюють обіг земель сільськогосподарського призначення, та окреслено ключові етапи становлення земельних відносин. Визначено основні проблеми функціонування ринку землі, зокрема тривалий мораторій, недосконалість кадастрової системи та низький рівень правової обізнаності власників. Запропоновано напрями удосконалення законодавства і механізмів державного контролю, спрямовані на підвищення прозорості та ефективності земельного ринку.

Ключові слова: земельне право, право власності на землю, земельна реформа, ринок землі, земельне законодавство, приватизація, земельні відносини.

Реформування земельних відносин в Україні відбувалося поступово, охоплюючи кілька послідовних етапів. Кожен із них мав власні особливості, що визначали соціально-економічний зміст і правову природу земельних трансформацій.

Першим етапом стало відновлення права приватної власності на землю після проголошення незалежності. Прийняття Земельного кодексу України 1992 року заклало основу для роздержавлення земель та формування правового механізму їх передачі громадянам [1]. Громадяни вперше отримали можливість стати власниками землі для ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва та житлового будівництва.

Другий етап був пов'язаний із паюванням земель колективних сільськогосподарських підприємств, розпочатим відповідно до Указу Президента України від 8 серпня 1995 року «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» [2]. Внаслідок цього члени колективних господарств отримали сертифікати на земельні паї, що закріпили за ними право приватної власності. Саме цей період став фундаментом для становлення фермерських господарств і розвитку ринкових засад у сільському господарстві.

Третій етап земельної реформи характеризується введенням мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, закріпленого в Земельному кодексі України 2001 року [1]. Метою мораторію було запобігання концентрації земель у руках великих аграрних корпорацій і захист прав дрібних власників. Проте його тривале застосування (понад 18 років) призвело до тінізації ринку, обмеження прав власників і зниження ефективності використання земельних ресурсів.

Четвертий етап пов'язаний з ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-ІХ від 31 березня 2020 року, який відкрив ринок землі для громадян України з 1 липня 2021 року [3]. Законодавець визначив граничну площу земель, що може бути у власності однієї особи (до 100 гектарів), заборонив купівлю іноземцями та запровадив безготівкову форму розрахунків. Це стало важливим кроком до формування прозорих і цивілізованих відносин у сфері земельного обігу.

Наступним етапом є розширення ринку землі з 2024 року, коли до участі в ньому допущено юридичних осіб-резидентів України, заснованих громадянами держави [4, с.89]. Одночасно розвиваються процеси цифровізації земельних відносин: функціонування Державного земельного кадастру, Єдиного реєстру речових прав на нерухоме майно, електронного документообігу та геопорталу відкритих даних [5, с.103]. Такі інновації спрямовані на підвищення прозорості та зниження рівня корупції у сфері земельного управління.

Попри досягнення, залишаються актуальними проблеми — неповнота кадастрових даних, складність нотаріальних процедур, відсутність механізмів перевірки добросовісності покупців і небезпека монополізації ринку великими аграрними структурами.

Перспективним напрямом подальшого вдосконалення земельного законодавства є створення єдиної електронної платформи для укладення угод, посилення державного контролю за концентрацією земель, розширення доступу фермерів до пільгового кредитування, а також адаптація правового регулювання до стандартів ЄС [6, с.114].

Отже, дослідження основних етапів запровадження ринку землі в Україні свідчить, що цей процес є закономірним результатом багаторічної земельної реформи, спрямованої на утвердження приватної власності та ефективне використання земельних ресурсів. Відновлення права власності, проведення паювання земель, тривалий період дії мораторію та відкриття ринку землі формували послідовну еволюцію земельної політики держави. На сучасному етапі розвитку ринку землі пріоритетним є забезпечення прозорості земельних угод, захист прав власників та впровадження сучасних цифрових інструментів управління. Подальше вдосконалення правового регулювання відповідно до європейських стандартів сприятиме стабільному функціонуванню ринку та сталому розвитку аграрного сектору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31 березня 2020 року № 552-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – № 3–4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Куценко О. С. Правові засади відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення // *Юридична наука*. – 2023. – № 4. – С. 87–91.
4. Сидоренко Л. І. Цифровізація земельних відносин в Україні: правові аспекти // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки*. – 2023. – № 2. – С. 110–115.
5. Указ Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» від 8 серпня 1995 року № 720/95. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720/95#Text>
6. Шульга М. В. Земельна реформа в Україні: проблеми та перспективи // *Аграрне право України*. – 2022. – № 2.

УДК: 343.352

КАРМАЗІНА Л.С., магістрантка

Науковий керівник – **СИМАКОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У тезах конференції досліджено питання, що стосуються викликів кримінально-правової протидії корупції в Україні. Визначено шляхи та перспективи оптимізації кримінально-правових засобів у сфері протидії корупції через зміцнення незалежності антикорупційних органів і процесуальну реформу.

Ключові слова: корупція, корупційні кримінальні правопорушення, кримінально-правові засоби, протидія корупції, антикорупційні органи.

Корупція залишається однією з головних перешкод для сталого розвитку та євроінтеграції України. За останні роки спеціалізовані інституції – Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд – досягли помітних результатів у розслідуванні і переслідуванні високопосадових злочинів, проте системні проблеми продовжують гальмувати ефективність кримінально-правових інструментів.

Вважаємо, що головні виклики оптимізації кримінально-правових засобів протидії корупції в Україні включають: політичні ризики та незалежність органів; процесуальні та доказові складнощі; недостатня система повернення активів і фінансових санкцій; судова вразливість та корупційний вплив.

Протягом 2025 року громадянське суспільство та міжнародні партнери висловлювали занепокоєння через законодавчі ініціативи, які обмежували автономію антикорупційних органів, що призвело до масових протестів і швидких переглядів деяких рішень на рівні президента та уряду [3]. Така політична нестабільність підриває довіру до кримінально-правового реагування. Розслідування корупційних кримінальних правопорушень часто вимагає тривалого збору документів, міжнародної кооперації та складних фінансових експертиз. Затримки в досудовому слідстві, проблеми з доступом до банківської інформації та недостатній рівень технічних можливостей тощо уповільнюють притягнення до відповідальності [2].

Основними напрямками оптимізації та перспективами оптимізації кримінально-правових засобів протидії корупції в Україні можуть бути: законодавче закріплення незалежності й підзвітності; процесуальні реформи та цифровізація; посилення механізмів повернення активів та співпраця з міжнародними партнерами; комплексний підхід: превенція плюс покарання; підвищення професійності кадрів та захист викривачів.

На наше переконання необхідно забезпечити чіткі правові гарантії автономії спеціалізованих органів, одночасно посиливши механізми їхньої зовнішньої підзвітності (звітність, конкурсні процедури, антикорупційні аудитори). Довіра суспільства і міжнародних партнерів – ключ до доступу до фінансової та політичної підтримки. Прискорення судових процедур, впровадження електронних реєстрів, автоматизованих механізмів обміну інформацією з фінансовими установами та закордонними юрисдикціями значно підвищать оперативність розслідувань, а також й зменшать корупційне поле для маніпуляцій [1]. Активна робота з міжнародними організаціями й юрисдикціями, використання міжнародних конвенцій та експертної підтримки підвищать шанси на повну конфіскацію незаконно нажитих коштів. Кримінально-правові заходи мають поєднуватися з превентивними інструментами – прозорі державні закупівлі, ліміти на сумісництво, ефективна система електронного декларування та захист викривачів [4]. Соціальна складова – просвіта та стимулювання повідомлень про корупцію – також підвищує ефективність правозастосування. Інвестиції у навчання слідчих, прокурорів і суддів, а також гарантії безпеки для працівників антикорупційних органів – необхідна умова для стійкої роботи системи. Крім цього варто підвищувати рівень доброчесності усього суспільства, адже без підтримки громадян органи державної влади не зможуть подолати корупцію [5, с. 7].

Дійшли висновку, що кримінально-правові засоби залишаються критично важливим інструментом у боротьбі з корупцією, проте їх ефективність залежить від ширшого реформування інституційного, процедурного та суспільного контексту. Гармонізація законодавства, зміцнення незалежності антикорупційних органів, інвестиції в технологічні й кадрові ресурси, а також посилення міжнародної співпраці створять передумови для системного зменшення корупційних ризиків в Україні та забезпечення реальної відповідальності за високопосадові злочини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронне джерело. 346 нових справ, 65 підозрюваних, 54 засуджених: підсумки роботи НАБУ і САП у II півріччі 2024 року. *Національне антикорупційне бюро України*. 10.02.2025. URL:<https://nabu.gov.ua/news/346-novykh-sprav-65-pidozrivanykh-54-zasudzhenykh-pidsumky-roboty-nabu-i-sap-u-ii-pivrichchi-2024-roku/> (дата звернення: 10.10.2025).
2. Novikov I., Arhirova H. Zelensky moves to restore independence of Ukraine anti-graft agencies after protests, EU criticism. *The Associated Press*. July 25, 2025. URL:<https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-corruption-protests-zelensky-law-6766134c963f0423d88c2ac1749f8c11> (дата звернення: 09.10.2025).
3. Peleschuk D. Ukraine curbs autonomy of anti-corruption agencies. *Reuters*. July 23, 2025. URL:<https://www.reuters.com/en/ukraine-curbs-autonomy-anti-corruption-agencies-2025-07-22/> (дата звернення: 09.10.2025).
4. Progress in Ukraine's Anti-Corruption Efforts. *Basel Institute on Governance*. 2025. URL:https://baselgovernance.org/sites/default/files/2025-03/Progress_in_Ukraines_AC_Efforts_March%2025_eng.pdf (дата звернення: 10.10.2025).

5. Сімакова С.І. Добросесність громадян, як рушійний механізм до подолання корупції в державі / С.І. Сімакова // Антикоруція та добросесність: Матеріали круглого столу присвячені Міжнародному дню боротьби з корупцією (БНАУ, 06 грудня 2023 р.). - Біла Церква, 2023. - С. 5-7.

УДК 340.12

КАТАЄВ Я.Д., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **БРОВКО Н.І.**, д-р юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У публікацію розглянуто вплив штучного інтелекту на методологію сучасних наукових досліджень. Проаналізовано зміни у класичних підходах до пізнання, зокрема на емпіричному та теоретичному рівнях, у контексті використання інтелектуальних цифрових систем. Акцентовано увагу на етичних та методологічних викликах, що виникають унаслідок інтеграції штучного інтелекту в наукову практику, зокрема на проблемах об'єктивності, упередженості, авторства та відповідальності за результати досліджень.

Ключові слова: методологія наукового дослідження, штучний інтелект, валідність, наукова об'єктивність, етика, транспарентність, наукова добросесність, упередженість алгоритмів.

Методологія наукового дослідження охоплює низку системних принципів, методів і засобів, що забезпечують об'єктивність, достовірність та ефективність пізнання. Традиційно виділяють емпіричний та теоретичний рівні методології, які обов'язково включають в себе: спостереження, експеримент, аналіз, синтез, моделювання, індукцію та дедукцію [3]. Проте сучасні технологічні реалії потребують перегляду підходів до отримання й обробки наукових даних.

Штучний інтелект - це система, яка працює, поєднуючи великі обсяги даних з інтелектуальними алгоритмами обробки [2]. У цьому контексті, важливу роль починають домінувати інтелектуальні цифрові системи, що систематично здатні здійснювати обробку, збір й інтерпретацію значних обсягів інформації з високою швидкістю та точністю. Водночас впровадження штучного інтелекту у контексті наукової практики породжує низку етичних та методологічних викликів. Враховуючи вищезазначене, у науковців постає питання наукової об'єктивності, адже закладені алгоритми у штучному інтелекті, здатні відтворювати певні упередження, закладені у вихідних даних. Варто виділити одну з найголовнішу їх проблем – проблема авторства та відповідальності за ті результати, які були отримані за допомогою штучного інтелекту.

Окрім питання упередженості та авторства, у процесі інтеграції штучного інтелекту вимагає від науковця перегляду класичних критеріїв валідності та транспарентності наукових висновків. У контексті розгляду теми, виділяючи категорії валідності, за допомогою внутрішньої валідності, встановлюється, наскільки висновки з результатами експериментального дослідження є дійсно достовірним, а показники зовнішньої валідності відображають, наскільки достовірні отримані результати дослідження порівняно з результатами дослідів, спрямованими на оптимізацію результатів. Впровадження штучного інтелекту, особливо у процесі систематичного навчання, створює прямі загрози обома типам валідності [1]. Науковець не може чітко пояснити, як система дійшла до висновкам, що підриває внутрішню достовірність. Відсутність можливості простежити логіку прийняття рішень у роботі штучного інтелекту знижує рівень наукової прозорості та ускладнює відтворюваність результатів. Це, своєю чергою, змушує методологію сучасних досліджень адаптуватися до сучасних інструментів розробляючи підходи достовірності й етичного контролю алгоритмів. Адже важливим завданням науковця стає не лише використання штучного інтелекту як інструменту, а й критичне осмислення його меж, впливу на достовірність і наукову об'єктивність отриманих результатів.

Враховуючи вплив штучного інтелекту на методологію сучасних наукових досліджень є неоднозначним. З однієї сторони, штучний інтелект відкриває нові можливості для виконання швидкого аналізу великий масивів матеріалів і підвищення ефективності

наукових досліджень. З іншої сторони, він становить перед науковцями нові виклики, які пов'язані з об'єктивністю, етикою та прозорістю. Саме тому подальший розвиток методології науки має точно ґрунтуватися на поєднанні технічного прогресу з принципами наукової доброчесності, враховуючи критичне мислення [4, с.21].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Валідація методів пд. види валідності. сутність.». StudFiles. URL:<https://studfile.net/preview/5118131/page:2/>
2. «ІІІ та революція в digital: як штучний інтелект змінює гру». Ukrainian digital community. URL: <https://ukrainiandigital.com/strong-yak-stvoryty-vlasne-onlayn-navchannia-strong/>
3. О. Г. Данильян, О.П. Дзьобань. «Методологія наукових досліджень» Бібліотека НІОУ ім. Ярослава Мудрого. ст. 34-35. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/OMND.pdf
4. Бровко Н. І. Методологія дослідження ідеї та сутності громадянського суспільства в контексті євроінтеграційних процесів / Н.І. Бровко, С. І. Сімакова // Філософські та методологічні проблеми права. - 2023. - № 2 (26). - С. 18–24.

УДК 340.12

КАТАЄВ Я.Д., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **ОБІУХ Н.М.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС: ВІД РИМСЬКОГО ДОГОВОРУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

У публікації розглянуто основні етапи становлення та розвитку екологічної політики Європейського Союзу. Визначено, що початково європейська інтеграція мала виключно економічний характер, проте з часом екологічний вимір став невід'ємною складовою європейських цінностей і правової системи. Проаналізовано ключові нормативно-правові акти, що закріпили екологічну складову в установчих договорах ЄС, зокрема Амстердамський і Лісабонський договори, а також охарактеризовано основні інструменти реалізації природоохоронної політики. Особливу увагу приділено Європейському зеленому курсу, як сучасній стратегії переходу до кліматично нейтральної економіки, що поєднує економічні, соціальні та екологічні цілі.

Ключові слова: Європейський Союз, екологічна політика, право довкілля ЄС, сталий розвиток, Римський договір, Лісабонський договір, Маастрихтський договір, Європейський зелений курс, кліматична нейтральність, охорона навколишнього середовища.

Розглядаючи питання еволюції екологічної політики Європейського Союзу, варто виокремити те, що екологічна політика Європейського Союзу є одним із найяскравіших прикладів того, як інтеграційні процеси, що спочатку мали суто економічний характер, поступово переросли у всеосяжну політичну систему, де питання охорони довкілля побудувалася, як невід'ємною частиною спільних європейських цінностей. На початку європейської інтеграції, яка була започаткована Римським договором – підписання Договору про заснування Європейського економічного співтовариства (ДЄЕС) та Договору про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії, у Римі 25 березня 1957 р. [1]. Основною увагою було зосереджено на створенні спільного ринку, капіталу та робочої сили, а екологічні питання, на той момент, вважалися компетенцією держав-членів, а не наднаціональних інституцій.

У період 1960-1970-х роках, внаслідок швидкого урбанізаційного розвитку та інтенсифікації сільського господарства призвели до зростання рівня забруднення повітря, води й ґрунтів у геометричній прогресії. Європейські країни стикнулися з кислотними дощами, забруднення річок, зниження якості атмосферного повітря та деградацією екосистеми. Внаслідок цих подій, дані явища мали не лише екологічний вимір, а й соціально-економічний, адже вони впливали на здоров'я населення та розвитку економіки європейських країн. Усвідомлюючи реальні виклики, сформувалося усвідомлення того, що охорона навколишнього середовища не може ефективно здійснюватися виключно на рівні країни – національному. Переломним моментом у зміні підходів стала прийняття Першої програми дій Європейських співтовариств у сфері охорони навколишнього середовища, яка

фактично стала продовження і розвитком Першої екологічної програми дій європейських країн [2].

Подальша інтеграція положень про сталий розвиток у наступних договорах, з поміж них: Амстердамський та Лісабонський. Дані договори істотно посилили роль екологічних стандартів у всіх секторах політики Європейського Союзу. Амстердамський договір закріпив інтеграційні обов'язкові екологічні міркування у формування політики Європейського Союзу. Лісабонський договір, був інструментом, який модернізував установчі акти Європейського Союзу. У глобальній перспективі укладення Лісабонського договору знаменує завершення тривалого періоду становлення ЄС, що розпочався з ухвалення Маастрихтського договору, з подальшим підписанням Амстердамського (1997 р.) і Ніщського (2001 р.) договорів та невдалою спробою ратифікації Конституційного договору ЄС (2005 р.) [3].

У цьому контексті важливо зазначити, що розвиток установчих договорів супроводжується систематизацією практичних інструментів охорони навколишнього середовища, які застосовуються на рівні Європейського Союзу. До них належать механізми екологічного ліцензування, оцінки впливу на довкілля, моніторингу, контролю та економічного стимулювання природоохоронної діяльності [таблиця 1].

Таким чином, етапи розвитку екологічної політики Європейського Союзу продемонструвала поступовий перехід від фрагментарного, декларативного підходу до системної, а саме комплексної моделі екологічного управління. Сучасна екологічна політика Європейського Союзу ґрунтується на принципах сталого розвитку, превентивності та відповідальності забруднювача, поєднуючи економічна та правові механізми для досягнення «кліматичної нейтральності». Її стратегічним орієнтиром став Європейський зелений курс (2019 р.), який визначив модель економічного зростання Європейського Союзу, засновану на кліматичній нейтральності, ресурсоефективності та соціальній справедливості

Додатки: Таблиця 1 – Загальноприйняті інструменти охорони навколишнього середовища відповідно до законодавства
Джерело: Інвестиції: пратика та досвід. «Аналіз і адаптація кращих європейських практик щодо реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/12.pdf

Складова	Характеристика
LIFE	Фінансовий інструмент екологічного захисту, спрямований на підтримку розвитку, впровадження та оновлення екологічної політики й законодавства ЄС.
Угоди про охорону довкілля	Сприяють покращенню екологічних аспектів діяльності підприємств та впровадженню методів сталого виробництва шляхом заохочення добровільних заходів і угод щодо охорони довкілля.
Екологічні мита та податки	Забезпечують застосування державами-членами фінансових інструментів для підвищення ефективності екологічної політики та фінансування природоохоронних заходів згідно із законодавством ЄС.
Інтегрована виробнича політика	Передбачає розроблення стратегій зменшення впливу виробництва на довкілля, стимулює розвиток ринку екологічно безпечної продукції та громадське обговорення екологічних питань.
Європейське агентство з питань довкілля (EEA)	Забезпечує громадськість і політичні інституції достовірною інформацією про стан довкілля, сприяє прийняттю обґрунтованих рішень у сфері екологічної політики.
Екомаркування продукції (EU Ecolabel)	Система добровільного маркування, що інформує споживачів про екологічно чисті товари та стимулює зменшення негативного впливу виробництва на довкілля.
Система екологічного менеджменту та аудиту (EMAS)	Інструмент, спрямований на постійне вдосконалення ефективності екологічної діяльності підприємств, забезпечує прозорість та залучення громадськості до оцінки впливу.

Європейський реєстр викидів і перенесення забруднюючих речовин (PRTR)	Покращує громадський доступ до інформації про стан довкілля, сприяє запобіганню й скороченню забруднення у довгостроковій перспективі.
---	--

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Studies. «Створення ЄЕС і Євроатому. Римські договори та їх значення» URL:<https://studies.in.ua/idpzshporu/3775-stvorenniya-yees-yevroatomu.html>
2. Інвестиції: пратика та досвід. «Аналіз і адаптація кращих європейських практик щодо реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. URL:http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/12.pdf
3. «Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС?» URL:https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6464/1/Мищенко_20_19.pdf

УДК 342.7

КАТАЄВ Я.Д., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ ЧЕРЕЗ МЕДІАЦІЮ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У публікації розглянуто сутність медіації як складової відновного правосуддя та її роль у формуванні гуманістичної системи вирішення конфліктів в Україні. Проаналізовано європейські стандарти медіації. Визначено значення медіації у кримінальному процесі як засобу примирення сторін, відновлення порушених відносин і виховання відповідальності правопорушника. Зроблено висновок, що впровадження європейських підходів до медіації сприятиме розвитку системи відновного правосуддя в Україні, підвищенню ефективності правосуддя та зміцненню довіри громадян до судової влади.

Ключові слова: медіація, відновне правосуддя, примирення, конфлікт, справедливість, гуманізм, відповідальність, правопорушник, потерпілий, суспільство.

В українському суспільстві поступово змінюється погляд на систему правосуддя. Враховуючи попередній досвід, то основним акцентом робився на покаранні, то сьогодні дедалі більшого значення набувають гуманістичні підходи, з поміж них – відновне правосуддя. Це керований медіатором посередником процес, під час якого правопорушник та потерпілий зустрічаються разом, обговорюють ситуацію, що сталася та ухвалюють рішення щодо її подальшого вирішення та відшкодування завданої шкоди [1].

Щодо міжнародної практики. Європейська практика медіації формувалася під впливом діяльності двох провідних міждержавних об'єднань: Рада Європи та Європейського Союзу, як розробили основоположні стандарти та принципи застосування медіації у різних сферах права. Питання розвитку медіації неодноразово підкреслювався у програмних документах Ради Європи, зокрема, у Варшавській декларації Третього саміту глав держав та урядів країн-членів Ради Європи, 17 листопада 2005 р.[2], де наголошено на необхідності сприяння державами-членами розвитку альтернативних методів вирішення спорів. Завдяки Раді Європи було розроблено важливі міжнародні нормативно-правові акти, які закріплюють стандарти медіації, з поміж них – Європейська конвенція про здійснення прав дітей, де у ст. 13 [3] передбачено, що держави-учасниці мають сприяти використанню посередництва для запобігання та розв'язання спорів, пов'язаних із правами дітей.

В Україні, 16 листопада 2021 р. було ухвалено Закон України «Про медіацію», який став першим системним нормативно-правовим актом, що врегулював процедуру медіації на законодавчому рівні. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про медіацію» [5] визначає медіацію, як: позасудову, добровільну, конфіденційну, структуровану, у якій виступає нейтральна третя особа – медіатор, що бере на себе відповідальність допомагати сторонам конфлікту досягти взаємоприйнятого рішення. На практиці в Україні поступово формується професійна спільнота медіаторів, зокрема Національна асоціація медіаторів України. Українська практика ще перебуває на етапі становлення, водночас Національна асоціація

медіаторів України бере участь у міжнародних проєктах Ради Європи та співпрацює з Європейською медіаційною мережею – EMNI.

У контексті розвитку відновного правосуддя, медіація розглядається не лише, як інструмент позасудового врегулювання спорів, а й відіграє важливим механізмом соціально-правничої практики, яка спрямована на відновлення порушених відносин між потерпілим, правопорушником і суспільством. Вона дає змогу сторонам не лише досягати примирення, а й усвідомити наслідки вчиненого, йти по розумній лінії – усвідомлення наслідків вчиненого та знайти соціально-справедливе рішення. Розглядаючи практики кримінальних справ, посиляючись на Рекомендацію № R (99) 19 Комітету Ради Європи державами-членами щодо медіації в кримінальних справах, ухваленою Комітетом Міністрів Ради Європи на 679 засідання заступників міністрів 15 вересня 1999 року [4], медіація у кримінальному процесі розглядається як засіб «виховання» відповідальності правопорушника та відновлення прав і гідності потерпілого. Мета даної Рекомендації – не покарання, а відновлення соціальної рівноваги, порушеної злочином шляхом добровільного діалогу між сторонами. Для України врахування Положень цієї рекомендації стане важливим кроком до розбудови системи відновного правосуддя, заснованої на гуманізмі, справедливості та добровільної відповідальності сторін.

Отже, медіація, як у складі відновного правосуддя, має впливове значення для розвитку в Україні, адже поєднує в собі принципи гуманізму, справедливості та добровільної відповідальності сторін. Медіація сприяє не тільки у вирішенню конфліктів без залучення суду, а, що не мало важливо, відновленню соціальної гармонії між потерпілим, правопорушником і суспільством. Гармонізація української та міжнародної правової бази дозволить створити ефективну систему відновного правосуддя, орієнтовану на примирення, ресоціалізацію та попередження повторних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безоплатна правнича допомога. «Відновне правосуддя: мета та етапи реалізації». URL:<https://legallaid.gov.ua/publikatsiyi/vidnovne-pravosuddya-meta-ta-etapy-realizacziyi/>
2. Верховна Рада України. Законодавства України. «Європейська конвенція про здійснення прав дітей». URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text
3. Верховна Рада України. Законодавства України. «Про медіацію». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
4. Верховний суд України. «Рекомендацію № R (99) 19 Комітету Ради Європи державами-членами щодо медіації в кримінальних справах». URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_99_19_1999_09_15.pdf
5. Н. Крестовська, Луїза Романдзе. «Медіація у професійній діяльності юриста». ст. 293. URL:<https://legallaid.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/mediatsiya-u-profesijnij-diyalnosti-yurysta.pdf>

УДК 349.6

КАТАЄВ Я.Д., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **БРОВКО Н.І.**, д-р юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СПРАВЕДЛИВІСТЬ І ПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У публікації розглянута проблема співвідношення справедливості та права в умовах воєнного стану як одного з ключових філософсько-правових питань сучасності. Особлива увага приділяється філософській концепції Сократа, згідно з якою справедливість і чеснота ґрунтуються на знанні морально-прекрасного. У контексті воєнного стану правова система України демонструє здатність ефективно функціонувати завдяки поєднанню права та моральної відповідальності, забезпечуючи баланс між безпекою, громадянськими правами та збереженням гуманістичних цінностей.

Ключові слова: справедливість, право, воєнний стан, морально-прекрасне, філософія права, громадянська відповідальність, гуманістичні цінності, Україна.

Справедливість є однією з ключових категорій філософії права, що виражає уявлення про належне співвідношення між правами, обов'язками та відповідальністю особи в суспільстві. Учень Сократа Ксенофонт писав про вчителя, що стверджував, що

справедливість і всяка інша чеснота полягає у знанні, і що справедливе є усе те, що відбувається за допомогою чесноти воно, є морально-прекрасне; що, таким чином, ті, що знають морально-прекрасне не віддадуть перевагу нічому іншому, а незнаючі не зроблять його [3]. На мою думку, ті, хто «знає морально-прекрасне», здатні приймати ті рішення, які зберігають людську гідність і баланс між безпекою та правами людини, попри те, якщо вони тимчасово обмежують деякі права і свободи. Натомість незнаючі або ті, хто діє механічно, можуть втратити орієнтири справедливості і допустити зло під виглядом виконання закону чи необхідності оборони.

У мирний час право виконує функцію регулятора суспільних відносин, забезпечуючи рівновагу між особистою свободою і суспільним порядком. Проте в умовах воєнного стану ця рівновага порушується, а поняття справедливості набуває особливого, кризового змісту.

Воєнний стан як особливий правовий режим чітко передбачає введення тимчасових обмежень прав і свобод громадян задля чіткого забезпечення національної безпеки та захисту суверенітету України. З філософського погляду, це ставить під сумнів традиційного розуміння справедливості, оскільки законодавчі нормативно-правові акти можуть конфліктувати з моральними принципами. З одного боку, чітке дотримання закону є необхідним задля ефективного функціонування держави під час воєнного стану. З іншого боку, сліпе застосування норм без врахування морального виміру може призвести до порушення людської гідності. Український досвід у період воєнного стану продемонструвала, що правова система держави повністю здатна функціонувати в умовах неймовірно-важких викликів, адже вона керується принципами знання морально-прекрасного. Саме справедливість реалізується через поєднання права і моральної відповідальності, коли органи державної влади та інститути громадянського суспільства забезпечують не лише безпеку, а й збереження гуманістичних цінностей [1].

У сучасному контексті, Україна, яка перебуває у стані боротьби за існування державності, збереження нації та історії, дотримання демократії набуває не лише філософського, але й життєво-практичного значення. Адже, філософія права, успадкована від Сократа, повага до закону та свідомо громадянська участь є найвищим проявом морально-прекрасного [2]. Український громадянин, який на даний час демонструє найвищу відповідальність та непохитну вірність демократичним інститутам, фактично продовжує цю сократівську традицію: активна участь у волонтерстві, долучення до війська, сплата податків, повага та чесне дотримання законодавства – є виявом громадянської чесноти, що безпосередньо зміцнює правову державу.

Таким чином, справедливість у період воєнного стану постає, як «динамічна категорія», яка поєднує: громадянські виміри, моральні та правові. Реалізація її залежить, якщо враховувати не лише суворого дотримання чинних нормативно-правових актів, а й від усвідомленого застосування морально-прекрасного знання який здатний зберігти гідність людини [4, с.134]. Така гармонія права і моралі дозволить не лише підтримувати державність, безпеку та єдність, а й утверджувати високі гуманістичні цінності, яка є запорукою справжньої справедливості. Особисто я підтримую ці зусилля, вважаючи, що тільки спільна відповідальність, моральне усвідомлення та дотримання принципів чесноти і справедливості. Саме ці чинники враховують усі гілки влади: законодавча, виконавча та судова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Права людини в умовах воєнного стану: прикладний аспект». Маріупольський державний університет. URL: <https://mu.edu.ua/storage/MSU/pages/conferences/2024/Права%20людини%20в%20умовах%20воєнного%20стану.%20Прикладний%20аспект.pdf>
2. «Права людини під час дії правового режиму воєнного стану». Донецький державний університет внутрішніх справ. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2025/06/zbirnyk-10.12.2024-1.pdf>
3. Костицький М.В. «Справедливість як засіб і ціль у виправленні та ресоціалізації засуджених: філософське осмислення». Філософські та методологічні проблеми права. URL: <https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1003/1016>
4. Кушакова-Костицька Н.В., Бровко Н.І., Сердюк І.В. Право та мораль в інформаційному суспільстві: [навч. посібник] / Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2021. – 179 с.

КАЧАНЕНКО Л.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет,

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ

Досліджено правове становище землекористувачів у сучасних умовах розвитку ринку землі. Визначено основні права та обов'язки суб'єктів землекористування, а також особливості їх реалізації після відкриття ринку землі.

Ключові слова: землекористувач, право власності на землю, ринок землі, оренда землі, обов'язки землекористувача, земельне законодавство.

Після запровадження ринку сільськогосподарських земель в Україні з 1 липня 2021 року істотно змінилося правове становище землекористувачів. Вони отримали ширші можливості щодо набуття, користування та розпорядження земельними ділянками [1].

Відповідно до Земельного кодексу України, землекористувач має право володіти, користуватися землею для ведення господарської діяльності, отримувати плоди та доходи від неї, передавати ділянку в оренду, суборенду, сервітут чи емфітевзис, якщо це не заборонено законом або договором [2]. Землекористувач також може захищати свої права в судовому порядку у разі їх порушення [3]. Поряд із правами закон покладає на землекористувачів низку обов'язків: використовувати землю за цільовим призначенням, дотримуватися екологічних стандартів, не погіршувати стан ґрунтів, сплачувати земельний податок або орендну плату [2]. З огляду на воєнний стан, додатково передбачено обов'язок забезпечувати збереження земель, що можуть використовуватися для потреб оборони чи продовольчої безпеки [4]. Після відкриття ринку землі найбільш поширеною формою землекористування залишається оренда. Законодавець спростив порядок укладання та реєстрації договорів оренди, зокрема, через використання електронних сервісів Державного земельного кадастру та Єдиного державного реєстру речових прав [5]. Це сприяло прозорості земельних відносин та зменшило ризики подвійної реєстрації прав.

Натомість, зростає відповідальність землекористувачів за порушення правил використання земель – за самовільне зайняття ділянки, зміну її цільового призначення або невиконання умов договору оренди можуть застосовуватися штрафи та дострокове розірвання договору [2]. У сучасних умовах землекористувач стає не лише економічним суб'єктом, але й учасником правових відносин, від якого вимагається правова обізнаність, відповідальне ставлення до землі та раціональне її використання. Це зумовлює необхідність подальшого удосконалення законодавства та правової культури в сфері земельних відносин.

Отже, права та обов'язки землекористувачів не є формальністю, а реальним механізмом забезпечення раціонального використання землі, що в сучасних умовах набуває стратегічного значення для держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31.03.2020 № 552-IX. – <https://zakon.rada.gov.ua/go/552-20>
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. – <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV., ст. 16 – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
5. Офіційний сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр). – <https://land.gov.ua/>

КОГУТЕНКО Д.В., магістрант

Науковий керівник – СИМАКОВА С.І., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ДОВЕДЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

У тезах конференції визначено основні проблеми доказування у корупційних кримінальних правопорушеннях, прогалини у кримінально-процесуальному законодавстві та причини низької результативності розслідувань. Запропоновано напрями вдосконалення кримінально-правової політики та механізмів доведення вини у справах про корупційні правопорушення.

Ключові слова: корупція; доказування; судова практика; антикорупційна політика; кримінальне провадження.

Процес доведення корупційних злочинів є однією з найскладніших ділянок кримінальної юстиції в Україні. Попри наявність спеціалізованих органів — НАБУ, САП та ВАКС — ефективність розслідувань залишається невисокою, а частка обвинувальних вироків порівняно мала. Це свідчить про наявність системних проблем які існують під час збирання доказів, та при їх оцінці судами.

Так, відповідно до статті 368 Кримінального кодексу України [1], отримання службовою особою неправомірної вигоди карається позбавленням волі від п'яти до десяти років. Однак на практиці довести сам факт одержання вигоди з корисливою метою складно, адже часто такі дії маскуються під законні операції, подарунки або символічну «подяку». Судова практика свідчить, що без прямих доказів — наприклад, записів переговорів, свідчень очевидців чи результатів негласних слідчих дій — обвинувачення зазвичай не витримує перевірки судом.

Однією з головних проблем є недопустимість доказів через порушення процесуальних норм. Відповідно до статей 246–275 Кримінального процесуального кодексу України [2], негласні слідчі дії можуть проводитись лише з дозволу суду. Якщо ж дозвіл отримано з порушенням або перевищено його межі, усі отримані докази визнаються недопустимими, що фактично зводить нанівець роботу органів досудового розслідування.

Складнощі виникають і при доведенні умислу на одержання неправомірної вигоди, оскільки більшість корупційних правопорушень вчиняються приховано, без очевидців, через посередників або фіктивні юридичні особи. Визначення межі між адміністративним проступком та кримінальним злочином часто залежить від судової інтерпретації, що призводить до неоднакової практики правозастосування.

Закон України «Про запобігання корупції» [3] встановлює комплекс превентивних заходів — декларування доходів, контроль конфлікту інтересів, моніторинг способу життя посадовців. Проте ці механізми рідко перетворюються на належні докази в кримінальних справах. У багатьох випадках суд визнає недоведеними як факт отримання вигоди, так і прямий зв'язок між дією службової особи та отриманими благами.

Практика Вищого антикорупційного суду (ВАКС) демонструє, що більшість виправдувальних вироків пов'язана саме з недостатністю доказової бази або її процесуальною вразливістю [5]. Наприклад, аудіо- чи відеозаписи, отримані без належного процесуального дозволу, не можуть використовуватись як доказ навіть у випадку очевидної вини. Аналогічно, показання свідків, здобуті під тиском або без дотримання прав на захист, визнаються недопустимими.

Ще одна причина низької ефективності — відсутність єдиної судової практики. У справах про «зловживання впливом» (ст. 369-2 ККУ) [1] різні суди по-різному визначають сам факт впливу: для одних достатньо обіцянки «вирішити питання», для інших — потрібні докази реальної можливості впливати на прийняття рішення. Така ситуація створює правову невизначеність і знижує довіру до судової системи.

Для підвищення ефективності доказування у справах про корупційні злочини необхідно перш за все: чіткіше регламентувати процедури збору електронних доказів у КПК;

забезпечити професійну підготовку органів досудового слідства і прокуратури; створити єдиний аналітичний реєстр судових рішень з корупційних проваджень; посилити захист викривачів корупції, оскільки їхні свідчення часто є вирішальними для доведення вини [2].

Отже, проблеми доказування корупційних правопорушень у судовій практиці України мають системний характер. Вони зумовлені недосконалістю законодавства, нерівномірністю судової практики та браком технічних і кадрових ресурсів у антикорупційних органів. Для досягнення реальних результатів боротьби з корупцією необхідне поєднання превентивних, процесуальних і технологічних інструментів, що забезпечать невідворотність покарання і довіру суспільства до суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.10.2025).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII // База даних «Законодавство України». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 20.10.2025).
5. Вищий антикорупційний суд України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://hccac.court.gov.ua>.

УДК : 343.352

КОСТЮК Р.М., магістрант

Науковий керівник – **СИМАКОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У тезах конференції досліджено стан кримінально-правової політики України у сфері протидії корупції. Визначено основні проблеми правозастосування та діяльності спеціалізованих органів, а також окреслено напрями вдосконалення законодавства й практичні механізми підвищення ефективності антикорупційної політики.

Ключові слова: корупція; кримінально-правова політика; антикорупційні органи; превенція.

Корупція становить одну з найбільших загроз розвитку України. Попри наявність спеціалізованих органів, ефективність кримінально-правових заходів залишається обмеженою. Так, Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) здійснює досудове розслідування корупційних злочинів [1], Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) забезпечує процесуальне керівництво [2], а Вищий антикорупційний суд (ВАКС) формує судову практику у справах про корупційні злочини [3].

Серед основних проблем кримінально-правової політики є нечіткість окремих складів злочинів у Кримінальному кодексі України [4], складність доведення умислу та незаконного збагачення, а також недостатня узгодженість між кримінально-правовими та адміністративними заходами. Водночас Закон України «Про запобігання корупції» визначає превентивні механізми, зокрема контроль конфлікту інтересів та етичні стандарти [5].

Ключовим орієнтиром є поєднання превентивних та репресивних заходів: криміналізація тяжких форм корупції має супроводжуватися розвитком механізмів запобігання. Принцип пропорційності криміналізації вимагає, щоб кримінальна відповідальність охоплювала лише суспільно небезпечні діяння, а не побутові порушення. Ефективність антикорупційної політики залежить від незалежності та професійності спеціалізованих органів: НАБУ [1], САП [2] та ВАКС [3]. Особливе значення має

дотримання процесуальних гарантій і прав людини під час антикорупційних розслідувань [2].

Як зазначає Н.О. Гуторова, ефективна кримінально-правова політика у сфері протидії корупції має ґрунтуватися на принципі збалансованості між репресивними та превентивними заходами, а також на забезпеченні стабільності правового регулювання. Надмірна фрагментація законодавства та часті зміни складів злочинів створюють ризики правової невизначеності, що ускладнює правозастосування і підриває довіру до антикорупційної системи [6].

В. І. Шакур наголошує, що кримінально-правова політика у сфері протидії корупції повинна мати системний характер, охоплюючи не лише каральні механізми, а й інституційні гарантії незалежності слідства, професійну підготовку кадрів та ефективну координацію між органами [7]. На його думку, без належної інтеграції кримінального, адміністративного та процесуального компонентів антикорупційна політика втрачає свою дієвість.

Г.Л. Шведова підкреслює, що превенція має відігравати не менш важливу роль, ніж криміналізація. Вона вказує на необхідність розвитку механізмів внутрішнього контролю, прозорості публічних послуг та захисту викривачів як ключових елементів сучасної антикорупційної стратегії [8]. На її думку, лише поєднання правових і управлінських інструментів дозволяє досягти реального зниження рівня корупції.

Сучасна кримінально-правова політика стикається з низкою проблем. Фрагментація законодавства та нечіткість формулювань утруднюють правозастосування і створюють ризики зловживань. Коливання між криміналізацією та декриміналізацією під впливом політичних ініціатив підривають стабільність правового поля. Низька результативність розслідувань складних справ зумовлена браком кваліфікації, ресурсів і доступу до доказової бази. Проблеми координації та політичний тиск на окремі інститути знижують ефективність взаємодії. Недостатній рівень попереджувальних механізмів, зокрема незахищеність викривачів і слабкий контроль за конфліктом інтересів, додатково ускладнюють ситуацію.

Отже, ми дійшли висновку, що ефективна кримінально-правова політика у сфері протидії корупції має поєднувати законодавчі зміни, незалежність і професійність спеціалізованих органів та розвиток превентивних механізмів. Необхідно уніфікувати склади корупційних злочинів із фокусом на тяжкі діяння, створити єдину платформу координації між антикорупційними та правоохоронними органами, а також підвищити кваліфікацію кадрів через навчання і співпрацю. Потребує вдосконалення система розшуку й повернення активів, оновлення процесуальних інструментів для роботи з електронними доказами, забезпечення захисту викривачів і розвиток анонімних каналів повідомлень. Важливим є баланс між кримінальною та адміністративною відповідальністю, а також прозорість і публічний моніторинг результативності антикорупційних заходів. Лише комплексний підхід дозволить підвищити результативність боротьби з корупцією та забезпечити реальне верховенство права в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 20.10.2025).
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.10.2025).
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 20.10.2025).
6. Гуторова Н.О. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні / Н. О. Гуторова // Вісник кримінального судочинства. – 2021. – № 1. – С. 12–21.

7. Шакун В.І. Кримінально-правова політика у сфері протидії корупції: комплексний підхід / В. І. Шакун // Публічне право. – 2020. – № 3. – С. 45–56.

8. Шведова Г. Л. Баланс каральних та превентивних заходів у кримінально-правовій політиці протидії корупції / Г. Л. Шведова // Юридичний вісник. – 2019. – Т. 12, № 2. – С. 78–89.

УДК 349.41

КОСТЮК Р.М., магістрант

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ЗАКОНОДАВЧІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено правовий статус земельної ділянки як об'єкта права власності в умовах воєнного стану, проаналізовано законодавчі обмеження, механізми тимчасового використання та порядок компенсації, визначено практичні проблеми реалізації прав власників.

Ключові слова: земельна ділянка; право власності; воєнний стан; тимчасове вилучення; компенсація; реєстри; державна потрібність.

Земельна ділянка є фундаментальним об'єктом майнового права та джерелом економічної безпеки. Під час воєнного стану державні потреби в землі для оборонних, логістичних та гуманітарних цілей можуть призводити до тимчасового обмеження чи зупинення звичних прав власників. Дослідження спрямоване на визначення правових підстав таких обмежень, оцінку адекватності наявних механізмів захисту власників та формулювання можливих рекомендацій щодо мінімізації ризиків для власності.

За Конституцією України право приватної власності охороняється законом, однак може бути обмежене в інтересах національної безпеки відповідно до закону [1]. Земельний кодекс визначає режими використання та підстави переходу земель у розпорядження держави; порядок відчуження та компенсації врегульований також цивільно правовими нормами [2]. Законодавство про правовий режим воєнного стану встановлює повноваження органів влади щодо тимчасового використання майна, в тому числі земель, для оборони та забезпечення життєдіяльності населення, з покладенням обов'язку щодо відшкодування завданих збитків у порядку, визначеному законом [4].

Закон про воєнний стан передбачає заходи тимчасового обмеження користування земельною ділянкою, її призначення для розміщення таборів, логістичних центрів, військової інфраструктури або створення зон безпеки [4]. Практика показує, що такі заходи здійснюються за розпорядженнями місцевих військово цивільних адміністрацій або уповноважених центральних органів, інколи — без попереднього повідомлення власника через безпекові обмеження, що створює ризики для оперативного встановлення фактів використання і оцінки збитків [5].

Законодавчо закріплена загальна обов'язковість відшкодування за тимчасове вилучення або пошкодження майна, однак у практиці зустрічаються проблеми: затримки з визначенням розміру збитків, відсутність оперативних процедур оцінки, складність збору доказів у зоні бойових дій [3]. Судова захищеність власників формально збережена, проте доступ до суду та ефективне примусове виконання рішень у воєнних умовах ускладнені. Для забезпечення відновлення права власності після припинення режиму критично важливі електронні записи державного кадастру та збереження копій реєстраційних даних [6].

Проблеми та ризики, що породжується сучасним станом справ:

1. Фактична втрата доступу до ділянок, руйнування інфраструктури та посівів; відсутність оперативного механізму фіксації збитків на місцях і відповідального органу, що ускладнює нарахування компенсацій.

2. Порушення процедур реєстрації через обмеження роботи органів реєстрації або збій у роботі електронних систем, що підвищує ризик рейдерства та неправомірних відчужень.

3. Недостатня прозорість рішень місцевих військово цивільних адміністрацій щодо використання земель, що створює умови для зловживань і корупційних практик.

4. Соціально економічні наслідки для власників фермерів: втрата врожаю, доходів, неможливість вести господарську діяльність упродовж тривалого періоду розподілу землекористування.

На мою думку удосконалення захисту земельної власності у воєнний час потребує законодавчого механізму фіксації тимчасового використання земель, прозорості рішень військово-цивільних адміністрацій та стійкості електронного кадастру. Важливо також стандартизувати порядок оцінки збитків і компенсацій, створити мобільні групи для фіксації пошкоджень та забезпечити податкову підтримку фермерів. Такі заходи дозволять поєднати потреби оборони з гарантіями прав власників і сприятимуть відновленню аграрного сектору.

Воєнний стан вимагає від держави балансу між потребами оборони та захистом приватної власності. Практична ефективність захисту прав власників земельних ділянок залежить від оперативності процедур фіксації тимчасового використання, прозорості рішень органів влади, доступності електронних реєстрів та механізмів швидкої компенсації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (із змінами). Київ: Верховна Рада України, 1996. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата доступу: 20.10.2025).

2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III (із змінами). Київ: Верховна Рада України, 2001. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата доступу: 20.10.2025).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із змінами). Київ: Верховна Рада України, 2003. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата доступу: 20.10.2025).

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Київ: Верховна Рада України, 2015. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата доступу: 20.10.2025).

5. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. Рекомендації щодо порядку роботи кадастру в умовах воєнного стану. Київ: Держгеокадастр, 2022. URL:<https://land.gov.ua> (дата доступу: 20.10.2025).

6. Міністерство цифрової трансформації України. Рекомендації з безпечного збереження даних реєстрів під час надзвичайних ситуацій. Київ: Мінцифри, 2022.

УДК 349.6(477):061.1ЄС

КРИВЕНДА Д.В., магістратрант

Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.,** канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ

У статті проаналізовано напрями гармонізації екологічного законодавства України з правом ЄС відповідно до Угоди про асоціацію. Розкрито ключові реформи у сфері управління відходами, охорони довкілля та кліматичної політики. Визначено основні проблеми та перспективи адаптації законодавства в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: гармонізація, екологічне законодавство, право ЄС, сталий розвиток, інтеграція.

Гармонізація екологічного законодавства передбачає адаптацію національних норм до вимог директив ЄС, зокрема у сферах управління відходами, охорони водних і земельних ресурсів, боротьби зі зміною клімату, збереження біорізноманіття та контролю за промисловими викидами. Одним із ключових кроків стало ухвалення Закону України «Про управління відходами» (2022 р.), який упроваджує європейську ієрархію поводження з відходами: запобігання, повторне використання, переробка, відновлення, видалення [1].

Також у процесі гармонізації важливу роль відіграють нормативні акти, спрямовані на реформування екологічного контролю, моніторинг якості атмосферного повітря, підвищення енергоефективності та впровадження принципів «зеленого» врядування. Зокрема, розробляється система інтегрованих дозволів для підприємств, що відповідає вимогам

Разом з тим, в Україні залишаються суттєві проблеми, які гальмують ефективність реформ. По-перше, це нестача фінансових ресурсів для впровадження нових екологічних стандартів, особливо у промисловому секторі. По-друге, спостерігається недостатня координація між центральними та місцевими органами влади, що ускладнює контроль за виконанням природоохоронних заходів. По-третє, існує низький рівень поінформованості бізнесу та населення щодо змісту й значення екологічних реформ [3].

Варто зазначити, що воєнний стан в Україні створив нові виклики для сфери екологічного права. Значні території країни зазнали забруднення внаслідок руйнування промислових об'єктів, вибухів та пожеж, що вимагає розробки правових механізмів оцінки та компенсації екологічної шкоди [2]. Водночас післявоєнне відновлення може стати потужним стимулом для екологічної модернізації, якщо у процес реконструкції буде інтегровано європейські «зелені» стандарти.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що Україна демонструє поступ у сфері гармонізації екологічного законодавства, проте процес залишається нерівномірним і потребує комплексного підходу. Визначено такі основні ризики: перевантаження законодавчої бази великою кількістю змін без належної практичної реалізації; невідповідність адміністративних процедур європейським вимогам; обмежені можливості для малих і середніх підприємств адаптуватися до нових екологічних стандартів; дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері екологічного управління [3].

Водночас спостерігається низка позитивних тенденцій: зростає роль громадських організацій у моніторингу екологічних рішень, розвиваються інструменти «електронного екологічного врядування», посилюється співпраця з інституціями ЄС у межах програми «Green Deal». Це свідчить про формування нової екологічної парадигми в Україні, орієнтованої на сталий розвиток і екологічну відповідальність.

Гармонізація екологічного законодавства України з правом ЄС є стратегічним напрямом інтеграційної політики держави. Вона сприяє не лише зміцненню міжнародного іміджу України, але й створює умови для формування якісно нової системи природоохоронного управління. Для підвищення ефективності цього процесу необхідно: забезпечити стабільне фінансування екологічних реформ і створити спеціальні фонди підтримки підприємств у процесі адаптації до стандартів ЄС [1]; посилити контроль за виконанням екологічних норм на місцевому рівні; підвищити рівень екологічної освіти та обізнаності населення; інтегрувати принципи «зеленого відновлення» у стратегії післявоєнної реконструкції України [2].

Поступова та системна гармонізація українського екологічного законодавства з правом Європейського Союзу є не лише юридичним зобов'язанням, але й запорукою безпечного, стабільного та сталого розвитку держави в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 р. № 2320-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. – Офіційний вісник України, 2014. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_a11#Text
3. Костенко О. М. Екологічне право України: сучасні тенденції розвитку. – Київ: Юрінком Інтер, 2023.

УДК: 342.7

КОСТЮК Р.М., магістрант

Науковий керівник – **ЛИННИК Т.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОЛІЗІЇ В РЕГУЛЮВАННІ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Досліджено природу та класифікацію колізій у сфері прав людини в Україні. Визначено причини їх виникнення, окреслено практичні наслідки та запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: права людини, колізія норм, конституційні гарантії, міжнародні стандарти, судовий захист.

Колізії у сфері прав людини виникають тоді, коли норми різних джерел або галузей права суперечать одна одній чи породжують неоднакові наслідки для суб'єктів [1]. Це знижує передбачуваність права, створює ризики порушення стандартів захисту та ускладнює доступ до ефективного судового захисту.

Міжнародні й національні колізії виникають у випадках, коли положення внутрішнього законодавства не відповідають міжнародним зобов'язанням України [2]. Горизонтальні колізії проявляються у суперечностях між нормами різних галузей права, зокрема кримінального процесу, адміністративного та трудового [3]. Вертикальні колізії зумовлені невідповідністю підзаконних актів Конституції. Колізії у практиці застосування норм виникають через різне тлумачення судами та адміністративними органами, що підтверджується у звітах омбудсмена [4].

Такі суперечності призводять до звуження доступу до правосуддя, непередбачуваності застосування санкцій [2], підриву стандартів справедливого суду та презумпції невинуватості [5], а також створюють простір для дискреції органів влади й ризику зловживань [4]. Додатковою проблемою є ускладнене виконання рішень ЄСПЛ [2].

Подолання колізій у сфері прав людини потребує системного підходу. Необхідно впровадити обов'язкову правову експертизу законопроектів на відповідність Конституції та міжнародним стандартам, розробити методiku уніфікованого тлумачення ключових термінів, посилити роль Конституційного Суду у врегулюванні фундаментальних суперечностей, а також забезпечити оперативні механізми тимчасового захисту прав у надзвичайних умовах. Важливим є створення міжвідомчої платформи для регулярного аналізу колізій та вироблення практичних рішень. Реалізація цих заходів підвищить передбачуваність права, зміцнить довіру до державних інституцій, забезпечить належний захист фундаментальних свобод і дозволить адекватно реагувати на виклики в складних соціально-політичних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. – Ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. – Офіц. переклад. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 20.10.2025).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. – Київ : Секретаріат Уповноваженого ВРУ з прав людини, 2019–2024. – Режим доступу: <https://ombudsman.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2025).
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України (2015–2024 рр.) // HUDOC – База даних ЄСПЛ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 20.10.2025).

УДК: 347.921

ЛУК'ЯНЕНКО Л.М., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ

Досліджено стан системи надання безоплатної правничої допомоги, правового регулювання надання первинної та вторинної правничої допомоги. Проаналізовано чинну нормативно-правову базу, звіт з реалізації стратегії системи надання безоплатної правничої допомоги, окреслено ключові проблеми в наданні безоплатної правничої допомоги, серед яких – низький рівень обізнаності людей про центри надання безоплатної правничої допомоги, недостатня кількість вузькоспеціалізованих спеціалістів, виявлено ускладнений порядок звернення зумовлений поданням великого переліку документів.

Ключові слова: безоплатна правнича допомога, законні представники, правнича допомога, правничі послуги, правопросвітництво, безоплатна первинна правова допомога; безоплатна вторинна правова допомога.

Система надання безоплатної правничої допомоги - це державна мережа точок доступу до безоплатної правничої допомоги по всій Україні та канали отримання правничих послуг телефоном та онлайн. Надання правничих послуг гарантується Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» та фінансується за кошти Державного бюджету України.

Згідно до частини першої статті 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках, які передбачені законом, така допомога надається безоплатно. Також доступ до правосуддя в межах права на справедливий суд закріплено у статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Для реалізації вищезазначеного конституційного права в Україні запроваджено систему надання безоплатної правничої допомоги для того, щоб кожен міг в повному обсязі отримати безоплатну первинну і вторинну правничу допомогу.

Правові основи надання безоплатної правничої допомоги викладено в Законі України «Про безоплатну правничу допомогу», а також у Цивільному кодексі України. В статті 3 Закону визначено, що право на безоплатну правничу допомогу гарантована Конституцією України для іноземців, осіб без громадянства, у тому числі біженцю чи особі, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, можливість певної категорії осіб отримати вторинну правничу допомогу у випадках, передбачених Законом [1; 2;].

Варто зазначити, що на сьогодні механізми відновлення та захисту порушених прав є недосконалими. Зокрема, серед найбільш поширених проблем - виникнення ускладнень у людей через відсутність доступу до державних сервісів у віддалених населених пунктах; відсутня можливість надання правничих послуг без перевірки майнового стану у невідкладних справах, пов'язаних із захистом фундаментальних прав, особливо у сфері військового та міжнародного гуманітарного права; необізнаність людей про центри надання безоплатної правничої допомоги; недостатня наявність вузькоспеціалізованих спеціалістів, особливо з військового права, з питань щодо компенсації за зруйноване майно, кримінальні провадження щодо воєнних злочинів[4].

З позитивних змін варто відзначити збільшення кількості звернень онлайн, що говорить про здійснену роботу в напрямку обізнаності населення. Проведена робота з правопросвітництва, спрямована на підвищення рівня правової свідомості, культури та освіченості суспільства. У 2024 році такі заходи переважно проводилися у цифровому середовищі: у соціальних мережах та у співпраці з цифровими медіа та партнерами. Були проведені навчання для юристів системи безоплатної правничої допомоги: з питань ефективного правового захисту ветеранів та їхніх родин; з правового захисту зниклих безвісти за особливих обставин та членів їхніх родин [3].

Пріоритетними напрямками розвитку системи є подальше вдосконалення механізмів взаємодії з органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями для підвищення рівня обізнаності громадян про надання безоплатної правничої допомоги, обізнаності про альтернативні способи вирішення конфліктів(спорів) шляхом медіації; забезпечення навчання та професійного розвитку вузькоспеціалізованих фахівців для надання висококваліфікованої допомоги у питаннях військового та міжнародного гуманітарного права. Необхідно здійснити аналіз потреб суспільства та розглянути можливість розширення переліку осіб, які мають право на безоплатну правничу допомогу.

Таким чином, система надання безоплатної правничої допомоги та правове регулювання надання первинної та вторинної правничої допомоги потребує системного вдосконалення, для забезпечення рівного доступу до якісної правничої допомоги, створення правової системи, що орієнтована на потреби людей, подолання бар'єрів, які перешкоджають доступу до правосуддя, та підвищення готовності та можливості людей захищати свої права.

Отже, система надання безоплатної правничої допомоги в Україні є надзвичайно важливою. Спостерігаються проблеми, пов'язані з недостатньою обізнаністю людей про надання безкоштовної правничої допомоги, доступом до такої допомоги та недостатньою ефективністю надання правничих послуг. Удосконалення цієї сфери можливе завдяки цифровізації, посиленню правопросвітництва, подальшим вузькоспеціалізованим навчанням

юристів для надання якісних послуг. Комплексний підхід сприятиме сталому розвитку системі надання безоплатної правничої допомоги в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» від 10.04.2023 року № 3022-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2011, – № 51, ст.577. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Звіт про роботу системи безоплатної правничої допомоги за 2024 рік. [https:// legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2024-rik.pdf](https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2024-rik.pdf)
4. Стратегія системи надання безоплатної правової допомоги на 2021–2024 роки від 30.12.2021 року. <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/strategiya-bpd-2021-2024-zatverzhena.pdf>

УДК: 343.352

МУСІЄЦЬ А.А., магістрантка

Науковий керівник – **КЛОЧКО В.М.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У тезах розглядаються сучасні проблеми кримінально-правового забезпечення протидії корупції в Україні, аналізуються основні недоліки у правозастосовній практиці та визначаються напрями вдосконалення кримінально-правових засобів боротьби з корупційними проявами відповідно до національних та міжнародних стандартів.

Ключові слова: корупція, кримінально-правова політика, антикорупційне законодавство, кримінальна відповідальність, оптимізація, протидія корупції.

В сучасних умовах корупція залишається однією із найголовніших викликів для українського суспільства, що підриває авторитет державної влади, перешкоджає розвитку економіки та знижує довіру громадян до правової системи. Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» [1]. Корупція — це використання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, своїх повноважень із метою одержання неправомірної вигоди [1]. На даний час ефективність кримінально-правових засобів протидії цьому явищу залишається недостатньою, так як існує низка проблем серед сучасної кримінально-правової політики у сфері боротьби з корупцією. Основні з них: колізійність та фрагментарність законодавчої бази, зокрема у співвідношенні норм Кримінального кодексу України (далі — ККУ) та спеціального антикорупційного законодавства; недостатню ефективність механізмів доказування умислу у справах про корупційні злочини; незавершеність процесу гармонізації законодавства з положеннями Конвенції ООН проти корупції [2]; недостатню координацію діяльності спеціалізованих антикорупційних органів [4][5].

Оптимізація кримінально-правових засобів протидії корупції передбачає системне оновлення як норм матеріального, так і процесуального права. Зокрема, необхідним є удосконалення складів злочинів, передбачених у статтях 368–369-2 ККУ, у частині уточнення понять «неправомірна вигода», «службова особа» та «зловживання впливом» [3]. На наше переконання важливим напрямом оптимізації є застосування спеціальної конфіскації та інституту цивільної конфіскації активів, що дозволяє ефективно повертати незаконно набуті доходи державі.

Вважаємо, що не менш важливою є інтеграція цифрових технологій у процеси запобігання та розслідування корупційних злочинів — впровадження електронних декларацій, автоматизованих систем моніторингу способу життя службових осіб, а також розширення використання доказів, здобутих за допомогою ІТ-технологій.

Появи корупції, зокрема: неправомірне використання посадових повноважень, зловживання службовим становищем, фальсифікація документів та вимагання хабарів, підривають довіру суспільства до правоохоронних органів і сприяють нерівності перед

законом. Спільними зусиллями держави, громадянського суспільства та міжнародних організацій можна досягти значного зменшення корупційних ризиків та забезпечити ефективність системи правосуддя [6, с. 100].

Дійшли висновку, що, перспективи підвищення ефективності кримінально-правових засобів протидії корупції в Україні полягають у комплексній гармонізації національного законодавства орієнтуючись на міжнародні стандарти європейських країн з нижчим рівнем корупції; у забезпеченні стабільності кримінально-правових норм; у зміцненні незалежності антикорупційних інституцій та формуванні сталої судової практики Вищого антикорупційного суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995c16#Text>
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
5. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07.06.2018 № 2447-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.
6. Сімакова С.І. Корупція в органах пробації: шляхи виявлення та способи подолання / С.І. Сімакова // Виклики та перспективи сучасної науки: теорія, практика, інновації: Матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (БНАУ, 10-11 квітня 2025 р.). – Біла Церква, 2025. – С. 98-101.

УДК 349.42

НОВАК Є.О., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **НОВАК Т.С.**, канд. юрид. наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

БІОЕНЕРГЕТИКА ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У роботі проаналізовано перспективи галузі біоенергетики як напрямку розвитку сільського господарства. Досліджено базові документи стратегічного змісту щодо ролі біоенергетики для енергонезалежності України загалом та агросфери зокрема.

Ключові слова: біомаса, біоенергетика, енергонезалежність, правове регулювання, сільське господарство.

Сучасний рівень розвитку техніки та технології в поєднанні з особливостями технологічних процесів виробництва сільськогосподарської продукції дозволяє формувати нові підходи щодо напрямів розвитку сільського господарства. Одним із таких є біоенергетика, тобто галузь енергетики, що використовує біомасу для виробництва теплової енергії, електричної енергії, біопалива. Вчені вказують на формування нових – агроенергетичних відносин [1, с. 450].

Як показує світовий досвід, сільськогосподарська галузь здатна не лише задовольняти свої енергетичні потреби через продукування енергії з біомаси, а значно впливати на енергонезалежність економіки країни в цілому. Як вказується в спеціальних джерелах, на даний час у світі близько 64 % біоетанолу отримують із кукурудзи, а близько 77 % світового виробництва біодизелю базується на використанні рослинних олій (37 % олії ріпаку, 27 % – соєвої та 9 % пальмової олій), або відпрацьованих олій (21 %). Наша держава спеціалізується на експорті саме цих культур (зернові – 48 %, олійні культури – 23 %) [2, с. 75].

Великий потенціал в розвитку біоенергетики (у тому числі в контексті побудови «зеленої економіки») вбачають і країни Європи. В стратегічному плані Європейського Союзу, розробленому для швидкого зменшення залежності від російських викопних палив та прискорення переходу на чисту енергетику до 2030 року (REPowerEU Plan) визначено

короткострокові (це десятиріччя), середньострокові (до 2035 року) та довгострокові задачі (до 2050 року), у межах яких підтримуватиметься використання біомаси через ряд стимулів і вимог у секторах виробництва електроенергії, тепла та на транспорті. REPowerEU декларує й довгостроковий пріоритет у використанні біомаси, що генерує від'ємні викиди, тобто дозволяє ще й досягти зменшення викидів CO₂ [3].

В Україні маємо аналогічні позиції на рівні стратегічних документів. В першу чергу, це Енергетична стратегія України на період до 2050 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 року № 373-р. Ключовою метою даного документу є перехід до нової моделі функціонування енергетичного сектору, досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності, забезпечення розвитку альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі. І значну роль в цьому процесі згаданий документ відводить біоенергетиці.

Важливе значення для розвитку біоенергетики саме в контексті агросектору має прийняття Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року. В ній зазначено, що виробництво енергії з біомаси потенційно може задовільнити близько 11% потреб України в природному газі і 19% в електроенергії. Відходи та побічні продукти сільськогосподарського та харчового виробництва дешеві та доступні на місцевому рівні. Виробництво біоенергії з біомаси підвищує енергетичну безпеку країни, економить енерговитрати і приносить додатковий дохід виробникам. Водночас біомаса пом'якшує негативні наслідки сільськогосподарського виробництва за рахунок зниження рівня викидів від сільського господарства. Вигоди від скорочення викидів парникових газів оцінюються приблизно в 8,2 млн. тонн еквіваленту CO₂ [4].

До заходів, передбачених Стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, включено: використання малопродуктивних і деградованих земель для вирощування багаторічних біоенергетичних культур; здійснення інвестицій у виробництво біогазу на основі біомаси, відходів та залишків сільськогосподарської продукції та переробної промисловості; розроблення національного плану дій циклічної біоекономіки, адаптованого до умов сільського господарства України.

Таким чином, в Україні триває процес формування правового поля щодо розвитку біоенергетики у тому числі як одного з напрямів розвитку сільського господарства, що відповідає світовим тенденціям та вимогам. Ефективність подальшої роботи залежатиме від розробки та практичного втілення плану дій з реальними заходами по підтримці діяльності агровиробників (від державної фінансової підтримки до інформаційно-консультативної допомоги) у впровадженні біоенергетичних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Курман Т.В. Агроенергетичні відносини: актуальні проблеми правового забезпечення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 6. С. 450-454.
2. Калетнік Г. М., Пришляк Н. В. Розвиток галузі біопалива як детермінанта сталого розвитку України. Економіка АПК. 2021. № 2. С. 71-81.
3. REPower EU Plan: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 18.05.2022. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN&qid=1653033742483>
4. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 р. № 1163-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>

УДК 349.41

ОСАДЧУК С.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВО ПОСТІЙНОГО КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ ДІЛЯНКАМИ: СУЧАСНА ПРАКТИКА

Досліджено сучасну практику права постійного користування земельними ділянками як публічно-правового титулу, що застосовується лише щодо земель державної та комунальної власності й належить

вузькому колу суб'єктів. Проаналізовано еволюцію від радянського безстрокового землекористування, рішення Конституційного Суду щодо неприпустимості примусового переоформлення без належного забезпечення, збереження прав.

Ключові слова: земельне право, земельна ділянка, користування, право постійного користування, суб'єкт права користування, об'єкт права користування

Право постійного користування земельною ділянкою - це закріплена законом можливість володіти та користуватися земельною ділянкою, що належить державі чи територіальній громаді, без визначення кінцевого строку такого користування

До набрання чинності Земельного кодексу, право постійного користування землею могли одержувати різні категорії суб'єктів - як фізичні, так і юридичні особи. Пункт 6 розділу X «Перехідні положення» ЗК України визначив, що з 01.01.2002 р. окремі суб'єкти втрачають можливість набувати земельні ділянки у постійне користування. При цьому громадяни та юридичні особи, у яких на той час були ділянки на праві постійного користування, але які за новим законодавством не могли мати землю на такому титулі, були зобов'язані до 01.01.2005 р. переоформити свої права - на право власності або право оренди - у встановленому порядку [1]. Водночас Конституційний Суд України у Рішенні від 22.09.2005 № 5-рп/2005 визнав положення відповідного пункту ЗК України неконституційними в частині, яка покладала обов'язок переоформлювати право постійного користування земельною ділянкою на право власності чи оренди за відсутності належного нормативного, організаційного та фінансового забезпечення [2]. Відтак зазначені норми втратили чинність як такі, що суперечать Конституції.

Таким чином, речовий титул постійного користування земельною ділянкою, набутого в установленому законом порядку до 01.01.2002 р., не припиняється автоматично лише через те, що його власник (користувач) за чинним законодавством більше не належить до кола суб'єктів, які можуть набувати такий титул. Воно зберігається за відповідною особою до моменту приведення її прав та обов'язків щодо цієї ділянки у відповідність до актуального законодавства (зокрема, шляхом трансформації у право власності чи оренди), за умови належного нормативного, організаційного та фінансового забезпечення такої процедури. Аналогічний підхід поширюється і на випадки правонаступництва. Так у разі реорганізації суб'єкта право постійного користування не втрачається, а переходить до правонаступника разом з іншим майновим комплексом. Зазначену правову позицію послідовно підтверджено судовою практикою і акцентовано, що відсутність «механічного» переоформлення не є підставою для припинення права, вирішальним є правонабувальна підстава до 01.01.2002 р. та забезпечення можливості привести правовий режим ділянки у відповідність до чинних вимог.

Юридична особа може припинити своє існування шляхом реорганізації - через злиття, приєднання, поділ або перетворення - чи шляхом ліквідації. У випадку реорганізації не відбувається «обриву» правосуб'єктності щодо майнових прав та обов'язків. Новоутворені або приймаючі суб'єкти набувають майно, вимоги та борги, інші майнові й немайнові права, а також обов'язки припинюваної організації у повному обсязі. Таке правило закріплене у ч. 1 ст. 104 Цивільного кодексу України, яка прямо визначає, що наслідком реорганізації є перехід майна, прав і обов'язків до правонаступників [3]. Натомість за ліквідації юридичної особи правонаступництво не настає і її права та обов'язки припиняються після завершення розрахунків і закриття справ, якщо інше не встановлено законом або рішенням компетентного органу.

Постановою Кабінету Міністрів України від 02.05.2023 № 432, до Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень внесено доповнення - пункт 49-1. Ним встановлено спеціальний перелік документів, які необхідно подати для державної реєстрації похідних від права власності речових прав у зв'язку з реорганізацією юридичної особи або виділом з її складу нової юрособи. Зокрема, подається:

- документ, що підтверджує відповідне похідне речове право на майно, яке належить юридичній особі, що реорганізується (за винятком випадків, коли таке право вже внесене до Державного реєстру речових прав);

- передавальний акт, ухвалений засновниками (учасниками) юридичної особи або органом, що прийняв рішення про її злиття, приєднання чи перетворення (для відповідних форм реорганізації);

- розподільний баланс, затверджений засновниками (учасниками) або уповноваженим органом, який постановив здійснити поділ юридичної особи чи виділ із її складу нової юридичної особи (у разі поділу або виділу) [4].

Підстави припинення права користування земельною ділянкою визначені ст. 141 ЗК України. Зокрема, підпункт «в» ч. 1 цієї статті відносить до таких підстав припинення діяльності релігійних організацій, а також державних і комунальних підприємств, установ та організацій [1]. Відтак втрата права користування у зв'язку з припиненням юрособи можлива лише тоді, коли припинення не супроводжується правонаступництвом (тобто при ліквідації, а не при реорганізації).

У разі ліквідації державного чи комунального підприємства, установи або організації земельні ділянки, що перебували в їхньому постійному користуванні, за рішенням компетентного органу виконавчої влади або місцевого самоврядування підлягають переведенню до земель запасу або можуть бути надані іншим фізичним чи юридичним особам для використання за визначеним цільовим призначенням. Одночасно договори оренди таких ділянок припиняються.

Отже, інститут постійного користування земельними ділянками за період незалежності нашої держави зазнав істотного оновлення змісту та функцій. Його ключові ознаки - звужене коло суб'єктів і об'єктів права, а також особлива, «спеціальна» природа самого титулу користування. Чинний Земельний кодекс України суттєво обмежує сферу дії такого права: по-перше, воно може реалізовуватися виключно щодо земель державної чи комунальної власності; по-друге, набувати його уповноважена лише певна, прямо визначена законом категорія суб'єктів. Таким чином, постійне землекористування нині має цільовий, публічно-правовий характер і застосовується у вузько окреслених випадках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 92, п. 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України від 22.09.2005 № 5-пп/2005. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text> (дата звернення: 15.10.2025)

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356

4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України у сферах державної реєстрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.05.2023 № 432. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.10.2025)

УДК 351.88

ПОЛИЩУК В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

Децентралізація в Україні є однією з ключових реформ останнього десятиліття, спрямованою на передачу повноважень від центральних органів влади до місцевих громад. Одним із важливих аспектів цієї реформи є зміна в системі управління земельними ресурсами, яка стала можливою після передачі земель у комунальну власність об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Ключові слова: земельне право, земельна реформа, землекористування, земельне законодавство, інвентаризація земель, закон.

Децентралізація є це процесом передачі частини владних повноважень і функцій від центральних органів державної влади до місцевих органів, громад та їх виконавчих структур. Передача повноважень територіальним громадам щодо розпорядження земельними

ресурсами сприяла підвищенню ефективності управлінських процесів, прозорості рішень та формуванню [1].

Передача земельних повноважень громадам дозволила швидше вирішувати питання землекористування, уникати бюрократії та зволікань, що були характерні для централізованої системи. Збільшення доходів місцевих бюджетів, завдяки можливості самостійно розпоряджатися землями, громади отримали додаткові джерела фінансування [2]. Земельний податок і орендна плата стали важливими складовими місцевих бюджетів. Прозорість та контроль з боку громади в умовах децентралізації рішення щодо використання земель приймаються публічно, з урахуванням інтересів жителів громади. Це сприяє зменшенню корупційних ризиків. Планування територій на місцевому рівні, органи місцевого самоврядування отримали можливість формувати власну, яка відповідає потребам громади, економічним пріоритетам і екологічним вимогам. Однак після початку реформи децентралізації (2014 р.) в Україні відбулися суттєві зміни у системі управління землями. Згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо управління землями в межах територій територіальних громад» (2021 р.), усі землі державної власності в межах територій громад були передані у комунальну власність [3]. Таким чином, органи місцевого самоврядування отримали право: розпоряджатися землями в межах громади (крім земель оборони, природно-заповідного фонду, транспорту тощо). Визначати цільове призначення земель. Розробляти та затверджувати генеральні плани, плани зонування та детальні плани територій.

Місцеві органи краще знають особливості своєї території, тому можуть ефективніше планувати землекористування, враховуючи баланс між розвитком господарства, житловим будівництвом і збереженням природних ресурсів. Проблеми та виклики децентралізованого управління землями, попри позитивні результати, процес передачі повноважень у земельній сфері супроводжується низкою проблем як велика нестача не класифікованих та якісних працівників.

У багатьох громадах бракує фахівців-землевпорядників, геодезистів, юристів і екологів, здатних забезпечити належне управління земельними ресурсами. Недостатня інвентаризація земель, частина земель досі не має визначених меж, кадастрових номерів або перебуває в оренді з не врегульованими правами власності [4]. Корупційні ризики, передача повноважень на місцевий рівень не завжди супроводжується належним контролем і прозорістю, що створює ризики зловживання.

Таким чином, громади стають не лише розпорядниками, а й управлінцями земельного потенціалу, відповідальними за його збереження для майбутніх поколінь. Отже реформа децентралізації стала одним із найважливіших етапів трансформації системи управління в Україні, зокрема у сфері земельних відносин. відповідальності органів місцевого самоврядування за розвиток своїх територій. Завдяки децентралізації громади отримали реальні інструменти впливу на економічний розвиток, можливість наповнювати місцеві бюджети за рахунок земельних платежів, а також самостійно визначати пріоритети використання земель. Це дозволило посилити економічну спроможність громад, сприяти залученню інвестицій і підвищити якість місцевого планування. Разом із тим процес децентралізації супроводжується низкою викликів — нестачею кваліфікованих кадрів, недосконалістю законодавчої бази, проблемами інвентаризації земель та цифровізації земельного кадастру. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, державної підтримки та активної участі громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР.
2. Відомості Верховної Ради України, 1997, № 24, ст.170. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління землями в межах територій територіальних громад» від 28.04.2021 р. № 1423-ІХ. Відомості Верховної Ради України, 2021, № 26. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text>
4. Децентралізація в Україні: досягнення, виклики та перспективи розвитку. Аналітична доповідь / Центр політико-правових реформ. — Київ, 2023. — 56 с. <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/273/files/a41c0d22-af8e-4e5c-b072-e08dde12cdc8.pdf>

ПРИДАТЧЕНКО М.Ю., магістрантка

Науковий керівник – **СИМАНОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Досліджено інститути відповідальності юридичних осіб за корупцію через призму зарубіжних механізмів та українських реалій задля ефективної протидії рекомендовано поєднання жорстких санкцій із гнучкими стимулами для впровадження комплаєнсу.

Ключові слова: корупційні правопорушення, юридичні особи, відповідальність, зарубіжний досвід, українські реалії.

У світі зростаючої ролі бізнесу у суспільному та економічному житті стає очевидним, що відповідальність лише фізичних осіб не забезпечує ефективної протидії корупції. Юридичні особи – компанії, установи, організації – здатні створювати системні ризики корупційних практик, тому багато країн запровадили спеціальні режими їхньої відповідальності. Порівняння зарубіжного досвіду з українськими реаліями дозволяє виокремити як успішні інструменти, так і проблемні точки для адаптації національної практики.

В Україні питання відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення тривалий час залишалося недорозвиненим. За останні роки країна зробила кроки до гармонізації з європейськими стандартами: запроваджено окремі норми адміністративної та кримінально-правової відповідальності для організацій; посилено антикорупційні інститути; вдосконалено механізми комплаєнсу для державних підприємств [1, с. 5].

У країнах Континентальної Європи – Франції, Німеччині, Італії – набули поширення інструменти, які поєднують адміністративні санкції, можливість укладення судових угод (наприклад, CJP у Франції) і системи корпоративної відповідальності (в Італії – Decreto 231/2001 про адміністративну відповідальність юридичних осіб) [2].

У Сполучених Штатах система відповідальності юридичних осіб сформована переважно навколо FCPA (ForeignCorruptPracticesAct) та багатьох прецедентів прокуратури США. Компанії притягуються до адміністративної та кримінальної відповідальності; широко застосовуються штрафи, компенсації та угоди про відмову від кримінального переслідування (deferredprosecutionagreements, DPA) [3]. Американська модель поєднує сувору кару з мотивуючими механізмами – зниження покарання за ефективну програму комплаєнсу та співпрацю зі слідством.

У Великій Британії BriberyAct 2010 запровадив унікальну норму – відповідальність компанії за нежиття процедур для запобігання підкупу (failuretoreventbribery). Закон робить акцент на попередженні: компанія може уникнути відповідальності, якщо доведе наявність «адекватних процедур» боротьби з корупцією [4].

Зазначені моделі заохочують впровадження етичних норм і внутрішніх контролів, натомість дозволяють застосовувати реституцію, штрафи та заходи щодо відновлення справедливості.

Проте на практиці виникають значні перешкоди: слабка судова практика; проблеми з незалежністю розслідувань; недосконалість механізмів здійснення міжнародної правової допомоги; низька культура корпоративної відповідальності в багатьох секторах.

Особливу увагу слід приділити вирівнюванню двох цілей: карати винних і стимулювати впровадження інститутів внутрішнього контролю. Відсутність чітких стимулів для створення ефективних комплаєнс-програм і нерідко декларативний характер таких програм підривають довіру інвесторів та знижують превентивний ефект законів.

На основі закордонного досвіду можна рекомендувати в Україні: запровадити та узагальнити інструменти типу DPA/CJP для більш гнучкого і швидкого реагування; визначити стандарти «адекватного комплаєнсу» з практичними критеріями оцінки та пільгами за їхнє дотримання; посилити координацію між правоохоронними органами та

судами, забезпечити прозорість процедур і академічну/експертну підтримку при розробці прецедентів; проводити просвітницькі кампанії для бізнесу – підвищення корпоративної культури та мотивації до етичної поведінки.

Наслідки корупції серйозно впливають на економіку, соціальну справедливість, політичну стабільність та моральні норми, що підриває довіру до держави та порушує її функціонування [5, с. 88].

Можемо узагальнити, що запровадження ефективної відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення – це не лише питання покарання, а й побудови системи запобігання, прозорості та довіри. Зарубіжний досвід демонструє, що найкращий результат дає підхід, який поєднує реальні санкції з можливістю зниження відповідальності за наявність дієвого комплаєнсу та конструктивну співпрацю. Українська трансформація потребує адаптації цих практик до національного контексту з акцентом на інституційну спроможність і культуру відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 12.09.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Combatting corruption: Council adopts position on EU law. European Council. June 14, 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/06/14/combating-corruption-council-adopts-position-on-eu-law/> (дата звернення: 08.10.2025).
3. Foreign Corrupt Practices Act Unit. U.S. Department of Justice Criminal Division. 2025. URL: <https://www.justice.gov/criminal/criminal-fraud/foreign-corrupt-practices-act> (дата звернення: 08.10.2025).
4. Novak R. Corporate liability and penalties under The Bribery Act 2010. Charles Russell Speechlys. April 07, 2025. URL: <https://www.charlesrussellspeechlys.com/en/insights/expert-insights/dispute-resolution/2025/corporate-liability-and-penalties-under-the-bribery-act-2010/> (дата звернення: 09.10.2025).
5. Васильчук І.Ю. Аналіз причини та наслідків корупції в Україні / І.Ю. Васильчук, С.І., Сімакова // Інноваційні психолого-педагогічні, лінгвістичні та правові засади аграрної науки в умовах міжкультурної аграрної комунікації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (БНАУ, 03 жовтня 2024 р.) – Біла Церква, 2024. – С. 87-89.

УДК 349.41

РЕШЕТНИК А.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Досліджено правовий режим оренди земель сільськогосподарського призначення в Україні, його правова природа, основні принципи, порядок укладення, зміни та припинення договорів оренди. Охарактеризовано права й обов'язки сторін, проаналізовано проблеми правозастосування та запропоновано напрями вдосконалення законодавчого регулювання орендних відносин.

Ключові слова: оренда землі, земельна ділянка, сільськогосподарські землі, договір оренди, орендна плата, орендар, орендодавець, правовий режим.

Земельні ресурси є одним із найважливіших національних багатств України, адже вони виступають базовою основою аграрного виробництва, забезпечують продовольчу безпеку та економічну стабільність держави. Правове регулювання земельних відносин визначає, яким чином можуть використовуватися земельні ділянки, які гарантії мають власники та користувачі землі, а також якими є умови для розвитку ринку землі (Конституція України, ст. 14)[1].

Землі сільськогосподарського призначення, відповідно до статті 22 Земельного кодексу України (ЗКУ) [2], використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, ведення фермерського та особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокошення та випасання худоби. Основним принципом правового режиму таких земель є їхнє цільове призначення, яке не може бути змінено без відповідного рішення компетентних органів.

Оренда землі — це ключова форма користування, що дозволяє передавати права користування земельною ділянкою на строкове та платне користування. Відповідно до Закону України «Про оренду землі» [3], оренда є договором, на підставі якого орендар отримує право володіти та користуватися земельною ділянкою для здійснення господарської або іншої діяльності.

Орендодавцями можуть бути фізичні та юридичні особи, територіальні громади або держава, а орендарями — громадяни, юридичні особи, фермерські господарства. Договір оренди обов'язково укладається у письмовій формі та підлягає державній реєстрації у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно [4]. Він повинен містити істотні умови: визначення об'єкта оренди, строк дії договору, розмір орендної плати, цільове призначення, права та обов'язки сторін, порядок повернення земельної ділянки.

Мінімальний строк оренди земель сільськогосподарського призначення встановлено на рівні не менше семи років, що обумовлено потребою стабільності ведення аграрного виробництва (ч. 3 ст. 19 Закону). Орендна плата визначається за домовленістю сторін, але не може бути меншою за нормативну грошову оцінку земельної ділянки, і може сплачуватися у грошовій, натуральній або відробітковій формі (ст. 21 Закону) [3].

Сторони несуть відповідальність за порушення умов договору, зокрема за несвоєчасну сплату орендної плати, нецільове використання земель або передання їх у суборенду без згоди орендодавця. У таких випадках орендодавець має право вимагати розірвання договору через суд. Типова форма договору оренди землі затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 220 [5], що дозволяє уніфікувати договірні умови та запобігати зловживанням.

У сучасних умовах відкриття ринку землі оренда є важливим інструментом забезпечення ефективного землекористування. Більшість власників паїв передають землю в оренду замість продажу, що дозволяє зберегти родючість ґрунтів та стабільність господарювання [6].

Важливим напрямом розвитку є цифровізація земельних відносин, зокрема створення електронного реєстру договорів оренди та інтеграція його з Державним земельним кадастром. Це підвищує прозорість земельних відносин, зменшує кількість конфліктів і сприяє швидкому доступу до інформації про орендовані ділянки [4].

Попри позитивні зміни, проблеми залишаються: подвійна реєстрація договорів, неузгодженість норм цивільного та земельного законодавства, недостатній контроль за цільовим використанням землі та випадки рейдерських захоплень [7]. Вирішення цих проблем потребує вдосконалення законодавства, підвищення правової обізнаності учасників ринку та посилення державного контролю.

Отже, правовий режим оренди земель сільськогосподарського призначення забезпечує ефективно та законне використання земельних ресурсів держави. Він поєднує інтереси власників та користувачів землі, забезпечує стабільність аграрного виробництва і розвиток ринку землі. Подальший розвиток інституту оренди повинен бути спрямований на гармонізацію законодавства, цифровізацію процедур, підвищення прозорості відносин та гарантії прав усіх учасників ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/stru/sp:dark>
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>
4. Закон України «Про державний земельний кадастр» від 07.07.2011 № 3613-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового договору оренди землі» від 03.03.2004 № 220. <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/postanovi-kabinetu-ministr/54050.html>
6. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний сайт — <https://minagro.gov.ua>.
7. Дьяченко Ю.О. Правові засади оренди земель сільськогосподарського призначення в Україні. — Юридична наука, 2023.

СЕРГЄЄВ О.В., магістрант

Науковий керівник – **СИМАКОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ВПЛИВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

У тезах розглянуто питання, що стосується кримінально-правової політики у сфері протидії корупції та її значення для економічної безпеки держави. Запропоновано напрями вдосконалення законодавчих і правозастосовних механізмів.

Ключові слова: кримінально-правова політика, корупція, економічна безпека, протидія злочинності, антикорупційне законодавство.

Корупція є одним із найбільш деструктивних чинників, що підривають економічну безпеку держави. Вона знижує ефективність державного управління, відлякує іноземних інвесторів, зменшує рівень податкових надходжень та сприяє розвитку тіньової економіки. Саме тому кримінально-правова політика у сфері протидії корупції виступає ключовим елементом забезпечення стабільності та сталого розвитку економіки.

До національних джерел, що регулюють питання у сфері протидії корупції відносять: Кримінальний кодекс України (статті 364–370) [4], Закон України «Про запобігання корупції» [1], а також нормативні акти, що визначають діяльність Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) та Вищого антикорупційного суду (ВАКС).

Міжнародним стандартом, який визначає головну роль щодо комплексного підходу до боротьби з корупцією, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [2] та Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією [3].

Кримінально-правова політика у сфері протидії корупції спрямована на створення ефективної системи виявлення, розслідування та покарання корупційних правопорушень. Її основними напрямками є вдосконалення механізмів криміналізації корупційних діянь, посилення відповідальності за їх вчинення, а також забезпечення належної діяльності спеціалізованих інституцій, уповноважених боротися з корупцією.

Водночас практика застосування кримінально-правових норм свідчить про наявність низки проблем. По-перше, зберігається високий рівень латентності корупційних злочинів, що ускладнює реальну оцінку масштабів цього явища. По-друге, часто виникають труднощі з доведенням умислу та факту отримання неправомірної вигоди. По-третє, нечіткість окремих правових понять (наприклад, «значна шкода» або «істотна вигода»), що призводить до неоднакового тлумачення законодавства судами [5, с. 3–4].

Ефективна кримінально-правова політика у сфері протидії корупції безпосередньо впливає на економічну безпеку держави. Чіткі механізми притягнення до відповідальності винних осіб зменшують масштаби розкрадань бюджетних коштів, сприяють прозорості державних закупівель і формують позитивний інвестиційний клімат. У свою чергу, недосконалість антикорупційної політики посилює відтік капіталу та знижує конкурентоспроможність національної економіки.

На наше переконання, підвищення ефективності кримінально-правових засобів протидії корупції потребує гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами. Це передбачає приведення норм національного права у відповідність до положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції та Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Такий підхід забезпечить цілісність антикорупційної системи, сприятиме впровадженню найкращих світових практик і підвищить ефективність реалізації державної антикорупційної політики.

Вважаємо, що у Кримінальному кодексі України доцільно чітко конкретизувати склади корупційних злочинів, зокрема таких, як зловживання владою або службовим становищем (ст. 364), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою

особою (ст. 368), надання неправомірної вигоди (ст. 369) та зловживання впливом (ст. 369-2) тощо. Така конкретизація дозволить усунути правові колізії, забезпечити правову визначеність і сприятиме однаковому застосуванню норм у судовій практиці.

Крім того, виникає необхідність у вдосконаленні процесуальних механізмів розслідування корупційних правопорушень, посиленні міжвідомчої координації, а також забезпеченні належного рівня професійної підготовки працівників антикорупційних органів. Дійшли висновку що удосконалення правових формулювань має на меті усунення двозначностей, зокрема конкретизацію таких понять, як «значний розмір», «істотна шкода», «неправомірна вигода». Це сприятиме єдності тлумачення норм та справедливому застосуванню права.

Посилення гарантій незалежності антикорупційних органів сприятиме підвищенню ефективності їх діяльності та зміцненню довіри суспільства до системи правосуддя. Для цього необхідно забезпечити інституційну та фінансову автономію Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції та Вищого антикорупційного суду, а також прозорість процедур відбору їх керівництва і захист від політичного чи адміністративного впливу.

Проведення антикорупційної експертизи дасть змогу виявити норми, які сприятимуть корупції, і таким чином запобігти численним корупційним схемам та кримінальним правопорушенням у майбутньому [6, с. 7-8].

Формування єдиної судової практики у сфері протидії корупції є важливим елементом підвищення ефективності кримінально-правової політики. Це передбачає уніфікацію підходів до розгляду корупційних справ шляхом систематизації та узагальнення практики Верховного Суду і Вищого антикорупційного суду. Такий підхід забезпечить правову визначеність, послідовність судових рішень та сприятиме зміцненню довіри суспільства до системи правосуддя.

Таким чином ми дійшли до висновку що кримінально-правова політика у сфері протидії корупції є визначальним чинником забезпечення економічної безпеки держави. Вдосконалення законодавчих норм, підвищення прозорості правозастосування та інтеграція міжнародних стандартів дозволять зміцнити економічну стабільність та підвищити довіру суспільства до державних інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховна Рада України. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Верховна Рада України. Конвенція Організації Об'єднаних націй проти корупції від 31.10.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
3. Верховна Рада України. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27. 01. 1999 року. Ратифіковано Україною Законом № 252-V від 18 жовтня 2006 року. – Відомості Верховної Ради України, 2007, № 47-48. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text
4. Верховна Рада України. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Кікалішвілі М. В. Латентність як риса корупційної злочинності. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. 3-4 с. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/32.pdf>.
6. Сімакова С.І. Антикорупційна експертиза в Україні / С.І. Сімакова // Реалізація державної антикорупційної політики у національному та міжнародному вимірі: Матеріали всеукраїнського круглого столу присвячені до міжнародного дня боротьби з корупцією (БНАУ, 09 грудня 2022 р.). - Біла Церква, 2022. – С. 6-8.

УДК: 343.352

СЕРДЮК В.В., магістрант

Науковий керівник – **КЛОЧКО В.М.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У тезах розглядаються окремі напрями кримінально-правової політики України у сфері протидії корупції. Проаналізовано сучасний стан законодавства, тенденції його розвитку та проблеми ефективності реалізації антикорупційних норм у практичній діяльності правоохоронних органів.

Ключові слова: корупція, кримінально-правова політика, запобігання злочинності, відповідальність, антикорупційні органи, криміналізація, правозастосування.

Корупція є однією з найсерйозніших загроз демократичному розвитку держави, підриває авторитет органів влади та довіру суспільства до правової системи [1, с. 22–25]. Кримінально-правова політика у сфері протидії корупції спрямована на створення дієвої системи запобігання, виявлення та покарання за корупційні діяння, відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Конвенції ООН проти корупції [2, с. 17–18].

Одним із ключових елементів є криміналізація суспільно небезпечних корупційних дій. Так, у Кримінальному кодексі України окреслено спеціальні склади злочинів, такі як: одержання неправомірної вигоди, зловживання впливом, пропозиція чи надання неправомірної вигоди [3, с. 35–37]. Про те, практика їх застосування свідчить про сукупність проблем: складність доказування корупційних намірів, формалізм у розслідуваннях, затягування судових процесів. Недостатня координація між антикорупційними органами — НАБУ, САП та Вищим антикорупційним судом — знижує результативність кримінального переслідування [4, с. 88–90]. Ряд кримінальних проваджень закриваються на стадії досудового розслідування чи в суді, а винні особи не несуть покарань. Для того, що винні особи все ж таки понесли відповідальність за вчинені корупційні правопорушення, на законодавчому полі повинні бути внесені зміни в контексті посиленні кримінальної відповідальності, та відсутності норм, які дають можливість ухилитися від кримінальної відповідальності.

Удосконалення кримінально-правової політики у сфері протидії корупції має передбачати запровадження ефективних превентивних заходів, підвищення прозорості державної служби, цифровізацію процесів декларування доходів посадових осіб, а також посилення міжнародного співробітництва [5, с. 122–125].

Антикорупційні органи повинні діяти прозоро, належно і рішуче, не зважаючи на високі посади чи статус фігурантів. Ефективність їхньої роботи багато в чому залежить від судової системи, тож реформування судів та забезпечення їх доброчесності є важливим кроком. Також важливо продовжувати співпрацю з міжнародними партнерами, які не лише надають допомогу, а й вимагають звітності, допомагають в аудиті та розслідуваннях [6, с. 120].

Таким чином, ефективна реалізація кримінально-правової політики у сфері боротьби з корупцією можлива лише за умови поєднання жорстких правових механізмів покарання з комплексними заходами запобігання та формуванням нульової толерантності до корупційних проявів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тихий В. Кримінально-правова політика України: сучасний стан та перспективи розвитку. К.: Юрінком Інтер, 2020. – 276 с.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. Ратифіковано Законом України № 251-V від 18.10.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
3. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар / за ред. О. М. Литвак. К.: Алерта, 2022. 728 с.
4. Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua>.
5. Бандурка О. М. Протидія корупції: правові та організаційні засади. Харків: Право, 2021. – 348 с.
6. Коломоєць Є.Р. Шляхи виявлення та подолання корупції антикорупційними органами в умовах військового стану в Україні / Є.Р. Коломоєць, С.І. Сімакова. Виклики та перспективи сучасної науки: теорія, практика, інновації: Матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (БНАУ, 10-11 квітня 2025 р.). Біла Церква, 2025. С. 118-121.

УДК 347.41

СМОРОДА П.О., магістрант

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Досліджено практику застосування в Україні такого правового інструменту як медіація. Визначено основні проблеми та фактори, що гальмують розвиток даної сфери. Запропоновано шляхи підвищення ефективності спеціалістів, що виступають посередниками у вирішенні земельних спорів.

Ключові слова: Медіація, земельні спори, судова система.

Конституцією України проголошено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Земля виступає основою економічних відносин, виконуючи соціально-економічну функцію. Відповідно до ч. 1 ст. 152 Земельного кодексу України держава забезпечує громадянам та юридичним особам рівні умови захисту прав власності на землю. Власник земельної ділянки або землекористувач може вимагати усунення будь-яких порушень його прав на землю, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння земельною ділянкою, і відшкодування завданих збитків [1,с.338].

У сучасних умовах розвитку правової системи України медіація набуває все більшої актуальності як інструмент альтернативного вирішення спорів. Зважаючи на перевантаженість судової системи та тривалість розгляду справ, особливо у сфері земельних відносин, медіація стає важливим механізмом для швидкого, ефективного і мирного вирішення конфліктів. Цей процес дозволяє сторонам досягти взаємовигідних домовленостей, уникаючи тривалих судових процедур, значних витрат та погіршення відносин[2,с.202].

Переважно результатом вищезазначеного процесу є медіаційна угода, тобто письмова угода учасників правовідносин про спосіб врегулювання всіх або певних конфліктів (спорів), які виникли або можуть виникнути між ними, шляхом проведення медіації [3].

Важливо, що медіація дає сторонам можливість впливати одна на одну таким чином, щоб діяти взаємовигідно і контролювати свої збитки. Позитивним є те, що в результаті застосування процедури медіації обидві конфліктуючі сторони почуваються переможцями, замість «один переможець і один переможений» у судових справах. Так, процедурно медіація забезпечує сторонам прийнятніші результати, ніж судовий розгляд справи, де можливе лише загострення конфлікту. Медіація дозволяє розглянути усі виміри спору, а не лише правовий вимір конфлікту [4, 45].

Даний спосіб урегулювання земельних відносин набув значної актуальності в умовах повномасштабної війни та окупації частини території України. Завдяки професійному посередництву медіатора, сторони мають можливість досягнення консенсусу в рамках законодавства, приймаючи до уваги суб'єктивне відчуття справедливості кожного учасника.

Однак, слід зазначити, що ефективність медіації у земельних спорах значною мірою залежить від рівня правової культури населення, досвіду медіаторів, а також від підтримки з боку держави. Необхідно створити нормативну та інституційну базу для широкого застосування медіації, забезпечити навчання фахівців, інформування та «пропаганди» серед громадян, та фінансову підтримку таких процедур.

Хоча закон «Про медіацію» прийнятий, він все ще потребує адаптації до специфіки земельних відносин. Особливо важливим є питання про те, як забезпечити дотримання досягнутих угод і їх виконання у випадках, коли одна зі сторін може не виконувати домовленості. Для ефективного використання медіації необхідні висококваліфіковані медіатори, особливо у специфічних сферах, таких як земельні відносини. Наразі в Україні ще не сформована широка мережа медіаторів з досвідом роботи у таких складних конфліктах [2,с.4].

У підсумку, можна стверджувати, що медіація є не просто альтернативою судовому розгляду, а важливим інструментом вирішення земельних спорів у кризових умовах. Вона сприяє не лише ефективному врегулюванню конфліктів, але й зміцненню соціального миру, збереження громадської злагоди та відновлення довіри між громадянами. У майбутньому медіація має всі шанси стати ключовим елементом у трансформації української системи правосуддя, особливо в контексті післявоєнного відновлення та розвитку громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Канівець Л.А. кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права(Національний університет «Одеська юридична академія»), <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.50>.
2. Федчишин Д.В.,доктор юридичних наук, доцент кафедри цивільного права, Запорізький національний університет ORCID: 0000-0002-1565-8150. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.29>.

3. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 20.10.2025).

4. Настіна О. Медіація як альтернативний та ефективний спосіб вирішення межових земельних спорів». // Актуальні проблеми аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу (БНАУ, 5 жовтня 2021 р.). – Біла Церква, 2021. – С.175-177.

УДК: 343.352

СМОРОДА П.О., магістрант

Науковий керівник – **СИМАНОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УКРАЇНІ

У тезах конференції досліджено питання, що стосуються корупції, як однієї з головних загроз ефективності державного управління в Україні. Зазначено, що боротьба з корупційними злочинами залежить не лише від законодавства, а й від реального застосування норм права.

Ключові слова: корупція, доказування, докази, посадова особа, службові повноваження, хабарництво, шахрайство, транснаціональна корупція, політичний тиск, допустимість, достовірність, законодавство, слідчі.

Проблематика доказування корупційних правопорушень залишається однією з найскладніших у кримінальному процесі.

Докази є ключовим елементом у кримінальному провадженні, адже саме вони дозволяють встановити фактичні обставини справи та довести вину чи невинуватість особи. У процесі доказування важливо дотримуватись прав усіх учасників і забезпечити законність отримання доказів. Особливо складним є доказування у справах про корупційні правопорушення, де часто використовуються непрямі докази — фінансові документи, електронне листування та покази третіх осіб [4 с.135].

Однією з ключових проблем доказування корупційних правопорушень є необхідність встановлення всіх суттєвих ознак корупції. Для визнання діяння корупційним має бути одночасно присутнє кілька умов: вчинення посадовою особою, здійснення дій у межах службових повноважень, наявність мети особистого збагачення та факт отримання або пропозиції неправомірної вигоди. Відсутність хоча б однієї ознаки ускладнює кваліфікацію діяння та збір доказів, оскільки кожна ознака є критичною для доведення правопорушення [2].

Проблеми виникають через невизначеність наміру, мети та транснаціональний характер корупції. Доказування того, що службова особа використовувала повноваження саме для особистого збагачення, є складним, оскільки часто відсутні прямі докази умислу. Крім того, залучення іноземних осіб або транснаціональних компаній ускладнює слідчі дії, потребує міжнародної співпраці та застосування складних юридичних процедур, що робить розслідування таких правопорушень ще більш тривалим.

Е. Невмережицький, С. Сокурченко звертають увагу на те, що корупційні злочини можуть вчинятися не лише державними службовцями, а й посадовими особами недержавних структур, політичних партій та громадських організацій. Такий широкий спектр суб'єктів ускладнює ідентифікацію винних осіб і збирання доказів [6, с. 368]. Додатковою проблемою є транснаціональна корупція, що потребує міжнародної співпраці, ускладнює процес доказування через різницю у правових системах і юрисдикціях, а також через обмежений доступ до інформації за межами держави [7, с.103].

Додаткову складність створює різноманітність форм корупційних діянь та широкий спектр суб'єктів. Корупція проявляється у вигляді хабарництва, шахрайства, розтрата публічних коштів, лобізму, кумівства, фаворизму чи захоплення держави, а її суб'єктами можуть бути посадові особи органів влади, державних і недержавних організацій, політичних партій та громадських об'єднань. Приховані та непрямі форми, а також велика

кількість потенційних учасників ускладнюють документальне підтвердження та встановлення відповідальності конкретних осіб [2, с. 43].

Як зазначає С.О. Касапоглу, у практиці часто виникають труднощі щодо визначення допустимості доказів, адже будь-яке порушення процедури їх збирання чи порушення прав учасників кримінального провадження може стати підставою для визнання таких доказів недопустимими. Серед основних проблем науковці виокремлюють недостатню аргументацію доказової бази, що унеможлиблює формування переконливих версій для суду; недостовірність або суперечливість доказів, які не дають змоги суду встановити істину у справі; неналежне проведення експертиз, що призводить до сумнівних висновків; а також політичний тиск під час розслідування корупційних злочинів високопосадовців, який впливає на процес прийняття рішень щодо доказів [3, с. 622-623].

Додатково до проблеми допустимості доказів, у розслідуванні корупційних злочинів часто спостерігаються типові процесуальні порушення, що істотно впливають на результати доказування. За спостереженнями В. Мироненка, серед них — ігнорування презумпції невинуватості, порушення порядку проведення обшуків, надмірна публічність розслідування, розповсюдження відомостей, отриманих під час негласних слідчих дій, а також розкриття інформації про конфідентних співробітників [5].

На думку А. Вознюка, проблема доказування у справах про корупційні правопорушення також ускладнюється відсутністю єдиного підходу до визначення самого поняття «корупційне кримінальне правопорушення» у Кримінальному кодексі України, що породжує колізії у кваліфікації діянь і визначенні меж доказування. Усе це свідчить про необхідність удосконалення антикорупційного законодавства, посилення процесуальної незалежності слідчих і впровадження системного підходу до підвищення якості доказування у справах цієї категорії [1, с.29].

Тертишник В.М. та Батраченко Т. підкреслюють необхідність внесення системних змін до законодавства, зокрема: посилення покарання за корупційні злочини з урахуванням кваліфікуючих ознак, включаючи можливість довічного ув'язнення; створення інтегрованого механізму відповідальності за політичну корупцію; запровадження у кримінальному та кримінально-процесуальному праві узгодженого інституту пом'якшення покарання для осіб, які щиро каються, із одночасним скасуванням чинної угоди про визнання вини, що не відповідає нормам кримінального права та Конституції; а також посилення незалежності слідчого та гарантій його процесуальної автономії від впливу виконавчої влади й політичних органів [8, с.57].

Отже, процес збирання доказів у кримінальному провадженні є складним, довготривалим, вимагає відповідних знань та навичок від органів досудового розслідування. Проблеми, які виникають під час розслідування таких правопорушень пов'язані з допустимістю доказів через їх недостовірність, недостатню аргументацію або їх суперечність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознюк А.А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2020. No 2 (20). С. 21–32.
2. Каленіченко Л.І Слинко Д.В. Поняття, ознаки та види корупції. Право і безпека. 2022. Vol. 84, no. 1. Р. 39–46. URL:<https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.04> (дата звернення: 19.10.2025).
3. Касапоглу С.О. Допустимість доказів у кримінальних провадженнях за корупційні злочини. Юридичний науковий електронний журнал. No 5/2024. С. 622–625.
4. Матвійчук А.В. Доказування корупційних правопорушень. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. Vol. 4, no. 85. Р. 135–139. URL:<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.19> (дата звернення: 19.10.2025).
5. Мироненко В. Типові процесуальні порушення законодавства під час розслідування корупційних злочинів. URL:https://jurliga.ligazakon.net/analitics/226616_tipov-protsesualn-porushennya-zakonodavstva-pd-chas-rozsliduvannya-koruptsynikh-zlochinv (дата звернення: 20.10.2025).
6. Невмережицький Е. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. Київ : КНТ, 2008. 368 с.

7. Сокурєнко В. В. Корупція як зовнішня загроза Національній безпеці України // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9 груд. 2016 р.) / редкол.: В. В. Чернєй та ін. ; МВС України, Нац. акад. внутр. справ, Нац. акад. правових наук України, ГС «Центр запобігання та протидії корупції». Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 103–105.

8. Тертишник В.М., Батраченко Т.С. Правові проблеми протидії корупції. Південноукраїнський правничий часопис. No 1. 2024. С. 57–63.

УДК 343.3

СТАРІКОВА С.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

У тезах досліджено правову природу самовільного зайняття земельних ділянок, визначено основні причини поширення цього явища в Україні, а також проаналізовано правові наслідки для порушників. Окрему увагу приділено судовій практиці та адміністративним і цивільно-правовим механізмам реагування. Запропоновано комплексні шляхи вирішення проблеми, серед яких — цифровізація кадастру, удосконалення законодавства та посилення контролю з боку органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: земельне право, самовільне зайняття, правові підстави, відповідальність, будівництво, захист прав, кадастр, цифровізація, штраф, самоуправство

Проблема самовільного зайняття земельних ділянок є однією з найгостріших у сфері земельного права України. Незважаючи на існування правового регулювання, ця категорія порушень набуває системного характеру, особливо у великих містах, прибережних зонах, а також на землях сільськогосподарського призначення. Актуальність теми зумовлена потребою у забезпеченні ефективного механізму захисту права власності на землю, а також гармонізації земельного законодавства із реальними потребами практики.

Згідно зі статтею 211 Земельного кодексу України [1], самовільне зайняття земельної ділянки означає використання землі без відповідних правових підстав, тобто без договору оренди, акта на право власності або іншого документа, що засвідчує законне володіння ділянкою. Це може включати незаконне будівництво, розміщення об'єктів, обробку землі чи інші дії без згоди власника чи уповноваженого органу.

Серед основних причин поширення цієї проблеми варто виділити недосконалість реєстраційної системи, що проявляється у плутанині кадастрових даних і дублюванні прав, а також слабкий контроль з боку органів місцевого самоврядування [5]. Значну роль відіграє і відсутність ефективної системи притягнення порушників до відповідальності, а також низький рівень правової культури серед громадян. Часто порушники залишаються безкарними, оскільки процес фіксації правопорушення є складним, а механізми оперативного реагування недостатньо ефективні [6].

За самовільне зайняття земельної ділянки передбачено кілька видів юридичної відповідальності. В адміністративному порядку відповідальність регламентується статтею 53-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2], що передбачає накладення штрафів. У цивільно-правовому аспекті порушник зобов'язаний відшкодувати завдані збитки власнику або законному користувачу землі. Крім того, він може бути зобов'язаний за рішенням суду звільнити земельну ділянку. У виняткових випадках може наставати кримінальна відповідальність, зокрема за самоуправство або зловживання, якщо дії призвели до тяжких наслідків. Також у ряді випадків може бути застосовано примусове знесення об'єктів, зведених незаконно [3].

Судова практика свідчить, що власники земельних ділянок та органи місцевого самоврядування часто змушені захищати свої права в судовому порядку. Як правило, суди задовольняють позови про звільнення ділянки [4], однак процес є тривалим та потребує

належного доказового підґрунтя. Для цього необхідні акти обстеження, витяги з реєстрів, фото- та відеофіксація порушення тощо.

У якості шляхів вирішення проблеми варто розглядати подальшу цифровізацію Державного земельного кадастру та реєстрів, що дозволить забезпечити точність та прозорість інформації про правовий статус земель [5]. Необхідним є також посилення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері контролю за землекористуванням. Варто вдосконалити процедури фіксації порушень і забезпечити можливість оперативного адміністративного реагування без потреби у тривалих судових процесах. Також доцільно проводити інформаційні кампанії серед населення для підвищення правової свідомості, що може стати профілактикою порушень. Окремо варто звернути увагу на необхідність законодавчих змін, зокрема — щодо посилення адміністративної відповідальності за самовільне зайняття земель [7].

Висновки

Таким чином, самовільне зайняття земельних ділянок є серйозним викликом для правопорядку та ефективного управління земельними ресурсами. Подолати цю проблему можливо лише шляхом комплексного підходу: зміцнення правових механізмів, цифрових інструментів, посилення контролю та активної участі громади. Забезпечення дотримання прав власності на землю є запорукою правової держави та сталого розвитку територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X.
3. Закон України «Про державний земельний кадастр» від 07.07.2011 № 3613-VI.
4. Постанова Верховного Суду у справі № 922/1516/20 (щодо звільнення самовільно зайнятої ділянки).
5. Офіційний сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру — land.gov.ua.
6. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України / За ред. А.М. Мірошниченка. К.: Юрінком Інтер, 2021.
7. Іванова Н.І. Проблеми самовільного зайняття земель в Україні: правовий аспект // Юридичний вісник України. 2023. № 4.

УДК 349.42

ГРОЗА В.С., магістрантка

Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ

У статті розглянуто правові засади регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів агробізнесу в Україні. Визначено роль інвестицій у забезпеченні сталого розвитку сільськогосподарського виробництва, модернізації матеріально-технічної бази та підвищенні конкурентоспроможності аграрного сектору. Проаналізовано чинну нормативно-правову базу, зокрема положення Закону України «Про інвестиційну діяльність», Земельного кодексу України, податкового законодавства. Акцентовано увагу на інструментах державної підтримки інвесторів, серед яких пільгове кредитування, податкові стимули, грантові програми та механізми державно-приватного партнерства.

Ключові слова: інвестиції, агробізнес, правове регулювання, інвестори, державна підтримка, сільське господарство.

Інвестиційна діяльність у сільськогосподарській сфері є ключовим фактором підвищення продуктивності аграрного виробництва, модернізації технологій, забезпечення сталого розвитку та інтеграції України до світового економічного простору. Актуальність правового регулювання інвестицій у агробізнесі зумовлена як потребами національної економіки, так і викликами, що стоять перед аграрним сектором у сучасних умовах.

Нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності в Україні ґрунтується на низці базових актів. Основним є Закон України «Про інвестиційну діяльність» [1], що

визначає правові, економічні та соціальні умови інвестування. Важливу роль відіграють також, Закон «Про режим іноземного інвестування»[2], земельне [3], податкове [5] та банківське законодавство. Ці нормативні акти регламентують як загальні принципи інвестиційної діяльності, так і особливості залучення інвестицій у аграрну сферу.

Специфіка агробізнесу зумовлює необхідність поєднання загальних правил інвестиційної діяльності з нормами земельного та аграрного права. Використання земель сільськогосподарського призначення як основного ресурсу вимагає чіткого правового врегулювання доступу до земельних ділянок, орендних відносин, права власності та запобігання зловживанням. У цьому контексті особливо важливими є положення Земельного кодексу України [3] та реформа ринку землі, яка створює нові умови для інвесторів у сільське господарство [9].

Державна політика у сфері підтримки інвестицій передбачає різні інструменти стимулювання. Серед них – пільгове кредитування, державні програми компенсацій вартості техніки та обладнання, гранти для розвитку тваринництва та садівництва, податкові стимули для інвесторів [6]. Особливу роль відіграє механізм державно-приватного партнерства, що дозволяє об'єднувати ресурси держави та бізнесу для реалізації великих аграрних проєктів. Водночас для залучення іноземних інвесторів важливими є гарантії захисту інвестицій, передбачені законодавством та міжнародними договорами України. [7]

Попри наявність нормативно-правової бази, у практиці інвестування в агробізнес існує низка проблем [5]. Серед них – нестабільність законодавства та часті зміни правил оподаткування, бюрократичні перешкоди під час реєстрації інвестиційних проєктів, обмежений доступ малих та середніх агровиробників до фінансових ресурсів [8]. Окремим фактором є ризики, пов'язані із воєнними діями, що знижують привабливість аграрного сектору для іноземних інвесторів [9]. Недостатній рівень страхування інвестицій також ускладнює реалізацію довгострокових проєктів [10].

Серед перспективних напрямів удосконалення правового регулювання інвестиційної діяльності у сфері агробізнесу варто виділити:

1. гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами у сфері інвестицій та аграрного права [9];
2. запровадження більш гнучких податкових стимулів для аграрних інвесторів [5];
3. розширення механізмів страхування інвестицій, у тому числі за участю держави [10];
4. створення спеціальних інвестиційних зон у сільському господарстві [7];
5. цифровізацію процедур реєстрації та супроводу інвестиційних проєктів;
6. підвищення рівня правового захисту інвесторів і посилення судових механізмів вирішення спорів[5].

Правове регулювання інвестиційної діяльності в агробізнесі повинно поєднувати прозорі та зрозумілі правила гри, державні гарантії та мінімізацію адміністративного тиску. Це дозволить активізувати залучення як вітчизняних, так і іноземних інвестицій, створити сприятливі умови для розвитку фермерських господарств, аграрних підприємств і кооперативів. У довгостроковій перспективі це сприятиме модернізації аграрного виробництва, підвищенню його експортного потенціалу та посиленню економічної безпеки України [8].

Правове регулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі України є ключовим чинником формування сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення модернізації сільськогосподарського виробництва та підвищення його конкурентоспроможності. Проведений аналіз засвідчив, що нормативно-правова база охоплює як загальні акти у сфері інвестиційної діяльності, так і спеціальне аграрне, земельне та податкове законодавство, однак її ефективність знижується через нестабільність, складність застосування та наявність правових прогалин.

Державна політика у сфері підтримки інвесторів, що включає пільгове кредитування, гранти, податкові стимули та механізми державно-приватного партнерства, має важливе значення для стимулювання вкладень у сільське господарство. Водночас неврегульованість

питань захисту прав інвесторів, воєнні ризики та обмежений доступ аграрних підприємств до фінансових ресурсів залишаються серйозними викликами.

Таким чином, ефективне правове регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів агробізнесу є запорукою сталого розвитку аграрного сектору, його інтеграції у світові економічні процеси та формування позитивного інвестиційного іміджу держави [9].

Отже, удосконалення правового регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів агробізнесу повинно ґрунтуватися на гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, створенні дієвих механізмів захисту інвесторів, розширенні можливостей страхування та цифровізації інвестиційних процедур. Реалізація цих заходів дозволить активізувати інвестиційні процеси, підвищити стійкість та ефективність аграрного сектору, сприятиме його інтеграції у світову економіку та зміцненню економічної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.
2. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – Ст. 80.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.
5. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 49. – Ст. 527.
6. Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
7. Дяченко О.І. Правове регулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – № 5. – С. 38–42.
8. Костенко О.М. Інвестиційна діяльність у сільському господарстві: правові та економічні аспекти // Актуальні проблеми держави і права. – 2020. – Вип. 89. – С. 97–103.

УДК 349.4

КАРМАЗІНА Л.С., магістрантка

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд.юрид.наук, доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ОПИНИЛИСЯ ПІД ТИМЧАСОВОЮ ОКУПАЦІЄЮ

Досліджено правові проблеми використання земель під тимчасовою окупацією. Окреслено виклики, пов'язані з реєстрами, незаконним розпорядженням та екологічною безпекою. Наголошено на потребі законодавчих механізмів для відновлення прав.

Ключові слова: тимчасова окупація, використання земель, земельні відносини, земельні ділянки, відновлення прав.

Тимчасова окупація частини території України породила низку специфічних правових проблем у сфері земельних відносин, що потребують окремого регулювання та координації дій державних органів. Серед ключових викликів – обмеження функціонування реєстрів, невизначеність правового статусу земельних ділянок, ризики незаконного розпорядження майном, а також питання відповідальності за екологічну шкоду і відновлення використання земель після деокупації. Наукові дослідження й практичні огляди підкреслюють багатовимірний характер цих проблем і потребу комплексних законодавчих рішень.

Одними з основних є технічно-реєстраційні проблеми. Державний земельний кадастр та інші електронні сервіси часто недоступні або функціонують з обмеженнями у зонах бойових дій і на тимчасово окупованих територіях, що ускладнює проведення реєстраційних дій, призводить до появи «білих плям» у базах даних та створює передумови для виникнення

спірних правовідносин при відновленні контролю над територіями. Держава вживає тимчасових адміністративних заходів щодо особливостей ведення кадастру у період воєнного стану, проте повна реанімація реєстрів потребуватиме спеціальних процедур та технічних резервних копій [1].

Також проблемою є нормативно-правова невизначеність. Вже прийняті зміни до деяких законів щодо регулювання правового режиму тимчасово окупованих територій стосуються різних сфер [2; 4], проте питання відновлення прав на земельні ділянки, процедури державної реєстрації після деокупації, захисту власників і порядок компенсацій залишаються частково нерегульованими і вимагають системного підходу. Важливою є наявність механізмів, що дозволяють встановлювати й фіксувати факти володіння та користування землею в умовах втрати первинної документації.

До провідних проблем використання земель, що опинилися під тимчасовою окупацією відносять адміністративно-процесуальні та охоронні ризики. Під час тимчасової відсутності контролю державних органів виникає ризик незаконного розпорядження земельними ділянками (самовільне зайняття, підробка документів, рейдерство) [3].

Для мінімізації таких порушень необхідне посилення адміністративного нагляду, впровадження спеціальних тимчасових заборон і кримінально-правових санкцій щодо незаконного заволодіння землею, а також прозорі процедури визнання й відновлення прав постраждалих власників.

Не можна не згадати про екологічні та безпекові аспекти: замінування, руйнування інфраструктури, техногенні пошкодження й забруднення ґрунтів ускладнюють негайне відновлення сільськогосподарського або іншого економічного використання земель [5; 6]. Юридично зазначене породжує питання щодо встановлення відповідальності за екологічну шкоду, пріоритетності робіт з очищення та рекультивації, а також визначення джерел фінансування таких заходів – державні програми чи міжнародна допомога.

Для ефективного вирішення названих проблем потрібні:

- 1) законодавчі механізми спеціальної реєстрації та відновлення документів;
- 2) алгоритми пріоритизації ділянок для розмінування й рекультивації;
- 3) чіткі правила переходу прав у випадках знищення об'єктів нерухомості;
- 4) механізми компенсації та захисту потерпілих громадян.

Адекватна правова політика має враховувати міжнародні стандарти захисту власності, принципи гуманітарного права та досвід постконфліктної реабілітації інших держав.

Таким чином, вирішення проблем використання земель на тимчасово окупованих територіях – це одночасно правове, технічне та експертне завдання. Його реалізація потребує спеціального законодавства, міжвідомчої координації, інвестицій у цифрову інфраструктуру реєстрів та міжнародної підтримки задля відновлення правової визначеності, безпеки й екологічної стійкості відновлених територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. № 564. URL:<https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-vedennya-ta-funkcionuvannya-derzhavnogo-zemelnogo-kadastru-v-umovah-voyennogo-s564-070522> (дата звернення: 04.10.2025).

2. Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2022 № 1364. Дата оновлення: 16.01.2025. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1364-2022-%D0%BF> (дата звернення: 04.10.2025).

3. Кулинич П. Деокупація українських територій та відновлення прав громадян на землю. LEXINFORM.COM.UA. 01.02.2023. URL:<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/deokupatsiya-ukrayinskyh-teritorij-ta-vidnovlennya-prav-grom-adyan-na-zemlyu/> (дата звернення: 04.10.2025).

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України: Закон України від 21.04.2022 р. № 2217-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2217-20> (дата звернення: 05.10.2025).

5. Dodd E., Welsh C. Demining Ukraine's Farmland: Progress, Adaptation, and Needs. Center for Strategic & International Studies. December 5, 2024. URL:<https://www.csis.org/analysis/demining-ukraines-farmland-progress-adaptation-and-needs> (дата звернення: 05.10.2025).

6. Grygaski T. Comprehensive Report Ukraine Environmental Damage Assessments December 2023. Informal inter-agency coordination group on environmental assessments for Ukraine. UNECE. 2024. URL:https://unece.org/sites/default/files/2024-02/Comprehensive%20Report_Ukr%20Env%20Damage%20Assessments_IACG_Dec.%202023.pdf (дата звернення: 05.10.2025).

УДК 347.238.1

КОГУТЕНКО Д.В., магістрант

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ: ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

Досліджено, як право спільної власності на землю реалізується в Україні та які колізії виникають у практиці його застосування. Особлива увага приділяється юридичному змісту цього права, правовим механізмам розпорядження земельними ділянками, а також проблемам, що виникають у процесі користування, володіння та розподілу спільного майна.

Ключові слова: спільна власність, право на землю, користування земельною ділянкою, розпорядження майном, колізії у праві, практика застосування.

Право спільної власності на землю передбачає, що земельна ділянка або частина землі належить одночасно двом або більше особам, кожен з яких має певні права на користування, розпорядження та володіння. Це право закріплено у Земельному кодексі України та Цивільному кодексі України, де визначено юридичні засади користування спільною власністю, правила розподілу витрат та прибутків, а також порядок прийняття рішень щодо спільного майна. Спільна власність може виникати як між приватними особами, так і між державою, територіальними громадами та приватними власниками.

Юридичний зміст права спільної власності включає кілька ключових аспектів. По-перше, кожен співвласник має право користуватися земельною ділянкою пропорційно до своєї частки, але не може здійснювати дії, які шкодять інтересам інших співвласників. По-друге, розпорядження земельною ділянкою (продаж, дарування, обмін) потребує згоди всіх співвласників або дотримання порядку, передбаченого законом. По-третє, кожен співвласник несе відповідальність за спільне майно, включно з податками та обов'язковими платежами.

На практиці застосування цього права часто супроводжується колізіями та труднощами. Типовими проблемами є неврегульовані межі земельних ділянок, суперечки між співвласниками щодо використання землі, непогодженість дій щодо її розпорядження та відсутність чітких правил визначення часток. Судова практика України містить численні приклади спорів про користування спільними земельними ділянками, де співвласники звертаються до суду для встановлення порядку користування або примусового поділу майна. Такі випадки свідчать про необхідність детального регулювання процедур спільного користування та розпорядження землею.

Особливу увагу слід приділяти питанням поділу спільної власності на землю між спадкоємцями або у випадках виходу одного із співвласників зі складу власників. Законодавство передбачає механізми розділу земельної ділянки за згодою сторін або через суд, проте на практиці цей процес часто ускладнюється через недостатньо чіткі вимоги до документації, невизначеність меж та колізії між нормами земельного та цивільного права.

Практика застосування права спільної власності також включає випадки, коли земля належить територіальним громадам або державі, а її використання здійснюють кілька юридичних або фізичних осіб. У таких випадках колізії виникають через суперечності між правом на користування та державним контролем за земельними ресурсами, необхідністю отримання погоджень, дотримання екологічних та санітарних норм.

Висновком є те, що право спільної власності на землю є ефективним механізмом забезпечення колективного користування земельними ресурсами, але його реалізація потребує чіткого законодавчого регулювання та практичних механізмів вирішення спорів. Необхідна гармонізація норм земельного та цивільного законодавства, створення прозорих процедур визначення часток співвласників та врегулювання колізій, що виникають у процесі користування, розпорядження та поділу земельних ділянок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України (2001). – Київ: ВР України.
2. Цивільний кодекс України (2003). – Київ: ВР України.
3. Костенко О. І. Право власності на землю: теорія і практика застосування. – К.: Юрінком Інтер, 2017.
4. Судова практика Верховного Суду України щодо спільної власності на землю. – <https://verhovnaraada.gov.ua>
5. Петров С. М. *Земельне право України*. – К.: Центр учбової літератури, 2019.

УДК 349.42

КАТАЄВ Я.Д., магістрант

Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

У публікації досліджено правові засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами агробізнесу в умовах сучасного ринку. Особливу увагу приділено впливу повномасштабної війни на стан аграрного сектору та організацію експорту зерна в рамках Ініціативи з експорту зерна через Чорне море.

Ключові слова: агробізнес, зовнішньоекономічна діяльність, аграрний сектор, зернова угода, ГАТТ 1994, СОТ, експорт, продовольча безпека.

Стрімкий розвиток економіки аграрного сектору Україна відіграє провідну роль у формування експортного потенціалу та продовольчої безпеки світу. Сільськогосподарські товариства є фундаментом аграрного сектору. Саме вони забезпечують стабільність виробництва, розвиток ринків та продовольчу безпеку країни. Завдяки ефективному управлінню та впровадженню інновацій, ці товариства підвищують продуктивність і конкурентоспроможність українського агросектору. З огляду на стратегічне значення агропромислового комплексу для національної економіки, формування комплексної та дієвої системи правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності набуває особливої актуальності.

Відповідно до даних Державної служби статистики України, станом на 01 січня 2025 року оприлюднена статистика зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання [додаток 1.]: Товариство з обмеженою відповідальністю – 809 749; Акціонерне товариство – 7155; Товариство з додатковою відповідальністю – 1498; Командитне товариство – 367.

До головної нормативно-правової бази у зовнішньоекономічній діяльності становлять: Конституція України, Господарський кодекс України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». У другій статті Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність ґрунтується на принципах суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічних відносин, свободи підприємницької діяльності, рівності всіх суб'єктів господарювання та захисту інтересів держави і її суб'єктів [1]. Дані положення забезпечують баланс між економічною самостійністю суб'єктів агробізнесу та контролюючими функціями держави. Крім того, важливу роль відіграють міжнародні договори, а саме Генеральної угоди з тарифів і торгівлі – ГАТТ 1994 [4]. Він відіграє провідну роль, і є одним із основоположних документів СОТ (Світової організації торгівлі).

Повномасштабна війна в Україні суттєво вплинула на функціонування аграрного сектору та внесла свої корективи у здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема у сфері експорту зерна. Одним із вагомих зовнішньоекономічних подій для українського агробізнесу стала Ініціатива з експорту зерна через Чорне море, що була підписана 22 липня 2022 року під егідою ООН та Туреччини і передбачала безпечне транспортування зерна, продовольства та добрив з українських портів, які не є окупованими [2]. За даними Київської школи економіки, опублікованим у журналі Швейцарської вищої технічної школи Цюріха, внаслідок повномасштабного вторгнення аграрний сектор України зазнав значних збитків. Найбільше втрат припало на сільськогосподарську техніку - близько 5,8 млрд доларів [3], зокрема пошкоджено трактори на суму до 1,6 млрд доларів. Більше 21% техніки в Україні стало частково або повністю непрацездатним.

Отже, правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агробізнесу в сучасних умовах є ключовим чинником забезпечення стабільності та розвитку аграрного сектору. Повномасштабна війна показує, що чіткий правовий механізм, підтримка стратегічних партнерів, здатна адаптуватися до кризових викликів, захищати економічні інтереси держави та сприяти збереженню експортного потенціалу у надзвичайно важких моментах. Одним із важливим чинником стабільної зовнішньоекономічної діяльності є гармонізація національного законодавства із міжнародними нормативно-правовими актами.

Додаток 1.

Таблиця. 1 – Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання з розподілом за ознакою статі керівника.

Джерело: Головне управління статистики України, станом на 01 січня 2025 р.

Назва організаційно-правової форми господарювання згідно з КОПФГ / According to Classification of the organisational and legal forms	Загальна кількість юридичних осіб, одиниць / Total of the number legal units, units	Юридичні особи, керівниками яких є / Legal units, who headed by			
		чоловіки / man		жінки / women	
		кількість, одиниць / the number, units	частка, у % до загальної кількості / share, in % of the total number	кількість, одиниць / the number, units	частка, у % до загальної кількості / share, in % of the total number
Україна	818 769	608 401	306.7	210 328	93.3
з них					
Акціонерне товариство	7155	5745	80,7	1370	19,3
Товариство з обмеженою відповідальністю	809749	601216	74,2	208533	25,8
Товариство з додатковою відповідальністю	1498	1169	78,0	329	22,0
Командитне товариство	367	271	73,8	96	26,2

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховна Рада України. Законодавства України. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Стаття 2. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
2. Факти. «Угода про експорт зерна Чорним морем – оприлюднено текст документа.» URL:<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220722-ugoda-pro-eksport-zerna-chornym-morem-oprylyudneno-tekst-dokumentu/>
3. Швейцарська вища технічна школа Цюріха. «Ukrainian analytical digest». 2024. URL:<https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/specialinterest/gess/cis/center-for>
4. Professional. Професіоналам зовнішньоекономічної діяльності. «Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року». URL:<https://qdpro.com.ua/document/18370>

НЕСТЕРЕНКО Н.Є., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРЕНДНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено правові особливості орендного землекористування в Україні в умовах воєнного стану, визначено його нормативно-правові засади, специфіку укладення, поновлення та припинення договорів оренди земель сільськогосподарського призначення. Проаналізовано правові наслідки спрощення процедур оренди, з'ясовано проблеми реалізації прав сторін та визначено напрями вдосконалення земельного законодавства у надзвичайних умовах.

Ключові слова: оренда землі, земельна ділянка, воєнний стан, орендодавець, орендар, земельне право, правове регулювання, продовольча безпека.

Земельні ресурси є одним з найважливіших елементів економічної системи України, що забезпечують стабільність аграрного сектору та продовольчу безпеку держави. Після запровадження воєнного стану в Україні земельне законодавство зазнало істотних змін, спрямованих на збереження ефективного використання земель сільськогосподарського призначення та захист прав користувачів.

Основним нормативно-правовим актом, що врегулював ці питання, став Закон України №2145-IX від 24 березня 2022 року “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану” [1]. Цим законом запроваджено автоматичне поновлення договорів оренди земель сільськогосподарського призначення на один рік без необхідності укладення додаткових угод та без державної реєстрації такого поновлення. Це рішення стало ключовим для підтримки безперервного аграрного виробництва в період, коли нотаріальні дії чи доступ до державних реєстрів у багатьох регіонах були ускладнені в умовах воєнного стану [2].

Крім того, встановлено можливість передачі земель державної та комунальної власності в оренду без проведення земельних торгів, що дозволило аграріям оперативно отримувати у користування необхідні площі в умовах оренди землі [3].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №480 від 19 квітня 2022 року “Деякі питання регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану” [2], військові адміністрації отримали право приймати рішення щодо оренди земель державної та комунальної власності на відповідній території. Це забезпечило безперервність процесів управління землею у громадах, де місцеві ради не можуть функціонувати повноцінно.

Орендарі отримали тимчасові гарантії стабільності користування земельними ділянками навіть за відсутності технічної можливості поновити договір. Така модель оренди базується на принципах спрощення процедур, мінімізації бюрократії та забезпечення балансу інтересів держави і власників землі.

Однак поряд із позитивними аспектами виявилися і проблемні питання правозастосування. Зокрема, спрощений порядок призвів до випадків подвійної реєстрації земельних ділянок, порушень при визначенні меж орендованих територій та недостатнього контролю за дотриманням умов договору. Значна кількість договорів оренди укладається без повного дотримання вимог щодо кадастрових номерів або без акту приймання-передачі ділянки, що ускладнює подальше правове регулювання [4]. Крім того, у районах, які зазнали бойових дій, постала проблема втрати або пошкодження документів на землю, знищення архівів та обмеження доступу до Державного земельного кадастру. Це створює правову невизначеність і підвищує ризики зловживань під час поновлення або реєстрації прав оренди.

Важливим аспектом правового режиму є також відшкодування збитків власникам і користувачам земельних ділянок, які постраждали внаслідок воєнних дій [5]. Законодавство наразі не містить чіткого механізму компенсації втрат, що зумовлює необхідність його подальшого вдосконалення. Зазначимо, що перспективним напрямом розвитку земельних

відносин є цифровізація орендних процедур, створення єдиного електронного реєстру договорів, який дозволить автоматизовано продовжувати оренду, фіксувати зміни та захищати інформацію від втрати. Також доцільно посилити відповідальність за порушення умов оренди та забезпечити електронний моніторинг використання земель.

Отже, правовий режим орендного землекористування в умовах воєнного стану характеризується поєднанням тимчасових спрощень, гнучкого адміністрування та посилення ролі держави у забезпеченні продовольчої безпеки. У майбутньому такі зміни можуть стати основою для глибшої реформи земельного права та модернізації системи управління земельними ресурсами в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України №2145-IX від 24.03.2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. №480 «Деякі питання регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану».
3. Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 р. №161-XIV.
4. Гаврилюк О. Правові особливості оренди землі у воєнний час // Юридичний вісник. — 2023. — №2. — С. 45–50.
5. Сафронова І. П. Актуальні проблеми земельного законодавства України в умовах воєнного стану // Земельне та аграрне право. — 2024. — №1. — С. 30–36.

УДК 349.41

БОЙКО І.О., магістрантка

Науковий керівник – **НАСТІНА І.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СУДОВА ПРАКТИКА ЩОДО ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні спричинив суттєві зміни в земельному законодавстві та, відповідно, вплинув на правозастосовну практику в сфері вирішення земельних спорів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу нових підходів судів до застосування спеціальних норм, прийнятих на період дії воєнного стану, та вироблення сталої судової практики для забезпечення законності й захисту прав учасників земельних відносин.

Ключові слова: земельні спори, воєнний стан, судова практика, оренда землі, автоматична пролонгація, безоплатна приватизація, неможливість використання.

Земля є стратегічним ресурсом держави, що визначає економічний розвиток та безпеку країни. Тому в умовах воєнного стану врегулювання земельних відносин стало пріоритетним завданням законодавця, який ухвалив низку актів, серед яких Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» (далі також – Закон № 2145-IX) [8] та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» [7].

Найбільш значущою зміною стала автоматична пролонгація на один рік договорів оренди, суборенди, емфітевзису та суперфіцію земельних ділянок, строк дії яких закінчився після введення воєнного стану (п. 27 Перехідних положень Земельного кодексу України (далі — ЗКУ) [2].

Зокрема Велика палата Верховного Суду у постанові від 18.04.2023 року у справі №357/8277/19 наголошує на імперативному характері цієї норми. Це означає, що договір вважається продовженим автоматично, незалежно від волевиявлення сторін і без необхідності внесення змін до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Судова практика спрямована на стабілізацію аграрних правовідносин та захист прав землекористувачів в умовах обмежених можливостей для переоформлення документів [3].

В умовах військових дій орендарі часто звертаються до суду з вимогою про звільнення від сплати орендної плати, посилаючись на неможливість використання землі.

Суди активно застосовують положення частини шостої статті 762 Цивільного кодексу України [11], згідно з якою наймач звільняється від плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які він не відповідає. До таких обставин відносять: активні бойові дії, тимчасову окупацію, або використання земельної ділянки для військових потреб (наприклад, розміщення оборонних споруд).

Для успішного застосування цієї норми орендар повинен належним чином довести факт повної фізичної неможливості чи юридичної заборони використання земельної ділянки, а не лише факт настання форс-мажору як такого. Факт розташування ділянки в зоні бойових дій або окупації є важливим, але потребує додаткового доказового забезпечення [6].

Законом № 2181-IX від 01.04.2022 до Закону «Про оренду державного та комунального майна» внесено норму, що під час воєнного стану КМУ може встановлювати інші правила оренди. Постановою КМУ № 634 від 01.06.2022 [10] передбачено, що авансовий внесок і депозит обмежені розміром місячної орендної плати та умова про сплату оренди наперед не застосовується, якщо орендар звільнений від платежів на час воєнного стану. Її невиконання не є підставою для розірвання договору (Постанова КГС ВС від 11.07.2023 у справі № 910/8348/22) [5].

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 20.06.2023 року у справі №554/10517/16 розцінила вимогу про витребування земельної ділянки з незаконного володіння на користь земель запасу міської ради як вимогу про її повернення територіальній громаді за правилами негативного позову (п. 7.48, 7.50) [1]. Належним способом судового захисту права власника на земельну ділянку природно-заповідного фонду є саме негативний, а не виндикаційний позов [4].

Новим і складним викликом, що вже починає формувати судову практику, є питання відшкодування збитків, завданих землі внаслідок військової агресії, включаючи забруднення ґрунту, знищення насаджень та пошкодження об'єктів.

Таким чином, судова практика в умовах воєнного стану є динамічною і прагне до балансу між стабілізацією правовідносин та невідкладним захистом інтересів держави і приватних суб'єктів, постраждалих від воєнної агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальна практика Верховного Суду з питань розгляду земельних спорів в умовах воєнного стану. Верховний Суд. URL:https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Prezent_zemelni_sporu.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.09.2025).
2. Земельний кодекс України: Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III: станом на 12 верес. 2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 30.09.2025).
3. Постанова ВП ВС від 18.04.23, справа №357/8277/19. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/110367952> (дата звернення: 30.09.2025).
4. Постанова ВП ВС від 20.06.23 року у справі №554/10517/16. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/113091902> (дата звернення: 30.09.2025).
5. Постанова КГС ВС від 11.07.2023 у справі № 910/8348/22. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/112286887> (дата звернення: 30.09.2025).
6. Постанова КГС ВС від 12.01.2022, справа № 905/1436/20. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102735753> (дата звернення: 30.09.2025).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2247-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (дата звернення: 30.09.2025).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 30.09.2025).
9. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 № 157-IX: станом на 12 верес. 2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 30.09.2025).
10. Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану: Постанова Каб. Міністрів України від 27.05.2022 № 634 : станом на 23 серп. 2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2022-п#Text> (дата звернення: 30.09.2025).
11. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 4 верес. 2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.09.2025).

УДК 349.41

КИРИЛЮК Д.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ КАДАСТРУ В СИСТЕМІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

Досліджено сутність, структуру та значення Державного земельного кадастру як основного елементу регулювання земельних відносин в Україні. Розкрито його роль у забезпеченні прав власності на землю, управлінні земельними ресурсами, контролі за їх використанням і захисті прав землевласників та землекористувачів.

Ключові слова: земельне право, кадастр, земельні ресурси, власність, реєстрація, контроль, управління.

Державний земельний кадастр є офіційною державною системою, що містить відомості про правовий режим, категорії, межі, площу, цільове призначення та оцінку земельних ділянок. Його ведення регулюється Законом України «Про Державний земельний кадастр» від 07.07.2011 №3613-VI [1]. Основною метою кадастру є забезпечення достовірною інформацією органів влади, власників, користувачів та громадян для ефективного управління земельними ресурсами, планування територій, ведення податкового обліку та контролю за дотриманням земельного законодавства.

Сучасний кадастр виконує важливі функції:

- реєстраційну — фіксація меж земельних ділянок та прав на них;
- інформаційну — забезпечення відкритого доступу до даних через електронні ресурси;
- контрольну — моніторинг використання земель, виявлення порушень і змін у землекористуванні;
- планувальну — основа для містобудівного планування, землевпорядкування та оцінки територій.

Наявність достовірного кадастру сприяє прозорості земельного ринку, запобігає шахрайству з ділянками та забезпечує реалізацію права власності. Зокрема, запровадження публічної кадастрової карти України [2] стало важливим етапом цифровізації управління земельними ресурсами. Водночас існують наступні проблеми: недосконалість наповнення бази даних, дублювання інформації з Реєстром речових прав, відсутність повної інтеграції кадастрових відомостей із системою екологічного моніторингу.

Вирішення цих та інших питань потребує подальшої цифровізації, гармонізації законодавства з нормами ЄС та підвищення рівня кваліфікації фахівців. Отже, Державний земельний кадастр є ключовим інструментом управління земельними відносинами, що забезпечує правову визначеність, ефективність використання земель і розвиток ринку землі. Його вдосконалення є важливою умовою сталого розвитку територій України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Державний земельний кадастр» від 07.07.2011 № 3613-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
2. Публічна кадастрова карта України. <https://map.land.gov.ua>
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» від 17.10.2012 № 1051. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>

УДК 349.41

МУСІЄЦЬ А.А., магістрант

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

Досліджено особливості реалізації та захисту прав на землю в умовах воєнного стану в Україні, проаналізовано вплив воєнних дій на земельні відносини, законодавчі зміни та спеціальні нормативні акти,

спрямовані на стабілізацію правового режиму земель. Визначено основні механізми гарантування прав власників, користувачів і орендарів земельних ділянок, а також окреслено проблеми правозастосування та напрями формування нової судової практики у сфері земельних правовідносин.

Ключові слова: право на землю, воєнний стан, судова практика, оренда землі, реквізиція, компенсація збитків, захист прав.

Земельні ресурси є основою економічної стабільності, продовольчої безпеки та національної оборони держави. З початком воєнного стану законодавець ухвалив низку актів, покликаних забезпечити збереження прав власності та користування землею, серед яких Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» (далі – Закон №2145-IX) [1] та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» (далі – Закон №2247-IX) [2]. Ці нормативні акти визначили ключові напрями державної політики у сфері захисту земельних прав, запровадивши спрощені процедури для оренди, передачі та використання земельних ділянок.

Однією з найважливіших норм стало положення пункту 27 Перехідних положень Земельного кодексу України (далі – ЗКУ) [3], яким передбачено автоматичну пролонгацію на один рік договорів оренди, суборенди, емфітевзису та суперфіцію земельних ділянок, строк дії яких закінчився після запровадження воєнного стану. Це правило має імперативний характер і не потребує волевиявлення сторін або внесення змін до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Як зазначила Велика Палата Верховного Суду у постанові від 18.04.2023 року у справі №357/8277/19 [4], така автоматична пролонгація спрямована на забезпечення стабільності аграрних відносин та недопущення втрати землекористувачами права на обробіток земель в умовах війни.

Разом із тим, значна кількість судових спорів у період воєнного стану стосується звільнення орендарів від сплати орендної плати у зв'язку з неможливістю використання земельної ділянки. Суди застосовують частину шосту статті 762 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) [5], відповідно до якої наймач звільняється від плати за користування майном у разі неможливості його використання через обставини, за які він не відповідає. До таких обставин суди відносять активні бойові дії, тимчасову окупацію, мінування території або використання ділянки для розміщення оборонних споруд. Однак, як зазначено у постанові КГС ВС від 12.01.2022 у справі №905/1436/20 [6], сам факт перебування земельної ділянки у зоні бойових дій не є достатньою підставою для звільнення від орендної плати. Необхідно довести повну фізичну або юридичну неможливість користування ділянкою, що вимагає належного доказового забезпечення.

Законом №157-IX від 03.10.2019 до Закону України «Про оренду державного та комунального майна» [7] було внесено положення, які наділяють Кабінет Міністрів України правом встановлювати особливості оренди такого майна під час воєнного стану. На виконання цієї норми уряд ухвалив Постанову КМУ №634 від 27.05.2022 [8], якою обмежено авансовий внесок розміром місячної орендної плати та скасовано вимогу про сплату орендної плати наперед, якщо орендар звільнений від платежів на час воєнного стану. Верховний Суд у постанові від 11.07.2023 у справі №910/8348/22 [9] підкреслив, що невиконання таких умов не може бути підставою для розірвання договору оренди, оскільки сторони перебувають у надзвичайних обставинах.

Окрему увагу заслуговує практика Великої Палати Верховного Суду щодо визначення належного способу судового захисту у земельних спорах. У постанові від 20.06.2023 року у справі №554/10517/16 [10] суд дійшов висновку, що вимога про повернення земельної ділянки, незаконно зайнятої третіми особами, повинна розглядатися як негаторний позов, спрямований на усунення перешкод у користуванні, а не як виндикаційний позов про витребування майна з чужого незаконного володіння. Такий підхід забезпечує більш ефективний захист прав територіальних громад і держави, зокрема щодо земель природно-заповідного фонду.

Новим викликом для судової практики є питання відшкодування збитків, завданих земельним ресурсам унаслідок військової агресії. Йдеться про забруднення ґрунтів,

знищення сільськогосподарських угідь, руйнування меліоративних систем і насаджень. Судова практика з цього питання лише формується, проте правові підстави для відшкодування шкоди містяться у статтях 1166, 1173 ЦКУ [5], які визначають обов'язок компенсації шкоди, завданої майну та навколишньому природному середовищу. Очікується подальша деталізація механізму оцінки збитків і визначення відповідального суб'єкта — держави-агресора або уповноважених державних органів України у разі реквізиції земель.

Таким чином, захист прав на землю під час воєнного стану характеризується поєднанням законодавчих спрощень, спрямованих на стабілізацію земельних відносин, і судових механізмів, які забезпечують баланс між державними та приватними інтересами. Судова практика демонструє прагнення до гнучкого, обґрунтованого підходу, що дозволяє забезпечити ефективний правовий захист у надзвичайних умовах воєнного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2247-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
3. Земельний кодекс України: Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III: станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
4. Постанова ВП ВС від 18.04.2023, справа №357/8277/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110367952> (дата звернення: 05.10.2025).
5. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 №435-IV: станом на 4 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
6. Постанова КГС ВС від 12.01.2022, справа №905/1436/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102735753> (дата звернення: 05.10.2025).
7. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 №157-IX: станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
8. Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану: Постанова Каб. Міністрів України від 27.05.2022 № 634: станом на 23 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2022-п#Text> (дата звернення: 05.10.2025).
9. Постанова КГС ВС від 11.07.2023 у справі №910/8348/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112286887> (дата звернення: 05.10.2025).
10. Актуальна практика Верховного Суду з питань розгляду земельних спорів в умовах воєнного стану. Верховний Суд. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Prezent_zemelni_sporu.pdf (дата звернення: 05.10.2025).

УДК 349.41

ПРИДАТЧЕНКО М.Ю., магістрантка

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОЛЕКТИВНА ВЛАСНІСТЬ НА ЗЕМЛЮ: ІСТОРИЧНІ ТА СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ЧАСТКИ (ПАЮ)

Досліджено еволюцію правового режиму земельної частки (паю) в Україні від інституту колективної власності до механізму реалізації індивідуальних майнових прав на землю. Окреслено сучасні аспекти правового режиму земельної частки (паю).

Ключові слова: колективна власність, правовий режим, земельна частка (пай), земельні відносини, індивідуальні майнові права.

В Україні земельна частка, або пай, є правовим інститутом, що виник у контексті трансформації земельних відносин після розпаду СРСР. Він відображає поєднання історичних засад колективної власності з сучасними процесами приватизації та правового закріплення майнових прав. Аналіз його розвитку дозволяє виявити як досягнення, так і існуючі бар'єри в реалізації права власності на землю.

Початок земельної реформи в Україні припадає на початок 1990-х років. У Постанові Верховної Ради Української РСР від грудня 1990 року земельна реформа була визначена складовою економічної реформи, із метою передачі земель з державної власності у приватну та колективну, а також надання їх в користування підприємствам, організаціям і громадянам [2].

Законодавство 1992 року, зокрема «Про форми власності на землю» і Земельний кодекс, закріпило колективну форму власності, що надавало колгоспам, кооперативам, сільськогосподарським акціонерним товариствам право власності або користування землею на умовах, які дозволяли виділення земельних часток членам цих об'єднань. Указ Президента від 1995 року встановив порядок паювання земель, які перебували у колективній власності, та надання сертифікатів на земельну частку [4]. Земельний кодекс у редакції, чинній з 1 січня 2002 року, ліквідував колективну власність на землю як форму власності [1]. Тим самим правовий статус колективної власності був юридично знятий, хоча право на земельну частку, отримане раніше, залишалося чинним на підставі законодавства та перехідних положень.

У сучасному законодавстві України термін «колективна власність на землю» втратив силу з 1 січня 2019 року, коли набрали чинності зміни до законодавства, спрямовані на врегулювання питань землеволодіння та землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення [3]. Земельні масиви, що раніше були у колективній власності припинених підприємств, тепер за законом вважаються власністю територіальних громад, окрім тих земельних ділянок, які вже були передані у приватну власність або які на той момент перебували у приватній власності.

Право людей, які мають земельну частку, на отримання ділянки у натурі – тобто конкретної земельної ділянки – забезпечується законодавством, але його реалізація залежить від процедур землеустрою, межування, державної реєстрації. Судова практика підтверджує, що виділення земельної частки у натурі відповідно до норм, які регламентують порядок її виділення (зокрема Закон «Про порядок виділення в натурі земельних частин (паїв)» [5]) є допустимим і не суперечить діючим нормам. Водночас існують значні проблеми з точністю кадастрових та межових даних, зі своєчасним оформленням документів, із відсутністю чітких меж земельних часток, що утруднює реальне здійснення права власності.

Право на земельну частку (пай) – це майнове право, яке законодавець закріпив як спадкове, відчужуване, заставне, з можливістю дарування чи продажу навіть до отримання ділянки в натурі. Воно слугує важливою юридичною гарантією для власників паїв, але його повна реалізація залежить від комплексного виконання процедурних та інституційних гарантій. Серед основних викликів – обмеженість ресурсів для землеустрою і межування, дефіцит інформації в кадастрових реєстрах, проблеми, пов'язані з невитребуваними пайовими правами та із землями, які залишилися нерозпайованими. Реалізація права власності у натурі часто затягується: державні акти чи сертифікати видаються із значними затримками або вимогами, які важко виконати.

Таким чином, можемо узагальнити, що правовий режим земельної частки в Україні пройшов шлях від інституту колективної власності до правового механізму реалізації індивідуальних майнових прав у контексті приватної та комунальної власності на землю. Законодавство забезпечило юридичне право на пай, але його ефективність залежить від здатності державних і місцевих органів забезпечити належні умови – технічні, документальні, інституційні – для виділення ділянок у натурі, реєстрації прав, захисту власників. Удосконалення норм, спрощення процедур, підвищення прозорості кадастрів та зміцнення судової практики залишаються пріоритетами для забезпечення того, щоб право власності на землю відповідало гарантіям, встановленим Конституцією та законами України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. №2768-ІІІ. Дата оновлення: 12.09.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>(дата звернення: 28.09.2025)
2. Кобилянський В. Колективні наслідки. *Юридична практика. Сімейне право*. 2022. №3-4 (1256-1257). URL:<https://pravo.ua/articles/kolektyvni-naslidyk/>(дата звернення: 28.09.2025)
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського

призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні: Закон України від 10.07.2018 р. №2498-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19#Text>(дата звернення: 28.09.2025)

4. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 05.06.2003 р. №899-IV. Дата оновлення: 08.08.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89915#Text>(дата звернення: 28.09.2025)

5. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України від 08.08.1995 р. №720/95. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720/95#Text>(дата звернення: 28.09.2025)

УДК 349.41

ФРОЛОВА К.А., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДООХОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Досліджено правовий режим земель природоохоронного призначення в Україні, їх правову природу, склад, порядок використання, охорони та управління. Визначено особливості правового статусу територій і об'єктів природно-заповідного фонду, проаналізовано проблеми забезпечення їх збереження в умовах екологічних викликів, воєнних дій та процесу євроінтеграції України.

Ключові слова: земельне право, природоохоронні землі, природно-заповідний фонд, екологічна безпека, охорона довкілля, державний контроль, правовий режим.

Землі природоохоронного призначення — це категорія земель, що мають особливу екологічну, наукову або рекреаційну цінність і призначені для збереження та відтворення природних екосистем. Відповідно до статті 43 Земельного кодексу України (ЗКУ) [1], до них належать землі природно-заповідного фонду, а також інші землі, що мають природоохоронне значення.

До земель природно-заповідного фонду відносять території та об'єкти, створені з метою збереження типових або унікальних природних комплексів, генетичного фонду флори і фауни, ландшафтного та біологічного різноманіття. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [2] передбачає, що до складу фонду входять:

- природні заповідники;
- біосферні заповідники;
- національні природні парки;
- регіональні ландшафтні парки;
- заказники;
- пам'ятки природи;
- ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки.

Кожен із цих об'єктів має власний правовий режим, який визначає ступінь дозволених господарської діяльності. Наприклад, у заповідниках будь-яке втручання людини в природні процеси заборонено, тоді як у національних парках допускається екологічний туризм і наукові дослідження, але без шкоди природному середовищу.

Право власності на землі природоохоронного призначення реалізується з урахуванням екологічних обмежень. Землі державної або комунальної власності не підлягають приватизації, а їх передача у користування здійснюється лише для природоохоронних цілей. Використання цих земель у господарській діяльності, будівництво або зміна ландшафту можливі лише за спеціальними дозволами та після екологічної експертизи [3].

Важливою складовою правового режиму є державне управління у сфері охорони природоохоронних земель. Центральним органом виконавчої влади є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, яке координує діяльність адміністрацій заповідників, національних парків, а також здійснює державний моніторинг стану екосистем. Крім того, важливу роль відіграють місцеві органи влади, які забезпечують дотримання екологічного законодавства на територіях громад

Державний контроль за використанням і охороною природоохоронних земель здійснюється через перевірки дотримання цільового призначення, ведення державного кадастру, встановлення охоронних зон та відповідальність за порушення. За незаконну забудову, вирубку лісу, знищення заповідних територій або зміну меж природоохоронних земель передбачено адміністративну, цивільну й кримінальну відповідальність [4].

Особливої актуальності тема набуває у зв'язку з воєнними діями на території України, які призвели до масштабних руйнувань природних комплексів. Зокрема, пошкоджено десятки заповідників і національних парків, відбулося замінування лісів і ґрунтів, забруднення водних об'єктів. Це створює нові виклики для державної політики у сфері охорони довкілля та потребує розроблення правових механізмів екологічного відновлення територій [5]. Поряд із внутрішніми проблемами, важливою є гармонізація національного земельного та екологічного законодавства з правом Європейського Союзу. Відповідно до Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати директиви ЄС щодо охорони природи, зокрема Директиву 92/43/ЄЕС «Про охорону природних середовищ існування, дикої фауни та флори» (Директива про середовища існування) та Директиву 2009/147/ЄС «Про охорону диких птахів». Це сприятиме формуванню екологічної мережі Natura 2000 на території України.

Отже, правовий режим земель природоохоронного призначення є ключовим елементом системи екологічної безпеки та сталого розвитку держави. Його вдосконалення має ґрунтуватися на принципах екологічної збалансованості, прозорого управління, розширення природно-заповідного фонду та підвищення рівня екологічної свідомості суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Офіційний сайт <https://mepr.gov.ua>
6. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

УДК 349.6

ШАПОВАЛ Н.О., магістрант

Науковий керівник – **ОБІЮХ Н.М.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМАЛЬНИХ ВОД В УКРАЇНІ

У даній публікації проаналізовано основні правові поняття, що стосуються регулювання використання термальних вод в Україні.

Ключові слова: термальні води, підземні води, природні лікувальні ресурси, право користування надрами.

Згідно з Водним кодексом України, термальні води належать до категорії підземних вод, які є складовою частиною водного фонду держави. Водночас відповідно до Закону України «Про курорти», термальні води визнаються природними лікувальними ресурсами, використання яких підпорядковується спеціальному режиму охорони та експлуатації. Таким чином, термальні води мають подвійний правовий статус — як підземні води і як лікувальні ресурси [1].

Термальні води є різновидом підземних вод і, з точки зору їх геологічної будови, є корисними копалинами. Тому щодо питання видобування термальних підземних вод

застосовуються норми Кодексу України про надра [2]. Така складна правова природа цих природних ресурсів зумовлює певні труднощі у правовому регулюванні їх використання.

Використання термальних вод для лікувальних, побутових чи енергетичних потреб супроводжується вимогами щодо санітарно-епідеміологічного контролю (висновки МОЗ) [3], оцінки впливу на довкілля (ОВД) згідно із Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» та раціонального використання надр (ст. 19 Кодексу про надра). Також визначено зони санітарної охорони для джерел, що мають статус лікувальних [4].

Важливо розуміти, що видобуток термальних вод потребує дотримання дозволів та ліцензій, а землевласники можуть видобувати підземні води (крім мінеральних) на своїх ділянках для власних господарських потреб, якщо обсяг не перевищує 300 куб. м на добу.

Видобуток термальних вод в Україні зосереджений переважно в Закарпатській області, хоча значні родовища також є на узбережжі Чорного та Азовського морів, а також у Львівській, Полтавській і Харківській областях. Найвідоміші комплекси розташовані в Берегово, Косино, Велятині, Ужгороді та інших місцях. Загалом Україна має великі запаси мінеральних вод, але видобуток сягає менше 10% від затверджених запасів, а деякі унікальні родовища можуть виснажуватися.

У різних регіонах України (особливо в Закарпатті, Львівській, Івано-Франківській областях) існують власні програми розвитку геотермальних ресурсів. Однак відсутність єдиного державного механізму координації призводить до різної практики видачі дозволів і неузгодженості між місцевими та центральними органами влади [5, с. 6].

Порядок отримання дозволу на видобуток термальних вод в Україні. Відповідно до ст. 16 Кодексу України про надра «спеціальний дозвіл на користування надрами надається за результатами аукціону (електронних торгів), а в окремих випадках, - без проведення аукціону».

Надання спеціального дозволу на користування надрами, продовження строку його дії здійснюється відповідним дозвільним органом: центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. Таким дозвільним органом є Державна служба геології і надр України.

Ділянки надр для промислової розробки родовищ корисних копалин погоджуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища із зазначенням умов, за яких можливе надрокористування на запропонованих ділянках надр.

Як передбачено ст. 16-2 Кодексу України про надра, спеціальний дозвіл на користування надрами може бути виданий без проведення аукціонів в окремих випадках, зокрема для геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки з подальшим видобуванням (промисловою розробкою) або видобування природних лікувальних ресурсів виключно для лікувальних цілей лікувально-профілактичними та санаторно-курортними закладами, які спеціалізуються на їх використанні та мають лікувальну інфраструктуру [2].

Відповідно до ч. 5 ст. 16-3 Кодексу України про надра, спеціальний дозвіл на користування надрами надається у формі витягу із Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами в електронній формі.

Згідно ч. 7 ст. 16-3 Кодексу України про надра невід'ємною частиною дозволу на спеціальне користування надрами є угода про умови користування надрами.

Також термальні води, як природні лікувальні ресурси, можуть використовуватись тільки після отримання юридичними особами спеціального дозволу – медичного бальнеологічного висновку, який видається науково-дослідними установами МОЗ України після проведення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів [4].

Сучасна система регулювання використання термальних вод має низку недоліків: відсутність єдиного державного стандарту для класифікації термальних вод; розпорошення

повноважень між різними державними органами; складність та тривалість дозвільних процедур; відсутність стимулів для приватних інвесторів у сфері геотермальної енергетики.

Для ефективного використання термальних вод пропонується: розробити окремий закон або підрозділ у Водному кодексі, присвячений термальним і геотермальним ресурсам; уніфікувати процедуру видачі спеціальних дозволів і спростити ліцензування; встановити державні стандарти якості для лікувальних термальних вод; запровадити податкові та інвестиційні стимули для підприємств, які використовують термальну енергію в екологічно безпечний спосіб [5].

На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що правове регулювання використання термальних вод в Україні має комплексний характер і охоплює водне, надрове, санітарне та енергетичне законодавство. Попри наявність базової нормативної бази, спостерігається потреба в систематизації та оновленні законодавства, що дозволить забезпечити раціональне використання термальних ресурсів, збереження природного потенціалу та розвиток геотермальної енергетики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Водний кодекс України: Закон України від 6 червня 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189 (в редакції від 10.10.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340 (в редакції від 17.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435 (в редакції від 01.10.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>
4. Про затвердження Порядку здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.06.2003 р. № 243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0752-03/stru2>
5. Видобування і використання геотермальних ресурсів України: моногр. / Ю. П. Морозов, А. А. Баріло, С. В. Дубовський. Київ: ІВЕ, 2024. 132 с.

УДК 3349.41

ХИЖНЯК С.Г., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено особливості реалізації права приватної власності на землю під час воєнного стану в Україні. Проаналізовано конституційні гарантії та законодавчі обмеження, які впливають на здійснення правомочностей власників земельних ділянок. Виявлено проблеми щодо тимчасової окупації територій, реквізиції земель для оборонних потреб, призупинення окремих земельних процедур. Запропоновано механізми захисту майнових прав громадян та відновлення порушених інтересів власників після завершення бойових дій.

Ключові слова: право власності, земельні ділянки, воєнний стан, реквізиція, тимчасова окупація, конституційні гарантії, правомочності власника, захист майнових прав.

Введення воєнного стану на території України з 24 лютого 2022 року створило безпрецедентні умови для функціонування всіх галузей права, включаючи земельне. Конституція України гарантує непорушність права власності, проте режим воєнного стану передбачає можливість встановлення тимчасових обмежень реалізації окремих правомочностей власників земельних ділянок задля забезпечення національної безпеки та оборони держави. Власники сільськогосподарських угідь, житлової та комерційної забудови зіткнулися з численними викликами, пов'язаними з неможливістю повноцінного використання своїх ділянок, проведення правочинів, отримання доходів від земельних активів [1, с. 85].

Правове регулювання відносин власності на землю під час воєнного стану здійснюється на підставі Конституції України, Земельного кодексу України, законів про правовий режим воєнного стану та інших нормативно-правових актів. Законодавство встановлює, що право приватної власності може бути обмежене виключно на підставі закону, у визначених випадках та з обов'язковою компенсацією вартості майна. Водночас практика застосування нормативних положень виявила значні прогалини у механізмах захисту інтересів власників на тимчасово окупованих територіях, у зонах активних бойових дій, на ділянках, використовуваних для розміщення військових об'єктів або евакуйованого населення. Реквізиція земельних ділянок для оборонних потреб передбачає обов'язкову виплату компенсації власникам, однак механізм оцінки вартості та строки здійснення виплат залишаються недостатньо врегульованими.

Однією з найгостріших проблем залишається неможливість здійснення державної реєстрації прав на земельні ділянки на тимчасово окупованих територіях та у зонах активних бойових дій. Власники позбавлені можливості укласти договори купівлі-продажу, дарування, міни, оренди, оскільки відсутній доступ до реєстраційних органів та кадастрових систем. Призупинення роботи Державного земельного кадастру на окремих територіях унеможливорює проведення будь-яких операцій з земельними ділянками, що фактично призводить до заморожування майнових прав громадян на невизначений термін. Законодавець встановив заборону на відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення іноземцям та особам без громадянства на період воєнного стану, що має на меті захист національних інтересів та запобігання спекулятивним операціям з українськими землями. Водночас власники земельних ділянок зберігають право здійснювати правочини з іншими громадянами України та юридичними особами, зареєстрованими на території держави. Обмеження торкнулися також можливості зміни цільового призначення земель, проведення земельно-оціночних робіт, виділення земельних ділянок у натурі з масивів земель спільної власності.

Тимчасова окупація окремих регіонів України призвела до масових порушень прав власників земельних ділянок, включаючи незаконне заволодіння землею, знищення межових знаків, фальсифікацію правовстановлюючих документів окупаційною адміністрацією. Захист порушених земельних прав може відбутися в рамках чинного земельного законодавства [2]. Відновлення порушених прав потребуватиме комплексного підходу, який включатиме верифікацію законних власників, проведення повторного землеустрою, актуалізацію даних земельного кадастру, судовий розгляд спорів про право власності. Держава має забезпечити створення спеціальних компенсаційних фондів для відшкодування збитків власникам, чії земельні ділянки були знищені або пошкоджені внаслідок бойових дій відповідно до норм чинного Основного закону держави [3].

Отже, захист права приватної власності на землю в умовах воєнного стану вимагає вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема прийняття спеціального закону про відновлення земельних прав на деокупованих територіях. Необхідним є запровадження спрощених процедур підтвердження права власності для осіб, які втратили правовстановлюючі документи внаслідок воєнних дій, а також створення електронних реєстрів пошкоджених та знищених земельних ділянок з метою подальшого відшкодування збитків. Посилення юридичних гарантій прав власників, прозорість компенсаційних механізмів та ефективний державний контроль за використанням реквізованих земель сприятимуть збереженню довіри громадян до інституту приватної власності навіть в умовах надзвичайних обставин воєнного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калетнік Г.М., Т.С. Томляк. Актуальні проблеми земельних відносин в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2022. №2. С. 79-97. URL:<http://socrates.vsau.org/repository/card.php?id=32196>
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

УДК 349.42

ЧЕРЕДНІЧЕНКО К.А., магістратрантка

Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

НЕТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Досліджено сутність та значення нетарифного регулювання імпорту сільськогосподарської продукції як важливого інструменту державної торговельної політики. Розглянуто основні механізми впливу — квотування, ліцензування, санітарні та фітосанітарні вимоги, технічні бар'єри у торгівлі й екологічні обмеження. Визначено їхню роль у забезпеченні продовольчої безпеки, захисті внутрішнього ринку та підвищенні якості продукції.

Ключові слова: нетарифне регулювання, імпорт, сільськогосподарська продукція, квотування, сертифікація, санітарні та фітосанітарні вимоги, технічні бар'єри, ЄС.

Нетарифне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції є системою заходів державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність, які застосовуються не через митні тарифи, а за допомогою адміністративних, правових та технічних інструментів [1; 2]. Головною метою таких заходів є забезпечення продовольчої безпеки, захист внутрішнього виробника та споживача, а також гарантування якості й безпечності продукції, що надходить на внутрішній ринок.

До основних інструментів нетарифного регулювання належать квотування та ліцензування, які дозволяють обмежувати кількість ввезеної продукції або вимагати спеціальні дозволи на її ввезення; санітарні та фітосанітарні вимоги, що контролюють дотримання стандартів безпеки харчових продуктів, карантинних та ветеринарних норм; технічні бар'єри у торгівлі, що включають стандарти, вимоги до маркування, пакування та сертифікації продукції; а також екологічні обмеження, які передбачають контроль за імпортом товарів з урахуванням охорони довкілля та сталого розвитку [3]. Ці інструменти дозволяють регулювати доступ продукції на ринок без застосування митних ставок, але водночас значною мірою впливають на умови торгівлі.

Нетарифне регулювання відіграє важливу роль у розвитку внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції. Воно захищає національних виробників від надмірної конкуренції з боку імпорту, гарантує споживачам доступ до безпечних і якісних продуктів харчування, сприяє стабільності ринку та стимулює виробників підвищувати якість своєї продукції, дотримуючись міжнародних стандартів [4]. Таким чином, нетарифні заходи одночасно виконують захисну, соціальну, економічну та стимулюючу функції.

Застосування нетарифного регулювання відбувається в межах міжнародних правил, зокрема тих, що встановлені Світовою організацією торгівлі. Ці правила передбачають дотримання принципів прозорості, недискримінації та наукової обґрунтованості при впровадженні заходів контролю, особливо у сфері санітарних і фітосанітарних вимог. Для України важливим аспектом є наближення національних стандартів до норм Європейського Союзу, що включає гармонізацію технічних регламентів та системи сертифікації продукції [4]. Це дозволяє розширювати експортні можливості країни та водночас упорядкувати механізми імпортного контролю, забезпечуючи баланс між захистом національних інтересів та виконанням міжнародних зобов'язань.

Водночас застосування нетарифного регулювання супроводжується певними проблемами. Серед них — надмірна зарегульованість процедур, що ускладнює доступ продукції на ринок, високий рівень бюрократичних бар'єрів та складність виконання всіх необхідних процедур імпортерами. Крім того, існує ризик використання нетарифних заходів як прихованих форм протекціонізму, що може призводити до торговельних спорів на

міжнародному рівні. Важливо також зазначити, що недостатня цифровізація процесів контролю та сертифікації знижує ефективність регулювання та уповільнює розвиток торгівлі.

Перспективи вдосконалення нетарифного регулювання включають цифровізацію процедур ліцензування та сертифікації, впровадження ризик-орієнтованого підходу у перевітках, модернізацію інституційної бази контролюючих органів та гармонізацію національних стандартів із нормами ЄС. Такі заходи дозволять зробити систему контролю більш прозорою, ефективною та прогнозованою для всіх учасників ринку, одночасно забезпечуючи захист внутрішніх виробників та споживачів.

Нетарифне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції є ефективним інструментом державної торговельної політики, який дозволяє забезпечити баланс між економічними інтересами виробників, безпекою споживачів та міжнародними зобов'язаннями. Воно сприяє захисту внутрішнього ринку, підтримці продовольчої безпеки та підвищенню конкурентоспроможності національної продукції. Для України актуальними завданнями залишаються модернізація системи контролю, цифровізація процедур ліцензування та сертифікації, гармонізація національних стандартів із нормами Європейського Союзу та впровадження ризик-орієнтованого підходу. Реалізація цих заходів дозволить зробити нетарифне регулювання більш прозорим, ефективним та передбачуваним, водночас сприяючи інтеграції України у європейський та світовий економічний простір. Таким чином, нетарифне регулювання не лише захищає національні інтереси, але й створює умови для сталого розвитку аграрного сектору та підвищення якості сільськогосподарської продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» №959-XIV від 16.04.2003.
2. Закон України «Про державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності» №1466-XII від 01.07.1991.
3. Писаренко, О.В. Нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі в аграрному секторі України. Київ: Національна академія наук України, 2020.
4. Євдокимова Л.П. Регулювання імпорту сільськогосподарської продукції в Україні та ЄС: порівняльний аналіз. Журнал «Аграрна економіка», 2021, № 3, с. 45–53.

УДК 347.77

БОЙКО І.О., магістрантка

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЄДИНИЙ ПАТЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Єдиний (унітарний) патент Європейського Союзу (ЄПЕС) створює уніфікований механізм патентного захисту на території ЄС, що сприяє розвитку інновацій, зниженню витрат на патентування та підвищенню правової визначеності. Для України вивчення цієї моделі є важливим з огляду на адаптацію законодавства до європейських стандартів, покращення інвестиційного клімату та стимулювання технологічного розвитку. Запровадження аналогічних підходів може забезпечити ефективніший захист прав українських винахідників і сприяти інтеграції в європейський інноваційний простір.

Ключові слова: інтелектуальна власність, Єдиний патент, Європейський Союз, інновації, євроінтеграція, економічний розвиток, гармонізація законодавства.

Єдиний (унітарний) патент Європейського Союзу (Unitary Patent) – це нова система патентної охорони, яка набула чинності в ЄС з 1 червня 2023 року. Вона дозволяє отримати єдиний патент, що забезпечує охорону винаходу одночасно на території всіх країн-членів ЄС, які беруть участь у цій системі (наразі 17 країн).

Як зазначає Мартинюк І. [4, с.286], на практиці цим рішенням було передбачено, що власники ключових стандартних патентів, пов'язаних із технологіями, необхідними для

відповідності продуктів установленим стандартам (зокрема 5G, Wi-Fi, Bluetooth, а також технологіями стиснення та декомпресії аудіо й відео), фактично отримують монопольне право на свої розробки, але при цьому зобов'язані надавати ліцензії на справедливих, розумних і недискримінаційних умовах (FRAND). Згідно з планами Європейської Комісії, нові правила мали усунути недостатню прозорість чинної системи та створити ефективніші механізми узгодження умов ліцензування FRAND. Серед передбачених змін – надання урядам країн ЄС у виняткових випадках права дозволяти використання запатентованих винаходів без згоди власників (через примусове ліцензування), а також продовження строку дії сертифікатів додаткового захисту (SPC) для стимулювання інновацій та розвитку окремих галузей. При цьому виключне право власників патентів на фармацевтичні препарати для людей і тварин, а також на засоби захисту рослин зберігається лише на національному рівні [1].

Європейське патентне відомство (ЕПО) — це міжурядова організація, яка забезпечує централізований процес подання заявок на патенти та видачі європейських патентів, чинних у кількох державах Європи. Основними завданнями ЕПО є прийом і розгляд єдиної патентної заявки, що дозволяє отримати правовий захист винаходу одночасно в декількох країнах, проведення експертизи для визначення патентоспроможності винаходів, видача європейських патентів, а також надання національним відомствам пошукових і експертних послуг за їхнім запитом.

Відповідно до висновків Столярчук Н. та Півторака В., система єдиного патенту (Unitary Patent) покликана спростити захист інновацій одночасно в кількох країнах Європейського Союзу. Після отримання Європейського патенту в Європейському патентному відомстві (ЕПО) заявник може подати клопотання про надання патенту “унітарного ефекту”, що робить його чинним одразу в низці держав ЄС без необхідності проходження окремих процедур валідації в кожній із них. Такий підхід суттєво спрощує адміністративні процедури, оскільки замість подання перекладів, сплати національних зборів і ведення окремого діловодства в кожній країні система забезпечує централізоване оформлення, адміністрування та підтримку патенту. Крім того, це дозволяє знизити витрати на переклади, юридичний супровід і адміністративні операції. Патентні спори, що стосуються Унітарного патенту, розглядатиме Єдиний патентний суд (Unified Patent Court), який гарантує однакове застосування норм права та ухвалення рішень, чинних на території всіх держав-учасниць системи. [с.124]

На думку дослідника Андрощука Г., Єдиний патент разом із Об'єднаним патентним судом (UPC) - це новий ефективний інструмент для європейських компаній, зокрема малого та середнього бізнесу, забезпечить уніфікований механізм патентного захисту та правозастосування в межах ЄС. Його впровадження сприятиме підвищенню конкурентоспроможності Союзу, відновленню економіки, а також просуванню «зеленої» та цифрової трансформації [2].

Також Європейська Комісія затвердила План дій [3] у сфері інтелектуальної власності, спрямований на зміцнення економічної стійкості та відновлення ЄС. Його метою є, як зазначено в документі, підтримка компаній у максимально ефективному використанні їхніх винаходів і творчих напрацювань, а також забезпечення пов'язаної з ними економічної та суспільної вигоди. Планом передбачено реформи у п'яти ключових напрямках. Як зазначила Мартинюк І., найбільш значущими є такі рішення:

- посилення захисту інтелектуальної власності через удосконалення наявних інструментів і їх глибшу адаптацію до цифрової епохи (зокрема шляхом поліпшення механізму сертифікатів додаткового захисту), з метою створення «єдиного вікна» для ефективного застосування та охорони патентних прав у межах ЄС;

- сприяння спільному використанню об'єктів інтелектуальної власності для зміцнення захисту нематеріальних активів і розширення доступу до критично важливих ресурсів шляхом застосування технічних засобів мобілізації даних;

- протидія контрафакції та підвищення рівня охорони прав інтелектуальної власності через створення європейського набору інструментів для боротьби з підробками та розвиток ефективної взаємодії між правовласниками, посередниками (зокрема онлайн-платформами) і правоохоронними органами;

- забезпечення рівних умов конкуренції на глобальному рівні шляхом зміцнення ролі ЄС як провідного ініціатора світових стандартів у сфері інтелектуальної власності та посилення реагування на недобросовісні дії суб'єктів третіх країн, зокрема промислове шпигунство й спроби незаконного привласнення інтелектуальної власності під час науково-дослідної співпраці.

Отже, Єдиний патент Європейського Союзу (ЄПЄС) та Об'єднаний патентний суд (UPC) стали важливим кроком до створення уніфікованої системи охорони інтелектуальної власності в ЄС. Їх впровадження спрощує патентні процедури, знижує витрати заявників і забезпечує єдиний підхід до захисту прав, що підвищує інноваційний потенціал і конкурентоспроможність європейських компаній.

Для України досвід функціонування ЄПЄС має практичне значення в контексті євроінтеграції. Використання європейських підходів може сприяти вдосконаленню національної системи патентного захисту, гармонізації законодавства та посиленню участі українських винахідників у спільному європейському інноваційному просторі. ЄПЄС є взірцем ефективного управління інтелектуальною власністю, на який варто орієнтуватися при подальшій модернізації української патентної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Commission sets out to harmonise EU patent rules URL:<https://sciencebusiness.net/news/commission-sets-out-harmonise-eu-patent-rules> (дата звернення: 06.10.2025).
2. Андрощук Г. Гармонізація патентного права ЄС для стимулювання інновацій, інвестицій та конкурентоспроможності URL:<https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahistintelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/garmonizaciya-patentnogo-prava-es-dlyastimulyuvannya-innovaciy-investiciy-takonkurentospromozhnost.html> (дата звернення: 06.10.2025).
3. Комісія ухвалила План дій щодо інтелектуальної власності для зміцнення економічної стійкості та відновлення ЄС URL:https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2187 (дата звернення: 06.10.2025).
4. Мартинюк І. Актуальні питання патентного права: досвід України та ЄС . Юридичний вісник. 2024. № 1. С. 282–290. URL:<https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.31> (дата звернення: 06.10.2025).
5. Столярчук Н., Півторак В. Нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності в сільському господарстві в ЄС. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 342(3(1), 2025. С. 120-127. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(1\)-17](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-17) (дата звернення: 06.10.2025).

УДК 349.42(477)

ГАМОЦЬКИЙ Я.В., магістрант

Науковий керівник – **ЛИННИК Т.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОЛІЗІЇ В АГРАРНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ЩОДО ГРОМАДЯН, ІНОЗЕМЦІВ І ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Проаналізовано ключові колізії в українському праві що стосуються права іноземців та осіб без громадянства на володіння землею і було проведено аналітичну роботу по перспективі подолання даних проблем в Україні.

Ключові слова: Колізія , аграрне право, громадянин України, іноземець, земля.

Аграрне право України є комплексною галуззю, яка регулює відносини у сфері землекористування, власності на землю та ведення сільського господарства. Особливе місце тут займають норми, що стосуються правового статусу громадян України та іноземців, адже саме вони найчастіше породжують колізії.

Колізія в праві — це ситуація, коли дві або більше правові норми, що регулюють одні й ті самі суспільні відносини, містять різні або навіть протилежні за змістом положення. В аграрному праві України такі суперечності виникають особливо часто, оскільки ця галузь охоплює складний комплекс правовідносин у сфері землекористування, права власності та ведення сільського господарства. Найбільш колізійними є питання правового статусу громадян України та іноземців, які мають різний обсяг прав та обов'язків у земельних відносинах.

Одним із ключових проявів колізій є питання права власності на землю. Громадяни України мають повне право набувати у власність земельні ділянки сільськогосподарського призначення, тоді як для іноземців та осіб без громадянства така можливість законодавчо обмежена. Водночас Цивільний кодекс України передбачає можливість набуття власності будь-якими фізичними особами, що створює правову невизначеність і суперечності між нормами [1].

Не менш важливими є розбіжності щодо оренди земельних ділянок. Законодавство України дозволяє іноземцям орендувати землю, однак окремі підзаконні акти встановлюють додаткові обмеження та процедури. Це призводить до різночитань і неоднакової практики застосування норм на місцевому рівні [3].

Складною залишається й ситуація із спадкуванням земельних ділянок. Іноземці мають право успадковувати землю, але зобов'язані відчужити її протягом року відповідно до статті 81 Земельного кодексу України. Водночас Цивільний кодекс не містить таких обмежень, що породжує конфлікт між нормами різних законодавчих актів [2].

Певну напругу викликає і питання ведення фермерського господарства. Громадяни України можуть створювати фермерські господарства та отримувати землю у власність чи користування. Іноземцям же дозволено брати участь лише як засновникам юридичних осіб, що суттєво обмежує їхні можливості в аграрному секторі [3].

Подолання таких правових колізій можливе лише шляхом кодифікації та систематизації аграрного законодавства. Необхідно гармонізувати норми внутрішнього права з міжнародними стандартами, а також забезпечити чітке розмежування правового статусу громадян та іноземців. Важливим інструментом має стати формування єдиної судової практики, яка б уніфікувала застосування правових норм і усунула неоднозначності.

Основні колізії

1. Право власності на землю

-Громадяни України мають право набувати у власність земельні ділянки сільськогосподарського призначення.

-Іноземцям та особам без громадянства це заборонено, проте Цивільний кодекс України передбачає можливість набуття власності будь-якими фізичними особами, що створює суперечність.

2. Оренда земельних ділянок

-Законодавство дозволяє іноземцям орендувати землю, однак окремі підзаконні акти встановлюють додаткові обмеження, що породжує неоднозначність у практиці.

3. Спадкування земель

-Іноземці можуть успадковувати земельні ділянки, але зобов'язані відчужити їх протягом року (ст. 81 ЗКУ).[1]

-Це суперечить положенням ЦКУ, які не містять подібних обмежень для спадкоємців.

4. Ведення фермерського господарства

-Громадяни України мають право створювати фермерські господарства та отримувати для цього землю у власність чи користування.

-Іноземці можуть брати участь у таких господарствах лише як засновники юридичних осіб, без прямого права на землю, що створює колізійні ситуації.

Перспективи подолання колізій

Подолання таких суперечностей можливе шляхом кодифікації аграрного законодавства, гармонізації його з міжнародними стандартами та чіткішого розмежування

правового статусу громадян і іноземців. Важливою умовою є також формування єдиної судової практики, яка б забезпечувала однакове застосування норм у подібних правовідносинах.

Висновок. Колізії в аграрному праві України щодо громадян та іноземців або осіб без громадянства виникають через різницю в обсязі їхніх прав на землю та інші ресурси. Їхнє подолання сприятиме не лише стабільності правового регулювання, а й розвитку аграрного сектору, залученню інвестицій та ефективному використанню земельних ресурсів.

УДК 341.241"20"

ГАМОЦЬКИЙ Я.В., магістрант

Науковий керівник – **МАЛИШКО І.В.**, старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ УГОД У ХХІ СТОЛІТТІ

Проаналізовано ключові етапи розвитку міжнародних торговельних угод у ХХІ столітті, визначено основні тенденції глобальної економічної інтеграції, виклики для багатосторонньої торговельної системи та перспективи її трансформації в умовах цифровізації та геополітичної напруги.

Ключові слова: міжнародна торгівля; економічна інтеграція; ВТО; регіональні торговельні угоди; глобалізація; протекціонізм.

Український протекціонізм — це політика, спрямована на захист вітчизняних виробників від іноземної конкуренції шляхом обмеження імпорту та стимулювання експорту. Основними інструментами є встановлення тарифних бар'єрів (мита) та нетарифних бар'єрів (ліцензування, квотування, бюрократичні перешкоди, стандарти)

Міжнародна торгівля — це система обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою між різними країнами світу, яка охоплює сукупність зовнішньоторговельних операцій усіх держав. Вона передбачає експорт — вивезення товарів і послуг за кордон, та імпорт — їхнє ввезення на внутрішній ринок. Основними елементами міжнародної торгівлі є товарна структура, що відображає співвідношення різних груп товарів у світовому обороті, та географічна структура, яка показує розподіл торговельних потоків між країнами.

На початку ХХІ століття міжнародна торгівля продовжувала розвиватися в межах багатосторонньої системи Світової організації торгівлі (ВТО), яка забезпечувала універсальні правила та механізми врегулювання спорів [1, с.12–15; 2, с.7]. Проте уповільнення переговорного процесу в межах Дохійського раунду та зростання геоекономічних інтересів держав сприяли активному укладанню регіональних торговельних угод, які стали більш гнучким інструментом співпраці [3, с.20–25].

Ключові тенденції еволюції міжнародних торговельних угод включають:

- зміщення акценту від багатосторонніх до мегарегіональних форматів, таких як СРТРР та USMCA, що охоплюють значні частки світового ВВП [4, с.32–36];
- інтеграцію положень про цифрову торгівлю, інтелектуальну власність та сталий розвиток, що відображає зміни глобальної економіки [5, с.14–18];
- посилення протекціоністських заходів та торговельних бар'єрів унаслідок глобальних криз, зокрема пандемії COVID-19 та воєнних конфліктів [6, с.8–12].

Одночасно багатостороння система ВТО стикається з кризою ефективності через затримки у прийнятті рішень та обмеження роботи механізму врегулювання спорів [7, с.3–6]. Це сприяє поширенню практики укладання двосторонніх і регіональних угод, що дозволяють державам швидше адаптуватися до змін світового ринку [8, с.4–9].

Україна активно інтегрується у глобальні торговельні процеси через Угоду про асоціацію з ЄС, участь у системі СОТ та укладання нових угод про вільну торгівлю [9, с.10–13]. Така політика сприяє розширенню ринків збуту, але водночас потребує адаптації національного законодавства та підвищення інституційної спроможності для ефективного виконання зобов'язань.

Україна активно бере участь у міжнародній торгівлі, з товарообігом, що зростає, особливо в 2024 році. Провідними торговими партнерами є країни ЄС, зокрема Польща, Німеччина, а також Китай та Туреччина. Основними експортними товарами є сільськогосподарська продукція (зернові, рослинні олії), а імпортуються енергетичні матеріали, машини, транспортні засоби та фармацевтична продукція.

Висновок. Еволюція міжнародних торговельних угод у ХХІ столітті відображає зсув від класичних багатосторонніх форматів до більш гнучких регіональних та цифрових моделей співпраці. Для України участь у глобальній торговельній системі є стратегічним інструментом економічного зростання, що вимагає посилення інтеграційної політики, дотримання міжнародних стандартів та розвитку інституційного потенціалу.

УДК: 347.77:

КАРМАЗІНА Л.С., магістрантка

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПАТЕНТНЕ ПРАВО І ПРИНЦИП СВОБОДИ КОНКУРЕНЦІЇ: МЕЖІ ПРАВОМІРНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВИНАХОДУ

Досліджено конфлікт між патентною монополією та свободою конкуренції. Окреслено межі виключного права через антимонопольне регулювання, обов'язкові ліцензії та інші законні обмеження. Наголошено на потребі балансу інтересів патентовласника та суспільства.

Ключові слова: патент, патентне право, принцип свободи конкуренції, винахід, антимонопольне право.

Патентна система історично була створена як ключовий інструмент захисту інновацій та стимулювання науково-технічного прогресу. Патент, будучи інструментом захисту інновацій, гарантує своєму власнику виключне майнове право на використання винаходу та можливість забороняти іншим його використання. Зазначене право дає винахідникові чи правонаступнику економічну вигоду та стимулює інвестиції в науково-технічний розвиток.

Однак, цей механізм, будучи основою інноваційного розвитку, містить у собі внутрішній конфлікт із фундаментальним принципом свободи конкуренції. Виключне право за своєю природою є монопольним, оскільки тимчасово виводить об'єкт інтелектуальної власності з режиму вільного використання. Надмірне чи недобросовісне використання патентної монополії може призводити до обмеження конкуренції на ринку, штучного завищення цін та перешкоджання доступу споживачів до необхідних технологій.

Водночас виключне право не є абсолютним. Національне законодавство встановлює як цивільно-правові механізми (ліцензії, договори передачі прав), так і нормативні обмеження, які урівноважують інтереси правовласника і суспільства [4]. Цивільний кодекс та спеціальні акти регламентують види ліцензій (виключна, невиключна, одинична) та порядок їх укладання, а також питання оформлення і реєстрації ліцензійних відносин.

До практичних меж використання винаходу належать кілька груп виключень:

–по-перше, закон передбачає випадки, коли використання винаходу можливе без дозволу правовласника (до прикладу, у межах приватного або експериментального використання, або в разі державних потреб) – деталі таких підстав, а також порядок реалізації останніх визначені в законах та підзаконних актах;

–по-друге, існують інструменти державного втручання в інтересах суспільства: обов'язкова (компенсована) ліцензія або використання винаходу в особливих обставинах (наприклад, надзвичайні ситуації, охорона здоров'я) – такі механізми дозволяють збалансувати монопольну позицію патентовласника та суспільний інтерес [1].

Особливу роль відіграє взаємодія патентного режиму з антимонопольним правом. Використання виключних прав само по собі не вважається зловживанням домінуючим становищем, проте якщо володіння патентом супроводжується антиконкурентними практиками (до прикладу, такими як нав'язування дискримінаційних ліцензійних умов, узгоджені відмови від продажів, необґрунтоване блокування доступу на ринок тощо), то дії правовласника можуть підпадати під регулювання Закону України «Про захист економічної

конкуренції» [3]. Антимонопольні органи вправі розглядати такі практики, а також застосовувати санкції або вимоги щодо виправлення поведінки.

Додатково варто підкреслити роль судової практики й альтернативних механізмів вирішення спорів у формуванні меж правомірного використання винаходу. Арбітраж і медіація дозволяють швидше врегулювати конфлікти щодо ліцензійних умов або винагороди, зменшуючи ризик антимонопольних розслідувань. Також правовласникам потрібно формалізувати політику надання ліцензій, застосовувати прозорі, недискримінаційні умови (FRAND-підходи там, де це виправдано) та документувати технічні й ринкові обґрунтування відмови у ліцензуванні [2]. Такі заходи захищають від претензій і сприяють збалансованому розвитку інноваційних ринків.

Таким чином, можемо узагальнити, що межа правомірного використання винаходу визначається балансом між прерогативою патентовласника (отримати економічну віддачу і захист інвестицій) та суспільними інтересами у збереженні ефективної конкуренції й доступу до технологій. Практика показує, що відповідальне патентне адміністрування, прозорі ліцензійні умови та готовність до компромісу знижують ризик антимонопольних спорів, а також й сприяють інноваційному розвитку ринку. Юридичним акторам важливо враховувати як норми патентного закону, так і правила конкурентного права при формуванні ліцензійних політик і стратегії захисту винаходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винаходи та корисні моделі. *Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України*. 2025. URL:<https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=8b59d953-01b7-40f2-8c9c-564b48119993&title=VinakhodiTaKorisniModeli> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Винаходи і корисні моделі. *УКРХОІВІ*. 2025. URL:<https://nipo.gov.ua/vynakhody-korysni-modeli/> (дата звернення: 09.10.2025).
3. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. №2210-III. Дата оновлення: 16.05.2024 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 08.10.2025).
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII. Дата оновлення: 05.06.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 08.10.2025).

УДК 347.77

КОСТЮК Р.М., магістрант

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПАТЕНТНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ: ВПЛИВ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС НА НАЦІОНАЛЬНУ ПРАКТИКУ ТА ГАРМОНІЗАЦІЮ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ

Досліджено вплив законодавства ЄС на розвиток патентного права України та окреслено напрями гармонізації..

Ключові слова: право інтелектуальної власності; патент; винахідницький рівень; ВОІВ.

Розвиток патентного права в Україні відбувається під значним впливом законодавства ЄС відповідно до зобов'язань, взятих Україною в рамках Угоди про асоціацію та у зв'язку з набуттям статусу кандидата на членство в ЄС. Цей процес зосереджений на гармонізації нормативної бази з метою наближення національної системи патентної охорони до європейських стандартів.

Європейський Союз створив комплексну систему охорони прав інтелектуальної власності, яка поєднує міжнародні договори, внутрішнє право ЄС та практику Європейського патентного відомства. Для України гармонізація патентного законодавства є не лише формальним зобов'язанням за Угодою про асоціацію, а й ключовим чинником інтеграції у європейський науково-технологічний простір [1].

Матеріально-правові зміни передбачають узгодження критеріїв патентоздатності з міжнародними стандартами. Угода TRIPS [2] та Європейська патентна конвенція [3] визначають базові вимоги до новизни, винахідницького рівня та промислової придатності.

Відповідно, українське законодавство поступово відходить від надмірно спрощених підходів до охорони корисних моделей і наближається до європейських критеріїв.

Процесуальний вимір гармонізації полягає у вдосконаленні експертизи заявок. Guidelines for Examination Європейського патентного відомства [4] стали орієнтиром для Укрпатенту, що дозволяє забезпечити прозорість та передбачуваність рішень. Важливим кроком є впровадження електронних сервісів, відкритих баз даних та методичних рекомендацій [5], які роблять систему більш доступною для заявників.

Інституційний розвиток передбачає підвищення спроможності національних органів. Це включає професійну підготовку експертів, інтеграцію у європейські інформаційні системи та розширення міжнародної співпраці [6]. Судова практика також поступово орієнтується на рішення Європейського патентного відомства [7] та документи Європейської комісії [8], що сприяє уніфікації підходів у тлумаченні норм.

Таким чином, гармонізація не обмежується технічними змінами у законодавстві. Вона формує нову правову культуру, у якій патентне право розглядається як інструмент стимулювання інновацій, залучення інвестицій та інтеграції України у європейський правовий простір. Це означає підвищення прозорості процедур, забезпечення передбачуваності рішень і створення довіри до національної системи охорони інтелектуальної власності.

Гармонізація українського патентного права з європейськими стандартами є стратегічним напрямом правової інтеграції. Вона сприяє підвищенню якості правової охорони, розвитку інноваційного потенціалу та зміцненню позицій України у глобальній системі інтелектуальної власності. Для досягнення цих цілей необхідно завершити кодифікацію норм патентного права з урахуванням *acquis* ЄС, забезпечити сумісність процедур експертизи з практикою Європейського патентного відомства, розвивати судову спеціалізацію у сфері інтелектуальної власності та посилювати міжнародну співпрацю у межах програм BOIV.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про охорону прав на винаходи (патенти)»: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII. Верховна Рада України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS). Geneva: World Trade Organization, 1994. URL:https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm (дата звернення: 20.10.2025).
3. European Patent Convention. Munich: European Patent Office; Council of Europe, 1973 (ост. ред.). URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/epc.html> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Guidelines for Examination in the European Patent Office. Munich: European Patent Office, 2024. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/guidelines.html> (дата звернення: 20.10.2025).
5. World Intellectual Property Organization (WIPO). Comparative Studies on Patent Law Harmonization and Best Practices. Geneva: WIPO, 2015–2024. URL:<https://www.wipo.int/publications/en/> (дата звернення: 20.10.2025).
6. Український інститут промислової власності (Укрпатент). Методичні рекомендації з експертизи заявок. Київ: Укрпатент, 2019–2024. URL:<https://sips.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2025).
7. European Commission. Studies and communications on intellectual property and innovation policy. Brussels: European Commission, 2015–2024. URL:https://commission.europa.eu/policies/justice-and-fundamental-rights/intellectual-property_en (дата звернення: 20.10.2025).
8. European Patent Office. Case Law and Practice Reports. Munich: EPO, 2015–2024. URL:<https://www.epo.org/en/about-us/organisation/case-law.html> (дата звернення: 20.10.2025).

УДК 349.42

МАТВІЄНКО М.О., магістрантка

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПРОБЛЕМ АГРАРНОГО ТА ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА

Актуальні питання розвитку аграрного та земельного права охоплюють комплекс викликів, пов'язаних із глобалізацією, змінами клімату, продовольчою безпекою та структурними реформами, що мають як національний, так і міжнародний вимір.

Ключові слова: Аграрне право, земельне право, земельна реформа, право власності на землю, обіг земель, ринок землі.

Вдосконалення обігу землі полягає в необхідності врегулювання та спрощення процедур купівлі-продажу, оренди землі з урахуванням обмежень воєнного стану та відновленням функціонування ринку після 2024 року (допуск юридичних осіб). Забезпечення прозорості та запобігання зловживанням щодо вдосконалення інфраструктури ринку, реєстраційних систем та механізмів контролю для запобігання надмірній концентрації земель та операціям з землями, які перебувають у зоні ризику. Також велику роль відіграє демілітаризація та розмінування. Правове регулювання використання сільськогосподарських земель, які постраждали від бойових дій, включаючи процедури знешкодження вибухонебезпечних предметів, консервації пошкоджених ґрунтів та компенсації збитків власникам і користувачам. Правовий захист земельних прав полягає в забезпеченні ефективного захисту прав власників і орендарів землі, включаючи вирішення спорів, пов'язаних із втратою, пошкодженням або неможливістю використання ділянок. Стале землекористування та охорона ґрунтів: Впровадження дієвих правових механізмів стимулювання та контролю за дотриманням вимог раціонального використання земель, збереження родючості ґрунтів та екологічної безпеки [1, с.226]..

У сфері аграрного права основна увага зосереджена на продовольчій безпеці та відновлення агросектору. Правове забезпечення стабільного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції в умовах криз, надання державної підтримки аграріям (компенсації, кредитування) та відновлення порушених агровиробничих і логістичних ланцюгів [2, с.124].

Правовий статус та підтримка агровиробників це є удосконалення законодавства щодо діяльності фермерських господарств та інших суб'єктів аграрного підприємництва, стимулювання розвитку малого та середнього агробізнесу. Агроекологічна та енергетична безпека: Врегулювання питань використання відновлюваних джерел енергії в аграрному секторі та правове забезпечення екологічних стандартів у сільськогосподарському виробництві. Також вирішення проблеми кадрового дефіциту в аграрному секторі, посиленого військовими мобілізаційними процесами є немаловажливим фактором.

В умовах євроінтеграції та глобалізації ключовими є:

Гармонізація законодавства з правом ЄС : приведення аграрного та земельного законодавства України у відповідність до норм і стандартів Європейського Союзу (зокрема, щодо якості продукції, безпечності харчових продуктів, державної допомоги та екології).

Правове забезпечення доступу української агропродукції на міжнародні ринки, вирішення питань, пов'язаних із торговельними обмеженнями та регулюванням транскордонних перевезень. Участь України у формуванні глобальних механізмів продовольчої безпеки та співпраця з міжнародними організаціями (ФАО, СОТ) для подолання світових продовольчих криз, спричинених, зокрема, війною.

Тож для подолання кризи та удосконалення аграрного та земельного сектору, потрібно звернути увагу на слідуючі аспекти:

Діджиталізація та інтероперабельність: повне переведення всіх адміністративних послуг Державного земельного кадастру (ДЗК) в електронний формат та забезпечення безперервної взаємодії між ДЗК, Державним реєстром речових прав на нерухоме майно та іншими реєстрами для достовірного контролю за максимальною площею земель у власності [3, с.286].

Удосконалення механізмів контролю концентрації: чітке визначення критеріїв для пов'язаних осіб та юридичних осіб, які отримують право власності на землю (після 2024 року), щоб запобігти надмірній концентрації земель в одних руках.

Ефективне управління державними та комунальними землями: електронні торги (аукціони): максимальне переведення надання прав на земельні ділянки державної та комунальної власності (оренда, продаж) виключно через прозорі електронні торги (зокрема, через систему "Прозорро. Продажі")

Стандарти та якість продукції: прискорення імплементації європейських норм щодо безпечності та якості харчових продуктів, санітарного та фітосанітарного контролю.

Державна підтримка та фінансова політика: реформування системи державної підтримки аграрного сектору для приведення її у відповідність до вимог Спільної аграрної політики (САП) ЄС, зокрема, щодо прямих виплат та підтримки сталого розвитку.

Стимулювання екологічно чистого виробництва: впровадження дієвих фінансових та податкових важелів для підтримки органічного землеробства та практик, спрямованих на збереження навколишнього середовища (наприклад, водостійке та низьковуглецеве землеробство) [4, с.369].

Таким чином, розвиток аграрного та земельного права вимагає комплексної модернізації національної правової бази, спрямованої на забезпечення ефективного землекористування, стимулювання аграрного виробництва та інтеграцію до світового правового простору на засадах сталості, прозорості та захисту прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельне право України: Підручник / За ред. А.М. Мірошниченка, В.І. Курило. Київ: Прецедент, 2023. 640 с.
2. Аграрне право України: Підручник / За ред. В.М. Єрмоленка, О.В. Гафурової. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 400 с.
3. Мірошниченко А.М. Правові засади земельної реформи в Україні: сучасний стан і перспективи. Харків: Право, 2021. 512 с.
4. Коваленко Т.О. Правове регулювання обігу сільськогосподарських земель: національний та європейський досвід. Одеса: Гельветика, 2023. 450 с.

УДК 349.42

ПАНЧЕНКО О.М., магістрантка

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ ВЕТЕРАНІВ У ВІДНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Роль ветеранів у відновленні та розвитку аграрного сектору України є критично важливою і багатоаспектною. Вони не лише стають новим кадровим резервом, а й впроваджують у сільськогосподарський бізнес унікальні якості, набуті на службі.

Ключові слова: ветерани, агробізнес, реінтеграція, фермерські господарства, ветеранське підприємництво.

Повномасштабна війна створила безпрецедентні виклики для сільського господарства України, яке є ключовим сектором економіки. Серед найгостріших проблем є руйнування інфраструктури та мінування значних площ родючих земель, що унеможливорює або ускладнює посів та збір врожаю. Крім того, дефіцит робочої сили, що виник внаслідок мобілізації та міграції, додає складності відновленню та подальшому функціонуванню сільськогосподарського сектору.

Тому особливо потужною рушійною силою цього відновлення може стати інтеграція ветеранів. Підприємства, що належать ветеранам, підтримані державними грантовими програмами, привносять у сектор дисципліну, рішучість та високу мотивацію. Ветерани, створюючи нові ферми, часто зосереджуються на нішевих та високододаних сферах (вирощування ягід, переробка), що сприяє диверсифікації та підвищує загальну конкурентоспроможність сільськогосподарського сектору.

За даними Міжнародної організації з міграції, 63 відсотки ветеранів, які повертаються, хочуть розпочати власний бізнес. Ця цифра свідчить про потенціал для розвитку підприємницьких ініціатив. Наявність приватної землі, наданої державою ветеранам, стає основою для започаткування власного бізнесу.

Кар'єрні консультанти відіграють ключову роль у професійній реінтеграції ветеранів, допомагаючи їм здійснити плавний та цілеспрямований перехід від військової служби до цивільного життя та ринку праці.

Основним видом діяльності у сфері підтримки ветеранів є професійне навчання та освіта: Центри розвитку ветеранів пропонують ветеранам освітні програми та короткострокові курси з ведення сільськогосподарського бізнесу.

Аграрний бізнес забезпечує надійну систему наставництва, залучаючи досвідчених фермерів та сільськогосподарських підприємців до особистої підтримки ветеранів на всіх етапах розвитку їхнього бізнесу.

Науковці працюють над створенням та розвитком сталої сільськогосподарської екосистеми для ветеранів як комплексного підходу, що поєднує освіту, практичну підтримку, консолідацію бізнесу та соціальну адаптацію.

Наріжними каменями цієї стратегії є такі пункти:

1. Створення освітніх сільськогосподарських платформ для підтримки наставництва. Ми повинні забезпечити ветеранів не лише бажанням, а й якісними знаннями та навичками для успішного старту в агробізнесі.

2. Регіональні ветеранські агрохаби. Для переходу від теорії до практики потрібні центри, де ветерани зможуть отримати реальний досвід. Створення таких агрохабів доречно на базі сільськогосподарських університетів, дослідницьких станцій або великих сільськогосподарських підприємств. Ці хаби повинні поєднувати практичне навчання, доступ до сучасного обладнання та демонстраційних ділянок, надаючи теоретичні знання в контексті реальних виробничих процесів.

3. Перехід до кластерних, технологічних та конкурентних бізнес-моделей. Час для індивідуальних, ізольованих ініціатив має поступитися місцем консолідованим зусиллям. Заохочення ветеранів до об'єднання в кооперативи, асоціації або кластери, що дозволить спільно закуповувати ресурси, використовувати дорожу техніку та отримувати доступ до більших ринків. Зосередження на інноваційних методах (точне землеробство, тепличне виробництво, органічне виробництво), що підвищують конкурентоспроможність та ефективність бізнесу.

4. Консолідація ветеранського агробізнесу на державному рівні та забезпечення стабільного доступу до ключових ресурсів, адже системна підтримка є ключем до сталого розвитку. Забезпечення стабільного та спрощеного доступу до державних грантових програм (наприклад, грантова програма «Власна справа» та регіональні програми) та пільгового кредитування. Створення прозорого механізму пріоритетного надання ветеранам земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Створення єдиної платформи або асоціації ветеранського агробізнесу для лобіювання інтересів та координації зусиль.

5. Забезпечення соціальної інтеграції, психічного здоров'я та професійного зростання ветеранів, незалежно від стану їхнього здоров'я. Агробізнес – це не лише економіка, а й терапія. Сільськогосподарська робота, особливо на власній землі, часто стає потужним інструментом психологічної реабілітації та ресоціалізації. Розробка сільськогосподарських проектів та робочих місць, які можна адаптувати для ветеранів з різними станами здоров'я та потребами (наприклад, розвиток вертикальних ферм, експлуатація сучасної техніки тощо).

У свою чергу, сільськогосподарський сектор слугує потужним інструментом для психологічної та соціальної реінтеграції. Обробка землі, заняття фізичною працею та спостереження за результатом своїх зусиль допомагають ветеранам повернутися до мирного життя та зменшити наслідки бойового стресу.

УДК 347.77

ПРИДАТЧЕНКО М.Ю., магістрантка

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ПАТЕНТУВАННЯ МЕДИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено проблеми патентування медичних препаратів в Україні в умовах воєнного стану. Запропоновано створити оперативний механізм примусового ліцензування та забезпечити державну підтримку локального фармацевтичного виробництва.

Ключові слова: медичні препарати, воєнний стан, патентування, національна фармацевтика, фармацевтична інфраструктура.

В умовах воєнного стану процес патентування лікарських засобів зіткнувся з низкою правових та організаційних суперечностей, що ускладнили забезпечення населення необхідними препаратами й уповільнили розвиток національної фармацевтики. На початку масштабної агресії Україна тимчасово призупинила більшість процесуальних строків у сфері інтелектуальної власності та продовжила чинність прав, що дозволяло власникам патентів відкладати формальні дії; це рішення, ухвалене в 2022 році [2], захищало права власників, але створило невизначеність щодо строків, обов'язків сплати зборів і подальшого відновлення процедур[5].

Подальша практика показала подвійний ефект такої паузи. З одного боку, «заморожування» строків убезпечило права правовласників від технічних втрат у перші місяці війни; з іншого – породило накопичення прострочених дій, суттєве відкладання експертизи та невизначеність для іноземних інвесторів і виробників, які планували локалізацію виробництва або трансфер технологій в Україну. У травні 2025 року парламент скасував дію режиму «заморожування» і відновив стандартні процесуальні строки з уважно прописаними перехідними періодами, що створило необхідність швидкої адаптації учасників ринку до оновлених правил [1].

Крім процедурних ризиків, ключовою проблемою лишається баланс між охороною прав інноваторів і потребою термінового доступу до життєво важливих медикаментів. Міжнародні механізми – дозволи на примусове ліцензування та винятки за статтями TRIPS для надзвичайних ситуацій – теоретично дозволяють державі забезпечити виробництво чи імпорт важливих препаратів без згоди патентовласника; натомість відсутність у національному законодавстві простого й оперативного механізму застосування таких інструментів у воєнний час ускладнює оперативні рішення [4].

Практичні бар'єри охоплюють логістику, кадрові обмеження і безпекові ризики для господарюючих суб'єктів. Навіть коли правові інструменти доступні, локальне відновлення виробництва вимагає стабільних ланцюгів постачання активних фармацевтичних інгредієнтів, сертифікації якості, інфраструктурних інвестицій і підготовлених кадрів – умови, яких часто не вистачає в критично уражених регіонах [6]. Відповідно, рішення про примусове ліцензування або державне використання патентів має супроводжуватися комплексною програмою інституційної підтримки, інакше ризик виникнення несертифікованих або неякісних продуктів зростає.

Роль державних установ – зокрема УАНІПІО (колишній Укрпатент) та Міністерства охорони здоров'я – стає вирішальною: від чіткого регулювання строків до оперативної координації дій у сфері ліцензування і сертифікації. Водночас практика воєнного періоду вимагає прозорих процедур для надання дозволів на примусове використання, визначення обсягу компенсацій патентовласникам та захисту національної безпеки й прав пацієнтів [3]. Недостатня правова визначеність у цих питаннях підвищує ризик правових спорів і міжнародних претензій.

Таким чином, підсумовуючи, можемо сказати, що проблеми патентування медичних препаратів під час воєнного стану – це не лише питання юридичних формальностей, а системний виклик, що потребує синхронізації законодавчих змін, галузевої політики і практичної підтримки виробництва та контролю якості. Для забезпечення стійкого та швидкого доступу до медикаментів необхідні: чітко виписані механізми застосування TRIPS-інструментів у надзвичайних обставинах, прозорі правила відновлення строків і механізми компенсації патентовласникам, а також державні програми технічної підтримки локального виробництва. За відсутності окресленого комплексного підходу правова стабільність ризикує обернутися погіршенням доступу до лікування, а також затримкою відновлення фармацевтичної інфраструктури після завершення бойових дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України "Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської

Федерації проти України: Закон України від 16.04.2025 р. № 4362-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4362-20#Text> (дата звернення: 09.10.2025).

2. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX. Дата оновлення: втрата чинності на підставі Закону № 4362-IX від 16.04.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Textt> (дата звернення: 09.10.2025).

3. Gurgula O. Saving Ukrainian Lives During the Russian War: Ukraine Must Waive IP Rights under Article 73 TRIPS to Provide Access to Essential Medicines. *GRUR International*. August 2022. Vol. 71. Iss. 8. P. 719-730. DOI: <https://doi.org/10.1093/grurint/ikac067>

4. Gurgula O. The new IP strategy of war-torn Ukraine should prioritise public health and national security. *Medicines Law & Policy*. June 11, 2024. URL: <https://medicineslawandpolicy.org/2024/06/the-new-ip-strategy-of-war-torn-ukraine-should-prioritise-public-health-and-national-security/> (дата звернення: 10.10.2025).

5. Koval M. Ukrainian Intellectual Property Legislation Overview. *Frishberg & Partners*. 2025. URL:<https://frishberg.com/ukrainian-intellectual-property-legislation-overview/> (дата звернення: 10.10.2025).

6. Rebuilding Ukraine The Case of the Health Sector. Max Planck Institute for Innovation and Competition. 2024. Research Paper № 24-02. 59 p. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/09/30/n-gutorova-as-m-planck-institute-researcher-legal-instruments-against-illicit-medicine-markets-in.pdf> (дата звернення: 10.10.2025).

УДК: 339.544

СЕРГЄЄВ О.В., магістрант

Науковий керівник – **КОВАЛЬЧУК І.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ СОТ У ВРЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ СПОРІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто роль СОТ у врегулюванні торговельних спорів та захисті економічних інтересів держав. Проаналізовано участь України й окреслено ключові виклики та перспективи інтеграції.

Ключові слова: Світова організація торгівлі, торговельні спори, врегулювання, українське законодавство, міжнародне економічне право.

Світова організація торгівлі (СОТ) є ключовим міжнародним інститутом, який регулює правила функціонування глобальної торговельної системи та забезпечує стабільність економічних відносин між державами. Її діяльність ґрунтується на принципах недискримінації, прозорості та взаємності, що створює передумови для розвитку міжнародної торгівлі [5].

Одним із найважливіших інструментів СОТ є механізм врегулювання спорів (Dispute Settlement Understanding, DSU), який виступає своєрідним «арбітражем» у торговельних конфліктах. Він дає можливість державам відстоювати свої права у правовому полі, уникати політичної ескалації та забезпечувати виконання узятих на себе зобов'язань. Ефективність цього механізму підтверджується його практичним застосуванням: більшість рішень органів СОТ виконуються добровільно, що свідчить про авторитет організації [6].

Україна, яка приєдналася до СОТ у 2008 році, отримала доступ до механізму врегулювання спорів як повноправний учасник. Нормативну основу членства нашої держави у СОТ становлять, зокрема, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [3] та Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» [4], які закріпили міжнародні зобов'язання та визначили правові механізми їх імплементації. Відтоді Україна неодноразово використовувала можливості СОТ для захисту власних економічних інтересів, зокрема ініціювала низку справ проти російської федерації, пов'язаних із незаконними обмеженнями транзиту українських товарів, дискримінаційними антидемпінговими заходами та обмеженнями експорту. Крім того, наша держава виступала третьою стороною у ряді спорів між іншими країнами, що дозволяло формувати власну правову позицію та підвищувати професійний рівень національних експертів. Це ще раз підтверджує важливість членства України в СОТ як інструменту захисту економічних інтересів на багатосторонньому рівні [1].

Водночас ефективність використання механізму СОТ сьогодні обмежується низкою суттєвих викликів. По-перше, з 2019 року Апеляційний орган СОТ фактично заблокований через політичні суперечності між державами, насамперед США та іншими учасниками організації. Це ускладнює завершення спорів і підриває авторитет СОТ як незалежного арбітра. По-друге, участь у таких процесах потребує значних фінансових ресурсів та високого рівня кваліфікації юристів-міжнародників, що залишається проблемою для України. По-третє, геополітичні виклики, зокрема агресія Російської Федерації, створюють додаткові бар'єри для реалізації рішень СОТ, адже навіть виграні справи не завжди гарантують їхнє фактичне виконання [2].

Для України перспективним напрямом є розвиток власної інституційної спроможності у сфері торговельного права. Йдеться про підготовку кваліфікованих юристів та адвокатів, які спеціалізуватимуться на спорах у межах СОТ, створення державної системи підтримки таких процесів та фінансування відповідних досліджень. Не менш важливим є посилення співпраці з Європейським Союзом у межах Угоди про асоціацію, що відкриває можливості для координації позицій у багатосторонніх переговорах. Активна участь у реформуванні механізму врегулювання спорів СОТ може надати Україні шанс впливати на оновлення глобальної торговельної системи, водночас посилюючи власні позиції на міжнародній арені та забезпечуючи захист національних економічних інтересів у довгостроковій перспективі.

Таким чином, механізм врегулювання торговельних спорів СОТ залишається одним із найефективніших інструментів підтримання стабільності міжнародної торгівлі. Для України його використання є не лише засобом захисту економічних інтересів, а й індикатором інтеграції у світову економіку. Попри існуючі виклики, активна участь у діяльності СОТ та вдосконалення національної інституційної спроможності відкривають перспективи для посилення позицій України на глобальній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь НІС. Модернізація Світової організації торгівлі: виклики для України. – Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. – 51 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-09/analitichna-dopovid_sot_gotove.pdf
 2. Європейська правда. СОТ на шляху до одужання: як вдалося уникнути краху системи світової торгівлі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/08/4/7144361/>
 3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
 4. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10.04.2008 № 250-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-17>
 5. Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України. Загальна інформація про Світову організацію торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=94872f60-5734-4e7c-bcee-7873ffb2076d&title=ZagalnaInformatsiiaProSvitovuOrganizatsiiuTorgivliu>
- Юридична газета. Механізм вирішення спорів у рамках СОТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/mehanizm-virishennya-sporiv-u-ramkah-sot.html>

УДК: 349.41

СЕРГЄЄВ О.В., магістрант

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.,** канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЗЕМЕЛЬНИЙ СЕРВІТУТ: ВИДИ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У тезах розглянуто правову природу та класифікацію земельних сервітутів в Україні. Проаналізовано чинне законодавство, яке регулює порядок їх встановлення та реалізації. Визначено ключові проблеми практичного застосування інституту сервітуту та запропоновано напрями їх вирішення.

Ключові слова: земельний сервітут, Земельний кодекс України, право користування, обмеження, проблеми реалізації.

Земельний сервітут є одним із найдавніших правових інститутів, що зберігся ще з часів римського права. Він передбачає право обмеженого користування чужою земельною ділянкою для забезпечення потреб власника або користувача іншої ділянки. Сервітут виступає важливим правовим механізмом, який дозволяє узгодити інтереси суміжних землевласників, а також забезпечити суспільні потреби.

Правове регулювання земельних сервітутів в Україні здійснюється насамперед Земельним кодексом України (глава 16, статті 98–102) [2], де визначаються поняття, види та порядок встановлення сервітутів. Відповідно до Цивільного кодексу України (статті 401–412) [3], сервітут розглядається як право користування чужим майном, у тому числі земельною ділянкою, що надається для задоволення певних потреб. Важливе значення має також Закон України «Про Державний земельний кадастр» [1], який передбачає обов’язкову реєстрацію сервітутів для забезпечення їх юридичної чинності.

Законодавство передбачає, а саме статті 99 ЗКУ різні види сервітутів: право проходу чи проїзду транспортом через чужу ділянку, право прокладання ліній електропередач, зв’язку та трубопроводів, право відводу води чи встановлення межових знаків, право випасання худоби або прогону її через ділянку тощо [2].

Окрім цього, виділяють приватні та публічні сервітути: перші забезпечують інтереси конкретних власників, другі — задовольняють суспільні потреби (наприклад, доступ до водойм чи об’єктів інфраструктури). За строком дії вони можуть бути постійними чи тимчасовими, а за характером — оплатними або безоплатними.

Незважаючи на достатньо широку регламентацію, у практичній площині виникає низка проблем. Передусім, спостерігається значна кількість конфліктів між власниками суміжних земельних ділянок через нечіткість меж або незрозумілий порядок користування сервітутом. Друга проблема полягає в тому, що законодавство містить лише загальні положення, не визначаючи конкретного механізму встановлення сервітуту, його меж чи умов припинення. Третім викликом є відсутність єдності судової практики: суди по-різному підходять до вирішення спорів щодо земельних сервітутів, що знижує рівень правової визначеності. Крім того, значні труднощі виникають на стадії реєстрації сервітутів у Державному земельному кадастрі через складність процедур і бюрократичні перешкоди [4].

У сучасних умовах актуальним є завдання удосконалення правового регулювання земельних сервітутів. Йдеться про деталізацію норм Земельного та Цивільного кодексів щодо підстав і порядку встановлення сервітутів, створення чітких критеріїв для визначення їхніх меж, а також уніфікацію судової практики через роз’яснення Верховного Суду. Не менш важливим є запровадження більш прозорої та швидкої процедури реєстрації сервітутів у Державному земельному кадастрі, що дозволить мінімізувати конфлікти та гарантувати захист прав як власників, так і користувачів земельних ділянок.

Отже, земельний сервітут є важливим інструментом правового регулювання у сфері землекористування, що дозволяє збалансувати приватні та суспільні інтереси. Проте його практична реалізація в Україні наразі ускладнена через недосконалість законодавчої бази та правозастосовної практики. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, спрямованого на вдосконалення нормативно-правового регулювання, оптимізацію адміністративних процедур і забезпечення єдності судової практики. Це сприятиме більш ефективному функціонуванню інституту сервітуту та раціональному використанню земельних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховна Рада України. Закон України «Про Державний земельний кадастр» від 07.07.2011 р. № 3613-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17/ed20220609#Text>
2. Верховна Рада України. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 3613-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Верховна Рада України. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Тимченко І., Макуха І. Проблемні питання встановлення земельних сервітутів. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2022. 4 с. <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/10117/1/13.pdf>

СЕРГЄЄВ О.В., магістрант

Науковий керівник – **ЛИННИК Т.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОЛІЗІЯ МІЖ ПРАВОМ НА ПРАЦЮ ТА ЕКОНОМІЧНИМИ ІНТЕРЕСАМИ ДЕРЖАВИ

Розглянуто колізію між правом на працю та економічними інтересами держави, проаналізовано баланс гарантій і доцільності та окреслено шляхи вдосконалення правового регулювання.

Ключові слова: колізія права, право на працю, економічні інтереси держави, Конституція України, зайнятість.

Право на працю є фундаментальним правом людини, закріпленим у ст. 43 Конституції України [4], яка гарантує кожному можливість заробляти собі на життя працею, обраною за власним бажанням. Водночас економічні інтереси держави нерідко вимагають скорочення бюджетних видатків, оптимізації підприємств, реформування ринку праці, що призводить до звільнень працівників та обмеження доступу до певних сфер діяльності. У таких випадках виникає колізія між реалізацією індивідуальних трудових прав та прагненням держави до економічної стабільності.

Законодавство України намагається врегулювати цю суперечність. Кодекс законів про працю України (статті 2, 21, 36, 40–41) передбачає гарантії трудових прав та визначає підстави звільнення з економічних причин [2]. Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. встановлює механізми захисту від безробіття, серед яких допомога та програми перекваліфікації [1]. Водночас ст. 64 Конституції України дозволяє тимчасові обмеження трудових прав під час воєнного чи надзвичайного стану, що підсилює пріоритет економічних і безпекових інтересів держави [4]. Важливим орієнтиром виступають і міжнародні стандарти, зокрема Конвенція МОП № 122 «Про політику в галузі зайнятості» [3].

Незважаючи на наявність правових механізмів, на практиці відсутній належний баланс між економічними потребами держави та соціальними гарантіями. Надмірне скорочення видатків без урахування довгострокових наслідків призводить до зростання безробіття, трудової міграції, тінізації економіки та зниження рівня життя населення.

Способами подолання колізії між правом на працю та економічними інтересами держави може стати розробка комплексних державних програм зайнятості, які мають орієнтуватися не лише на збереження існуючих робочих місць, а й на створення нових. Особливу увагу варто приділяти розвитку малого та середнього бізнесу, адже саме ця сфера здатна стати основою економічної стабільності та забезпечити ширші можливості для реалізації права громадян на працю.

Щобільше, важливим напрямом є впровадження активної політики перекваліфікації та професійного навчання для тих, хто втратив роботу внаслідок економічних реформ чи реструктуризації підприємств. Такі заходи дадуть можливість адаптувати працівників до нових умов ринку праці, зменшити рівень безробіття та підвищити конкурентоспроможність робочої сили.

Необхідним є і збалансування законодавства у сфері праці. Зокрема, потребують уточнення положення Кодексу законів про працю України щодо підстав звільнення працівників з економічних причин, адже вони мають супроводжуватися розширеними соціальними гарантіями. Це дозволить захистити права громадян і водночас забезпечити роботодавцям гнучкість у прийнятті економічно обґрунтованих рішень [5].

Суттєву роль відіграє розвиток системи соціального діалогу між державою, роботодавцями та профспілками. Ефективна взаємодія цих суб'єктів здатна сприяти ухваленню рішень, які враховуватимуть як економічні інтереси держави, так і трудові права працівників. Це особливо актуально у періоди економічних криз, коли виникає потреба у спільному пошуку компромісів.

Водночас національне законодавство потребує подальшої гармонізації з міжнародними стандартами. Виконання положень Конвенцій МОП, зокрема Конвенції № 122 «Про політику

в галузі зайнятості», має стати одним із ключових орієнтирів для України [3]. Це дозволить не лише забезпечити продуктивну і вільно обрану зайнятість, але й гарантувати відповідність державної політики у сфері праці міжнародним зобов'язанням та стандартам захисту прав людини.

Отже, колізія між правом на працю та економічними інтересами держави є складним правовим явищем, що потребує врівноваженого підходу. Її подолання можливе шляхом поєднання економічних реформ із реальними гарантіями трудових прав, що забезпечить і стабільність держави, і належний рівень соціального захисту громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховна Рада України. Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
2. Верховна Рада України. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-08 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Верховна Рада України. Конвенція МОП № 122 «Про політику в галузі зайнятості» від 09.07.1964 р. №993_062 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_062#Text
4. Верховна Рада України. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Національний інститут стратегічних досліджень. Дефіцит робочої сили в Україні та внутрішні резерви його подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/defitsyt-robochoyi-sily-v-ukrayini-ta-vnutrishni-rezervy-yoho>

УДК 336.71(100):339.9

КОГУТЕНКО Д.В., магістрант

Науковий керівник – **МАЛИШКО І.В.**, старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

СВІТОВИЙ БАНК І ЙОГО РОЛЬ У ГЛОБАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

Досліджено, як діяльність Світового банку впливає на глобальний економічний розвиток, соціальну сферу, екологічні процеси та політичні відносини між державами. Проаналізовано його місце у світовій фінансовій системі, інструменти підтримки, сучасні виклики та перспективи співпраці з Україною.

Ключові слова: Світовий банк, глобалізація, міжнародні фінансові організації, сталий розвиток, міжнародне кредитування, Україна.

Світовий банк, створений у 1944 році на Бреттон-Вудській конференції, є однією з провідних міжнародних фінансових організацій. Він складається з п'яти інституцій, серед яких найвідоміші — Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародна асоціація розвитку (МАР). Ця структура дозволяє банку поєднувати функції кредитора та аналітичного центру, надаючи державам, що розвиваються, не лише фінансову допомогу, а й експертну підтримку та консультації щодо реформ і стратегічного розвитку. Важливо зазначити, що Світовий банк не обмежується однією сферою, а охоплює широкий спектр питань: економічний розвиток, соціальні програми, екологічні проекти та зміцнення інституційної спроможності держав.

Головною метою Світового банку є скорочення бідності та забезпечення сталого економічного зростання. Для цього організація реалізує довгострокові програми розвитку, підтримує реформи у сферах економіки, освіти та охорони здоров'я, а також стимулює приватні інвестиції в країнах, що розвиваються. Через такі заходи банк сприяє підвищенню рівня життя населення, розвитку людського капіталу та формуванню стабільної соціально-економічної бази для майбутнього розвитку.

Світовий банк використовує різноманітні фінансові інструменти для досягнення своїх цілей. Довгострокові кредити та пільгове фінансування дозволяють країнам вкладати кошти в інфраструктуру, охорону здоров'я та освіту. Міжнародна фінансова корпорація (МФК) інвестує в приватний сектор, стимулюючи економічну активність та створення робочих місць, а Агентство з багатосторонніх інвестиційних гарантій (MIGA) забезпечує страхування ризиків для інвесторів. Для України, наприклад, ці інструменти проявилися у програмах

підтримки енергетичної модернізації, реформування державних підприємств та відновлення критичної інфраструктури в умовах війни.

Світовий банк виконує багатогранну роль у світовій економіці. Економічна функція проявляється у фінансуванні модернізації інфраструктури, енергетики та цифрових технологій, що дозволяє країнам підвищувати конкурентоспроможність та інтегруватися у світовий ринок. Соціальна роль полягає в інвестуванні в освіту, охорону здоров'я та програми боротьби з бідністю, що безпосередньо впливає на підвищення якості життя населення. Значна увага приділяється екологічним аспектам: банк підтримує розвиток «зеленої» енергетики, проекти з енергоефективності та заходи зі зменшення негативного впливу на клімат. Крім того, Світовий банк сприяє інтеграції держав у міжнародну економіку, формує стабільні політичні та економічні взаємини між країнами та надає експертну допомогу у впровадженні реформ.

Досвід взаємодії Світового банку з різними державами підтверджує його вагомий вплив. Після Другої світової війни банк сприяв відбудові Європи та модернізації її економіки. У країнах Африки та Латинської Америки банк підтримував програми розвитку сільського господарства, енергетики та освіти. Для України Світовий банк став стратегічним партнером у процесі реформування економіки, особливо у сфері енергетики, фінансової стабільності та післявоєнного відновлення критичної інфраструктури.

Попри значні досягнення, діяльність Світового банку має і негативні наслідки. Деякі країни-позичальники потрапляють у «боргову пастку», умови кредитування можуть вимагати проведення жорстких економічних реформ, що іноді супроводжується соціальними потрясіннями. Крім того, рішення Світового банку часто визначаються впливом розвинених держав, зокрема США, що може створювати відчуття політичної упередженості та дисбалансу інтересів.

На сучасному етапі Світовий банк активно орієнтується на досягнення Цілей сталого розвитку, боротьбу зі зміною клімату, фінансування проектів «зеленої» економіки та підтримку цифрової трансформації. Він також відіграє важливу роль у відновленні економік після глобальних криз, таких як пандемія COVID-19 та військові конфлікти. У цьому контексті банк прагне поєднувати фінансову підтримку з розвитком стратегічних компетенцій держав, забезпечуючи довгострокову стабільність та стійкість економічних систем.

Світовий банк є ключовим інструментом глобального розвитку, що впливає на економіку, соціальну сферу, екологічну безпеку та політичну стабільність країн. Для України його діяльність має стратегічне значення у сфері післявоєнного відновлення та підтримки реформ, спрямованих на інтеграцію у європейські та світові економічні процеси. Водночас для підвищення ефективності діяльності банку необхідно зважено підходити до соціальних аспектів та боргової політики країн-позичальників, забезпечуючи баланс між фінансовою допомогою та довгостроковими цілями сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Bank. Annual Report 2023. Washington, D.C.: The World Bank Group, 2023.
2. Stiglitz, Joseph E. Globalization and Its Discontents. New York: W.W. Norton, 2002.
3. Романенко Є. О. Міжнародні економічні організації. – К.: КНЕУ, 2019.
4. Sachs, Jeffrey D. The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time. New York: Penguin Books, 2005.
5. Світовий банк в Україні. <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

УДК 35.073.53:355.018

КИРИЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **МАЛИШКО І.В.**, старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: боронні закупівлі, воєнний стан, державний фінансовий контроль, аудит, прозорість, антикорупція, ризик-менеджмент, держзакупівлі.

Життя України після широкомасштабного вторгнення суттєво змінює підходи до управління державними фінансами, зокрема у сфері оборонних закупівель. У цей період першочерговим завданням держави стає забезпечення швидкого та безперебійного постачання необхідних товарів, робіт і послуг для оборони. Проте така оперативність часто супроводжується зниженням рівня формування процедур, що створює додаткові ризики нецільового використання коштів, порушень фінансової дисципліни та корупційних зловживань. Саме тому роль державного фінансового контролю у цей час набуває особливої уваги [1].

Законодавча база воєнного стану зазвичай передбачає спрощення процедур закупівель - наприклад, можливість укладання договорів без проведення відкритих торгів, застосування переговорних або прямих процедур, використання рамкових угод для оперативного забезпечення Збройних Сил. Одночасно діють винятки щодо публікації інформації у відкритих системах, адже частина даних має гриф «таємно» або «для службового користування». Таке обмеження прозорості, хоч і виправдане воєнною необхідністю, потребує компенсаторних механізмів контролю аудиту, післяфактного фінансового нагляду та підвищеної персональної відповідальності посадових осіб [2].

Особливістю фінансового контролю в оборонній сфері під час війни є необхідність знаходити баланс між конфіденційністю і підзвітністю. Попередній контроль, як правило, обмежується через терміновість закупівель. тому основне навантаження переходить на поточний моніторинг і післяфактні перевірки. Важливо забезпечити, щоб навіть у скорочених процедурах фіксувалися всі ключові рішення, підстави для вибору постачальника та умови контрактів. Це створює можливість відновити повний ланцюг відповідальності після завершення бойових дій [3].

У практичній площині ефективний контроль базується на взаємодії кількох рівнів інституцій. Внутрішні служби замовників здійснюють первинний моніторинг, Державна аудиторська служба або інші національні контрольні органи проводять камеральні й виїзні ревізії, а Рахункова палата стратегічний аудит ефективності використання бюджетних коштів. Водночас важливу роль відіграють правоохоронні органи та спеціальні антикорупційні інституції, які реагують на виявлені порушення [4].

Цифровізація процесів відкриває нові можливості для контролю навіть за умов обмеженого доступу до інформації. Електронні системи закупівель можуть містити спеціальні модулі для воєнного часу із фіксацією усіх дій, створенням журналів змін, автоматичним маркуванням ризикових контрактів [5][7]. Такі інструменти дозволяють у подальшому проводити постфактум аудит без загрози витоку даних, що мають стратегічне значення [5].

В умовах міжнародної допомоги й участі іноземних учасників контроль має здійснюватися з урахуванням вимог партнерів. Необхідно узгоджувати національні процедури звітності з міжнародними стандартами, щоб забезпечити довіру та прозорість у використанні наданих ресурсів. Спільні аудити, подвійне підтвердження звітів і захищене обмінювання даними стають звичними інструментами взаємодії [6].

Проблемним залишається питання забезпечення відповідальності за порушення у сфері оборонних закупівель. Судова практика показує, що більшість порушень виявляється вже після завершення контрактів, що ускладнює повернення коштів або покарання винних осіб. Тому важливо не лише реагувати на наслідки, а й створювати превентивні механізми: обмеження авансування, ротацію посадових осіб, внутрішні етичні кодекси та захист викривачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про публічні закупівлі» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
2. Закон України «Про оборонні закупівлі» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>
3. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» URL: - Електронний ресурс – режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 №1275 «Про особливості здійснення оборонних закупівель під час дії правового режиму воєнного стану» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-%D0%BF#Text>

5. Звіти Рахункової палати України про результати аудитів у сфері оборонних закупівель за 2025 рік. URL:<https://rp.gov.ua/FinControl/FinReports/?id=2494>

6. Постанова Кабінету Міністрів України № 160 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель державними у сфері оборони в умовах воєнного стану» від 13 лютого 2024. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2024-%D0%BF#Text>

УДК 336.1:339.9

ПРИДАТЧЕНКО М.Ю., магістрантка

Науковий керівник – **МАЛИШКО І.В.**, старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ (СОТ) У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СПРАВЕДЛИВОЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Досліджено, як Світова організація торгівлі (СОТ) забезпечує справедливу міжнародну торгівлю через впровадження принципів недискримінації, моніторинг політик, ефективне вирішення суперечок та надання спеціального режиму країнам, що розвиваються.

Ключові слова: Світова організація торгівлі (СОТ), міжнародна торгівля, справедливість у міжнародній торгівлі, рівні умови доступу, прозорість, ефективне вирішення суперечок.

Світова організація торгівлі (СОТ) є ключовою інституцією сучасної глобальної економіки, яка відіграє центральну роль у регулюванні, лібералізації та моніторингу міжнародної торгівлі. Її діяльність ґрунтується на ідеї створення справедливих і передбачуваних умов для обміну товарами та послугами між державами, що сприяє економічному зростанню, зміцненню партнерських відносин, а також зменшенню ризиків торговельних конфліктів. Забезпечення справедливості в міжнародній торгівлі передбачає як рівний доступ до ринків, так і дотримання єдиних правил гри, що дозволяють уникати дискримінаційних практик.

Справедливість у міжнародній торгівлі (fairness) в розумінні СОТ означає, перш за все, дотримання рівних умов доступу до ринків, прозорості в політиках, а також ефективного вирішення суперечок між членами [4]. Одним із фундаментальних принципів є принцип недискримінації, який реалізується через режим найбільшого сприяння (Most-Favoured-Nation, MFN) та національного ставлення (National Treatment). Відповідно до режиму MFN жодна країна-учасниця не може отримувати менш сприятливі умови, ніж вже надані будь-якому іншому члену СОТ, а принцип національного ставлення зобов'язує країни-члени не дискримінувати імпортовані товари відносно власних після того, як імпортовані товари або послуги вже увійшли на їхній ринок [1]. Крім нормотворчої функції, СОТ виконує роль нагляду та контролю за імплементацією угод. У межах моніторингових механізмів, серед яких Trade Policy Review Mechanism, відбувається регулярна оцінка торговельної політики країн-членів щодо відповідності їхніх нормативів зобов'язанням у СОТ [3]. Зазначене сприяє підвищенню прозорості, зменшенню асиметрії в доступі до інформації та дозволяє виявляти випадки, коли політика окремих країн може породжувати несправедливі конкурентні переваги чи створювати приховані бар'єри.

Іншим важливим елементом справедливості є механізм врегулювання спорів. Угода про врегулювання суперечок (Dispute Settlement Understanding, DSU) дає можливість державам-членам оскаржувати політики інших учасників, що порушують зобов'язання СОТ. Панелі та Апеляційний орган розглядають такі суперечки, їх рішення є обов'язковими [5]. Згаданий механізм зменшує ризик того, що сильніші держави можуть діяти за принципом «сила понад право», оскільки навіть великі економіки обмежені нормами СОТ. Особлива увага в діяльності СОТ приділяється країнам, що розвиваються, та найменш розвиненим. Принципи спеціального та диференційованого режиму (Special and Differential Treatment, SDT) передбачають, що такі країни отримують більш тривалий перехідний період для виконання зобов'язань, технічну допомогу, підтримку в побудові інституційної спроможності [2, с. 448]. Окреслюване сприяє вирівнюванню стартових можливостей,

оскільки нерідко обмежені ресурси, слабша інфраструктура чи ж недосконала нормативна база можуть стати суттєвими перепонами задля участі в міжнародній торгівлі на рівних умовах.

Необхідно також враховувати роль принципу обмежень за винятками (safetyclauses), що дозволяють вводити заходи захисту для держав у випадках, коли захист прав споживачів, здоров'я населення, охорони довкілля або рослин, тварин тощо вимагає обмежень торгівлі. Зазначені положення допомагають балансувати між відкритістю торгівлі та захистом суспільних інтересів, таким чином запобігаючи зловживанням під прикриттям стандартів чи технічних бар'єрів.

Однак реалізація ідеалів справедливості стикається з суттєвими викликами: 1) прийняття рішень у СОТ базується на консенсусі, що часто сповільнює або ускладнює адаптацію до нових реалій: цифрової торгівлі, кліматичних змін, екологічних викликів; 2) дискусії про те, чи всі країни однаково здатні скористатися режимом SDT, вказують на необхідність гнучкості та індивідуального підходу; 3) деякі країни критикують СОТ за недостатню ефективність апеляційного органу або за складність процедур, що можуть бути фінансово чи кадрово обтяжливими для менших держав.

У підсумку, роль СОТ у забезпеченні справедливої міжнародної торгівлі є багатогранною та комплексною. Вона поєднує встановлення універсальних правил, контроль за їхнім виконанням, захист прав менших та слабших учасників, а також механізми врегулювання суперечок. Попри наявні недоліки й складнощі, СОТ залишається фундаментальною інституцією, без діяльності якої справедливість, передбачуваність і стабільність у міжнародній торгівлі були б значно уразливішими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аністратенко Н. В., Мальченко А. В. Роль СОТ в розвитку торговельних взаємозв'язків між країнами в глобальній економіці. *Ефективна економіка*. 2019. №11. DOI:10.32702/2307-2105-2019.11.62
2. Бойко Д. О. Роль Світової організації торгівлі (СОТ) у регулюванні процесу міжнародної торгівлі та вирішення спорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 446-449. DOI:<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/107>
3. Introduction to the WTO disputes settlements system. *World Trade Organization*. 2025. URL:https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_settlement_cbt_e/c1s3p1_e.htm (дата звернення: 27.09.2025)
4. Key Principles, Functions, and Mechanisms of the WTO. *PolSciInstitute*. January 29, 2024. URL:<https://polsci.institute/global-politics/key-principles-functions-wto/> (дата звернення: 27.09.2025)
5. World Trade Organization. *Federal Ministry for Economic Affairs and Energy*. 2025. URL:<https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/EN/Textsammlungen/Foreign-Trade/wto.html> (дата звернення: 27.09.2025)

УДК 349.41

ПУЗИР В.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Досліджено сучасний стан правового регулювання оренди земель сільськогосподарського призначення в Україні в контексті проведення земельної реформи та відкриття ринку землі. Проаналізовано чинну нормативно-правову базу, окреслено ключові проблеми правозастосування, серед яких – зловживання з боку орендарів, недосконалість електронного кадастру, низький рівень правової обізнаності орендодавців. Запропоновано шляхи удосконалення законодавства, зокрема через розвиток цифрових сервісів, посилення державного контролю та захист прав власників земельних ділянок.

Ключові слова: земельне право, оренда землі, сільськогосподарські землі, земельна реформа, ринок землі, орендні відносини, кадастр, орендодавець, орендар, правове регулювання.

У контексті земельної реформи в Україні, що стартувала з відкриттям ринку сільськогосподарських земель у 2021 році, оренда землі залишається однією з ключових форм користування землею. Станом на сьогодні, переважна більшість угід продовжує

використовуватись на підставі орендних договорів. Це зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу правового регулювання таких відносин, виявлення проблем правозастосування та окреслення перспектив удосконалення законодавства.

Правові основи оренди земель закладено в Земельному кодексі України, Законі України «Про оренду землі», а також у Цивільному кодексі України [1; 2; 3]. Оренда сільськогосподарських земель має свої особливості, серед яких: цільове призначення землі, строки договору, обмеження щодо суб'єктного складу та необхідність державної реєстрації прав. Згідно з чинним законодавством, орендарем може бути як фізична, так і юридична особа, яка отримала згоду власника на використання земельної ділянки. Договір має бути укладений у письмовій формі з обов'язковим нотаріальним посвідченням та державною реєстрацією права оренди [3].

Серед найбільш поширених проблем — недосконалість форм типового договору, відсутність ефективного контролю за дотриманням умов використання землі, низький рівень правової грамотності серед власників паїв, а також тривалі судові спори щодо припинення або поновлення договорів [4]. Окрему загрозу становить явище «рейдерства», коли орендарі без згоди власників землі змінюють умови договору або використовують земельні ділянки після завершення строку дії договору.

Ще одним викликом є неефективна робота електронного реєстру Державного земельного кадастру, що призводить до подвійної реєстрації ділянок, неточностей у межах або площі, а також ускладнює укладення нових договорів. Крім того, частина земель досі не внесена до кадастру, що унеможливує їх законне використання чи оренду.

З позитивних змін варто відзначити законодавчі новації щодо автоматичного поновлення договорів оренди та обмеження максимального строку оренди сільськогосподарських земель (не більше 7 років для державних/комунальних земель) [3]. Це покликано зменшити монополізацію та сприяти справедливішому розподілу землекористування.

У перспективі актуальним є подальше вдосконалення механізмів захисту прав орендодавців, зокрема — через розвиток державного контролю за використанням земель, запровадження єдиної цифрової платформи для укладення та реєстрації договорів, розширення функціоналу електронного кабінету землекористувача. Також варто спростити процес перевірки добросовісності орендаря, наприклад, через відкриту базу судових справ та реєстр недобросовісних користувачів землі.

Таким чином, правове регулювання оренди земель сільськогосподарського призначення в Україні потребує системного вдосконалення. Прозорість та захист прав усіх сторін повинні стати пріоритетами державної політики у цій сфері. Лише за умов комплексного підходу можна досягти балансу між інтересами власників, орендарів та держави.

Отже, правове регулювання оренди земель сільськогосподарського призначення в Україні залишається важливим елементом земельної політики, особливо в умовах після відкриття ринку землі. Попри наявну нормативно-правову базу, на практиці спостерігаються проблеми, пов'язані з реєстрацією прав, недобросовісною поведінкою орендарів та технічними недоліками кадастрових систем. Слабкий контроль з боку держави та правова необізнаність орендодавців також ускладнюють реалізацію ефективних орендних відносин. Удосконалення цієї сфери можливе завдяки цифровізації, посиленню юридичних гарантій та запровадженню прозорих механізмів укладення договорів. Комплексний підхід до врегулювання орендних відносин сприятиме сталому розвитку аграрного сектору та захисту інтересів усіх сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3–4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Закон України «Про оренду землі» від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

4. Шульга, М. В. Оренда земель сільськогосподарського призначення: особливості правового режиму та шляхи вдосконалення законодавства / М. В. Шульга // Аграрне право України. – 2023. – № 1.

УДК 349.41

ЧУПРІНЧУК К.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВІ РЕЖИМИ ВСІХ КАТЕГОРІЙ ЗЕМЕЛЬ

Досліджено правові режими дев'яти категорій земель в Україні відповідно до чинного законодавства. Проаналізовано особливості цільового призначення, суб'єктного складу власників та користувачів, обмеження щодо використання кожної категорії земель. Виявлено проблеми розмежування земель за категоріями, недосконалість механізмів переведення земельних ділянок з однієї категорії до іншої. Запропоновано шляхи гармонізації законодавства та усунення колізій у встановленні правового режиму земель різного цільового призначення.

Ключові слова: правовий режим земель, категорії земель, цільове призначення, земельне законодавство, розмежування земель, землі сільськогосподарського призначення, землі населених пунктів.

Земельне законодавство України передбачає поділ всіх земель на дев'ять категорій залежно від їхнього основного цільового призначення та особливостей правового режиму використання [2]. Конституція України закріплює землю як основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави, водночас встановлюючи можливість існування різних форм власності на земельні ресурси [1]. Земельний кодекс України деталізує правові режими для кожної категорії земель, визначаючи специфічні умови набуття права власності, користування, охорони та відтворення земельних ділянок відповідно до їхнього функціонального призначення.

Правовий режим являє собою сукупність юридичних засобів регулювання земельних відносин, що включає дозволи, заборони, обмеження, обов'язки та відповідальність суб'єктів земельних правовідносин [4, с. 20].

Землі сільськогосподарського призначення становлять найбільшу за площею категорію та використовуються переважно для виробництва продукції рослинництва і тваринництва. Правовий режим передбачає жорсткі обмеження щодо зміни цільового призначення особливо цінних земель, встановлення мінімальних та максимальних розмірів земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, заборону використання не за призначенням. Власники та користувачі зобов'язані дотримуватися науково обґрунтованих сівозмін, здійснювати заходи щодо підвищення родючості ґрунтів, запобігати ерозійним процесам та забрудненню земель хімічними речовинами. Законодавець передбачив можливість вилучення сільськогосподарських угідь для несільськогосподарських потреб лише у виняткових випадках за умови попереднього зняття та збереження родючого шару ґрунту. Особливості правового режиму полягають також у встановленні пріоритету сільськогосподарського використання, обмеженні права власності іноземців на землі сільськогосподарського призначення, запровадженні спеціальних вимог до суб'єктів, які можуть набувати право власності на великі масиви сільськогосподарських угідь [2].

Землі населених пунктів мають специфічний правовий режим, обумовлений необхідністю забезпечення комплексної забудови, розвитку інфраструктури, створення сприятливих умов для проживання населення. Межі населених пунктів встановлюються з урахуванням перспектив їхнього розвитку, генеральних планів та схем планування території. Використання земель здійснюється відповідно до зонування території, що передбачає виділення житлових, громадсько-ділових, виробничих, рекреаційних та інших функціональних зон.

Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони характеризуються наявністю об'єктів виробничого та інфраструктурного призначення, що зумовлює особливі вимоги до їхнього використання. Правовий режим включає встановлення санітарно-захисних зон, охоронних зон інженерних комунікацій, обмеження доступу сторонніх осіб на об'єкти стратегічного значення. Розміщення промислових підприємств здійснюється за умови проведення оцінки впливу на довкілля, дотримання екологічних стандартів, забезпечення безпеки населення прилеглих територій [3]. Землі енергетики підлягають особливому правовому регулюванню з огляду на підвищену небезпеку об'єктів атомної енергетики та необхідність створення зон відчуження навколо них. Для земель транспорту встановлюються смуги відведення залізниць, автомобільних доріг, злітно-посадкових смуг аеропортів, що виключає можливість розміщення на таких територіях об'єктів, не пов'язаних з обслуговуванням транспортної інфраструктури.

Природно-заповідний фонд та інші природоохоронні території мають найбільш обмежувальний правовий режим, спрямований на збереження унікальних природних комплексів, рідкісних видів флори і фауни, типових та унікальних ландшафтів. Господарська діяльність на таких землях заборонена або суттєво обмежена залежно від природоохоронної цінності території та режиму заповідності. Законодавство передбачає диференціацію правового режиму залежно від статусу об'єкта природно-заповідного фонду, встановлюючи найсуворіші обмеження для біосферних заповідників та природних заповідників, де господарська діяльність повністю виключається. Національні природні парки мають менш жорсткий режим з можливістю організації регульованого рекреаційного використання окремих зон. Заказники, пам'ятки природи, дендрологічні та зоологічні парки функціонують за режимом часткових обмежень господарської діяльності з метою збереження окремих природних об'єктів або комплексів.

Землі оздоровчого призначення включають території з природними лікувальними ресурсами, що використовуються для профілактики та лікування захворювань. Правовий режим передбачає встановлення округів та зон санітарної охорони курортів, обмеження розміщення промислових об'єктів, заборону діяльності, яка може призвести до забруднення або виснаження лікувальних ресурсів. Землі рекреаційного призначення призначені для організації відпочинку населення, туризму та спортивних занять, що зумовлює специфічні вимоги щодо благоустрою території, обладнання місць відпочинку, збереження природних ландшафтів. Землі історико-культурного призначення охоплюють території з об'єктами культурної спадщини, археологічними пам'ятками, історичними поселеннями, де правовий режим спрямований на збереження автентичності історичного середовища, запобігання руйнуванню пам'яток, регулювання забудови та господарської діяльності. Землі лісгосподарського призначення та землі водного фонду мають правовий режим, підпорядкований завданням ведення лісового господарства, використання водних об'єктів, охорони лісів та водних ресурсів від виснаження і забруднення.

Тож удосконалення правового регулювання категорій земель потребує усунення колізій між нормативними актами, конкретизації критеріїв віднесення земельних ділянок до певних категорій, спрощення процедур зміни цільового призначення за умови збереження екологічних стандартів. Гармонізація законодавства має забезпечити баланс між економічними інтересами власників та користувачів земель і суспільними інтересами щодо раціонального використання та охорони земельних ресурсів як національного багатства України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст. 27.
3. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів : Закон України від 9 лип. 2010 р. № 2480-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 49. Ст. 571.
4. Тищенко К. М. Основи правового режиму земель як об'єкта правового регулювання. Юридичний вісник України. 2022. № 17. С. 19–22.

ШЕВЧЕНКО Д.М., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено особливості здійснення та захисту права приватної власності на землю в Україні в період воєнного стану. Проаналізовано основні норми чинного законодавства, що регулюють порядок відчуження земельних ділянок для потреб держави, визначено гарантії компенсації власникам та проблеми практичного застосування відповідних положень. Окреслено напрями вдосконалення правового механізму реалізації цього права в умовах війни.

Ключові слова: земельне право, приватна власність, воєнний стан, відчуження, компенсація, національна безпека, оборона.

Право приватної власності на землю є одним із фундаментальних елементів конституційного ладу України. Відповідно до статті 41 Конституції України, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, а примусове відчуження можливе лише з мотивів суспільної необхідності та за умови попереднього і повного відшкодування її вартості [1]. Земельний кодекс України закріплює, що земля може перебувати у приватній, державній або комунальній власності, а реалізація права приватної власності гарантується державою [2].

Після запровадження режиму воєнного стану держава отримала право тимчасового обмеження окремих прав власників землі. Згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану», військові адміністрації та органи державної влади можуть здійснювати примусове відчуження земельних ділянок або тимчасове їх вилучення для потреб оборони [3]. Таке відчуження є виключним заходом, що застосовується лише у випадках нагальної суспільної необхідності, коли неможливо вирішити питання іншим способом. У сучасних умовах воєнного часу це правило набуло особливої актуальності. Багато земельних ділянок приватної власності були використані для розміщення оборонних споруд, облаштування укриттів чи проведення інженерних робіт. Водночас держава зобов'язана гарантувати справедливе відшкодування завданих збитків, у тому числі шляхом грошової компенсації або надання рівноцінної земельної ділянки.

Важливим напрямом є також фіксація збитків, завданих власникам унаслідок бойових дій. Відповідно до Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» затверджено порядок оцінки та відшкодування шкоди за примусово відчужене майно, у тому числі земельні ділянки [4]. Це створює правові підстави для подальшого отримання компенсацій після завершення воєнного стану.

Крім того, у період війни тимчасово обмежено операції з купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення. Такий крок спрямований на запобігання зловживанням, рейдерству та недобросовісним операціям на ринку землі. Водночас механізм спадкування земельних ділянок, їх оренда чи безоплатне користування залишаються чинними, що забезпечує мінімальний баланс між економічною стабільністю та потребами оборони.

Важливою проблемою залишається недосконалість механізмів компенсації, зокрема відсутність єдиного реєстру відчужених земель, складність документального підтвердження вартості ділянок і затримки з виплатами. Ці питання потребують чіткого врегулювання для забезпечення рівності всіх власників перед законом.

Окрему увагу слід приділити питанню захисту права власності у судах. Практика показує, що навіть у воєнний час суди продовжують розглядати спори, пов'язані з незаконним використанням земель, самовільним зайняттям ділянок або невиплатою

компенсацій. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що навіть за умов дії особливих правових режимів держава не звільняється від обов'язку забезпечувати верховенство права та дотримання принципу справедливості.

Не менш важливою є екологічна складова земельних відносин. Бойові дії спричинили масштабне забруднення ґрунтів, знищення родючого шару та мінування територій. Відновлення таких земель вимагатиме значних зусиль та фінансування, зокрема із залученням міжнародних екологічних програм і фондів. У перспективі держава має розробити єдину систему моніторингу та рекультивації пошкоджених земель, що стане невід'ємною частиною політики післявоєнного відновлення.

Водночас навіть за умов воєнного стану держава зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів у сфері захисту права власності. Відповідно до статті 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини, кожна особа має право мирно володіти своїм майном, а позбавлення його можливе лише в інтересах суспільства та за умови дотримання принципу пропорційності [5]. Таким чином, навіть у надзвичайних умовах має зберігатися баланс між публічним інтересом і правами приватних осіб.

Отже, право приватної власності на землю в умовах воєнного стану зберігає свій конституційний статус, але реалізується з урахуванням особливих правових режимів. Сучасні виклики вимагають поєднання оборонних потреб держави із захистом прав громадян. Подальше вдосконалення земельного законодавства має бути спрямоване на спрощення процедур компенсації, створення єдиної бази даних про відчужені ділянки та забезпечення прозорості у прийнятті рішень. Лише за умов правової визначеності та справедливого відшкодування можна забезпечити довіру громадян до державної політики у сфері земельних відносин навіть у період війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 року № 4765-VI (із змінами, внесеними Законами України № 2468-IX від 28.07.2022, № 3633-IX від 11.04.2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17/ed20250828#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (ратифікована Україною 17 липня 1997 р.) // Офіційний переклад Ради Європи та Верховної Ради України. – Разом із Першим протоколом від 20 березня 1952 року. – Стаття 1: «Захист права власності». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

УДК 349.41

ЮРКІВСЬКА С.Л., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

НЕДОСКОНАЛІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОРЕНДИ ЗЕМЛІ

Дослідження щодо системи оренди земельних ділянок є одним із ключових елементів земельних відносин в Україні. Саме через механізм оренди реалізується значна частина права користування землею, особливо у сфері сільського господарства. Проте, незважаючи на важливість цього інституту, чинне законодавство про оренду землі має низку недоліків, які створюють передумови для конфліктів між орендодавцями та орендарями.

Ключові слова: оренда земельних ділянок, земельні відносини, користування землею, сільське господарство, законодавство про оренду землі, недоліки законодавства.

Система правового регулювання оренди земельних ділянок в Україні базується на комплексі законодавчих і підзаконних актів, які визначають порядок виникнення, реалізації

та припинення правовідносин між орендодавцями та орендарями. Основоположними нормативними актами у цій сфері є Земельний кодекс України, Цивільний кодекс України, а також Закон України “Про оренду землі” від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV. Земельний кодекс України визначає правові засади використання і охорони земель, їх поділ за категоріями, форми власності та користування. Водночас, у ньому лише загально окреслено правові підстави для передачі земельних ділянок у користування на умовах оренди. Цивільний кодекс України, своєю чергою, розглядає оренду землі як різновид договору найму, що підпорядковується загальним принципам цивільного права — свободі договору, рівності сторін, непорушності зобов’язань тощо. Спеціальним законом, який конкретизує порядок укладення, зміни та розірвання договорів оренди земельних ділянок, є Закон України “Про оренду землі” [1]. У ньому визначено основні поняття, права та обов’язки сторін, умови передачі земельних ділянок в оренду, порядок державної реєстрації договорів, а також підстави для дострокового припинення орендних правовідносин

Попри значний розвиток земельного законодавства України впродовж останніх десятиліть, сфера оренди землі залишається однією з найбільш проблемних. Недосконалість правового регулювання призводить до численних спорів між орендодавцями та орендарями, ускладнює обіг земель сільськогосподарського призначення та створює ризики зловживань на місцевому рівні. Однією з ключових проблем є нечітке визначення істотних умов договору оренди землі. Відповідно до статті 15 Закону України “Про оренду землі” істотними умовами договору є: об’єкт оренди (із зазначенням місця розташування та площі), строк оренди, розмір орендної плати, цільове призначення земельної ділянки, умови її використання, збереження стану, а також порядок повернення після закінчення строку дії договору. Однак на практиці сторони часто укладають договори з неповним зазначенням необхідних положень — наприклад, без конкретизації порядку індексації орендної плати, строків внесення платежів або умов дострокового розірвання. Це створює правову невизначеність і стає підставою для судових спорів щодо дійсності договорів.

Так, Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що відсутність істотних умов у договорі оренди може бути підставою для визнання його недійсним (наприклад, постанова Касаційного господарського суду від 14.07.2020 у справі № 922/2383/19) [4]. Водночас закон не визначає єдиного підходу до того, які саме умови вважаються такими, без яких договір не може бути укладений, що створює можливості для різного тлумачення.

Наступною проблемою є неузгодженість норм щодо поновлення договорів оренди земельних ділянок. Частина шоста статті 33 Закону України “Про оренду землі” передбачає, що орендар, який належно виконував свої зобов’язання, має переважне право на поновлення договору на новий строк. Проте механізм реалізації цього права є недосконалим: закон не встановлює чіткої процедури повідомлення орендодавця про намір поновити договір, а також не визначає наслідків у разі, коли орендодавець ігнорує звернення орендаря.

На практиці часто виникають ситуації, коли власники земельних ділянок укладають нові договори з іншими орендарями, не враховуючи переважного права попереднього користувача. Це породжує численні судові позови, у яких орендарі намагаються захистити свої інтереси, посилаючись на принцип добросовісності у виконанні договірних зобов’язань.

Зокрема, Верховний Суд у постанові від 13.03.2019 у справі № 922/2106/18 зазначив, що переважне право орендаря має реалізовуватись за умови, якщо орендар належно виконував умови договору і своєчасно повідомив про намір його продовжити [2].

Ефективне функціонування інституту оренди землі є ключовим чинником сталого розвитку аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки та підвищення інвестиційної привабливості земельних ресурсів України. Водночас, як свідчить аналіз чинного законодавства, механізми правового регулювання орендних відносин залишаються фрагментарними та не завжди узгодженими між собою. Це вимагає комплексного реформування нормативної бази з метою створення прозорої, стабільної та передбачуваної системи оренди землі.

Одним із першочергових напрямів удосконалення є уніфікація правових норм Земельного кодексу України, Цивільного кодексу України та Закону України “Про оренду землі”. На сьогодні спостерігається дублювання окремих положень, що призводить до колізій при їх застосуванні. Наприклад, Земельний кодекс визначає загальні засади використання земель, тоді як Цивільний кодекс трактує оренду як вид договору найму. Це створює ситуації, коли одні й ті самі правовідносини можуть регулюватися різними правовими нормами. Доцільно було б розробити єдиний узгоджений підхід до визначення поняття “договір оренди землі”, його істотних умов і порядку реалізації прав сторін [3].

На підставі вище викладеного, було проведено дослідження яке показало, що інститут оренди землі в Україні є одним із ключових механізмів реалізації права користування земельними ресурсами, особливо у сфері сільського господарства.

Отже Інститут оренди землі в Україні є важливим механізмом реалізації права користування земельними ресурсами та розвитку аграрного сектору. Аналіз законодавства показав, що існують суттєві проблеми: нечітке визначення істотних умов договору, колізії між нормами Земельного та Цивільного кодексів, складнощі з поновленням договорів і державною реєстрацією, а також недостатня юридична відповідальність сторін. Для удосконалення законодавства пропонується: уніфікувати правові норми, запровадити єдину типову форму договору, впровадити електронний документообіг, підвищити відповідальність сторін та систематизувати судову практику. Реалізація цих заходів забезпечить прозорі та передбачувані орендні відносини, зменшить кількість спорів і сприятиме сталому розвитку аграрного сектору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про оренду землі” від 06.10.1998 № 161-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1998. — № 46. — Ст. 280. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14/ed20001207#Text>
2. Постанова Верховного Суду у справах № 922/2383/19 від 14.07.2020 та № 922/2106/18 від 13.03.2019 // Єдиний державний реєстр судових рішень України — <https://reyestr.court.gov.ua>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2004 № 220 “Про затвердження Типового договору оренди землі” // Офіційний вісник України. — 2004. — № 9. — Ст. 527. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2004-%D0%BF#Text>

УДК 340.134

ЯРМОЛА Р.І., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ ЯК СУБ’ЄКТИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Досліджено роль юридичних клінік як суб’єктів надання безоплатної правової допомоги в Україні в контексті розвитку системи БПД та юридичної освіти. Проаналізовано нормативно-правову базу, окреслено ключові проблеми, серед яких – відсутність прямого законодавчого визнання статусу клінік, обмежені ресурси та застаріле регулювання. Запропоновано шляхи удосконалення, зокрема через внесення змін до законодавства, посилення інтеграції з державними центрами БПД та розвиток цифрових інструментів.

Ключові слова: юридичні клініки, безоплатна правова допомога, система БПД, правова освіта, правопросвітництво, практичне навчання, суб’єкти надання допомоги, нормативна база, проблеми правозастосування, перспективи розвитку.

У контексті розвитку правової держави в Україні, де конституційне право на професійну правничу допомогу (ст. 59 Конституції) є фундаментальним, юридичні клініки відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до безоплатної правової допомоги, особливо для малозабезпечених громадян України. Відповідно до реєстру юридичних клінік Асоціації юридичних клінік України станом на 2024 рік мережа юридичних клінік налічувала 70 активних підрозділів при закладах вищої освіти [1], які надають тисячі консультацій щорічно, поєднуючи освітні та соціальні функції. Це зумовлює необхідність

аналізу їхнього правового статусу, виявлення проблем інтеграції в державну систему безоплатної правової допомоги та окреслення шляхів удосконалення.

Правові основи діяльності юридичних клінік закладено в Типовому положенні про юридичну клініку вищого навчального закладу України (Наказ МОН № 592 від 03.08.2006), яке визначає їх як структурні підрозділи вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації, що здійснюють підготовку фахівців за напрямом "Право", і створюються (юридичні клініки) як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів [2]. Згідно з цим документом, клініки функціонують на принципах законності, гуманізму, конфіденційності та безоплатності, надаючи первинну правову допомогу: консультації, роз'яснення, складання заяв і скарг (крім процесуальних документів). Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI регулює загальну систему безоплатної правової допомоги, розрізняючи первинну (інформування, консультації, медіація) та вторинну (захист, представництво в судах) допомогу, але не включає юридичні клініки до вичерпного переліку суб'єктів надання безоплатної первинної правничої допомоги [3]. Де-факто клініки надають послуги, подібні до первинної безоплатної правової допомоги, під наглядом викладачів-кураторів, що гарантує якість і розвиває навички студентів. Діяльність також базується на стандартах Асоціації юридичних клінік України (від 19.06.2014) та міжнародних рекомендаціях (ОБСЄ, USAID) [4].

Метою функціонування юридичних клінік є їх освітня діяльність. Беручи участь у діяльності юридичної клініки, студенти мають здійснювати прийом відвідувачів та надавати їм правову інформацію, консультації та роз'яснення з правових питань, складати процесуальні та інші документи правового характеру, здійснювати представництво інтересів осіб у судах, органах державної влади та місцевого самоврядування, перед іншими особами [5]. Студенти отримують практичні навички юриспруденції, а клієнти одержують безоплатну правову допомогу.

Серед найбільш поширених проблем — відсутність прямого визнання клінік як суб'єктів безоплатної правової допомоги у Законі України «Про безоплатну правову допомогу», що обмежує їхню інтеграцію та статус [3]. Застаріле Типове положення 2006 року не враховує сучасні виклики, як-от воєнний стан, зростання звернень від ВПО та ветеранів. Додатково, низька правова обізнаність населення та недовіра до системи посилюють навантаження на клініки.

У перспективі актуальним є внесення змін до Закону «Про безоплатну правову допомогу» для включення клінік до переліку суб'єктів або відкриття переліку, оновлення Типового положення з урахуванням цифровізації (чат-боти, онлайн-консультації) та спеціалізації (захист прав ветеранів, ВПО).

Отже, роль юридичних клінік як суб'єктів надання безоплатної правової допомоги в Україні є ключовим елементом правової політики. Попри наявну нормативну базу, на практиці спостерігаються проблеми, пов'язані з відсутністю законодавчого статусу, обмеженими ресурсними та недостатньою інтеграцією з державною системою безоплатної правової допомоги. Низька обізнаність населення також ускладнює діяльність. Удосконалення цієї сфери можливе завдяки законодавчим змінам, цифровізації та посиленню співпраці. Комплексний підхід до розвитку клінік сприятиме сталому доступу до правосуддя та підготовці кваліфікованих юристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Реєстр АЮКУ 2024 // Відомості Асоціації юридичних клінік України. <https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2020/11/Reyestr-AYUKU-2024.pdf>
2. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» від 03.08.2006 № 592 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>
3. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
4. Новосад І.В. Юридична клініка як елемент системи надання безоплатної правничої допомоги в контексті захисту прав людини // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2025. – № 74. <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc74/3.pdf>

УДК 347.642

КВАШУК О.Д., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПОРЯДОК НАДАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ БАТЬКАМ ДОПОМОГИ У ЗДІЙСНЕННІ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Досліджено питання надання допомоги неповнолітнім батькам у здійсненні своїх батьківських прав та обов'язків. Проаналізовано основні форми державної підтримки і суспільства, висвітлено роль родини та найближчого оточення, які забезпечують підтримку та допомогу.

Ключові слова: неповнолітні батьки, державна підтримка, батьківські права та обов'язки, соціальний захист, права дитини, допомога, Конвенція ООН.

Сімейний кодекс України, зокрема ст. 3, зазначає, що сім'я – є первинним та основним осередком суспільства, а народження дитини – один із найважливіших і відповідальних етапів у житті людини[1]. Проте, коли батьками стають неповнолітні особи, постає чимало проблем соціального, психологічного та правового характеру. З одного боку, самим головним є забезпечення інтересів дитини, саме тому закон визнає за ними право здійснювати батьківські права та обов'язки. А з іншого, неповнолітні батьки часто не мають фінансової самостійності, соціальної зрілості та достатнього життєвого досвіду, щоб повноцінно реалізувати ці права та обов'язки. Тому дуже важливим є питання надання їм допомоги, як з боку держави, так і з боку сім'ї та суспільства.

Діти, віком до 18 років вважаються неповнолітніми, тому мають обмежену цивільну дієздатність, а при народженні дитини вони набувають повної цивільної дієздатності у сфері здійснення батьківських прав та обов'язків[2]. Неповнолітні батьки потребують допомоги, тому баба, дід з боку того з батьків, хто є неповнолітнім, зобов'язані надати йому допомогу у здійсненні ним батьківських прав та у виконанні батьківських обов'язків.

Конвенція ООН про права дитини 1989 року, зазначає, що найкращі інтереси дитини повинні бути пріоритетним у всіх діях держави, тому вона повинна забезпечити належну допомогу у вихованні дітей. У ст. 27 Конвенції розписано, що батьки несуть основну відповідальність за виховання дитини, але держава зобов'язана підтримувати їх, у тому числі матеріально[3]. Тому з боку держави надається допомога при народженні дитини, одноразова натуральна допомога «пакунок малюка», допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку[4]. Також органи опіки та піклування контролюють, щоб неповнолітні батьки здійснювали свої права та обов'язки в інтересах дитини. Служби у справах дітей надають консультації, допомагають вирішувати юридичні та соціальні питання. Конституція України гарантує безкоштовні медичні послуги у закладах охорони здоров'я для матері та дитини, програми спостереження за вагітними, післяпологова допомога і патронаж новонароджених, а також консультації з питань планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я[5]. Також держава надає соціально-психологічну допомогу, це є індивідуальні та групові консультації з психологом, надає підтримку у кризових ситуаціях (наприклад, коли неповнолітня мати лишилася без підтримки сім'ї та засудження суспільства) і робота з родинами неповнолітніх батьків для уникнення насильства та конфліктів. Для неповнолітніх батьків потрібна допомога родичів у догляді за дитиною, матеріальне забезпечення, також надання гуманітарної допомоги, організація центрів підтримки для молодих мам і тат. Форми допомоги є комплексним, від матеріальної та медичної до психологічної та правової, вони реалізуються як державними органами, так і громадськими структурами, проте головна їхня мета полягає в тому, щоб підтримати

молодих батьків у становленні як повноцінної сім'ї і забезпечити найкращих інтересів дитини.

Основна мета допомоги неповнолітнім батькам заключається в тому, щоб створити найкращі умови, аби дитина отримувала належний догляд, виховання та матеріальне забезпечення, незалежно від віку її батьків. На нашу думку, допомога дозволяє молодим батькам: оволодіти навичками виховання та догляду за дитиною; компенсує їхній брак матеріальної незалежності та життєвого досвіду; дати можливість неповнолітнім батькам продовжити навчання та здобувати професію, не відмовляючи від виконання батьківських обов'язків; сприяє їхній майбутній самостійності та соціальній адаптації; мінімізувати ризик соціального осуду, стигматизації та психологічного тиску з боку суспільства; допомагає молодим батькам усвідомити свою роль, навчитися приймати рішення і бути відповідальними за майбутнє дитини.

Неповнолітні батьки, на відміну від повнолітніх, стикаються з подвійним викликом: продовжувати власне становлення як особистості та водночас необхідністю виховувати дитину. Через неможливість матеріальної бази, психологічну незрілість та обмежений життєвий досвід вони особливо потребують допомоги з боку сім'ї, суспільства та держави.

Держава забезпечує матеріальну, правову, медичну, освітню та психологічну підтримку молодим батькам. Родина та найближче оточення відіграє важливу роль, адже саме вони надають щоденну практичну та емоційну допомогу, формують середовище підтримки та безпеки. Міжнародні документи підкреслюють, що найкращі інтереси дитини повинні бути головним орієнтиром державної політики у сфері підтримки молодих батьків.

Станом на 2024 рік 4,7 мільйона (3,5 % від загальної кількості дітей у світі) немовлят народилося у матерів віком до 18 років, і близько 340 тисяч – у дівчат віком до 15 років – повідомляє ООН. Саме стільки немовлят потребують належний догляд і виховання, а неповнолітні батьки потребують підтримки суспільства, родини та держави. Підтримка неповнолітніх батьків є не лише формою соціального захисту, а й інструментом забезпечення прав дитини та зміцнення сім'ї як основи суспільства.

Вище наведена статистика вказує на необхідність посилення уваги з боку держави та суспільства до цієї категорії сімей. Підтримка неповнолітніх батьків має стати важливою складовою соціальної політики, адже від неї залежить не лише добробут молодих матерів і їхніх дітей, а й реалізація прав дитини та зміцнення інституту сім'ї як основи стабільного розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Київ: Парламентське видавництво, 1996. – Ст. 49. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 №2947-III.-К., 2002.- Ст. 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435-IV.- К., 2003.- Ст. 34-35. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Конвенція ООН про права дитини.- Нью-Йорк, 1989.- Ст. 27. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
5. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 №2811-ХІІ.- Відомості Верховної Ради України, 1993, №5., Ст. 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

УДК: 343.352

ГАМОЦЬКИЙ Я.В., магістрант

Науковий керівник – **СИМАНОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

БОРІТЬБА ЗІ ЗЛОВЖИВАННЯМ СЛУЖБОВИМИ ОБОВ'ЯЗКАМИ, ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВІ

У тезах конференції розглядається проблема зловживання службовими обов'язками, як один із ключових джерел корупційних проявів у публічному управлінні. Проаналізовано основні причини виникнення зловживань та визначено інструменти протидії, серед яких — посилення контролю за діяльністю посадових

осіб, прозорість управлінських рішень, підвищення рівня відповідальності та забезпечення ефективного захисту викривачів корупції.

Ключові слова: зловживання, повноваження, корупція, прозорість, контроль, доброчесність.

У сучасних реаліях питання ефективної протидії корупційним правопорушенням набувають особливої актуальності, адже статистичні показники корупції в Україні з поміж інших країн світу залишаються на високому рівні. Прояви корупції пронизують усі галузі народного господарства. На разі можемо спостерігати наявність корупції у державному управлінні, що полягає у зловживанні владними та службовими повноваженнями, які суттєво підривають авторитет держави, послаблюють верховенство права та гальмують розвиток суспільних інституцій. Зменшення масштабів таких правопорушень є одним з основних завдань державної антикорупційної політики та правової реформи загалом.

Згідно Конституції України всі державні органи та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Відтак будь-які дії, що виходять за ці межі або використовуються у власних інтересах, є порушенням Основного Закону та порушують принцип верховенства права, що є недопустимим у роботі державних службовців.

Кримінальний кодекс України кваліфікує зловживання владою або службовим становищем як умисне використання посадових повноважень у супереччя інтересам служби з метою отримання неправомірної вигоди або завдання шкоди державним та суспільним інтересам [2]. Відповідальність за такі дії передбачає не лише кримінальні санкції, а й дисциплінарні та адміністративні наслідки для винних осіб. Крім цього, додатковим правовим інструментом виступає Закон України «Про запобігання корупції», який визначає принципи доброчесності, публічності та неупередженості для всіх осіб, уповноважених на виконання функцій держави [3]. Цей закон створює основу для виявлення, запобігання та мінімізації ризиків зловживань на всіх рівнях публічної влади.

І тут варто з'ясувати в чому проявляється зловживання владними повноваженнями, та які фактори на це впливають. Перш за все це недостатній рівень контролю та нагляду за діяльністю державних службовців; неефективна система відповідальності прямим чином впливає на рівень корупції. Надмірна концентрація влади в окремих структурах є прямим фактором до зростання корупції. Відсутність прозорих процедур та ухвалення рішень безпосередньо стають чинниками існування корупції. Низький рівень правової культури та службової етики стають фундаментом до вчинення корупційних правопорушень. Вищевказані чинники впливають на те, що посадові особи можуть реалізовувати власні інтереси замість суспільних, використовуючи надані повноваження як інструмент впливу, тим самим порушуючи норми закону та вчиняючи корупційні кримінальні правопорушення.

За останні роки в нашій державі створено багато інституцій, робота яких спрямована на боротьбі з корупцією. Зокрема це: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС) [4]. Їхня діяльність спрямована на виявлення та покарання посадовців, які перевищують або зловживають службовими повноваженнями.

На державному рівні існує багато механізмів щодо протидії корупції. Ними є: постійний внутрішній і зовнішній аудит діяльності державних органів; розвиток електронного урядування; захист прав викривачів корупції, які сприяють виявленню корупційних правопорушень. Одним із важливих інструментів запобігання є декларування майна державних службовців [3].

Активна участь громадянського суспільства покликана на зміцнення антикорупційної політики в державі. І тут важливу роль відіграють незалежні медіа, аналітичні центри та правозахисні організації, які здійснюють громадський контроль, та допомагаючи виявляти факти зловживань та поширювати об'єктивну інформацію про вчинені корупційні правопорушення. Окрім внутрішніх механізмів у сфері протидії корупції, Україна спирається на міжнародні стандарти, зокрема на Конвенцію ООН проти корупції вимагає від держав-

учасниць забезпечення ефективного контролю за діяльністю посадових осіб, зокрема у сфері запобігання зловживанню владою [5].

Отже, враховуючи вищевикладене варто зауважити, що зловживання службовими повноваженнями — це один із найнебезпечніших проявів корупції, який загрожує ефективності державного управління, економічній стабільності та довірі громадян до органів влади. Подолання цього явища вимагає системного підходу, що поєднує законодавчі зміни, посилення контролю та відповідальності, інституційні інструменти та активну участь суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
4. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
5. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

УДК: 343.352

ГНАТЕНКО Д.Р., магістрант

Науковий керівник – **КЛОЧКО В.М.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ГРОМАДЯН У ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У тезах конференції досліджено питання, що стосуються доброчесності громадян, як рушійного механізму щодо запобігання корупції в державі. Для подолання корупції наголошено на необхідність комплексного підходу, що поєднує законодавчу ініціативу та антикорупційну культуру громадян.

Ключові слова: доброчесність; корупція; запобігання; антикорупційна культура; лідерство доброчесності.

Доброчесність громадян виступає не лише етичним, алей й культурним феноменом, що є критичною складовою системи запобігання корупції в державі. У законодавчому вимірі протидія корупції в Україні спирається на комплекс превентивних механізмів, які передбачені Законом України «Про запобігання корупції» [1], де визначено правову базу для формування прозорих стандартів поведінки суб'єктів публічних відносин. Існуючі загальнодержавні інституції передбачають правила поведінки у суспільстві в контексті дотримання антикорупційного законодавства, про те їх ефективність залежить від готовності громадян дотримуватися цих правил і від інституційної спроможності громадянського суспільства контролювати їх виконання. Ось чому роль громадянської доброчесності виходить за межі пасивного дотримання закону, перетворюючись на активну, фундаментальну умову для сталого розвитку держави. Вирішальним чинником для подолання корупції є активна участь суспільства у формуванні антикорупційної культури, викритті корупційних правопорушень.

Варто зауважити, що доброчесність, як риса поведінки громадянина проявляється через відмову від корупційних практик у повсякденному житті, що полягає у небажанні давати хабара, вимагати преференцій, брати участь у сумнівних схемах. Антикорупційні закони та системи контролю працюють тільки у середовищі, де соціальні норми не заохочують збагачення за рахунок загального блага. Національне агентство з питань запобігання корупції наголошує на правовому вихованні, та просуванні норм доброчесності, як важливому напрямі превенції як у публічному секторі, так і серед приватних осіб [2].

Ще один вимір проблеми — це захист осіб, котрі повідомляють про корупцію. Законодавство про захист викривачів і механізми заохочення змінюють співвідношення сил

між тим, хто знає про правопорушення, і тим, хто може його приховати. Надійні гарантії безпеки та матеріальні стимули підвищують рівень готовності громадян діяти з позиції доброчесності, адже зменшують ризик репресій та соціального тиску [1].

Підвищення рівня доброчесності громадян повинно бути здійснено за допомогою регулярних соціологічних опитувань, шляхом здійснення аналітики поведінкових змін у суспільстві, та шляхом здійснення моніторингу довіри до державних інституцій.

Існуючі освітні програми, пілотні громадські ініціативи на місцях та партнерство бізнесу з неурядовими організаціями формують механізми соціалізації чесної практики в державі.

Поширення доброчесності в суспільстві – процес тривалий і багатовимірний. Міжнародні рекомендації вказують на необхідність поєднання законодавчих змін, інституційного підсилення та цілеспрямованої культури доброчесності через освіту, медіа та громадські ініціативи. Саме поєднання «жорстких» правил і «м'яких» інтервенцій – виховання громадянської відповідальності, формування нетерпимості до корупції – є тим механізмом, який дозволяє інституціям отримати довіру та ефективно виконувати свої функції [3]. Успіх у боротьбі з корупцією визначається не лише кількістю прийнятих законів, а й глибиною змін у суспільній свідомості та щоденній поведінці громадян. Тільки завдяки сталому вкоріненню культури чесності на всіх рівнях можливе формування держави, стійкої до будь-яких корупційних загроз.

Активна громадянська позиція – повідомлення про порушення, участь у моніторингу та суспільний контроль – посилює превентивний ефект антикорупційних інструментів. Електронні майданчики для державних закупівель зробили процеси більш прозорими і доступними для громадського аналізу; це створює умови, за яких доброчесна поведінка громадян і бізнесу отримує практичні інституційні підкріплення. Ініціативи ProZorro продемонстрували, що поєднання відкритих даних і активності громадськості може знизити корупційні ризики у великих сферах державних витрат [4]. Сучасні технології та прозорість перетворюють етичну вимогу доброчесності на конкретний інструмент впливу, дозволяючи громадянам бути ефективними «аудиторами» влади.

Слушно вказує у своєму дослідженні Сімакова С.І., : «Від чесності, прозорості та відкритості функціонування органів державної влади залежить добробут і процвітання нашої держави, адже вони відповідальні за ефективне виконання найважливіших функцій держави. Варто підвищувати рівень доброчесності усього суспільства, адже без підтримки громадян органи державної влади не зможуть подолати корупцію. Спільні зусилля на шляху до підвищення рівня доброчесності приведуть до подолання корупції в державі» [5, с. 7].

Висновок. Доброчесність громадян – це фундаментальний ресурс національної безпеки й сталого розвитку нашої держави. Вона підвищує якість публічних послуг забезпечуючи соціальну нетерпимість до корупційних практик, стаючи активним чинником громадського контролю на шляху до подолання корупції в державі. Підвищення якості громадянської культури, захист викривачів, прозорість державних процедур і активне залучення суспільства – пріоритетні напрямки у боротьбі з корупцією в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 12.09.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. НАЗК презентувало напрацювання з розбудови доброчесності в бізнесі на засіданні профільної групи ОЕСР. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. 03.12.2024. URL:<https://nazk.gov.ua/uk/nazk-prezentovalo-na-pratsyuvannya-z-rozbudovy-dobrochesnosti-v-biznesi-na-zasidanni-profilnoi-grupy-o-esr/>.
3. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. Report. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. May 6, 2025. URL:https://www.oecd.org/en/publications/2025/05/oecd-integrity-and-anti-corruption-review-of-ukraine_4d9e5ab7.html.
4. Tarnay V., Dmytryshyn Y. How to make better public procurement decisions with business intelligence: Insights from Ukraine. *Open Contracting Partnership*. Dec 4, 2024. URL:<https://www.open-contracting.org/2024/12/04/how-to-make-better-public-procurement-decisions-with-business-intelligence-insights-from-ukraine/>.

5. Сімакова С.І. Добросесність громадян, як рушійний механізм до подолання корупції в державі / С.І. Сімакова // Антикоруція та добросесність : Матеріали круглого столу присвячені Міжнародному дню боротьби з корупцією (БНАУ, 06 грудня 2023 р.). - Біла Церква, 2023. - С. 5-7.

ЗМІСТ

Горобінська Є.С., Аргат Я.П. Усиновлення як форма сімейного виховання: правові аспекти.....	3
Ігнатенко І.А., Обіюх Н.М. Право на екологічну безпеку в умовах війни: проблеми та виклики.....	4
Качаненко Л.В., Ломакіна І.Ю. Зміни в регулюванні колективного договору під час воєнного стану в Україні: законодавчі новації та практика.....	6
Качаненко Л.В., Аргат Я.П. Електронна реєстрація шлюбу в Україні: правові та практичні аспекти.....	7
Кушніренко В.В., Макаруч В.В. Принципи сталого розвитку, превентивних заходів та відповідальності забруднювача – аналіз зарубіжного екологічного законодавства.....	8
Литвин А.Л., Сокиринська О.А. Судова практика як джерело права: тенденції в Україні.....	11
Мазуренко Я.О., Мельник В.О. Правове регулювання міжнародної торгівлі та міжнародних розрахунків у сфері агробізнесу.....	12
Маслій Н.О., Бровко Н.І. Механізм та гарантії реалізації екологічних прав громадян.....	14
Гроза В.С., Бровко Н.І. Методологічні підходи до дослідження інновацій у сільському господарстві України.....	15
Мусієць А.А., Ковальчук І.В. Правові аспекти зовнішньоекономічної діяльності України в умовах інтеграції до ЄС.....	16
Мусієць А.А., Линник Т.В. Колізії в регулюванні права на участь в управлінні державними справами та його реалізація.....	17
Овчарук Т.С., Обіюх Н.М. Розвиток системи екологічного менеджменту в законодавстві Європейського Союзу.....	19
Пузир В.О., Аргат Я.П. Правовий механізм захисту прав дитини у сімейному законодавстві України: сучасний стан та перспективи розвитку.....	21
Решетнік А.В., Аргат Я.П. Домашнє насильство в Україні: тенденції змін.....	23
Сергєєв О.В., Пахомова А.О. Правосуб'єктність штучного інтелекту у сфері патентного права: чи може ШІ бути винахідником.....	24
Сердюк В.В., Линник Т.В. Колізії у співвідношенні міжнародних стандартів прав людини та національного Законодавства України.....	26
Сердюк В.В., Ковальчук І.В. Україна у світовій фінансовій системі: сучасні тенденції та виклики.....	27
Слободянюк В.С., Сокиринська О.А. Практичні аспекти застосування апостиса в суді.....	28
Сморода П.О., Линник Т.В. Проблеми реалізації права на освіту в місцях позбавлення волі.....	30
Сморода П.О., Ковальчук І.В. Використання санкцій як інструменту міжнародної економічної політики.....	31
Мусієць А.А., Пахомова А.О. Забезпечення права на справедливий суд в умовах воєнного стану.....	33
Кармазіна Л.С., Малишко І.В. Роль міжнародних фінансових інституцій у післявоєнному відновленні України.....	34
Бойко І.О., Ковальчук І.В. Арбітражні угоди у міжнародному бізнесі: проблеми та перспективи.....	36
Гнатенко Д.Р., Сімакова С.І. Добросовісність громадян у запобігання корупції в Україні.....	38
Гнатенко Д.Р., Малишко І.В. Роль МВФ та світового банку у підтримці економіки країн, що постраждали від війни.....	40
Сердюк В.В., Настіна О.І. Проблеми та перспективи удосконалення земельного процесуального законодавства України.....	42
Костюк Р.М., Малишко І.В. Співпраця України з міжнародним валютним фондом: досягнення, проблеми та рекомендації.....	43
Блощенко В.І., Настіна О.І. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення: особливості використання та охорони.....	45

Бойко І.О., Сімакова С.І. Міжнародні стандарти протидії корупції та їх імплементація в кримінально-правову політику України на шляху до членства в ЄС.....	47
Гамоцький Я.В., Настіна О.І. Право володіння земельними ділянками у воєнний час.....	49
Гудзікевич Л.І., Настіна О.І. Правовий статус юридичної клініки як структурного підрозділу закладу вищої освіти.....	50
Гудик К.С., Настіна О.І. Право постійного користування земельними ділянками: сучасна практика.....	52
Константинович Є.О., Мельник В.О. Аналіз правових аспектів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агробізнесу в Україні.....	54
Калюжна В.О., Настіна О.І. Основні етапи запровадження ринку землі в Україні.....	56
Кармазіна Л.С., Сімакова С.І. Окремі аспекти оптимізації кримінально-правових засобів протидії корупції в Україні.....	57
Катаєв Я.Д., Бровко Н.І. Етичні та методологічні аспекти використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях.....	59
Катаєв Я.Д., Обіюх Н.М. Еволюція екологічної політики ЄС: від Римського договору до Європейського зеленого курсу.....	60
Катаєв Я.Д., Єфремова І.В. Відновне правосуддя через медіацію: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні.....	62
Катаєв Я.Д., Бровко Н.І. Справедливість і право в умовах воєнного стану: філософсько-правовий аналіз.....	63
Качаненко Л.В., Настіна О.І. Права та обов'язки землекористувачів у сучасних умовах розвитку ринку землі.....	65
Когутенко Д.В., Сімакова С.І. Проблеми доведення корупційних правопорушень у кримінально-процесуальному праві.....	66
Костюк Р.М., Сімакова С.І. Кримінально-правова політика у сфері протидії корупції: напрями вдосконалення та практичні механізми реалізації.....	67
Костюк Р.М., Настіна О.І. Земельна ділянка як об'єкт права власності: законодавчі та практичні аспекти в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	69
Кривенда Д.В., Мельник В.О. Гармонізація екологічного законодавства України з правом Європейського Союзу: перспективи та ризики.....	70
Костюк Р.М., Линник Т.В. Колізії в регулюванні і реалізації прав людини та шляхи їх подолання.....	71
Лук'яненко Л.М., Настіна О.І. Безоплатна правова допомога в Україні. Перспективи вдосконалення системи.....	72
Мусієць А.А., Ключко В.М. Оптимізація кримінально-правових засобів протидії корупції в Україні: виклики та перспективи.....	74
Новак Є.О., Новак Т.С. Біоенергетика як напрям розвитку сільського господарства України: правові аспекти.....	75
Осадчук С.О., Настіна О.І. Право постійного користування земельними ділянками: сучасна практика.....	76
Поліщук В.В., Настіна О.І. Децентралізація та її вплив на управління земельними ресурсами.....	78
Придатченко М.Ю., Сімакова С.І. Відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення: зарубіжний досвід і українські реалії.....	80
Решетнік А.В., Настіна О.І. Правовий режим оренди земель сільськогосподарського призначення.....	81
Сергєєв О.В., Сімакова С.І. Вплив кримінально-правової політики у сфері протидії корупції на економічну безпеку держави.....	83
Сердюк В.В., Ключко В.М. Окремі аспекти кримінально-правової політики в Україні.....	84
Сморода П.О., Настіна О.І. Медіація як засіб вирішення земельних спорів у кризових умовах.....	85

Сморода П.О., Сімакова С.І. Проблеми доказування корупційних правопорушень в Україні.....	87
Старікова С.О., Настіна О.І. Самовільне зайняття земельної ділянки: правові наслідки та шляхи вирішення проблеми.....	89
Гроза В.С., Мельник В.О. Правове регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів агробізнесу.....	90
Кармазіна Л.С., Настіна О.І. Проблеми використання земель, що опинилися під тимчасовою окупацією.....	92
Когутенко Д.В., Настіна О.І. Право спільної власності на землю: юридичний зміст та практика застосування.....	94
Катаєв Я.Д., Мельник В.О. Правові аспекти здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агробізнесу України в умовах воєнних викликів.....	95
Нестеренко Н.Є., Настіна О.І. Особливості орендного землекористування під час воєнного стану.....	97
Бойко І.О., Настіна І.О. Судова практика щодо земельних спорів: сучасні тенденції та особливості в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	98
Кирилюк Д.В., Настіна О.І. Роль кадастру в системі земельних відносин України.....	100
Мусієць А.А., Настіна О.І. Способи захисту прав на землю під час воєнного стану: законодавство та практика.....	100
Придатченко М.Ю., Настіна О.І. Колективна власність на землю: історичні та сучасні аспекти правового режиму земельної частки (паю).....	102
Фролова К.А., Настіна О.І. Правовий режим земель природоохоронного призначення.....	104
Шаповал Н.О., Обіюх Н.М. Правові питання використання термальних вод в Україні.....	105
Хижняк С.Г., Настіна О.І. Право приватної власності на землю в умовах воєнного стану.....	107
Чередніченко К.А., Мельник В.О. Нетарифне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції.....	109
Бойко І.О., Пахомова А.О. Єдиний патент Європейського союзу та його значення для України.....	110
Гамоцький Я.В., Линник Т.В. Колізії в аграрному праві України щодо громадян, іноземців і осіб без громадянства.....	112
Гамоцький Я.В., Малишко І.В. Еволюція міжнародних торговельних угод у ХХІ столітті.....	114
Кармазіна Л.С., Пахомова А.О. Патентне право і принцип свободи конкуренції: межі правомірного використання винаходу.....	115
Костюк Р.М., Пахомова А.О. Патентне право в Україні: вплив законодавства ЄС на національну практику та гармонізацію нормативної бази.....	116
Матвієнко М.О., Пахомова А.О. Порівняльний аналіз ключових проблем аграрного та земельного права.....	117
Панченко О.М., Пахомова А.О. Роль ветеранів у відновленні та розвитку аграрного сектору України.....	119
Придатченко М.Ю., Пахомова А.О. Проблеми патентування медичних препаратів під час воєнного стану.....	120
Сергєєв О.В., Ковальчук І.В. Роль СОТ у врегулюванні міжнародних торговельних спорів: виклики та перспективи для України.....	122
Сергєєв О.В., Настіна О.І. Земельний сервітут: види, правове регулювання та проблеми реалізації.....	123
Сергєєв О.В., Линник Т.В. Колізія між правом на працю та економічними інтересами держави.....	125
Когутенко Д.В., Малишко І.В. Світовий банк і його роль у глобальному розвитку.....	126
Кириченко В.В., Малишко І.В. Особливості державного фінансового контролю у сфері оборонних закупівель в умовах воєнного стану.....	127

Придатченко М.Ю., Малишко І.В. Роль світової організації торгівлі (СОТ) у забезпеченні справедливої міжнародної торгівлі.....	129
Пузир В.О., Настіна О.І. Правове регулювання оренди земель сільськогосподарського призначення в Україні: сучасні виклики та перспективи розвитку.....	130
Чупрінчук К.О., Настіна О.І. Правові режими всіх категорій земель.....	132
Шевченко Д.М., Настіна О.І. Право приватної власності на землю в умовах воєнного стану.....	134
Юрківська С.Л., Настіна О.І. Недосконалість законодавства щодо оренди землі.....	135
Ярмола Р.І., Настіна О.І. Юридичні клініки як суб'єкти надання безоплатної правової допомоги.....	137
Квашук О.Д., Аргат Я.П. Порядок надання неповнолітнім батькам допомоги у здійсненні батьківських прав та виконання батьківських обов'язків.....	139
Гамоцький Я.В., Сімакова С.І. Боротьба зі зловживанням службовими обов'язками, як фактор подолання корупції в державі.....	140
Гнатенко Д.Р., Клочко В.М. Добросесність громадян у запобіганні корупції в Україні.....	142